

NESRİN BAYTOK

DEMİR TAHT

ROMAN

KİTAP CUMHURİYETİ

Nesrin Baytok

Demir Taht

Antik Çağın Bin Tanrılı Ülkesi
Hitit Krallığı

KİTAP CUMHURİYETİ

Kitaplar özgürlük ister!

Eylül 2024

Kitap Cumhuriyeti

bilgi@kitapcumhuriyeti.net

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım amaçlı kısa alıntılar dışında yazılı izin olmaksızın kitapcumhuriyeti.net haricindeki bir internet sitesinde yayınlanamaz ve basılı hale getirilemez.
Ticari mal değildir; satılamaz.

Yayın Yönetmeni: Emrah Polat

Editör: Ömer Turan

Kapak ve Sayfa Tasarımı: Esranur Gelbal

Hititlerin Anadolu'ya nereden geldiklerine dair herkesin bilgi yok. Günümüzden dört bin yıl kadar önce gelip, bölgede yaşayan Hattilerle kaynaştılar. Büyük bir krallık kurdular. Ülkelerine de Hatti ülkesi adını koydular. Hint-Avrupa dil ailesinin alt gurubuna dâhil bir dili konuşuyorlardı. O sırada Anadolu'nun değişik bölgelerinde Hurriler, Luviler, Palalar gibi kendi dillerini konuşan topluluklar yaşıyordu.

Nereden gelmiş olabilirler? Kafkasya, Karadeniz, Balkanlar, Acem veya Mezopotamya üzerinden...

Hititler büyük bir krallık kurmadan önce Anadolu'daki kadim kentlerde insanlar yaşıyor, mal alıp satıyor, kentlere yakın arazilerde tarım yapıyor, hayvan yetiştiriyordu. Her kentin bir tanrı veya tanrıçası vardı. Tanrıların evi sayılan tapınaklar ve o tapınakların rahipleriyle rahibeleri vardı.

Her kentin bir de kralı vardı. Asurlu tüccarlar bin kilometre ötedeki Irak bölgesinden Kayseri'ye geliyor,

20-30 eşekten oluşan küçük veya 200-300 hayvanlı büyük kervanlarla, beş altı hafta süren yolculuk sonucu getirdiği malları Kayseri yakınındaki merkez üs Kaneş'e bırakıyordu. Kervan sahipleri yol boyunca uğranan kentlere ve sonunda Kaneş kralına belli bir yüzdeyi vergi olarak ödüyordu. En büyük alışveriş merkezi Hititlerin Neşa dediği bu kentti. Buna benzer ticaret merkezi niteliğinde başka kentler de vardı. Asurlu tüccarlar Anadolu'ya kalay ve dokuma ürünleri getiriyor, altın, bakır, tahıl götürüyordu.

Altın, gümüşten sekiz kat değerliydi, ama asıl şaşırtıcı olanı demirin değeri idi; kırk kat daha değerliydi altından. Bakır ve gümüş eşit değerliydi.

Zengin Asurlu tüccarlar, Hattili veya Hurrili bir kızla evlenerek yuva kuruyor hem Irak'ta hem Kayseri'de iki eşi, iki ailesi ile ticaretini sürdürüyordu.

Hititler kurdukları krallıkla bu ticaret yolunu kontrol etmeye başladılar. Kayseri'nin yukarısında, Kızıllırmak yayı içinde bulunan kadim kentlere savaş açıp denetimleri altına aldılar. Böylece Anadolu'da yüzlerce yıl süreceğ ege menliğin ilk adımını attılar. Artık Hitit büyük kralının izni olmadan kimse ticaret yapamaz, Hitit topraklarına giremezdi. Komşu ülkelerle yaptıkları anlaşmayla bunu garanti altına aldılar; kurdukları düzeni savaşarak korudular. İki ülkenin tanrılarını

da bu anlaşmaya şahit tuttular. Diplomasinin kadim örneklerini uygulamaya koydular. Yazılı anlaşmaları; kil, tunç, gümüş veya altın tabletlere yazıp tapınaklara, tanrıların şahitliğine emanet ettiler.

Geride bıraktıkları çivi yazılı tabletlerden; diplomatlıklarına, umutlarına, dualarına, toplum düzenlerine, evliliğe, karı koca ilişkisine bakışlarına, at yetiştirmenin kurallarına, rüyalarına, korkularına, heyecanlarına kadar pek çok detayı öğreniyoruz. Kadına değer veren bir toplum olduğunu, bin tanrıya övünüp fethettikleri kentin tanrılarını başkente taşıdıklarını ve saygı ifadesi olarak o tanrıya kendi dilinde dua ettiklerini biliyoruz.

Hattuşa Anadolu'nun ortasında, Kızılırmak nehri yayı içinde, kadim bir Başkent. Çorum'a bağlı Sungurlu ilçesi yakınında yer alıyor. Çorum, Amasya, Yozgat, Tokat, Kayseri ve Sivas'tan oluşan bölge Hititlerin egemenlik alanının çekirdeğini oluşturuyor. Sınırları bir taraftan Ege Bölgesi'ne, İzmir'e uzanırken, kuzeyde Karadeniz'e, güneyde Çukurova'ya ve oradan da Suriye, Irak topraklarına erişiyor. Bugünkü Suriye Mısırlılarla Hititlerin savaş alanı. Limanlar dâhil bu bölge, imparatorluğun yükselme döneminde Hititler tarafından kontrol ediliyor.

Bu büyük medeniyet antik çağın Anadolu'sunda imparatorluk kurdu, yüzlerce yıl hüküm sürdü.

1834 yılında Fransız kâşif Charles Texier Hattuşa'yı keşfeder.

1892'de İngiliz arkeolog William Flinders Petrie, Orta Mısır'daki Tell el-Amarna kazılarında Firavun Akhenaton dönemi arşivini açığa çıkarır ve yanı sıra dilini anlamadığı kil tabletler bulur. Hitit dilinde olduğu sonradan anlaşılacaktır.

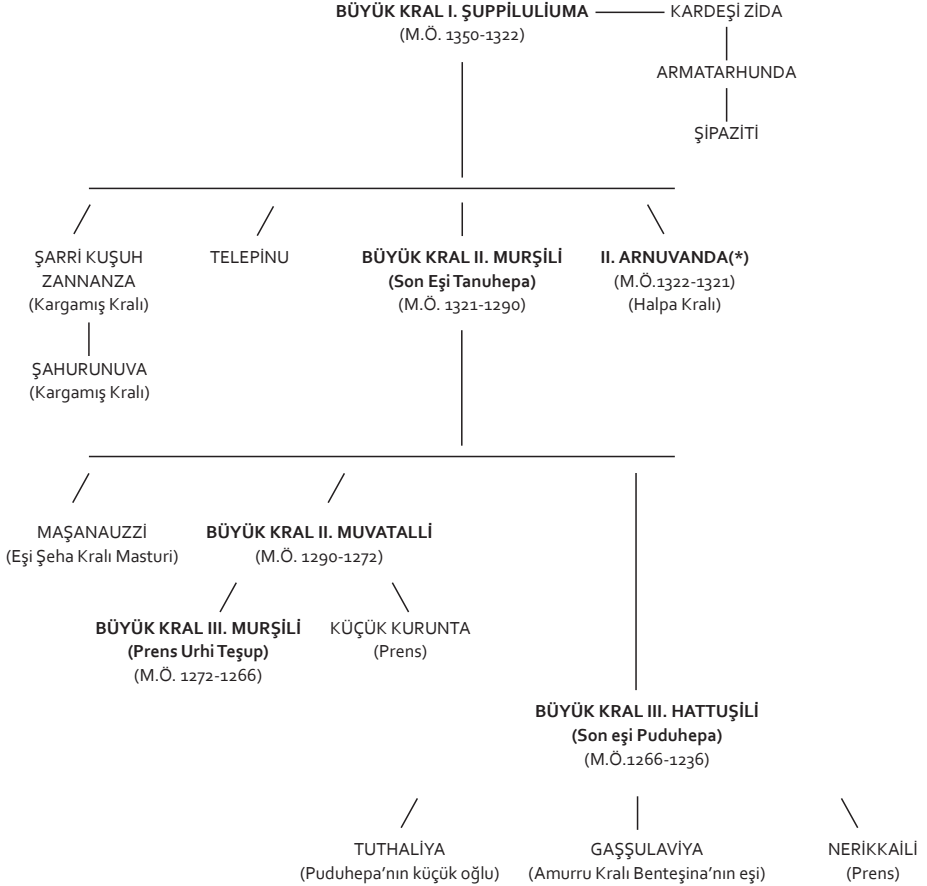
1906'da Alman arkeolog Hugo Winkler Hattuşa kazısında pek çok kil tablet bulur. Bunlar arasında Mısır Firavunu II. Ramses'le Hitit Kralı III. Hattuşili arasında imzalanmış olan Kadeş Antlaşması'nın Akad dilinde çevirisi de vardır. Böylece Hattuşa'nın Hitit başkenti olduğu anlaşılır.

1917'te Çek bilim insanı Friedrich Hrozny Hint-Avrupa dil ailesine ait Hitit dilini çözer.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla birlikte, Mustafa Kemal Atatürk'ün yakın ilgisiyle Türk bilim insanları da araştırmalara katkı yapmaya başlar.

Hititleri araştırıp dillerini çözen, Anadolu'daki bu kadim krallığı bizlere tanıtan değerli arkeolog ve Hittologlara en derin saygıyla...

SOYAĞACI

(*) I. Şuppiluliuma ile II. Murşili dönemi arasında bir yıl büyük krallık yapan büyük oğul II. Arnuvanda vardır. Hastalanarak ölünce Şuppiluliuma'nın küçük oğlu II. Murşili tahta çıkar.

NOT: Bütün tarihler yaklaşıktır. Romanda geçen dönem M.Ö. 1272-1266 arasındır ve roman tarihi olaylardan esinlenilerek kaleme alınmıştır.

ROMANDA KİM KİMDİR

Adad Nirari	Asur Kralı
Armatarhunda	Yukarı Ülke eski Kralı, Ölen kral Muvatalli'nin kuzeni
Benteşina	Amurru Kralı, Gaşşulaviya'nın eşi, Hattuşili'nin damadı
Gaşşulaviya	Hattuşili'nin ölen karısından kızı, Nerikkaili'nin ablası
Hattuşili	Yukarı Ülke Kralı, Muvatalli'nin en küçük kardeşi, Urhi Teşup'un amcası
Kunalli	Nerik kale efendisi
Kurunta	Muvatalli'nin küçük oğlu, Urhi Teşup'un anne ayrı kardeşi, çocuk prens
Maganika	Muvatalli'nin ikincil eşi, Urhi Teşup'un annesi
Manabatarhunda	Hattuşa'da sürgünde bulunan eski Şeha Kralı

Masturi	Şeha Kralı, Murşili'nin damadı, Matanazi'nin kocası
Matanazi	Muvatalli'nin kızkardeşi, Hattuşili'nin ablası, Urhi Teşup'un halası
Midanavuma	Hattuşa Valisi, eski Başkâtip
Murşili II	Muvatalli, Hattuşili ve Matanazi'nin babası
Murşili III	Urhi Teşup'un kraliyet adı, dedesinin adı
Muvatalli	Ölen Büyük Kral
Nerikkaili	Hattuşili'nin ölen karısından oğlu
Puduhepa	Hattuşili'nin ikinci eşi, Lavazantiya başrahibi Pentipşarri'nin kızı
Ramses II	Mısır Firavunu, ölen kral Muvatalli'nin Kadeş Savaşı'ndaki rakibi
Şupilka	Puduhepa'nın nedimesi
Tanuhepa	Ana kraliçe, ölen Kral Muvatalli'nin üvey annesi, Murşili'nin son eşi

Tarhunmiya	Ordu komutanı
Tattiya	Murşili döneminden beri Hattuşa'daki Büyük Tapınağın Başrahibi
Tuthaliya	Hattuşili ve Puduhepa'nın oğlu
Şahurunuva	Kargamış Kralı, ölen Kral Muvatalli'nin kuzeni
Şipaziti	Armatarhunda'nın oğlu
Şuppiluliuma	Murşili'nin babası, Muvatalli, Hattuşili ve Matanazi'nin dedesi
Urhi Teşup	Veliaht Prens, Muvatalli'nin ikincil eşinden oğlu
Valvaziti	Vali Midanavuma'nın oğlu, Başkâtip
Vatarmi	Ana Kraliçe Tanuhepa'nın yardımcısı, rahip
Zida	Armatarhunda'nın babası, Büyük Kral Şuppiluliuma'nın kardeşi

NOT: Romanın sonunda “Mini Sözlük”, “Adı Geçen Yerler”, “Kaynakça” ve “Harita” yer alır.

Hattuşa

Hattuşa'nın dar sokaklarında koşar adım ilerleyen adam iki köylüyle karşılaşınca yüzünü gizlemeye çalıştı. Bu saatte bir rahibin sokaklarda dolaşmasının yadırganacağını bildiğinden tedirgindi. Güneş batmak üzereydi ve bir tapınak rahibinin bu saatte görevleri olurdu. Kılık değiştirmişti, ama yüzünü tanıyabilirlerdi.

Başkent surlarının uzayan gölgeleri büyük tapınağın arkasındaki evlere düşmüştü bile. Telaşla kent kapısından çıktı. Nöbetçiler, hayvanlarıyla birlikte kenti terk etmeye çalışan insan kalabalığı arasında ona dikkat etmedi. Güneşin batışı, kentin büyük ahşap kapılarının kapanacağının habercisiydi. Bakır sürgüler çekilecek ve kapı kilitlenip mühürlenecekti.

Biraz uzaklaşınca geriye dönüp gururla baktı. Bu kenti seviyordu. Engebeli arazideki Hitit başkenti, geniş vadiye ve ovaya hâkim yüksek dağların eteklerine kurulmuştu. Kentin kuzeyinden yaklaşan yolcular, at

veya öküz arabalarıyla ya da eşek sırtında, bütün bir gün boyunca uzaktan bu görkemli kentin surlarını seyrederek yürürdü.

Kendini önemli görevine verdi ve seri adımlarla yürümeye devam etti. Kent surları dışında yaşayan köylüler arazileri ekip biçer, Hattuşa'yı beslerdi. Yarım saatlik yolu koşar adım tamamladı. Sürgün kraliçeye vereceği önemli haberin heyecanıyla soluk soluğaydı.

Yaşlı adam yumruklanan kapıya telaşla koşarken ayağı eşığe takıldı. Sendeleyemeyen ihtiyar, ileri doğru üç dengesiz adım atarken zorlukla durumu toparlayıp kapıya seslendi:

- Geldim... Yetiştim... Kapıyı kıracaksın... Dur vurma!

Kapıyı açarken arkadan koşturan kâhyanın ayak seslerini duyunca söylenmeye başladı:

“Kâhya dedik, sağır çıktı. Bu kadar gürültülü çalan kapıyı bile duymuyor.”

Nihayet kapıyı açtığı anda alaca karanlığa gözlerini uydurup kılık değiştirmiş rahip Vatarmi'yi zorlukla tanıdı.

- Vatarmi sen misin? Akşam akşam ne bu telaş?

- Az önce kraliçeme önemli bir haber verdim, seni yanına istedi, almaya geldim efendi Armatarhunda.

- Kocakarı saraydan kovulalı kaç zaman geçti, siz hâlâ kraliçe diyorsunuz. Yine derdi neymiş ki? Gel, içerde bekle, giyineyim.

- Efendim, önemli bir haber geldi. Kralımız Muvatalli bu dünyaya gözlerini kapatmış, Tanrı olmuş.

Birden donup kaldı. Çocukken kışın soğuşunda buz tutmuş gölün kenarında, arkadaşlarıyla şakalaşırken göle düştüğü anı hatırladı. Buzlu suda neye uğradığını şaşırılmış, çırpınıp titrerken bulmuştu kendini, şimdi olduğu gibi. Tek fark titremiyor, sendeliyordu. Vatarmi kolunu tuttu.

- Ne diyorsun? Muvatalli ha...

Toparlanıp giyinmeye giderken söyleniyordu:

- Bu domuz bizi de çocuklarımızı da gönderir, diyordum. Şu işe bak sen...

Bir yandan da kraliçeye saygısızca hitap ettiği için pişmanlık duydu. En sadık adamı rahip Vatarmi'nin yanında "kocakarı" demişti kadına. Muhakkak kraliçeye yetiştirirdi. Odasına gitmeden önce kâhyayı payladı, eşeğin semerini vurup hazırlamasını emretti ve hızla giyinip Vatarmi'nin yanına döndü. Vatarmi, kraliçenin adamlarının Armatarhunda'nın evine giderken binmesi için verdiği eşeğin başında bekliyordu. İki batan güneşin geride bıraktığı karanlıkta, eşeklerin üstünde yola koyulduklarında Vatarmi de anlatmaya başladı.

- Büyük tapınağa haber geldiğinde girişi denetliyordum. Haberciyi nöbetçi rahiple birlikte karşıladık, başrahip Tattiya'ya götürdük. Gelenin yorgun ve telaşlı halinden önemli bir haber getirdiği anlaşılıyordu. Söylediğine göre Muvatalli Kralımız Tarhuntaşşa'da son nefesini vermiş, Tanrı olmuş. Cenaze töreni orada başlatılmış, ama ikinci aşaması burada, Hattuşa'da yapılacaktı. Başrahip, yas rahibelerini ilahiye çağırıp görevlendirirken ben de gizlice tapınaktan ve kale kapısından çıktım. Kraliçeme durumu bildirdim, anlatıklarımı dinleyince seni emretti.

Ana kraliçe yerinde duramıyor, odanın içinde bir o tarafa bir bu tarafa yürüyordu. Evler birbirine yakın sayılırdı. Arada iki çiftliğin geniş arazileri, çok kıymetli üzüm bağları ve koyun, sığır sürülerinin ahırları vardı. Tanuhepa saraydan sürülüp yeni çiftliğe gönderilirken Armatarhunda da yanındaki araziye alarak bitişğine yerleşmişti. Hattuşa'nın surlarının dışında kente yakın konumuyla çiftlik ideal bir yerdeydi. Kraliçeyle geçinmek pek kolay olmasa da sürgün soylular olarak birbirleriyle dayanışma içindeydiler.

İki adam kısa sürede sürgün kraliçe Tanuhepa'nın çiftliğine vardı. Armatarhunda yaşından umulmayacak

çevik bir hareketle ellerini önünde birleştirip kraliçeye doğru seğırtti, karşısına gelince daha da eğilip saygısını sundu. Diz çökmesini Tanuhepa engelledi. Elinden tutup ayağa kaldırdı. Vatarmi kenarda durumu gülümseyerek izliyordu.

- Kraliçem, gözümüz aydın, düşmanımız bu dünyayı terk etmiş.

Eski kraliçenin yüzünde bir an parlayan gözleri dışında hiçbir değişiklik olmadı. Sonbahar geldiği için havalar soğuktu. Odadaki ocakta çıtırdayarak yanan kütükler hem odayı ısıtıyor hem de aydınlatıyordu. Karşılıklı raflara konmuş kandiller de aydınlatmaya katkı yapıyordu. Ocağın karşısındaki köşeye maltız yerleştirilmişti. Yaşlı kadın gülümseyerek konuştu.

- Armatarhunda, dileklerim gerçekleşiyor. Gözlerim bunu da gördü. Tanrıça Hepat benim yanımda.

- Şimdi ne olur kraliçem?

- Göreceğiz... Bakalım Hattuşili ne yapacak?

Armatarhunda baş düşmanının adını duyunca irkildi. Hattuşili ölen Kral'ın küçük kardeşiydi. Nefretle söylendi:

- Benim yanımda onun adını anma kraliçem... Muvatalli gibi ondan da tez zamanda kurtulmalıyız.

Yaşlı Armatarhunda'nın bu dünyada en nefret ettiği kişi Hattuşili'ydi, ikinci düşmanı da onun abisi ölen

Kral Muvatalli. Tanuhepa gözlerini kısmış, buruşuk yüzünü daha da buruşturarak düşünüyordu. Armatarhunda ana konuya döndü.

- Babası ölmeden önce veliahttı açıklamış, Prens Urhi Teşup'u tuhkanti ilan etmişti, tahta o çıkar.

Kraliçe görmüş geçirmiş bir edayla yerinde kıpırdanırken konuştu:

- Bilemem Armatarhunda, böyle zamanlarda her şey olur. Dediğin gibi olursa bize sarayın kapıları yeniden açılabilir. Seni böyle gece yarısı istedim ki sabahtan Şipaziti'yi şehre gönder, oğlun pazarda konuşulanları dinlesin, saraydan gelen bilgi var mı öğrensin.

- Kraliçem, emrindeyim! On adım sonrasını hesaplıyorsun. Dediğin gibi olur da saraya dönersek ikimiz de intikamımızı alırız. O zaman sana Tavananna mühürünü ben yaptıracağım, hem de altından. Şipaziti'yi de gönderirim, kendim de giderim. İki koldan daha çok bilgi toplarız.

- Gözünü kulağın dördü aç, ne duyarsan getir!

Hakpiş Kalesi

“Büyük kayıp gelip çöktü Tarhuntaşşa’ya... Yüce kral tanrı oldu, binler katına çıktı... Tanrılar kucak açsın! Yoldaşı olsun!”

Haber geldiğinden beri içi kıpır kıpırdı. Demek Büyük Kral Muvatalli ölmüştü. Sabaha kadar uyumamış, düşünmüş, bütün tanrılara kehanetin gerçekleşmesi için yakarmıştı: Hattuşili Büyük Kral olsun!

Nihayet kocası demir tahta oturabilirdi. Fırsatın artık doğduğuna inanıyordu. Geriye aşılması gereken küçük bir engel kalmıştı, Prens Urhi Teşup.

Güneş doğarken başkente doğru yola çıkacaklardı, hazırlık yapmalıydı, ama önce odasının bitişiğindeki mabette tanrılara olan görevini yerine getirecekti. Yatakta doğrulduğunu gören nedimesi hemen hareketlendi. Yardımcı nedimelere seslendi, ellerinde su dolu kaplar ve keten havlularla pürtelaş gelen kızların yardımıyla temizlenip kurulandı. Becerikli nedimesi

uzun saçlarını tarayıp arkada tek örgü yaptı. Bir diğeri güzel kokular sürdü, bembeyaz dua giysisini giydirdi, beline altın süslü deri kemeri taktı. Üzerinde ince örtü bulunan konik başlığını da giyince tanrıların huzuruna çıkmaya hazırdı. Baş nedime Şupilka onu mabedin kapısında yalnız bırakırken duasını mırıldanmaya başladı. Bir yandan da elindeki aslan başlı gümüş kaptan sunağa şarap döküyordu.

“Tanrıça Hepat! Ülkemin kraliçesi! Ben hizmetkârın, kulun, yine senin huzurundayım. Kralımla birlikte hizmetindeyiz. Dualarımı Hatti ülkesinin tanrılarına ilet. Bin tanrıma şükür, Yukarı Krallıkta huzur ve bolluk var. Gözümle gördüğüm iki yazdan beri halkımız ekmek yiyor, su içiyor.

Tanrılarım! Büyük Kral Muvatalli artık yanınızda. Yolu parlak taşlarla döşeli olsun, yanınızda itibarı bol olsun!

Bundan sonra güzel ülkenizi, izin verin eşim Hattuşuli yönetsin! Büyük Kral olsun!”

Aslan başlı riton kabı sunağın yanına koydu, ellerini birleştirip duaya devam etti:

“Saygıda kusur etmeyen, Fırtına Tanrısı Teşup’u, Güneş Tanrıçası Arinna’yı, Tanrıça İştar’ı ve bütün tanrıları memnun eden o. Tanrı Evi’nde rahiplerin gönlünü hoş tutup hizmetinize koşan o.

Hattuşili sizin oğlunuz, evladınız.

Tanrıça İştâr! Sen onun hamisi, kalkanısın. Ona savaş meydanlarında başarı bahşettin, düşmanları kaçacak yer aradı. Yalvarırım, diğer tanrılara onun Büyük Kral olabileceğini söyle, başarılarını anlat. Hatti Ülkesini, halkını en iyi yönetecek olan, tanrılarımın hizmetkârı Yukarı Ülke Kralı Hattuşili'dir. O merhametli bir kraldır. Büyük kalede oturmak artık onun ve benim hakkımızdır. “

Kalp atışlarının hızlandığını hissediyor, Tanrıça'nın kendisini duyduğunu düşünüyordu.

“Ey adalet dağıtan tanrılar! İşte adalet zamanı, hak zamanı... Demir Taht, onu hak edene verilmeli... Büyük Kral Hattuşili olmalı... Kulunuz, hizmetkârınız, bendiniz Puduhepa da büyük kraliçe Tavananna olmalı.”

Puduhepa, Hattuşili ile evlendiği günden beri başkentteki görkemli krallık sarayında büyük kraliçe olarak rahiplere ve saray görevlilerine hükmetmeyi düşünüyordu. Bir an yüksek sesle konuştuğunu fark etti:

“Hakpiş kraliçesi olduğum gibi, büyük kraliçe de olacağım.”

Küçük mabette sesi taş duvarlara çarpıp dönünce irkildi, gayriihtiyari etrafına bakındı, kimsenin olmadığından emin olunca rahatladı.

“Abim ölmüş... Büyük Kral gitti... Koca adam artık yok...”

Hattuşili haberi aldığından beri odasına kapanmış, aynı sözleri kafasında döndürüp duruyordu:

“Abim ölmüş...”

Sabaha kadar yarı uykulu, yarı uyanık yattı.

“Tanrılar yanına çağırılmış...”

Abisinin tanrılar katında yerini alacağını düşününce teselli buluyor, yokluğunu hissedince acı duymaya başlıyordu. Bedenine ok saplandığında acıyan yeri biliridin, ama ölümün getirdiği acının merkezi yoktu.

Birlikte katıldıkları son savaş, Nil Dıyarı halkıyla karşı karşıya geldikleri Kadeş Savaşı’ydı. Böyle savaşa ancak büyük bir kral kalkışabilirdi. Muvatalli işte o büyük kraldı. Baba yerine koyduğu abisiydi. Ne muazzam bir orduydü o. Hatti ülkesinin insanları Kadeş önlerine akmişti. Dağlar, vadiler Hitit savaş arabaları ve güçlü savaşçılarla dolmuştu. Savaş meydanlarında abisiyle ne çok anısı vardı.

Babasını bir daha kaybetmiş gibi hissediyordu. O da çok büyük bir Kral, gözü pek bir savaşçıydı. Abi kardeş ikisi de babalarına benzer, gözünü budaktan sakınmazlardı.

Büyük kralla son olarak bir yıl önce Tarhuntaşşa'ya gittiğinde görüşmüştü. Armatarhunda Yukarı Ülke'de yeniden karışıklık yaratınca abisine başvurmak zorunda kalmıştı. Kral mahkemesi kurulmuş, Armatarhunda'nın eşi ve çocukları suçlu bulunmuştu. Genç eşi Puduhepa'yı da yanında götürmüş, büyük kralla tanıştırmıştı. Bu yaz gitmediğine pişman oldu. Her zaman olduğu gibi abisi Armatarhunda'nın haksızlığını görmüş, iddialarını boşa çıkarmıştı.

Sanki son görüşmeleri olduğunu hissetmiş gibi tahtın varisiyle ilgili de konuşmak istemişti Muvatalli.

Tarhuntaşşa'daki saray büyük kralın ihtişamına uygun, kente hâkim bir konumda, tepeye inşa edilmişti. Birlikte katıldıkları tören sonrası kralın odasına geçmişler, Hattuşili pencereden bakıp rahiplerin, tapınağın önündeki telaşını izlerken Büyük Kral şatafatlı tören giysilerinden sıyrılıp sade kıyafetler içinde yanına gelmişti. Yaşlılık dolayısıyla kırışmış kaslı kollarında katıldığı savaşların yara izleri vardı. Belinde, resimli yazıyla "Hatti ülkesinin kahraman Kralı Muvatalli – Kadeş zaferi şerefine" yazılı tunç hançer taşıyordu. Hançeri eline alıp pencereden ufku göstermiş, "Hatti ülkesi sonsuza kadar huzur ve barış içinde yaşasın" demiş, eklemiştir:

- Hattuşili, çocuklarım ve taht sana emanet. Oğlum Urhi Teşup tahtın varisi, biliyorsun.

- Biliyorum Kralım.

- İradem değişmedi. Hiç kimse Hatti ülkesi krallığını onun elinden almasın! Gelecekte büyük krallık, oğlum Urhi Teşup'un soyuna ait olsun! Bana söz ver. Oğlumun yanında olacaksın. Ona yardım edeceksin.

Hattuşili sağ elini yumruk yapıp göğsüne koymuş, hafifçe öne eğilerek yanıtlamıştı:

- Söz, Kralım.

- Saray adamları dedikodu yapmaya başlar. Onlara müsaade etme. Ağızlarını elinle kapat. "Maganika soylu değil, oğlu kral olamaz" derler. İzin verme. Maganika ikinci eşim, ama biliyorsun, özgür bir kadın o, köle değil.

Büyük Kral geniş odadaki koltuğuna oturarak altın şarap kadehini eline almış, gözlerini Hattuşili'ye dikip büyük bir yudum içmişti. Bakışlarından etkilenen Hattuşili başıyla küçük bir selam vererek konuşmuştu:

- Kartal kanatlarımı açıp çocuklarını koruyacağım. Urhi Teşup sen aksini söyleyinceye kadar tuhkantidir, Veliht Prens'tir. Zamanında babama da senin yanında olacağıma söz vermiştim. O zamanlar küçüktüm, ama biliyorsun, sözümü sonuna kadar tuttum.

- Biliyorum kardeşim. Sana her zaman güvendim ve beni hiç yanıltmadın.

Abisinin ölüm haberini aldığından beri düşüncelere dalmış olan Hattuşili daha gerilere gidip çocukluğunu

hatırladı. Abisi tahta çıktığında kendisi onlu yaşlardaydı. Büyük kral, kardeşi Hattuşili'ye savaşçılığını kanıtlama fırsatı vermiş, o da savaş arabasının üzerinde ilk savaşını yapmıştı.

Kaşkalara karşı zafer kazandığında kardeşinin başarısından çok mutlu olmuştu Kral. Delikanlı olma yolundaki Hattuşili'yi savaş arabasının üstünde, askeri birliğe komuta ederken görünce nasıl da sevinmişti Muvatalli.

“Tanrıların sevgili kuluydu” diye düşündü.

Düşünceleri abisinden Prens Teşup'a kaydı. Yaşı küçük olmasa da prenste hep çocuksu bir yan vardı. Seyahat etmeyi sevmez, savaşlarda geride kalırdı. Gününü atölyelerde ustabaşlarıyla geçirir, el sanatlarına ilgi duyardı. Hattuşili onun büyük krallığın sorumluluğunu taşıyabileceği konusunda endişeliydi, ama içinden “Tahta çıkınca akıllanır” diye geçirdi.

Güneş yeraltından çıkmaya hazırlanıyor, sabah oluyordu artık. Gözlerine birikmiş yaşı sildi, yatakta doğruldu. Bugün seyahate çıkacaklardı, hazırlanmalıydı. Hizmetkârların tıkırtıları gelmeye başlamıştı.

Puduhepa Tanrıça Hepat'ın küçük heykelinin bulunduğu mabetten uzun eteklerini savurarak çıktı.

Hakpiş kralı Hattuşili'nin ikinci eşiydi ve on yedi yaşın verdiği enerjiyle doluydu. Birlikte seyahat edeceği aynı yaştaki baş nedime Şupilka yolculuğa hazır, kapıdaydı. Kraliçeyi görünce bir adım öne çıkarak eğildi.

- Kraliçem atlar, muhafızlar hazır, sizi ve kralımı bekliyor. Hizmetkârlar da yolculuk için hazır. Kralıma duanızın bitmekte olduğunu söyledim, şimdi odasında.

Puduhepa telaşla koşturmaya başladı:

- Hadi, ne duruyorsun o zaman, derhal odaya. Güneşimi bekletmeyelim. Yolculuk sırasında giyeceklerim hazır, değil mi?

Başkent Hattuşa

Vali Midanavuma başrahip Tattiya'yı ziyarete geldiğinde elinde mutlaka hediyeler olurdu. Yaşlı rahip bunlara itibar etmez, hediyeleri hemen rahipler arasında paylaşırdı. Midanavuma her seferinde rahipler tarafından gülücüklerle karşılandığı için zengin hediyelerle gelmeye devam ederdi. Yine öyle, eli kolu dolu bir ziyaret yapıyordu. İki büklüm Tattiya onu küçük odasına aldı. Ağaç oyma zarif sandalyelere oturup konuşmaya başladılar.

- Kutsal Efendi Tattiya, hürmetimi sunarım. Senin gibi bilgili bir başrahip başımızda bulunduğu için şanslıyız. Bize yol göster.

Tattiya alışkın bir tavırla “Değerli Midanavuma, her zaman saygını gösterirsin, sağ ol” dedi. Vali uzatmadan konuya girdi. Sabırsızlığı belli oluyordu.

- Kralımızın cenazesi yarın geliyor.

- Evet, Midanavuma. Büyük tapınakta her türlü hazırlığı yaptırдым.

Başrahip sakindi. Törenler hiçbir eksiklik olmadan gerçekleştirilecekti. Vali ise başrahabin Veliht Prens'le ilgili düşüncelerini merak ediyordu.

- Sarayda da büyük telaş var. Yıllar sonra Hattuşa başkent olarak görkemli günlerine kavuşacak. Prensimizin cenazeyi başkente getirmesi çok uygun oldu.

- Annesiyle birlikte geldi değil mi?

- Evet, kutsal efendi. Amcası Hakpiş kralı Hattuşili'yi bekliyoruz. Bugün yarın gelirler.

Vali sözü özellikle Hattuşili'ye getirmişti. Başrahabin onu evladı gibi sevdiğini bilirdi. Kendisi de Hattuşili'yi küçüklüğünden beri tanır, severdi ama Hattuşili'nin başrahiple ilişkileri farklıydı. Başrahip düşüncesini açıkça belirtti:

- Hattuşili büyük savaşçı. Keşke ölen Kralımız, prens yerine kardeşini veliaht ilan etseydi.

- Her zaman olduğu gibi açık sözlüsün Başrahibim. Prens de artık büyümüş, aklı başında görünüyor. En son ne zaman görmüştün bilmem ama...

Yaşlı Tattiya Vali'nin kendisini yokladığının farkındaydı. Görüşlerini açıkça söylemekten çekinmiyordu.

- Midanavuma sen ona hizmet edeceksin, böyle düşünmen normal ama ben bu çocukta hiçbir zaman krallık pırıltısı görmedim. Küçüklüğünden beri bu adam olmaz, diye düşünürüm.

- Hattuşili Kralımı ben de çok severim. İkimizin elinde büyüdü. Senin emeklerin daha çok ama ben de eğitimiyle ilgilenmişim, biliyorsun.

- Bilirim Midanavuma. Bana göre Hattuşili tahta çıksa daha iyi olurdu.

Vali'nin prene güveni tamdı:

- Prens Teşup akıllı davranırsa Nil Diyarı ve Asur başta olmak üzere krallığın baş düşmanlarını Hatti Ülkesinden uzak tutabilir, babasına lâyük, iyi bir kral olabilir.

- Uzun sürmez bir gün haklıymışsın, diye yanıma gelirsin Midanavuma. Nil Diyarı'nın büyük kralı iki yıl önceki yenilginin rövanşını almak isteyecek. Şimdi gözü, kulağı Hatti Ülkesindedir.

- Savaşçılarımız Güneş ülkesi askerlerini çil yavrusu gibi dağıtmıştı. O kralın içine korku saldı. Gücümüzü gördü. Bizimle savaşmaya çekinir artık.

- Midanavuma, sen de biliyorsun, yeni bir kral tahta geçince eski anlaşmalar hükmünü yitirir. Asur Kralı Adad Nirari gözünü Mitanni'ye dikmiş. Firavun el altından Mitanni'ye karşı Asur'u destekler. Muvatalli Kralım gerçekten büyük savaşçıydı ve hepsini yola getirdi.

- Mitanni Ülkesi geçmişte büyük bir krallıktı, şimdi bizim himayemizde. Bence prens Teşup tarihimizi ve Mitanni'nin önemini iyi bilir.

- Göreceğiz Midanavuma.

Hakpiş Kalesi

Şupilka işinin ustasıydı. Çocukluk günlerinden beri Puduhepa'nın yakın arkadaşıydı. O zamanlar tanrıça Hepat'a rahibe olarak hizmet ederlerdi. Başrahibin kızı Puduhepa ile arkadaş olmak için yarışan kızlar arasında ipi göğüsleyen Şupilka olmuş, Puduhepa kraliçe olunca baş nedimeliğe yükselmiş, o gün bugündür yanındaydı.

Diğer nedimelerle birlikte kraliçeyi hızla giydirdiler ve arkasında dizilerek kralın odasına yöneldiler. Hat-tuşili son hazırlıkları yapıyor, Puduhepa'yı bekliyordu. Otuzlu yaşların ortasındaki Yukarı Ülke kralı, savaşlar-da giydiği korku salan zırhı çıkarıp kraliyet giysilerine bürününce duruşu ve sert bakışları karşısındakine korku yerine saygı telkin ederdi. Düşmanları uzun boylu kralın önünde ayaklarına kapandığında uzlaşmaz bir kralın karşısında olduğunu düşünürdü. Kemikleri belirgin yüzü, oval çenesi ve sımsıkı kapanmış çizgi halindeki ince dudaklarıyla otoriter görünürdü. Sol ya-

nağında, çirkinlik duygusundan ziyade farklılık etkisi yaratan kapanmış bir yara izi vardı. Genç eşine sevgiyle elini uzatırken gülümsedi ve yüzündeki ifade yumuşayıverdi. Ağzının kıvrımları yukarı doğru kalkarken kaşları da iki uçtan aşağı doğru salındı. Bu haliyle Kral'dan çok sempatik bir âşık gibiydi.

Onları uğurlamak üzere toplanmış saray erkânı ve görevliler koridorda sıralanmış, sessizce bekliyordu. Kral ve kraliçeye seyahat sırasında eşlik edecek hekim-başı ve baş kâhin, kral muhafızlarının ardında duruyordu. Hattuşa'daki büyük tapınağın tanrılarına sunulacak armağanlar bir arabaya, yolda gereken yiyecek, içecekler de diğer iki arabaya yüklenmişti. Heyet, kafilenin başında ve sonunda yer alan atlı muhafızlarla yola koyuldu. Ellerindeki uzun mızrak ve kalkanlar, korudukları yolcunun önemini işaret eder gibiydi.

Kral ve kraliçe iki tekerli gişigire bindi. Altın kaplama kenarlıklı ağaç araba savaşıçılarinkine benziyor, üzerine yerleştirilmiş taht, kral ve kraliçenin oturarak seyahat etmesini sağlıyordu.

Parlak güneş taş döşeli kale yolunu aydınlatırken iki tarafa dizilmiş Hakpiş halkı, başları hafif öne eğik, yas içinde, kral ve kraliçeyi uğurluyordu. Büyük kralın ölüm haberi ulaşır ulaşmaz çarşıda duyuru yapılmış, Hakpiş Kralı'nın sabah yola çıkacağı ilan edilmişti.

Yolculuk, yazdan kalma güneşli bir günde yapılıyordu. Başrahip ve başrahibe, yardımcılarıyla birlikte arkalarından dua okudu.

Büyük krallığın başkenti Hattuşa, Maraşantiya nehrinin kavis yaptığı bölgede, Anadolu'nun ortasında, arkası dağlara yaslanan, kayalıklar üzerine kurulmuş bir kentti. Geniş surlarla çevrili Büyük Kral sarayının bulunduğu kent, görkemli tapınaklarıyla aynı zamanda imparatorluğun kutsal başkentiydi. Onlarca tapınakta bin tanrıyı ağırılıyordu. Hakpiş'ten yola çıkan heyet bu kente gelecekti.

Hattuşa'ya üç günlük mesafe vardı ve yolculuk üçüncü gün bitecekti. Başkente gece girmek istemeyen Hattuşili kente yakın bir yerde konaklama kararı aldı. Sabah habercisini Prens Urhi Teşup'a gönderecek, güneş yükselmeden şehre görkemli bir giriş yapılacaktı.

Puduhepa uzun yolculuk sırasında ilk mola anını kollayıp Hattuşili'ye duasından bahsetti. Konuşurken kara kaşlı esmer yüzü mimiklerle dalgalanıyor, heyecanlanınca düz kaşları ters V şeklinde yukarı kalkıyordu. Genç kraliçe, yaşından umulmayacak ikna edici bir ses tonuyla Hattuşuli'nin Büyük Kral olma zamanının geldiğini anlatmaya başladı.

- Sevgili efendim, babanın büyük oğlu, senin en sevgili ağabeyin Büyük Kral Muvatalli artık aramızda de-

ğil. Tanrılarımızdan biri oldu. Yolu Arinna'nın ışıklarıyla dolsun! Bin tanrı ona kucak açsın!

Hattuşili başıyla onun dileklerini onayladı. Uykusuz, yorgun ve üzgündü.

- Ne yazık ki Büyük Kral tahta bir varis bırakamadan ayrıldı. Maalesef Tavananna bir veliaht vermeden kralımdan önce tanrılar katına çıktı. Yetişkin bir veliaht prens, bir tuhkanti yok sarayda. Şimdi ikincil eşin, bir Esertu'nun oğlu mu demir tahta oturacak? Prens Urhi Teşup Büyük Kral mı olacak? O bir pahzuri, Büyük Kral olamaz.

Hattuşili bu konudaki bütün iddiaları duymak istediği için Puduhepa'ya müdahale etmeden dinliyordu. O anda Hattuşa'da, saraydaki bütün odalarda mutlaka buna benzer şeyler konuşuluyordu.

- Büyük kalede Naptartulardan doğma prensler de var. Hiçbiri Büyük Kral olmayı hak etmediğine göre Urhi Teşup neden hak etsin?

Kralın sessiz dinleyişinden güç alarak devam etti:

- Tanrılara lâıyk hizmetkârlar olarak Büyük Kral Muvatalli ile kardeşi sen Hattuşili bu ülkenin topraklarını genişlettiniz. Kaşkalarla savaşıyor, Hatti ülkesinin kuzeydeki şehirlerini işgalden kurtaran sendin. İki yaz önce firavun Ramses'i Kadeş'te birlikte yendiniz. O zaman orduların başında Büyük Kral Muvatalli vardı

ama Hattuşili de Yukarı Ülke askerleriyle birlikte yanı başındaydı. Teşup ne yaptı, hangi savaşı kazandı ki?

Puduhepa heyecanla konuşuyordu. Karşısındakini yüz mimikleriyle etkilerdi.

- Sevgili efendim, iki yaz önce biz evlenmeye hazırlanırken baş kâhin kehanette bulunmadı mı? Sana babamın evinde “Bir gün Büyük Kral olacaksın” demedi mi?

Hattuşili kafasını salladı. Aynen öyle olmuş, kâhin kendinden emin bir şekilde Büyük Kral olacağını bildirmişti. Bu kehanet gerçekleşemezdi, çünkü abisi ölünce yerine onun oğlu kral olacaktı. Bunu aralarında konuşmuşlar, Hattuşili abisine söz vermişti. Puduhepa devam ediyordu:

- Küçük bir kızken bana bir gün kraliçe olacağımı söylemişti, bak işte gerçekleşti. İkinci kehaneti de gerçekleşecek. Sen tanrıların gözdesi bir kralısın. Bugüne kadar tanrılara itaat ederek yaşadın. Onlar bunu biliyor ve “Büyük Kral” olmanı istiyor, bu yüzden kâhinle haber gönderiyor.

Hattuşili sessizliğini korudu. Yirmisine bile girmemiş genç karısının heyecanına sempatiyle bakıyordu. Karar belliydi, değişmezdi. Babası Murşili, taht için kavga etmemeleri konusunda sık sık uyarıda bulunurdu. Zamanında böyle bir taht kavgası olmuş, dedesi Şuppiluliuma, kralı öldürerek tahtı ele geçirmiş, tanrı-

lar yıllar boyu sabrettikten sonra bir gün Hatti ülkesine veba salgını vermiş. Ardından da sırasıyla Büyük Kral Şuppiluliuma ve tahta çıkan oğlu Arnuvanda'yı yanlarına almışlar. Babası şöyle anlatırdı bunu:

“Babam genç Tuthaliya'nın kanını akıttığı için tanrılar onu yanına aldı. O olaya karışmış prensler, beyler, binbaşılar ve yüksek rütbeli memurlar da aynı nedenden öldü.”

Veba salgını yirmi yıl sürmüş, Hatti insanları bir bir ölmüş. Neredeyse toprakları sürecektir, ekmek yapacak, tanrılara hizmet edecek kimse kalmamış. Hattuşili tanrıların tekrar gazaba gelmesini istemezdi.

Atlı araba, tekerlerine gelen taşlarla sarsılarak ilerliyor, Puduhepa'nın sürdüğü güzel kokular ortamı yumuşatıyordu. İkisi de böyle rahatsız seyahatlere alışkındı. Orman içlerinden, dik yamaçlardan ve dere yataklarından geçerek devam eden yolculuk süresince Hattuşili çok az konuştu. Puduhepa kocasının suskunluğunu hayra yoruyordu. Heyecanla ağzından çıkacak sözleri beklerken bir yandan da saraydaki büyük kraliçe odasını hayal ediyordu.

Hayalleri geniştir. Yaz aylarında ülkesine armağanlarla dolu bir seyahat düşünüyordu. En çok armağanı güneş tanrıçası Hepat'a ve başrahip babasına sunacak, baş kâhini de memnun edecekti.

O güne kadar isteyip de alamadığı hiçbir şey olmamıştı. Küçükken bir seferinde, babasının başrahibi olduğu tanrı evinden, küçük, parlak sarı bir aslan heykelciği cebine atmıştı. Kimin aldığını bilememişlerdi.

Babası, rahip ve rahibelerle yaptığı dini bir sohbet sırasında tanrılara hizmette kusuru olanlara en ağır cezalar verileceğini anlatmış, sunulan yemeklere el koyanları, iyi eti kötüsüyle değiştirenleri, tanrıların eşyalarını çalanları ölüm cezasının beklediğini vurgulamıştı. Suçlu bulunamazsa tanrılar gazaba gelir, o zaman da suçlunun bütün ailesi tanrılar tarafından cezalandırılırdı. Konuşmasının sonunda sözü çalınan altın heykelciğe getirmiş, “Tanrılar alanın aklını başına getirsin, ben yakalamadan tanrının aslanı yerine dönsün” demişti. Puduhepa bunları dinleyince pişman olmuş, küçük heykeli sessizce yerine koymuştu.

Ürperdi. Bu olayı şimdi durduk yerde neden hatırlamıştı ki? Tanrılarını kızdırmaktan korkardı. İçinden dua etmeye başladı:

“Tanrıça Hepat, çocukluğumun pişmanlığını gör! Her zaman tanrılarımın hizmetçisiyim. Beni affet!”

Yıllar öncesinin olayını hatırlamayı iyiye yormadı. Tanrılar dileğinin olmayacağını işaretini göndermişti.

Hayalleri, kocasının sözleriyle kesildi.

- Seni çok iyi anlıyorum sevgili karım, ancak tahtın varisi Prens Urhi Teşup'tur. Abim büyük krala, tanrılar huzur içinde yoldaşlık etsin, sözüm var; babam büyük krala da tanrılar huzur içinde yoldaşlık etsin, sözüm var. Tahtın varisleri, abim Muvatalli'nin soyundan sürecek.

Puduhepa'nın yüzü asıldı. Hattuşili anlatmayı sürdürdü:

- Majeste Muvatalli her zaman bana yardımcı oldu. Büyük Kral olunca Hattuşili'yi saray komutanı ve baş muhafız yaptı. Küçük delikanlıyken emrime arabalı askerler verdi, savaşa gönderdi. Ardından Yukarı Ülke Kralı yaptı. Akrabamız Armatarhunda'yı görevden alıp yerine beni getirdi. Onun güvenini boşa çıkarmadım, benden beklediğini yaptım, kalelerimizi Kaşkalardan geri aldım. Abim Muvatalli de Armatarhunda'nın karalamaları karşısında benim arkamda durdu. Abime ihanet edersem koruyucu tanrılar beni affetmez. Tanrıça İştâr abim Muvatalli'den memnundu. Tanrıların ülkesini, topraklarını, insanlarını, hayvanlarını, dağları, nehirleri iyi korudu, varlık içinde yaşattı. Abimin oğlu Prens Urhi Teşup'a karşı çıkacak olursam Tanrıça İştâr bana arkasını döner. Hanedanlık geleneğimizde bunun çok örneği var sevgili eşim. Babamın babası yüce kral Şuppiluliuma'nın büyük oğullarının her biri Kar-

gamiş ve Halpa kralıydı. Babamın abisi veliaht prens Arnuvanda babasından sonra tahta çıktı ama uzun yaşayamadı. Veba nedeniyle tanrılar onu yanına aldı. O zaman babam tahta çıktı. En küçükleriydi. Abileri, Kargamiş ve Halpa kralları babamı destekledi. Veba salgını tanrılarla tanrıçaların gazabıydı ve babamın anlattığına göre böyle bir taht kavgası buna neden olmuştu. Tanrılarını öfkelen diremeyiz.

Hattuşili bunları sevgili kraliçesine anlatırken aslında bir süre sonra büyük kalede saray erkânına yapacağı konuşmaya hazırlanır gibiydi. Otuzlu yaşların sonundaki tecrübeli adam, akıllardan Puduhepa'nın düşüncesine benzer şeyler geçtiğinin farkındaydı. Örneğin Vali Midanavuma, abisi büyük krala olduğu kadar Hakpiş kralı Hattuşili'ye de bağlıydı. Yıllardır Başkent'in yönetiminde etkili olan Hattuşili'nin Vali gibi destekçisi pek çok saray adamı vardı. Onların kendisine bağlılık göstermesi şaşırtıcı olmazdı.

Hattuşili sabah saatlerinde Hattuşa'ya varacaklarını hesaplamış, habercisine hızlı bir at verilmesini emretmişti. Heyetin gelişini bildirecek haberciye, Prens Urhi Teşup'tan sonra Vali Midanamuva'yı da bilgilendirmesini söyledi.

Başkent Hattuşa

Hattuşili ve maiyetindekiler güneş tepede parlamaya başlamadan hemen önce Aslanlı Kapı'nın önündeydi. Saatlerce şehrin görkemli surlarını izleyerek yolculuk etmişlerdi. Mazgallarda nöbet tutan muhafızların elindeki ok, yay ve mızraklar tehdidi işaret ediyor, ağızlarını açmış kükremeye hazır aslan kabartmaların bulunduğu büyük kapı, hep birlikte imparatorluğun ihtişamını sergiliyordu. Binlerce kişinin yaşadığı kent, insan kalabalığı ve büyüklüğüyle etkileyici boyutlardaydı.

Vali dâhil bir grup atlı saray muhafızı konukları kentin girişindeki Aslanlı Kapı'da karşıladı. Hattuşili arabadan indi, Aslanlı Kapı'daki kaidenin deliğine kokulu yağ akıttı, kentin koruyucu tanrılarına dua ederek sunuyu tamamladı. Atlı muhafızlar önden giderek yolu açıyor, şenlik zamanlarından farklı olarak yas tutan halkın bekleyişine sahne olan şehir sokakları, üzüntülü tezahüratlarla uğulduyordu.

Kalabalık, ağaç kenarlıkları altın ve gümüş kaplı gösterişli arabanın içindeki konukları görebilmek için neredeyse birbirini ezecekti. Kentin en önemli konuğu nihayet teşrif etmişti.

Vali Midanavuma, Hakpiş kralı ile maiyetini karşılayan heyetin başındaydı. Orta yaşın üzerindeki adamın yüz çizgileri, hayatı boyunca aldığı emirleri uygulayan memurlar gibi saygı ifadesiyle derinleşmişti. Kısa boyu, küçük üçgen yüzü, sivri burnu, kalın kaşları, sürekli tebessüm eden yüzüyle karşıtlıkları bir arada toparlamıştı. Yüzüne maske gibi yapışmış gülümsemesi kesilince “Bu adam yine hangi hinlik peşinde?” sorusu akla gelebilirdi. Ancak yüz çizgileri o gülümsemeyle şekillenmişti ve nadir zamanlar dışında değişmezdi.

Prens Urhi Teşup’un başında bulunduğu bir başka karşılama heyeti de sarayın yukarı avlusunda bekliyordu. Prens Teşup amcasını avluda karşılayarak hürmetini gösteriyor, böylece şu kritik anda herhangi bir kırgınlığa yol açmamak için duyarlı davranıyordu. Midanavuma onu bu karşılamaya hazırlamış, sakın, ağırbaşlı ve kendinden emin bir duruş için çalıştırmıştı. Örneğin ayakta beklerken iki ayağını hafifçe açıp ağırlığını ikisinin üzerine eşit vererek durmasını tembihlemişti. Başını öne eğmemeli, ama fazla da yukarı kaldırmamalıydı.

Saray şehre hâkim bir tepeye inşa edilmişti. Halkın tezahüratı arasında taş döşeli yollardan geçen heyet, köprüden sarayın aşağı avlusuna girdi. Surlar ve nöbetçi kuleleriyle birlikte ikinci bir koruma ağı, saraya aynı zamanda iç kale niteliği de veriyor, o nedenle “Büyük Kale” diye anılıyordu.

Herkes merdivenlerin başında arabalardan indi, sıraya dizildi ve kralla eşinin inmesini bekledi. Muhafızların bir kısmı burada arabaları ve atları kontrol ederken Hattuşili ve Puduhepa merdivenleri tırmanmaya başladı, hizmetkârlar da arkalarından. Bu fırsatı değerlendirmek üzere bekleyen Vali Midanavuma, Kral Hattuşili’ye eşlik edip yanında yürürken söze girdi:

- Hakpiş Kralım, değerli efendim, hizmetkârınızım. Saygıdeğer abiniz Büyük Kral Muvatalli’nin kaybı için üzüntülerimi bildirmek isterim.

- Sağ ol Midanavuma.

- Bütün içtenliğimle bilmenizi isterim efendim, Prens Urhi Teşup yerine “Büyük Kral” olarak sizi selamlamayı dilerim. Tanrıların sizi yüce kral olmaya layık göreceğinden eminim.

Yılların tecrübesiyle pişmiş Midanavuma nerede diplomatik nerede açık olmak gerektiğini çok iyi bilirdi. Kimsenin duymadığı o anda rahatça bu sözleri sarf edebiliyordu. Muhatabının samimiyetine inanması

için risksiz anlarda açık olmak şarttı.

- Sevgili Midanavuma, anlaşılan sen de Kraliçe Puduhepa gibi düşünürsün. Ona da anlattım, tanrılarımız yeğenim Prens Urhi Teşup'u "Büyük Kral" olarak görmek istiyor. Şimdi Tanrı olan abim Büyük Kral Muvatalli de böyle olmasını istedi. Ayrıca çok iyi biliyorsun ki atalarımın atası Büyük Kral Telepinu'nun fermanı var.

Hattuşili tecrübeli bir kraldı. Ağzından çıkan kelimelere çok dikkat ederdi. Midanavuma'ya samimiyetle söylediği izlenimi veren, Puduhepa'nın, prensin kral olmasına karşı olduğu bilgisini özellikle paylaşmıştı. Midanavuma'nın Puduhepa'yla ilgili bilgiyi prens Teşup'a koltukları kabarak ileteceğini biliyordu. Yeğeni Teşup, başta Hakpiş kraliçesi olmak üzere kendisine karşı olan birilerinin varlığını bilmeliydi. Muhlifler, yönetimdekilerin atacağı adımlara dikkat etmesini sağlardı. Vali, Hattuşili'nin nabzını tutmuş, düşüncesini almıştı.

- Biliyorum Majeste, biliyorum. "Esertu eşin oğlu prens de kral olabilir" diyor, Telepinu atamız.

- Aferin Midanavuma. Her zaman tanrılara bağlı, büyük krala sadık ol. Kuralları uygula.

- Saygıdeğer Kralım, ben ve oğlum Başkâtip Valvaziti her zaman hizmetkârınız olacağız.

Hattuşili ve eşi orta avluyu geçip yukarı avluya ulaştığında prens Teşup bir an bekledi, Midanavuma'nın söylediği gibi amcasının duruşunu görmesini sağladı ve sonra kollarını uzatarak Hattuşili'ye doğru yürüdü, hararetle kucakladı. Midanavuma özellikle tembihlemişti:

- Aman Prensım, sakın tahta çıkacağı için sevinen biri gibi görünme. Yüzünde, babasını kaybetmiş oğlun üzüntü ifadesi olsun. Amcanla karşılaştığın o an çok önemli. Ağlamaklı olma, ama kaşların hafif çatık, dudakların birleşik olsun. Ayrıca bırak ilk sözü o söylesin. Babasını kaybetmiş olan sensin.

Teşup da amcası gibi uzun boyluydu. İri elleri, yapılı vücudu dikkat çekerken yüzündeki çocuksuluk merhamet hissi uyandırırıldı. İkisi hasretle kucaklaşırken Teşup'un yanında heyeti karşılayan kardeşi küçük Prens Kurunta da amcasıyla kucaklaşmak için büyükler gibi sıranın gelmesini bekliyordu.

Hattuşili, kollarıyla sardığı yeğeninin gözlerinin içine bakarak üzüntüsünü bildirdi:

- Büyük kayıp Hatti ülkesine gelip çöktü Prensım. Kahraman bir adam, koca bir dev tanrıların yanına gitti. Irmak nasıl akıp giderse o da öyle gitti. Çok üzgünüm.

Yüzler düşmüş, başlar öndeydi. Üzüntülü hava ve

sessizlik ortama hâkim olmuştu. Herkes sade yas kıyafeti içinde kısık sesle konuşuyordu. Prensın annesi, ölen büyük kralın ikincil eşi Maganika da karşılayanlar arasında yerini almıştı. Kraliçe Puduhepa, onu heyecanla karşılayan Maganika'ya soğukça teşekkür etti. Kadın Hakpiş kraliçesine yumuşak ses tonuyla “Hoş geldin” derken samimi bir tavırla iki kolunu yana açmıştı. Puduhepa araya mesafe koyarak “Büyük kayıp nedeniyle üzgünüm, sabır dilerim” dedi, yürüdü. Keyfi çoktandır kaçmıştı.

Maganika'nın açılan kolları iki yana düşerken yüzü gerildi. Bu soğuk tavra çok içerlemişti. İçinden anlık bir öfke yükseldi, Puduhepa'nın örülü saçından çekip yere devirdiğini hayal etti. Hemen kendini frenledi. O, ölen büyük kralın eşi ve yeni büyük kralın annesi olarak her zamanki vakur duruşunu koruyacaktı. Soylu olmaya bilirdi ama soylu davranmak başkaydı. Davranışlarıyla asaletini sergileyecekti. İçine attı.

Misafirler yerleşmek üzere odalarına yönelirken prens Teşup amcasına konuşma isteğini ilettiler. Hattuşili “Elbette, birazdan kabul salonunda buluşalım” dedi. Bu sırada Vali Midanavuma prence rapor vermeye hazırlanıyordu. Hakpiş kralı uzaklaşır uzaklaşmaz az önceki konuşmayı aktarmaya başladı. Sır veren insanların kısık sesiyle konuşuyordu.

- Ağzını yokladım prensim. Herhangi bir tehlike yok. Sizi “Büyük Kral” olarak ilan etmek üzere gelmiş. Yalnız çok dikkatli olmamız gereken bir bilgiyi ağzından kaçırdı. Kraliçe Puduhepa Büyük Kral olmanıza karşıymış.

- Aferin Midanavuma, iyi iş çıkardın. Amcam babamın vasiyetine sahip çıkacağını söylüyorsa tehlike yok demektir. Bu arada halam, eşi Şeha kralıyla birlikte yolda. Evlenmeden önce bu sarayda prensesti. Ona yine eski odasını ayarlasınlar. Çok iyi ağırlamamız lazım.

- Elbette prensim. Halanız Kraliçe Matanazi’yi çocukluğundan beri tanırım. Evlenmeden önce sarayda bize neler çektirmişti. “Kralın biricik kızıyım” diyerek kapris yapardı.

- Halamı bilmez miyim, o zamanlar annemi de çok üzdü.

- İyi ki haberciyi Şeha ülkesine de gönderdiniz. Böylece abisinin cenaze törenine katılabilecek. Umarım yetişirler.

- Haber vermeseydim bana küserdi, halam bu olayı kaçırmak istemez, bilirim. Yetişirler Midanavuma sen hazırlıklarını yap.

Vali ellerini birleştirip öne doğru eğildi, saygıyla konuştu:

- Merak buyurmayın prensim. Dört gözle, size “Bü-

yük kralım” diyeceğim günleri bekliyorum. Oğlum Valvaziti’yle birlikte hizmetindeyiz.

Saraya ilk kez gelen Puduhepa meraklı bakışlarla etrafı süzüp Hattuşili’yle birlikte kalacakları odaya ağır adımlarla ilerlerken Hattuşili acele ediyordu. Genç kraliçeyi odalarına yerleştikten sonra yeğeniyle konuşmak için kabul salonuna yöneldi.

Salonun iki yanında tavana kadar uzanan beşer adet ahşap sütun vardı. Tavana destek amaçlı koyulmuş kalın direkler tam olarak birbirine eşit yontulmuş, ahşap zeminle uyumlu olarak salonun havasını resmileştiriyordu. Bir merdivenle çıkılan büyük salon üst kattaydı ve zaten yüksek bir tepeye kurulmuş sarayda geniş ufku gören pencereleriyle etkileyiciydi.

Urhi Teşup heyecanla amcasını bekliyordu. Geldiğini görünce ona doğru yürüdü, kucaklaştılar. Manzaralı pencerenin önünde, ayakta konuşmaya başladılar. Prens kısaca babasının ölümünü ve Tarhuntaşşa’dan gelme kararını anlattı. Hattuşa eskisi gibi başkent olmalı, diye düşünüyordu.

Hattuşili çok doğru karar aldığını söyledi ve veliaht ilan edildiği zaman abisi Muvatalli’ye Tarhuntaşşa’da verdiği sözü anlatmaya başladı:

- Babama ve tanrularıma sözüm vardı. Abim Muva-talli Büyük Kral olunca onu destekleyecektim. Tanrıça İştar şahidimdir, her zaman abimin yanında oldum. O gerçek bir büyük kraldı. Her cephede savaştı. Kah-ramanca düşmanın üzerine atıldı. Babam gibi ona da söz verdim: “Kimi veliaht tayin edersen, kimin adını söylersen ben onun arkasında duracağım. Sana destek verirmiş gibi aynı sadakatle bağlı olacağım.” Sevgili ye-ęenim Teşup, şimdi bu sözümü yerine getirmeye gel-dim. Aksi sözlere kulaklarım tıkalı. Sen demir tahtın varisisin ve Büyük Kral olacaksın. Her zaman bütün gücümle yanındayım.

- Abim babama çok benzerdi. İki de kahraman sa-vaşçılardı. şimdi tanrılar katında beraberler.

- Ülkemiz için büyük kayıp kralıçem.

- Gerçekten öyle Puduhepa.

Kraliçe Matanazi, ağaç oyma altın başlıklı koltukta omuzları çökmüş, oturuyordu. İki kadın, şeha kralıyla eşinin saraya ulaşmalarının ertesi sabahı sohbettelerdi. Nedimesine kraliçe Puduhepa’yı davet etmesini söy-lediğinde nedime ihtiyatsızca “Kralın annesi Magani-ka’yı da ister misiniz?” diye sormuş, o da sinirlenmiş-ti. Kaşlarını çatarak “Onun ne işi varmış burada” diye

yanıtlamıştı. Puduhepa'yla konuşurken kızgınlığı hâlâ üzerindeydi.

- Abim Muvatalli'yi çok severdim, ama Hattuşili'nin yeri ayrı. O benim küçüğüm. Annemizi çocukken kaybettik, Hattuşili'ye kol kanat gerdim hem abla hem anne oldum. Askeri eğitimiyle yakından ilgilendim. Bizim ilişkimiz ayrıdır Puduhepa.

Kırklı yaşlarındaki Matanazi, on yedisindeki Puduhepa'ya Hattuşili'nin çocukluğunu anlatırken yüzündeki kırışıklıklar yumuşuyordu. Puduhepa'yı konuşturup yakından tanıma fırsatını değerlendirecekti. Hattuşili, kızı Gaşsulaviya ile oğlu Nerikkaili'nin annesi birinci eşini Nil Diyarı savaşından önceki yıl, doğumda kaybetmişti. O yazı Kaşkalarla savaşarak geçirmiş, ertesi yıl baharda da Muvatalli'nin emriyle sefere katılmıştı. Abisi ile firavun Ramses'i ülkesine eli boş göndermişler, dönüşte Hattuşili, savaş tanrısı İştâr'a şükranlarını sunmak üzere Lavazantiya'ya uğramıştı. Büyük krallığa bağlı Kizzuvatna ülkesinin bu kutsal kentinde Tanrı İştâr'a sunu yapacaktı. Başrahip Pentipşarri'nin kızı Puduhepa ile de orada evlenmişti. Kraliçe Matanazi birkaç kez kardeşi ve yeni eşini ziyarete niyetlenmiş, olmamıştı.

Puduhepa kendisinden yaşça büyük kraliçeye saygıda kusur etmiyor, kocası gibi o da Kraliçe Mata-

nazi'ye hürmetli davranıyordu. Odaya girerken kadın onu kucaklamak için kollarını açarak karşıladığı halde Puduhepa ellerini birbirine kenetleyip önünde eğilmiş sonra kucaklaşmıştı. Konuşma önceliğini Matanazi'ye bırakmış, ardından kibarca üzüntüsünü bildirmişti. Konuşma ilerledikçe samimiyet arttı ve Puduhepa, Matanazi'nin, kardeşi Hattuşili'yle özel yakınlığını öğrendikten sonra açılmaya karar verdi. Kocasının tahta geçmesi düşüncesini paylaşacaktı. Ses tonunu yumuşatarak sordu:

- Kraliçem yüksek tecrübene sığınırım, Urhi Teşup'un tahta çıkması doğru mu?

- Elbette Puduhepa. Neden sordun, sen karşı mısın?

Puduhepa yolda eşine anlattıklarını ablası Matanazi'ye de anlatmaya başladı.

- Bence "Büyük Kral" olmak Majeste Hattuşili'nin hakkı. Bu ülke için ne kadar savaştığını benden iyi biliyorsun. Yukarı Ülke'yi nasıl başarıyla yönettiğini, her yıl eski kalelerimizi geri alarak topraklarımızı genişlettiğini biliyorsun. Yukarı Ülke halkı huzur ve barış içinde. Tanrılarımız memnun.

- Sevgili Puduhepa, bu genç yaşta ne akıllı sözler bunlar. Haklısın, ama ortada bir ferman var, Telepinu atamızın fermanı. Buna göre tahtın varisi belli: Prens Urhi Teşup. Hiçbirimiz tanrıları kızdırmak istemeyiz.

Puduhepa “Elbette tanrıları kızdırmayı ben de istemem, ama...” diye cümleye başlayınca Matanazi onu eliyle susturdu. Kalın sesiyle “Tuttuğunu koparan hırslı bir kadınsın, görüyorum” dedi, “Buna memnun oldum, yine de uluorta her yerde konuşma.” Genç kraliçe aldığı cesaretle iddiasını sürdürdü:

- Anlamıyorum kraliçem, demir tahtı hak eden değil, hak etmeyen alıyor. Benim ülkem Kizzuvatna’da tanrılar tahtı hak edene verir. Bu topraklar için kim savaşmış, Hattuşili mi, Teşup mu?

- Haklısın elbette. Kardeşim Hattuşili bu topraklar için abimiz Muvatalli ile hemen her yaz savaştı. Küçükken zayıf, çelimsiz bir çocuktuk ama Tanrıça İştâr onu korumasına alınca büyük bir savaşçı oldu.

Puduhepa eşinin geçmişi hakkında bilgili olduğunu göstermeye çalışarak “Tanrıça İştâr’ın hizmetinde yıllarca çalışmış” dedi. Tecrübeli kraliçe Puduhepa’ya gülümseyerek baktı. Aileye kendini kabul ettirmek için çabalaması hoşuna gitmiş, Hattuşili’nin çiçeği burnunda genç gelinini sevmiştir.

- Babam Hattuşili’nin geleceğini rüyasında görmüş Puduhepa. Rüyalar çok önemlidir biliyorsun.

- Evet kraliçem.

- Tanrıça İştâr babamın rüyasına girmiş ve “Hattuşili’nin yılları kısa, uzun yaşamayacak. Onu bana tes-

lim et, rahibim olsun. Böylece hayatta kalabilir” demiş. Babam bu rüyanın sabahı biz çocukları huzuruna emretti, rüyasını anlattı ve kardeşim Hattuşili’yi kollarının altından tutup havaya kaldırarak tanrıçanın hizmetine verdiğini ilan etti. O günden sonra Hattuşili Şamuha’ya gönderildi, tapınakta Tanrıça İştâr’a hizmet etti. Sonunda gördüğün gibi güçlü bir savaşçı oldu. Böyle kuvvetli ve kudretli biri olmayı Tanrıça İştâr’a borçlu.

- Bak, sözlerin benimki gibi: Hattuşili büyük savaşçı, diyorsun.

- Öyle de olsa kurallar her şeyden önce gelir yavrum, zamanla bunu anlayacaksın. Yaşın genç, çok yaz, çok kış görürsen doğrunun bu olduğunu sen de söylersin.

- Sanmam...

- Büyük büyük atamız Telepinu zamanında prensler krallık için birbirini öldürmeye başlamış. Ülkemiz, topraklarını yitirmiş. Tanrılar bizi terk etmiş. Savaşlar kaybedilmiş. Ekinler, bağlar, sığırlar ve koyunlar iyi olmamış. Bunun üzerine son gelen Kral Telepinu ferman yayınlamış.

Puduhepa atıldı:

- Bu değerli atamız iyi yönetemeyecek birine tahtın verilmesini istemezdi herhalde.

- Bak ne diyeceğim Puduhepa, başkâtibi çağıralım, fermanın yazılı olduğu kil tableti getirip bize okusun,

ne olduğunu daha iyi anlarsın. Şimdi Büyük Kral Muvatalli için yas yemeği var, gidip gelelim, dönüşte fermanı okuturuz.

İki soylu kraliçe bu sohbeti yaparken odanın dışında onları bekleyen baş nedimleri de kendi aralarında konuşuyordu. Saraya ilk kez gelen Puduhepa'nın nedimesi Şupilka merak içinde her yeri inceliyor, bilgi toplamaya çalışıyordu. Kraliçe Matanazi'nin nedimesi, Şupilka'dan yaşça çok büyüktü ve sarayda olan biten her şeyden haberdar, tecrübeli bir kadındı. Şupilka onunla konuşmak için fırsat bulduğuna sevindi.

- Prens Teşup tahta çıkınca Tavananna kim olur büyük nedime, annesi Maganika mı?

- Şupilka, çok sevimlisin. Maganika senin, benim gibi biri. Soylu değil. Onun için Tavananna olamaz.

- Peki ne olacak? Ortada bir tek sürgün kraliçe yaşlı Tanuhepa var. Benim memleketlim...

- Ana Kraliçe Tanuhepa saraydan kovuldu.

- Duydum nedimem, ama ayrıntısını bilmiyorum.

- Ana kraliçe, şimdi yasını tuttuğumuz Muvatalli Kralımın üvey annesidir. Babası Murşili'nin son eşi. Murşili Kralım öldüğünde karısı Tanuhepa çok gençti ve eşi öldükten sonra üvey oğlu kral Muvatalli ile Ta-

vananna olarak saray yetkilerini kullandı. Bir oğlu, iki kızı vardı. Murşili kralım tanrılar katına çıktığında oğlu küçüktü. Zaten o zaman Muvatalli Kralım veliaht ilan edilmiş, tahta çıkacaktı. Babası ölünce yerine geçti. Ana Kraliçe Tanuhepa da Tavananna olarak devam etti.

- Sonra üvey oğlunu kızdırmış anlaşılan.

- Evet, kendi oğlu büyüdükçe söylentiler arttı. Tanuhepa, Muvatalli Kralımızın yerine kendi oğlunu tahta çıkaracak, deniyordu.

- Krala ihanet mi edecekti?

- Doğru olup olmadığını bilmiyoruz Şupilka, ama kralım mahkeme kurdu ve tanıkları dinledi, karar verdi. Ana kraliçeyi sürgün etti.

- Yasını tuttuğumuz kralımın küçük bir oğlu daha var, değil mi?

- Evet, Şupilka, Prens Kurunta. Prens Teşup'un üvey kardeşidir. Kralımız, eşi ölünce saraya soylu bir kraliçe getirdi. Urhi Teşup'un annesi kralımızın ikincil eşiydi ve soylu değildi. Bu yüzden kral yeniden evlendi. Oğlu Kurunta'nın doğumu sırasında yeni kraliçeyi de kaybettik. Prens Kurunta küçük olduğu için tahta çıkmaz, henüz altı yaşında.

- Bu durumda Urhi Teşup'un önü açılıyor nedimem.

- Evet, Şupilka, prens Teşup babası tarafından veliaht ilan edildi ve kurallara göre tahta çıkmasına engel yok.

- Annesi soylu olmasa da mı?
- “İkincil eşin oğlu da tahta çıkabilir” diye ferman var. Telepinu atamız, zamanında böyle bir ferman yazdırılmış.

Sözleri bitmişti ki Kraliçe Matanazi'nin kendisini çağırın sesiyle zıpladı.

Matanazi, nedimesini, Telepinu fermanının yazılı olduğu tableti istemek için çağırıyordu. Şupilka gülmeğe başladı: “Demek içerde de bunu konuşuyorlarmış.” Nedime başkâtibe giderken iki kraliçe yemek odasına yöneldi.

Yas yemeğinin baş konuğu, tanrı olmuş kişiydi. Büyük Kral Muvatalli gündelik yaşamı terk ettiğinde ikinci başkent Tarhuntaşşa'daydı. Güneydeki bu kent Hattuşa'ya günler süren mesafede olduğu için yas töreninin ilk aşaması orada gerçekleşmiş, büyük bir ateş yakılarak, ağıtlar arasında merhum kralın kemikleri ayrıştırılmıştı. Közlerin arasından gümüş maşalarla alınan kemikler gümüş yağ kabına batırılarak temizlenmiş, özenle keten bezlere sarılıp Hattuşa'ya getirilmişti. Bu törenler rahip ve rahibelerin kontrolünde gerçekleşmiş, ölen Kral'ın eşi Maganika ile oğlu Urhi Teşup ilk törenden sonra Hattuşa'ya hareket etmiş, rahipler

daha sonra cenazeyi alarak atlı arabalarla yola çıkmıştı. Geldiklerinden beri cenaze töreni sürüyordu.

Hattuşa'daki son tören yas yemeğiydi. Tarhuntaş-şa'dan getirilen kemikler özenle masanın başındaki koltuğa yerleştirildi. Masanın başında Hakpiş kralı Hattuşili ve Prens Urhi Teşup karşılıklı oturuyordu. Hattuşili'nin yanında kraliçe Puduhepa, prensin yanında Şeha Kralı Masturi ile eşi Kraliçe Matanazi vardı. Uzun masada Teşup'un annesi Maganika, kardeşi Prens Kurrunta, bağlı krallıklardan gelen elçiler, Vali Midanavuma, oğlu Başkâtip Valvaziti, ordu komutanı Tarhunmiya, hekimbaşı Rabaşa Marduk, büyük tapınak rahibi Tattiya gibi çeşitli görevliler yerlerini almıştı.

Masadakiler büyük bir saygı ve huşu içindeydi.

Töreni baş saki yönetiyordu. Üzerinde uzun bir giysi ve belinde gümüş kemer vardı.

Törene eşlik eden müzisyenler masaya yakın yerini almış, gümüş saplı büyük lirle yas ağıtı yakıyordu.

Baş saki şarap servisi yapmaya başladı. İlk olarak ölen kralın altın kadehine şarap sunuldu. Diğer sakiler de konuklara şarap servisi yaptılar. Tanrılarını kızdırmamak için titizlik gösteriliyordu.

En iyi yiyecekler, çeşit çeşit ekmekler, ateşte çevrilerek pişirilmiş koyun etinin en güzel kısımları ölen kralın kemiklerinin bulunduğu koltuğun önüne, masaya kondu.

Aynı gün sabahtan itibaren kent merkezinde de bir faaliyet vardı. Büyük tapınağın önündeki alanda, ölen kralın ruhunun serbest kalıp gökyüzüne yükselmesi için kurbanlar verilecekti. Bu amaçla yüzlerce koyun kesilerek büyük kazanlarda pişirilecek, kırılmış buğdayla yapılan pilavla birlikte Hattuşa halkına dağıtılacaktı. Sonunda da kralın kemikleri kutsal Hekur'a koyulacaktı.

Prens Teşup bir sonraki gün yapılacak demir tahta oturma törenini sabırsızlıkla bekliyordu. Cenaze töreni tamamlanıp ölen kralın ruhu tanrılar katına yükselmeden yeni kral göreve başlayamazdı. Babası için yapılan törenin en önemli aşaması bu yas yemeğiydi. On dördüncü ve son gün töreniydi. Nihayet yemek bitti.

Törenin sonunda, sırasıyla fırtına tanrısı, koruyucu tanrı, iyi gün tanrısı ve ölen kralın ruhu için birer yudum şarap içilerek tören tamamlandı.

Yemek bitince herkes saygı içinde ayaklandı. Kraliçe Matanazi, tablet evinin yöneticisi Başkâtip Valvaziti'den kısık sesle Telepinu fermanının tabletini odasına getirmesini istedi. Valvaziti aynı kısık sesle "Hazır efendim, nedimeniz söylemişti" dedi. Valvaziti, sarayın yüzlerce yıldır değişmeden kalan tablet arşivindeki düzeni babasından teslim almış, başkâtip olarak aynen koruyordu. Eliyle koyduğu Telepinu Femanı'nı

tahta raflardaki dizi dizi kil tabletler arasından bulup çıkarmıştı.

Puduhepa ve Matanazi odaya dönerken tatlı bir sürprizle karşılaştılar. Saraydaki küçük prens ve prensesler etraflarını sardı. Hepsini tek tek öpüp seven Matanazi bu fırsatı değerlendirdi ve çocukları yanına kattı:

- Hadi gelin, siz de dinleyin. Telepinu atamızın sözlerini getiriyorlar, öğrenirsiniz.

Çocuk, büyük, kalabalık heyet odaya doluşurken Başkâtip Valvaziti elinde kil tabletle onları bekliyordu.

İki kraliçe birbirinin benzeri altın başlıklı koltuklara zarafetle otururken Valvaziti ayakta, saygı içinde okumaya başladı. Çocuk ve gençler ikisinin etrafındaki minderlere yerleşti.

Kral fermanında uzun uzadıya taht savaşları hakkında bilgi veriliyor, prenslerle saray damatlarının kısa aralarla birbirlerini öldürmeleri ayrıntılı olarak aktarılıyordu. Telepinu kendisine yapılan suikast girişimini haber alıp önlediğini ve suçlu prensi affettiğini anlatıyor, sonunda bunları özetleyerek şöyle devam ediyordu:

“Kral ailesinde kan dökmeler çoğaldı. Kraliçe İstapariya öldürüldü. Üstelik Prens Ammuna da öldürüldü. Tanrının insanları şöyle dediler: ‘İşte, Hattuşa’da kan dökülmesi çok arttı.’ Bunun üzerine ben Telepinu, Hattuşa’da asiller meclisini toplantıya çağırdım:

‘Bu andan itibaren Hattuşa’da kral ailesinin herhangi bir çocuğuna kimse kötölük yapmayacak, ona bıçak çekmeyecek! Yalnızca öndeki prens kral olsun! Eğer öndeki prens yoksa kim ikincil oğul ise kral o olsun! Eğer bir veliaht prens yoksa hangi kız çocuk öndeki ise onun eşi kral olsun!’”

Puduhepa son cümleyi duyunca hayretle baktı. Kaşları yine yukarı doğru kalkmıştı.

- Yani bu durumda, eğer Büyük Kral Muvatalli çocuk sahibi olmadan tanrılar katına çıksaydı, eşim Hattuşli de savaş meydanlarından dönemeseydi, senin eşin Şeha Kralı Masturi Hatti ülkesinin büyük kralı olabilirdi, sen de büyük kraliçe Tavananna.

Kraliçe Matanazi’nin yüzü sarardı. Bu tehlikeli konuşmalar sarayda yasaktı. Yorum yapılmaz, iki kişi kendi arasında da böyle konuşamazdı. Hatta saray dadılarıyla rahibeler, prens ve prenseslere böyle şeyleri aklından geçirmeyi bile yasaklamıştı; aksi takdirde tanrılar muhakkak cezalandırırdı.

- Bu sözler ağzında kalsın, çıkamasın sakın! O nasıl konuşma Puduhepa? Aklımızdan geçmez. Bak genç kraliçem, sen çok rahat konuşuyorsun, dikkatli ol. Kulaklar her zaman iş başındadır.

- Tamam, tamam, sustum ama seninle konuşmak Puduhepa’yı rahatlatıyor.

Prens ve prensesler Puduhepa'nın sözleri üzerine gülüşmeye başladı. Matanazi hepsini paylayıp susturdu.

- Tanrılar hepimizi affetsin. Şu kıkırdaşmaya bak. Susun hemen!

Puduhepa çocuklara göz kırptı.

Kraliçenin el işaretiyle Valvaziti okumayı sürdürdü. Ferman uyarılarla devam ediyordu:

“Büyük adamlar, yani evin babaları; saray oğullarının başı, zıpkıncılar kıtasının başı, şarabın başı; kralın evini almayı arzular, şöyle diyebilirler: ‘Bu benim olabilir’ ve kentin beyine kötülük yapabilirler. Eğer bir kimse kötülük yaparsa siz asiller meclisi onu yakalayın ve dişinizi geçirin!”

Öğütler ve talimatlarla birlikte ferman tamamlanıyordu. Valvaziti iki kraliçenin önünde saygıda kusur etmemek için kaskatı kesilmiş, azat edilmeyi bekliyordu. Kraliçe Matanazi onu el işaretiyle gönderdi.

Ölen kralla ilgili yas törenleri on dört gün sürse de yeni kralın tahta çıkışı sade bir törenle gerçekleşecekti. Gelen konuklar kentten ayrılmadan, saray yetkililerinin de katılacağı küçük bir törenle Prens Urhi Teşup nihayet o sabah demir tahta oturacaktı.

Urhi Teşup'un amcası Hakpiş kralı Hattuşili, Pan-ku Meclisi huzurunda yapacağı konuşmayla Teşup'u yeni Büyük Kral ilân etmeye hazırды. Bundan sonra adı Prens Urhi Teşup değil Büyük Kral Murşili olacaktır. Dedesi Murşili'nin adını alarak kraliyet unvanı taşıması gelenektir. Başkâtip Valvaziti yeni kralın mührünü çoktan hazırlatmıştı. Henüz ortada bir Tavananna bulunmadığı için mühür sadece kralın adıyla hazırlanmıştı.

Vali Midanavuma o sabah güneş doğmadan yataktan kalktı. Yaşlı adam tören için heyecanlıydı. Karısının hazırladığı tereyağlı un çorbasından bir tas içti ve zaman kaybetmeden Kabul Salonu'na gitti. Yapılan hazırlıkları son kez denetliyordu.

Yüksek tavanlı tören salonunun baş tarafındaki ağaç platformun üzerinde demir taht duruyordu. Tahtın tamamı değil, başlık kısmıyla kolçakları demirdendi. Eski zamanlarda Hatti ülkesinin ilk kralına demirden bir taht hediye edildiği için "Demir Taht" geleneği başlamış, aradan geçen yüzlerce yıl sonucu taht her yeni dönemde yenilenecek kullanıma sunulmuş, adı "Demir Taht" olmaya devam etmişti. Sertliği, kararlılığı ve gücü simgeliyordu. Altından kırk kat değerli bir maddendi demir. Çok zor eritilir ve şekil verilebilirdi.

Tahtın arkasındaki taş duvara işlenmiş çift başlı kartal simgesi taş işçilerinin ince sanatını yansıtıyor, salona

görkemli bir hava katıyordu. Midanamuva taş oymalarında toz zerrelere bulunmadığını bizzat tespit etti.

Tahtın yanı başındaki tahta askılığa kraliyet asası yerleştirilmişti. Yanında da altın mızrak asılıydı. Ağaç asanın alt ucu spiral şeklinde kıvrık, sapı altındı. Kalmuş denilen bu asa ve altın mızrak, mühürle birlikte tören sırasında büyük krala, amcası Hattuşili tarafından takdim edilecekti. Mühür için tahtın yanı başına küçük bir tahta sehpa yerleştirilmişti. Ayrıca Hattuşili'nin yeğenine bir de hediye hazırlığı vardı. İkinci bir krallık mührünü, altın yüzük olarak yeni kralın parmağına takacaktı.

Mühürde resimli yazıyla şöyle yazıyordu:

“Hatti ülkesinin Kralı, kahraman Şuppiluliuma'nın torununun çocuğu; Hatti ülkesinin kralı kahraman Murşili'nin torunu; Hatti ülkesinin kralı kahraman Muvatalli'nin oğlu; Hatti ülkesinin kralı, kahraman Büyük Kral Majeste Murşili'nin mührü.”

Vali kendinden emin biçimde salondan ayrıldı. Kral ölünce geleceğiyle ilgili tereddüde düşmüştü ama artık tehlike olmadığını görüyordu. Prens Teşup her konuda ona danışıyor, belli ki görevine devam etmesini istiyordu. Belirsizlik ortadan kalktığı için kaygılarından kurtulmuştu.

Her şey planlandığı gibi başladı. Hattuşili yeni kralı öven güzel bir konuşma yaptı. Akıllardaki sorulara cevap

olacak şekilde Telepinu fermanından alıntılarla süslediği konuşmasının bitiminde Büyük Kral Urhi Teşup'a asayı, altın mızrağı ve mührü sundu. Teşup o sabah tören için hazırlanırken gelenekler gereği başına ve vücuduna güzel kokular serptiği için etraf mis gibi kokuyordu.

Bu töreni takiben büyük tapınağa gidilecek, tanrı-lara şükranlarının ifadesi olarak sunu yapılacaktı. Kral aynı zamanda dini otoriteyi temsil ediyordu.

Saray erkânı önceden gidip büyük tapınağın önün-deki avluda toplandı. Başkâtip, baş muhafız, baş saki, tablet evi başı, hekimbaşı, baş aşçı, baş seyis, baş terzi ve bunun gibi pek çok görevli, protokole göre dörderli sıralar halinde bekliyordu. Kraliyet mensupları da giş-gigire binerek tapınağa gitti.

Murşili kraliyet arabasıyla en son geldi. Önde ve ar-kada altın mızraklılar krala eşlik ediyordu.

Herkes tören giysileri içinde ağırbaşlı görünüyordu. Büyük Kral kalın kumaşla dokunmuş, mavi uzun kafta-nı, altın işlemeli takke biçiminde başlığı ve elindeki kıvrık uçlu asa ile imparatorluğu görkemle temsil ediyordu.

Vali Midanavuma göz ucuyla gerekli kontrolleri ya-pıyor, aksaklık olmaması için ter içinde koşturuyordu. Tapınağın biraz ilerisinde toplanmış halk, günlerdir tutulan yastan çıkışın işareti olan bu sevinçli olayı coş-kuyla alkışlıyordu.

Töreni izleyen ve coşkuya katılmayan birkaç kişi de arkada kafa kafaya vermiş, dedikodu yapmakla meşguldü. Bunlardan birisi, eski kral zamanında saraydan kovulan Ana Kraliçe Tanuhepa, diğer ikisi de kral soyundan gelen Armatarhunda ve oğlu Şipaziti'ydi.

Armatarhunda Yukarı Ülke krallığının valisi iken görevden alınmış, yerine Hattuşili, Hakpiş kralı olmuştu. Ana Kraliçe Tanuhepa gibi o da saraydan uzaklaştırılanlar arasındaydı. Kralla kan bağı olan kraliyete mensup soylulardan biriydi Armatarhunda. Hem Tanuhepa hem de Armatarhunda, babası ölünce prens Teşup'a haber üstüne haber göndermiş, görüşmek istemiş, olumlu yanıt alamamışlardı.

Yaşlı kraliçe Tanuhepa yüzünü biraz daha buruşturarak burun kıvırdı.

- Şunlara iyi bak Armatarhunda. Böyle törenleri daha önce de gördüm. Gülümseyen yüzlere aldırma. Amca, hala, yeğen kısa zamanda birbirine düşer. Bu delikanlı krallığın sorumluluğunu taşıyacak çapta değil. O kadar haber gönderdim, gel görüşelim, demedi. Biraz sağduyusu olsa bizi çağırır, akıl danışır.

Armatarhunda da yüzünü buruşturdu.

- Akrabasıyım güya kraliçem, şu kadar zamandır beni de kabul etmedi. Çaylak bir delikanlıyı Büyük Kral diye tahta oturtuyorlar. Vali Midanavuma ve oğlunun

elinde oyuncak olur bu. Midanavuma baş yalancı. Öteki desen Hakpiş kraliyim, diye ortalarda dolanıyor, ama pısrığının biri. Koca krallık kimlere emanet!

- Hattuşili biraz korkaktır. Düzeni korumak ister. Elindeki Hakpiş krallığı ona yeter. Adı lazım değil, yalancıyla oğlu hakkında söylediklerin de çok doğru Armatarhunda, aferin sana.

- Hanımefendim, güzel söylersin. Hattuşili çok korkaktır. “Kaşkalara karşı zafer kazandı” diyorlar. Ne zaferi... Savaşmadan önce haber üstüne haber gönderir, “Gelin anlaşma yapalım” diye. Aslan gibi adam olsa düşmanın üzerine yürür, evini başına yıkar, güçlü olanları esir alır, getirir. Bir daha da orada ot bitmez. Ama aslanlık bunda ne gezer...

Birileri onları dinliyormuş hissine kapılarak etrafını kolaçan eden yaşlı kraliçe sesini daha da alçaltarak Armatarhunda'nın kulağına doğru eğilip konuştu:

- O nedenle hep gölgede kaldı ya... Ne babasına ne abisine çekmiş...

- Karısı diye getirdiği şu kızcağıza bakın. Sizin memleketten değil mi?

- Evet Armatarhunda, Kizzuvatnalı... Puduhepa, Lavazantiya Başrahibi'nin kızıdır.

- Ailesini tanırısın o zaman.

- Tanırım. Pentipşarri soylu bir ailenin oğludur. Kizzuvatna'da krallık ailesindedir. Bana da uzaktan akrabadır. İşini bilen kurnaz bir rahiptir.

- Kızını Hattuşili gibi kart bir adamla evlendirdiğine göre...

Tanuhepa'nın dudakları gülümseme denemeyecek alaylı bir şekilde kıvrıldı, anlatmayı sürdürdü.

- Hattuşili kente gelip Tanrıça İştar'a sunu yapmak istediğinde başrahip onu kızıyla tanıştırmış. Puduhepa da rahibe zaten. O zamanlar on beşindeymiş.

Tekrar güldü, bu sefer yüksek sesle...

- Hattuşili o gece rüyasında Tanrıça İştar'ın, rahibesi Puduhepa ile evlenmesini istediğini görmüş. Böylece evlenmişler. "Kıza göz koydum" demiyor da...

Armatarhunda kraliçenin sözünü tamamladı:

- Güya tanrıçayı şahit gösteriyor.

İkisi arkalarından konuşurken büyük tapınaktaki tören başlamıştı. Başrahip Tattiya aslan başlı altın ritondan, tanrı heykelinin ve kralın önüne şarap döktü. Uzun zaman alacak işlemlerin sırası belliydi. Görevli rahip ve rahibeler alışkın hareketlerle töreni yönetiyordu.

Her seferinde birer yudum alarak tanrılara içilen şarap ve sunulan hediyeler zaman alıyor, kraliyetin koruyucusu Arinna'nın güneş tanrıçası için hazırlan-

mış altın kupalar, değerli taşlarla süslü tanrısal giysiler ve kıymetli hediyeler göz kamaştırıyordu. Büyük Kral Murşili hepsini tek tek sundu.

Tapınağın dışında gişgigir ve atlar yan tarafa çekilmiş, muhafızların kontrolünde saray erknını bekliyordu. Sonunda tören bitti. Tören alayı geldiği yoldan şenlik, şölen içinde saraya döndü.

Piramses–Nil Diyarı

Yeryüzünü aydınlatan güneş şehrin üzerine yayılmaya başladığında Ramses çoktan kalkmış, günlük rutine başlamıştı. Hizmetkârlar büyük bir özenle firavunu güne hazırladıktan sonra görünmez olup ayakaltından çekilmişti.

Altın sarısı tüyleriyle etrafa korku salarak yürüyen köpeğiyle birlikte saraya ait hayvanat bahçesine yöneldi. Odasından çıkınca muhafızları izlemeye başladı. Bahçenin bir bölümü kuşhane olarak ayrılmıştı. Şahin kafesinin önüne geldi ve bu güçlü kuşu bir süre izledi. Her karşılaşmalarında tanrı Osiris'in oğlu, gök tanrısı Horus'un simgesi şahinden etkilenirdi. Ne zaman göz göze gelse onun mağrur duruşunun Güneş ülkesini simgelediğini düşünürdü.

Şahinle simgelenen tanrı Horus aynı zamanda firavunların isimlerinden biriydi. Yani Ramses'in bir adı da Horus'tu. Kendisini şahin gibi göklere ve yeryüzüne

hükmeden tanrısal güçle donanmış birisi olarak düşünür, sezgileriyle gururlanır, geleceği gören gözleri olduğuna inanırdı.

Kadeş Savaşı'ndan beri şahin bakışları Kenan topraklarının ötesindeki bölgelere bakıyor, Asur ülkesindeki gelişmeleri izliyordu. Bir gün önce aldığı haber, henüz otuzuna varmamış genç firavunu bir parça şaşırtmıştı.

Nil deltasında, nehrin en doğudaki kolu üzerinde kurulmuş olan Piramses kenti, başkentin yüksek yöneticilerine ait büyük evleriyle imparatorluğun ihtişamını yansıtıyor, palmiye ağaçları kenti süslüyordu. Akasyalar şehrin gözdesiydi. En zenginlerin evleri havuzlu olur, geniş bahçeleri göz kamaştırırdı.

Kent meydanında Ramses'i simgeleyen büyük taş bloklar yükseliyor, dev heykeller Amon tapınağını koruyor, kentin görkemini artırıyor. Nehrin kıvrımları arasındaki en güzel yer krallık sarayına aitti. Kent, Nil Diyarı ustaları ve sanatçıların üstün gayretiyle kısa sürede inşa edilmişti. Genç Firavun tahta çıktıktan sonra talimat vermiş, "Ramses'in Şehri" adıyla inşaat başlamıştı.

Şehir, kayıklarla gezilebilen yapay gölle, lotus çiçekleri, su kanalları, balıklı göletler, akasya ve çınar ağaçlarıyla süslüydü, ama aynı zamanda büyük kışlalarıyla askeri bir üstü. Kadeş Savaşı için hazırlıklar burada

yapılmıştı. Piramses, Nil Diyarı'nın kuzeyinde, Kadeş, Ugarit, Amurru ve Kenan ülkesine en yakın konumdaki şehirdi. Buna rağmen Kadeş'le arada yüzlerce kilometre vardı. Ordu yürüyüşe geçtikten bir ay sonra Kadeş'e ulaşabilmişti.

Askerler sırtındaki ağır yüklerle günlerce durmadan yürümüş, sırt ve bacak ağrıları içinde, yeterli su içmeden, yeterince uyuyup dinlenmeden güneş altında Kadeş'e doğru ilerlemişti. Hititlerin saldırısı, ordugâhta kamp kurup dinlenme fırsatı bulacaklarken gelmiş, ok ve mızrak yağmuru altında, atların nal sesleri ile tozu toprağa katan gürültülü savaş arabaları birdenbire gök gürültüsü gibi patlamıştı.

Bunlar aklından geçerken bir gün önce gelen haberi aklında tarttı. O savaşdaki rakibi Hatti ülkesi Kralı Muwatalli ölmüştü.

Hititler iki yıl önce Kadeş Kalesi önündeki savaşta Güneş ülkesi ordusuna çok ağır bir kayıp verdirmiş, Firavun'un üstün gayretleri ve savaşçı ruhu sayesinde, Nil Diyarı'nın onuru kurtarılmıştı. Elbette zaferin efendisi, Teb Tanrısı Amon-Ra'nın büyük yardımıyla.

“Hattili Kral ölmüş” diye düşündü tekrar. Hemen ardından savaştan önce iki bedevinin verdiği istihbaratı hatırladı. “Firavun'un hizmetkârıyız” diyerek gelmiş, Hattili askerlerin iki yüz kilometre kuzeyde, Hal-

pa civarında olduğunu söylemişlerdi. Bu haberi alan genç firavun öndeki Amon birliğine ilerleme talimatı vermiş, ne olduysa ondan sonra olmuştu. Dağları kaplayan, ovaları dolduran Hitit savaş arabaları saldırıya geçmişti. Çekirge sürüsü gibiydiler. Her bir savaş arabasında üç asker vardı. Güneş ülkesi arabaları ise iki savaşçıya göre ayarlanmıştı.

Ramses o anda tanrı Amon'a yakarmış, "Neyin var babam Amon? Bir baba oğlunu ihmal eder mi?" diye sormuştu. "Ben seni ihmal ediyor muyum?" Yüce Amon sesini duymuş, böylece zafer Nil Diyarı'nın olmuştu. Halk genç firavunuyla gurur duyuyordu. Savaştan döner dönmez bu sözleri tapınakların yüksek duvarlarına yazdıracak, Ramesseum, Karnak, Luksor, Abydos ve Ebu Simbel'deki bu yazılarla bütün Güneş ülkesi Ramses'in kahraman bir savaşçı olduğunu öğrenecekti.

Ramses hatırlamak istemediği bazı anıları eliyle kovaladı, bölgeden gelen son bilgileri gözden geçirmeye karar verdi. Yeni durum karşısında izlenecek yol farklı olabilirdi. En büyük rakibi sonsuza kadar dünyaya gözlerini kapatmıştı. Hatti tahtına bundan sonra kim oturacaktı? Yeni kralın Güneş ülkesiyle ilişkisi nasıl olacaktı?

Kadeş Savaşı'ndan sonra kaleyi alamayıp dönmüştü. Üstelik savaştan önce Güneş ülkesinin hâkimiyeti

altına aldığı Amurru krallığını da kaybetmiş, Amurru, Hattili savaşçılara teslim olmuştu. Kral Benteşina Hatti askerleri karşısında direnememiş, esir düşerek tahttan ayrılmak zorunda kalmıştı. Hatti kralı onun yerine Şapili'yi Amurru kralı ilan etmiş, kendilerine bağlamıştı.

Güneş ülkesinin sınır bölgesindeki kale komutanları, bir süredir yeni Amurru Kralı Şapili'nin, Ramses'in imparatorluğunun büyük gücüne duyduğu hayranlığı bildirmekteydi. Bu hayranlığa katkıda bulunmak üzere elçilerinin Şapili'nin yüreğine bir parça korku saldığına emindi. Amurru'yu yeniden hâkimiyeti altına alabilir, kral Şapili Firavun Ramses'in şahin kanatları altına girebilirdi.

Kuşhaneden ayrılırken tavus kuşu renkli kuyruğunu açıp Ramses'e gösteri yaptı. Göğsü mutlulukla dolu olarak aslanın yanına gitti. Köpeği gibi aslanı da korku yaratır, firavun Ramses'in yüceliğini gösterir, erişilmez ve eşsiz kılardı. Bu güçlü hayvanlarla zaman geçirmek, onların gücünü kendi üzerinde hissetmek, Firavun'u demir gibi yapıyordu.

Köpeği kuyruk sallayıp duruyordu, bir an bile yanından ayrılmamıştı. Daha fazla zaman harcamadan çalışma odasına döndü.

Başkent Hattuşa-Büyük Kale

Hattuşili ve eşi Puduhepa birkaç gün daha kalıp son işlerini tamamlayınca Başkent'ten ayrılacaktı ama Şeha Kralı Masturi ve eşi Matanazi törenden sonra yola koyuldu. Uzun bir yolculuk onları bekliyordu.

Karı-koca yola çıkmadan önce yeni krala veda ziyareti yaptı ve yanlarında getirdiği hediyeleri takdim etti. Hala Matanazi, yeğenin tahta çıkması onuruna, krallara layık, işlemeli, yarım kollu, uzun bir tören giysisi, altın halka küpe ve kıvrık burun çarık hediye etti. Kişisel kullanımı için parlak renklerle bezenmiş toprak kaplar seti ile dört adet altın şarap kadehi de hediyeler arasındaydı. Şeha memleketine özgü kokuları taşıyan küçük yağ şişesi hediye setini tamamlıyordu.

Kocası Şeha Kralı Masturi ise yıllık kraliyet ödentisine dâhil olmayan bin koyunluk bir sürü ve sürüyü gözeten elli esiri yola çıkarmıştı. Birkaç güne kadar Hattuşa'ya varırlardı. Bunun dışında çift, zeytinyağı ve zeytin başta

olmak üzere bölgelerine has yiyeceklerden oluşan hediyeleri de takdim etti. Matanazi bir sonraki ziyaretinde yeğeninden Şeha Krallığının ödediği yıllık ödentilerde indirim talep edecekti, ama şimdilik bundan bahsetmedi.

Bu düzeyde kabul görmek Teşup'un koltuklarını kaptırdı. İçinden "Artık emrimdesiniz" diye geçiriyordu. Sarayda veliaht ilan edilinceye kadar annesiyle birlikte horlanmışlardı.

Şeha Kralı ve eşi, Hattuşili'yle de vedalaşıp ayrıldı. Hattuşili onları uğurlayıp Büyük Kral Murşili'nin çalışma odasına yöneldi. Başkent'ten ayrılmadan önce yeni krala bazı öneriler yapacaktı. Murşili'ye karşı saygıda kusur etmiyordu. "Güneşim, Majestem!" diye hitap ederek odaya girdi, başını öne eğerek kralı selamladı ve büyük kralın yanında oturabilme imkânına sahip az sayıdaki kişiden biri olarak Murşili'nin baş işaretleriyle yanındaki koltuğa yerleşti.

Murşili, karısı Puduhepa'nın muhalefetine rağmen amcasının tahtın yolunu açmasına şükran duyuyordu. Amcasını çocukluğundan beri kıskanırdı, ama muhabbeti vardı, halasına kızdığı gibi kızmazdı. Beden dili, iri vücuduna göre çocuksu kalan yüz ifadesi ve mimikleri, şaşkınlığını ve minnet duygusunu ele veriyordu.

Hattuşili'nin ilk önerisi Prens Kurunta'nın bakımı ile ilgiliydi. Kurunta, Teşup'un küçük kardeşiydi, ama

anneleri ayırdı. Beş yaşındaki çocuk doğarken annesini kaybetmiş, babası Büyük Kral da öldüğü için artık tamamen öksüz kalmıştı. Şanssız genç kraliçe, soylu denilerek yaşlı kralla evlendirilmiş, ilk çocuğunu bağrına basamadan göçüp gitmişti. Teşup'un şansı, bir önceki kraliçenin de krala bir prens vermeden ölmesi olmuştu.

- Majestem, senin çok önemli görevlerin var. Küçük prensle meşgul olmak için zamanını harcama. Eşim Puduhepa Hakpiş'te prens ve prenseslerin eğitimiyle yakından ilgileniyor. Abimle, gözleri bu dünyaya açırken konuştuğumuzda hem senin krallığın varisi olduğunu görmüş hem de Prens Kurunta'ya kartal kanatları açacağıma söz vermiştim. Bize emanet edersen onu en iyi şekilde büyütürüz.

- Sevgili amcam, sana minnetimi nasıl ifade edeceğimi bilemiyorum. Her ayrıntıyı çok güzel planlıyorsun. Uygundur elbette. Şimdi haber vereyim, yarın sizinle seyahate çıkması için hazırlasınlar.

- Pek güzel, içim rahatladı, abime sözüm vardı.

Hattuşili'nin ele almak istediği asıl önemli konu, Nil Diyarı'na yakın Akdeniz kıyısındaki Amurru krallığı konusuydu. Amurru'nun eski kralı Benteşina Hititlere esir düştükten sonra kral Muvatalli tarafından Hattuşili'nin gözetimine verilmiş, Hakpiş'te yaşıyordu.

Yeğenine Amurru'daki gelişmeleri hatırlattı ve sürgün kraldan bahsetti.

- Benteşina çok pişman, krallığına geri dönmek istiyor.

Murşili, atalarının Nil Diyarı insanlarıyla Amurru yüzünden defalarca savaştığını biliyordu. Ordunun son seferi de yine Amurru yüzünden olmuştu. Hattuşili anlatmaya devam etti:

- Güneş ülkesiyle savaştan önce Amurru Kralı Benteşina bize meydan okumuş, Nil insanlarıyla iş birliği yapmıştı.

Kral amcasının sözünü tamamladı:

- Firavun Ramses'le anlaşmıştı.

Hattuşili konuyla ilgili tableti de getirtmişti. Tablet evi yöneticisi Valvaziti, Benteşina'nın o zaman gönderdiği tabletle odanın dışında hazır bekliyordu. Murşili'ye "Tablet gelsin de hatırlayalım, bakalım ne yazmış" dedi.

Valvaziti yerlere kadar eğilerek geldi ve bir dizinin üzerine çöktü. Kralın el işaretiyle okumaya başladı:

"Amurru Kralı Benteşina'nın Hatti ülkesi büyük kralı Muvatalli'ye sözüdür: Özgür insanlarken senin uyruğuna girmiştik. Bugüne kadar sadık hizmetkârındık, ama artık değiliz."

Murşili alaycı bir tavır takındı:

- O zamanlar Benteşina ne kadar mağrurmuş.

Hattuşili güldü. Adamın son zamanlarda ayaklarına kapanarak af dilediğini hatırlamıştı. Geçmiş anlatmaya başladı.

- Bunu duyunca hepimiz çok kızdık. Ama baban öfkeden çıldırdı. “İster silahlarla yeneyim ister barış yapınlar, Amurru ülkesini fethedeceğim” dedi. Koca adam tam bir savaşıydı. Firavun Ramses’i Kadeş önünde geri püskürttüktan sonra Amurru’ya yürüdük. Benteşina’yı esir alıp yerine Şapili’yi tahta çıkardık. Böylece iki yıl önce Benteşina’yı yanıma aldım, Hakpiş’e getirdim.

Murşili “Babam, Majeste Kral çok iyi bir savaşıydı” dedi. Hattuşili onayladı ve iyi savaşçı olduğu gibi çok iyi barış yapabildiğini hatırlattı, açıklamalarını sürdürdü:

- Güneşim, son günlerde Amurru Kralı Şapili’den gelen haberler kaygı verici. Nil insanlarıyla yakınlaşmış. Benteşina’nın bir zamanlar yaptığı hataya o da düşecek gibi görünüyor. Kargamış Kralı Şahurunuva kraliyet ailemizin değerli bir üyesi ve Hatti ülkesine çok bağlı. Son gelişmeleri yazmış. Kaygı verici buluyor. Şapili Nil insanlarıyla anlaşırca yeni bir savaşa mecbur kalırız. Ondan önce önlem alalım.

Kargamış Kralı Şahurunuva Hitit soyundan geliyordu ve bölgedeki en güçlü destekçileriydi. Murşili onun sözlerinden kuşku duymazdı.

- Değerli amcam, tecrüben büyük. Sonuç olarak Benteşina pişman ve dönmek istiyor, diyorsun.

Hattuşili ayağa kalktı, dolaşarak anlatmayı sürdürdü. Kralın çalışma odası derin vadiye tepeden bakıyor, Üst kattaki odadan boğaz görülüyor, çağlayarak akan nehrin sesi müzik gibi geliyordu. Hitit kralının çalışma odası kartal yuvasını andırıyordu.

- Evet, güneşim. İki senedir sürgünde yaşıyor ve aklı başına geldi. Ayaklarıma kapanıyor ve şöyle diyor: “Firavun Ramses’in askerlerinin, Hitit büyük kralının savaş arabalarının tekerleri altında ezileceğini bilsem hiç onlara teslim olur muydum? Gözlerim artık Hatti ülkesinin gücünü gördü, bedenim hissetti. Dost olana yapılanı da biliyorum, düşmanı nasıl yok ettiğinizi de. Krallığıma geri dönersem, sözlerin bana emir olur, kulaklarım kulakların, gözlerim gözlerin olur.” Uzun zamandır bu yakarışları dinliyorum.

- Çok pişman olmuş anlaşılır.

- Güneşim, Amurru gibi önemli bir krallığın başkente bağlı bir kral tarafından yönetilmesi işimize gelir. Bölgedeki en önemli desteği Kargamış kralından alıyoruz ve son bildirdiği konular hoş değil. Eğer Benteşina’yı yeniden kral yaparsak bize bağlı olur. Ayrıca büyük kızım Gaşşulaviya’yı da ona eş olarak vermeyi aklımdan geçiriyorum.

Bu fikri Hattuşili'nin aklına Puduhepa sokmuş, Benteşina'nın pişmanlığı karşısında böyle bir çözümle kendilerine akrabalık ilişkisiyle bağlı bir krallık oluşturabileceklerini hatırlatmıştı. Kızı Gaşşulaviya artık on beş yaşındaydı, yani iki yıl önce Puduhepa'yla evlendiği yaşta. Bu yolla Benteşina büyük krallığa akraba yapılıır, bağlılığı sürekli olurdu.

Murşili amcasının önerisini olumlu karşıladı, onayladı. Benteşina yeniden Amurru kralı ilan ediliyordu. Başkâtip Valvaziti huzurda kralın emirlerini bekliyordu. Kral, Valvaziti'ye antlaşma metnini hazırlayıp getirmesini söyledi.

Valvaziti bu konuda çok deneyimliydi. Standartlara uygun kısa bir tarihçe yazdı, ataları dönemindeki gelişmeleri anlattı, Benteşina'nın esir alınıp pişmanlığından bahsetti ve kralın son kararını ekledi, talepleri sıraladı:

Saldırıya uğrama halinde asker desteği, kaçakların karşılıklı iadesi, ticaret yollarıyla ilgili kararlar... Anlaşma metni yılda üç kez kralın huzurunda okunacaktı. Son olarak tanrıların adını ve bu anlaşmaya şahit olduklarını yazdı, mühür basımına hazırladı. Murşili, Valvaziti'nin getirdiği taslak metni dinledi ve onayladı. Mührü basabilirdi. Benteşina'nın ödeyeceği kraliyet ödenti listesi de kararın altına eklendi.

Hitit büyük kralına 12 Mina ve 15 Şekel altın;

Bir Mina ağırlığında altın kupa;
Keten bezinden dört giysi;
Keten bezinden işlemeli büyük giysi;
300 Şekel mavi ve erguvan rengi yün;
300 Şekel kırmızı ve mor yün.

Murşili listenin sonuna, Başkâtip Valvaziti'ye de keten bez ve yün verileceğini yazdırdı.

Yeni büyük kralın ilk kararı uluslararası bir konuda olmuştu. Hattuşili onu kutlayarak yüceltti. En önemli konuyu böylece çözüme kavuşturmuştu. Ayrıca bu vesileyle Başkâtip Valvaziti ve babası Vali Midanavuma'yı büyük krala övdü.

- Güneşim, ailecek çok çalışkanlar. Midanavuma dört dil bilir. Akad dili, Nil Diyarı dili, Babil ve Hurri dili. Diğer iki oğlu da onun gibi iyi kâtiptir. Krallığımıza çok bağlılar. Böyle kişileri bulmak kolay olmaz.

- Sevgili amcam, iyi bilirim. Hekimliği de var. Çocukken seni nasıl iyileştirdiğini anlatırdı babam.

Benteşina Hattuşili'nin emriyle başkent Hattuşa'ya getirilmişti. Kralın ölüm haberi Hakpiş'e ulaştığında, Hattuşili yola çıkarken Benteşina'yı da heyete dâhil etmişti. Öngörüsü yüksek kral yeni kralın tahta çıkmasından sonra bu konuyu halletmeyi kafasına koy-

muştı. Benteşina günlerdir başkentte müjdeli haberi bekliyordu. Muhafızlar eşliğinde Hattuşa'daki merkez hana yerleşmiş, şarap içip zaman geçirmekle meşguldü.

Saraya davet edildiğinde derin bir nefes aldı ve gururla bıraktı. Memleketine mağrur biçimde dönebilecekti. Artık Amurru krallığı yeniden Benteşina'nın olacaktı.

Yolculuk hazırlıklarıyla ilgilenmek üzere odasına çekilen Hattuşili, Benteşina'nın büyük kralla işi bitince yanına getirilmesi talimatını vermişti. Adam Hattuşili'nin odasına girer girmez koşup ayaklarına kapandı. Puduhepa kocasının yanı başında gülümsüyordu. İkisi ellerini uzatıp ayağa kaldırdılar ve kutladılar. Benteşina heyecanlıydı.

- Sevgili kralım ve kraliçem. Sizlere borcumu nasıl öderim bilemiyorum.

Puduhepa gülerek yanıtladı.

- Bir gün gelir, ödersin Benteşina. Şimdi Amurru krallığının tadını çıkar. Ayrıca sana bir sürprizimiz daha var.

Gözleri parlayarak bakan Benteşina'nın meraklı yüzü Puduhepa'yı eğlendiriyordu. Hattuşili yanında olmasa bu merakı artırır, eğlenirdi ama şimdi ciddi olmalıydı.

- Yarın bizimle Hakpiş'e döneceksin. Orada bir işimiz daha olacak.

Susup bekledi, devam etti.

- Seni Prenses Gaşşulaviya ile evlendireceğiz.

Benteşina ne diyeceğini ne yapacağını bilemiyor, kırklı yaşlarındaki koca adam Hattuşili ve genç eşi karşısında elini, kolunu koyacak yer bulamıyordu. Büzülmüş, küçücük olmuştu. Kısa boyu, enli bedeniyle fıçı gibi duruyordu. Esmer, sakallı yüzü sevinçten aydınlanmıştı. Boynu içine kaçmış gibi görünen sert savaşçının yüz ifadesi, nadir zamanlarda olduğu gibi yumuşaktı. Sadece mırıldandı.

- Minnettarım kraliçem.

Benteşina odadan çıkarken Hattuşili gülümsüyordu.

Puduhepa da ertesi günkü seyahat hazırlıklarını kontrol etmek için ayrıldı. Geride bırakıp gelmek zorunda kaldığı küçük oğlunu çok özlemişti. Bebek sütanneye emanetti. Bir an önce dönmek istiyordu.

Yeni Kral Murşili göreve başlar başlamaz ilk işi başkent konusunu çözmek oldu. Talimatı verdi:

“Hattuşa yeniden başkent olacak.”

Babası Muvatalli güneye, Tarhuntaşşa'ya taşındığından beri Hattuşa ihmal edilmişti. Bunun için yapılması gereken pek çok iş vardı. Ölen kral tapınaklardaki tanrı heykellerini Tarhuntaşşa'ya götürmüştü.

En önemli konu onların geri getirilmesiydi. Öte yandan Hattuşa yıllardır ikinci planda kalmış, ihmal edilmişti. Yeniden imarı gerekiyordu. Vali Midanavuma ile kolları sıvadılar.

Midanavuma Tarhuntaşşa'da tanrı heykelleri için taşıma işlerinde kullanılacak arabalar yaptırmakla işe başladı. At veya öküz arabası olarak iki tip araba planlanmıştı. Ağır yükleri kağnı gibi yavaş ilerleyen dört tekerli büyük arabalara yükleyeceklerdi. Kil tabletler başta olmak üzere fazla yer kaplamayan sunu kapları veya tanrılara ait altın, gümüş gibi değerli malzemeler atlı arabalarla götürülecekti.

Bu işler rahip ve rahibelerin kontrolünde yürüyordu.

Vali bu önemli görevi kendisini yeni krala ispat etmenin yolu olarak görüyor, canla başla çalışıyordu.

Güvenlik önlemleri alınmış, muhafızlar artırılmıştı. Bu büyük ekip için gerekli yiyecek ve içecek ayrı bir kadronun göreviydi. İki taraftaki saraylarda görevli olan herkes bu işe koşuldu. Tam bir seferberlik haliydi.

Taşınma ikiye ayrıldı, kış bastırmadan önce hızla götürülebilecekler ve soğuk kış geçtikten sonra taşınacaklar. Yol uzak olduğu için ağır yüklerin bir kısmı bahara bırakıldı. Acil taşınması gereken fırtına tanrısı Teşup ve güneş tanrıçası Arinna'nın büyük heykelleri kışı beklemeden başkente ulaştırıldı.

Genç kral gece gündüz bu işlerle meşgulken onunla görüşmek için bekleyen sürgün kraliçe Tanuhepa ısrarıyla Midanavuma'yı bezdirmişti. Kralla bir türlü görüşemiyordu. Başkalarıyla da haber göndermiş, olumlu yanıt alamamıştı. Herkes Midanavuma'nın söz sahibi olduğunu, kralı onun ikna edebileceğini söylüyordu.

Vali Midanavuma başkenti taşımak üzere Tarhuntaş'a gidince kraliçe Tanuhepa'ya gün doğdu. Kralla görüşmek için bir başka kanal daha vardı, kralın annesi Maganika.

Sürgün kraliçe, ayçiçeklerinin sürekli güneşe dönmesi gibi yüzünü saraya döne döne bir gün istediğini elde etti. Yeni kralın tahta çıkmasından iki ay sonraydı. Kralın annesi Maganika yaşlı kraliçeyi saraya davet etti. Tanuhepa saraydaki güçlü muhatabına değerli hediyeler hazırlamıştı. Zarif şişesiyle nadir bulunan bir koku, altın gerdanlık ve ince dokunmuş nadide bir kumaşla saraya gitti.

Sohbet sırasında "Suların şelaleden akışı gibi durmadan konuşuyor" diye düşünüyordu, Maganika. Sözü geçmiş krallardan açmış, iki kralla da Tavananna olarak çalıştığını gururla anmıştı. Aslında yaşlı kadının kendisine hürmet etmesi de hoşuna gidiyordu. Tanuhepa en güzel gülümsemesiyle yumuşak ses tonunu birleştirmiş, anlatıyordu.

- Sevgili Maganika, yüce kralımın annesi! Büyük kalede bulunmayı çok özlemişim. Sana müteşekkirim. Şu zamana kadar Vali Midanuvuma'dan haber beklediğime pişman oldum. Saraya ayak basmayayım diye türlü dolap çevirdi.

- Kraliçem, sen buralara aittin. Nasıl engel olurdum gelmene? Yüce kralım Muvatalli'nin ikincil karısı olarak saraya geldiğimde bana elini uzatmıştın.

- Sağ ol Maganika, kızım sayılırsın. Eşin Muvatalli de evladım gibiydi. Gerçi o beni hep analık gibi gördü ya neyse... Şimdi tanrıların yanında... Söz söylenmez. Genç kralımız Teşup elime doğmuştu. Bak şimdi Büyük Kral olarak tahta çıktı. Benim kanımdan olmasa da torunum sayarım. Bilmem o beni büyükannesi gibi görür mü?

- Ana kraliçem, üzerimdeki emeğin pek çoktur. İnkâr edersem tanrıça Arinna beni affetmez. Görüşmek istediğini söylediklerinde "Derhal saraya davet edelim" dedim. Biz buralarda yokken, büyük kralım Murşili ile, o tanrı olunca da Muvatalli ile sen yönetirdin tanrılarının ülkesini. Bunu kim unutabilir.

- Büyüklük gösteriyorsun kızım. Soyluluk soydan gelmez zaten. Nice soylu denilen soysuzu gördü bu gözler. Bak işte! Asalet unvandan ibaret değil, sen gösteriyorsun.

- Ah efendim, ne güzel konuşursun. Kısa bir süre önce bu sarayda asalet unvanlarıyla eteklerini savurarak dolaşan konuklarımız vardı ama kendilerinden asil bir davranış gördüğümü söyleyemem.

Maganika bir hayli üzgün görünüyordu. Yaşlı kraliçe, onun, soylu olmadığı için kraliyet mensupları tarafından dışlanmaktan çok etkilendiğini anlamıştı.

- Dikenli çalıların arasında yürünmez kızım.

- Nasıl da görmüş gibi bilirsin. Nedimleri yanımdan geçerken mahsus duyurarak konuştular: “Kraliçe Matanazi ile Kraliçe Puduhepa Esertu eş Maganika’yı neden kabul etsin” diyorlardı. Sadece resmî törenler sırasında gördü beni gözleri. Soylu bir aileden gelmediğimi sürekli hatırlattılar.

- Kızım, şu saraya geldiğinden beri çalı dikenleri seni iğneliyor. Büyük kralın annesi oldun, yine batıyor. Neymiş? Esertu eşmiş. İkincil kadınmış. Özgürmüş, ama soylu değilmiş. Bahsi geçen kadın Hatti ülkesinin büyük kralının annesi. Beni de zamanında dedikodularla saraydan böyleleri uzaklaştırdı ya...

- Sana da çok çalı dikenini battı kraliçem, biliyorum.

- Güzel kızım zaten o yüzden buradayım. Büyük krala durumu anlatmak istiyorum. O şimdi çok genç ve tecrübesiz. Baharda toprağa yeni ayak basan kuzulara benzer. Benim gibi pek çok kuzu görmüş bir ana

kraliçe Tavananna olursa hem krala hizmetimi sunarım hem de kralımın annesini kimselere ezdirmem, baş tacı ederim.

- Tabii, büyük tecrüben var kraliçem.

- Vali Midanavuma bu yüzden korktu. Güneşimle görüşmeme engel oldu. Her seferinde kralın beni kabul etmediğini söyledi. Ne tilkidir o.

- Ana kraliçem, oğlumun etrafını sarmışlar, ağaçlara tırmanan sarmaşıklar gibi kıpırdamasına müsaade etmiyorlar. Keşke saraya dönsen de nehir yatağında akan su gibi işleri düzenlesen. Burada benim sözlerime bütün kulaklar tıkalı, bir tek oğlumun kulağı açık. Onunla konuşacağım, seni dinlesin.

- Evladım, ne kadar memnun olurum, bilsen. Şu yaşında artık tırmanacak basamakları geride bıraktım, ama tanrılarımın ülkesine hizmet etmek, onlara en yakın olduğum şu dönemde benim son vazifem olur. Tanrıça Hepat ve diğer tanrılar beni yanına çağırdığında hizmet ederken gitmek en büyük dileğimdir.

- Zarafet gösterip kimseyi suçlamıyorsun ama saraydan gönderilirken “Oğlunu Büyük Kral yapmaya çalışıyor” diyenlerin başında Midanavuma gelmiyor muydu?

- Ne desem bilemiyorum. O yılan gibi yeraltında sürünür. Su içermiş gibi yalan söyler. Başını ne zaman

çıkarcacağını hiç bilemezsin. Burada bulunduğu sürece oğullarıyla birlikte kralımın baş ağrısı olacaktır ama başının neden ağrıldığını genç kralım hiç bilemeyecektir.

- Zamanında tanıyamadın onu, keşke uzaklaştırsaydın.

- Haklısın Maganika, bilemedim. Öz oğlumun ölüme bunlar sebep oldu. Kulakların duymak istediği için anlatıyorum, şimdi tanrılar katına çıkmış olan Büyük Kral Muvatalli'nin tahtına göz diktiğimi iddia ettiler. Fırtına tanrısı beni duyuyor ya, bu ne büyük bir yalandır. Gözlerim bir gün bunu bana yapanların mahvını görecektir, kulağım onların kötü kaderini duyacak. Tanrılar affetmez, biliyorum.

- Kraliçem, içimden senin günahsız olduğunu düşündüm. Dedikoducular gelip “Ana Kraliçe Tanuhepa oğlu büyüyünce harekete geçecek, hazırlık yapıyor” dediklerinde “Ne münasebet” der susturdum.

- Muvatalli Kralımın huzurunda mahkeme edildim, biliyorsun. Senin kocandı ama sendeki sağduyu onda yoktu. Adı lazım değil yılan Midanavuma sözlerimi kulaklarıyla duyduğunu, “Beraber olur, oğlumu tahta çıkarırsak çocuklarıyla bütün aileni ihya ederim” dediğimi iddia etti. Benim sözüm değil onun sözü geçerli sayıldı. Evladım yerine koyduğum kralım beni saraydan gönderdi. Midanavuma tam bir yalancısıdır. Sonra da biliyorsun vali oldu.

- Sözlerin ışık tuttu, aydınlandım. Benden haber bekle. Evladım şu sıra çok önemli vazifeler icra ediyor. Tanrılarımızın heykellerini Tarhuntaşşa'dan getiriyor. Bu işler bitsin konuşacağım, merak etme.

- Güvenine teşekkür ederim kızım. Tekrar ediyorum, iddiaları külliye yalandı. İkinci bir şahit gösteremedi bile.

Kraliçe Tanuhepa uzun zaman sonra kapısından girme imkânı bulduğu saraydan keyifle ayrıldı. Heyecandan yüzü pembeleşmiş, adeta gençleşmişti. Yıllardır kinle beklediği an gelmişti. Bütün düşmanlarından öcünü alacaktı.

Armatarhunda onu evinin kapısında “Kraliçem, görüşmenin çok iyi geçtiği anlaşılıyor” diyerek karşıladı, saygıyla yerlere kadar eğildi. Kraliçeyi, ölen kralın tahsis ettiği evin avlusuna girişte, hizmetkârlara ait bölümde bekliyordu.

Tanuhepa saraydan uzaklaştırılıp baş rahibelik yetkileri elinden alındığı zaman mağdur edilmemişti. Bütün ihtiyaçları bir kraliçeye yaraşır şekilde görülüyordu. Ölen kral Muvatalli gerekli önlemleri aldirmiş, Tanuhepa ve çocuklarını saraydan sürgün ederken hem ekilebilen geniş bir arazi hem de bu burada çalışabilecek köleler tahsis etmişti.

Yukarı Ülke krallığından alınan Armatarhunda da Tanuhepa gibi ölen kralın haksızlığına uğradığını düşünenler arasındaydı. Büyük Kral Şuppiluliuma'nın kardeşi Zida'nın oğluydu. Muvatalli ve Hattuşili'nin dedesi Şuppiluliuma zamanında Hitit ülkesi imparatorluk olmuş, Şuppiluliuma bütün komşu krallıkları kendine bağlamıştı. Oğullarını bölge ülkelere kral tayin ederken kardeşi Zida'ya da Yukarı Ülke'yi vermişti. Babasından sonra Yukarı Ülke'nin sorumluluğu Armatarhunda'ya geçmiş, Muvatalli tahta çıkıncaya kadar hüküm sürmüştü.

Kral Muvatalli bu uzak akrabasını görevden alıp yerine kardeşi Hattuşili'yi Hakpiş kralı yaparken nefret tohumları da atılmış oldu. Armatarhunda o günden beri Hattuşili'ye düşmandı. Tanuhepa gibi o da intikam ateşiyle yanıyordu. Yüzünde güller açan Tanuhepa sevincini gizlemeye gerek görmeden konuşmaya başladı.

- Ah Armatarhunda, bilsen neler oldu...

- Gülen yüzünden neler olduğunu kestirmek kolay kraliçem, saraya taşınıyoruz galiba.

- Hazırlan Tarhunda, hazırlan... İyi ki Vali Midanavuma gitmiş, yoksa beni sarayın kapısından içeri sokmazdı. Genç Kralımın annesi Maganika beni iyi ağırladı.

- Belli kraliçem, siz giderken güneş yeni yükseliyordu, şimdi baş aşağı dönmüş, yeraltına girmeye hazırlanıyor. Bu kadar zaman sizi ağırladığına göre önemli şeyler oluyor, diye düşündüm.

- Yalancı Midanavuma'yla adamları güneşimi kuşatmış, nefes aldirmiyor. Maganika "Sarmaşık gibi sardırlar" diyor. Çok şikâyetçi... Kadıncağızın içini dökmeye ihtiyacı varmış, her şeyi anlattı.

- Kralın annesi olmasına rağmen Tavananna olamıyor, elbette dertlidir.

- Soylu bir aileden gelmiyor diye kenara itmişler. Sarayda dayanacak desteği yok.

- O yüzden ana kraliçeme dört elle sarılmış...

- Kraliçe Matanazi ile Kraliçe Puduhepa geldiklerinde büyük kralın annesine yüz çevirmişler. Nedimeleri alay etmiş. Matanazi'yi prenses olduğu günlerden tanıyım, şu yaşına geldi, hâlâ toy. Puduhepa dersin havalara girmiş dünkü çocuk, nereden bilecek bu incelikleri. Kadın büyük kralın annesi, dikenleri kendinize saklayın.

Konuşurken avluyu geçip Tanuhepa'nın kapısına gelmişlerdi. Armatarhunda saygıyla kapıyı açarak yaşlı kadına yol verirken keyifle söylendi:

- Aman efendim, bırakın batırsınlar, bizim işimize gelir.

Tanuhepa kıs kıs güldü.

- Tarhunda... Kadıncağıza öyle söyledim, yoksa ilk tahminim doğru, birbirlerine karşı kirpi gibi dikilmişler, baksana. Senle ben gerçek kirpileri gösteririz, hele bir büyük kaleye yerleşelim. İntikam zamanı geldi.

Hakpiş Kalesi

Hakpiş'e dönüşte halledilmesi gereken işler Hattuşili ve Puduhepa'yı bekliyordu. Yazdan kalma günler bitmiş, dökülen yaprakların hüznü içinde doğa, sarı, kırmızı ve kahverenginin tonlarıyla boyanmış, sonbahar renklerine kavuşmuştu. Arada gök gürlmesi ve şimşeklerle yağın yağmur insanların yüreklerini hoplatıyor, bazen dolu fırtınasına dönüşüyordu. Uzayan gölgeler ve güneşin etkisiz ışıkları son ihtarı yapar gibiydi:

İşlerinizi bitirin.

Gaşşulaviya için düğün hazırlıkları başladı. Üvey kızıyla ilk tanışmalarında gergin başlayan ilişkileri bir süre sonra dostluğa dönüşmüştü. Puduhepa çıkarına uygun bulduğu insanlara hediyeler verir, türlü şirinlikler yapar, özel ilgi göstererek yakınlık kurardı. Bu sayede kız Puduhepa'ya hayrandı.

Yeniden krallığına dönecek olan Benteşina'nın eşi olması fikrini genç kıza açtığıında onun hevesli yaklaşı-

mını görmüş, ardından konuyu kocasıyla paylaşmıştı. Gaşşulaviya, onlar Hattuşa'ya gitmeden önce bu evliliğe onay vermişti. Kral kızı olarak ancak bir kralın eşi olmayı kabul edebilirdi.

Amurru Kralı Benteşina, Hakpiş'teki sarayda özel konuklara tahsis edilen eve yerleştirildi. Kış gelmeden ülkesine gidebilmek istiyordu. Evlilik töreni zaman yitirmeden tamamlanmalıydı. Bir yandan da seyahat hazırlıkları sürüyordu. Benteşina önden gidecek, evlilik töreni biter bitmez yola koyulacak, orta çaplı bir Hitit ordusu da ona eşlik edecekti. Benteşina tahtını mevcut kraldan geri alabilmek için yanında Hitit gücünü taşıyordu.

Hattuşili bu iş için kendisine bağlı kalelerin efendilerinden asker istedi. Bu mevsimde hiç alışık olmadıkları talep karşısında şaşırırsalar da hepsi tartışmasız Hattuşili'nin emrine uydu. Giden askerler kışı Amurru'da geçirdikten sonra memleketlerine dönebilecekti.

Gelin alayı bir süre sonra yola koyulacaktı. Ona eşlik edecek muhafızlarla ihtiyaç duyacakları yiyecek, içecek, yük hayvanları, gelinin çeyizini taşıyacak atlı arabalar hazır edilmeliydi. Çeyizde altın, gümüş kaplar, takılar bulunduğu gibi değerli atlar, koyun ve sığır sürüleri de vardı.

Her şey planlandığı gibi yürüdü. Yeni gelin Gaşşulaviya, gözyaşları içinde kocasının ardından uğurlandı.

Hattuşili ilk göz ağrısı sevgili kızını evlendirirken karışık duygular içindeydi. Puduhepa konuyu açtığında şaşırılmış, kızının bu evliliğe istekli olduğunu duyunca bir şaşkınlık daha yaşamıştı.

Başkent Hattuşa-Büyük Kale

Yeni kralla birlikte ülkede yeni dönem başladı. Farklılık kendini hissettiriyordu. Heyecan dolu insanlar koşturmaca halindeydi. Hattuşa'nın eski günlere dönmesi başlıca neşe kaynağıydı.

En büyük bayram olan Purulli bayramı yaklaşıyordu. Hazırlıklar aylar sürerdi ve rahipler şenlik hazırlığına girişmişti.

Etraftaki bu koşturmaca kralın annesini ilgilendirmiyordu. Ana kraliçeyi gönderdikten sonra düşüncelere daldı. Eski günler aklına üşüşmüştü. Kocasının esip gürlmelerini hatırladı. Kral Muvatalli üvey annesi konumundaki Tanuhepa'ya ateş püskürüyor, "Arkamdan dolap çeviriyor" diyordu. Maganika saray işlerine kesinlikle karışmazdı. Hatta konuşmadığı için bir şey bilmediğini zanneder, gelip kadına açılırlardı. Herkesin sırrına yer vardı Maganika'nın gönlünde. Kocasının bu kadar kızdığı ana kraliçenin de sırdaşydı Maganika.

Bu role talip olmamıştı, olaylar öyle gelişmişti. Sarayda ikincil eş olmak onu bu konuma sokmuştu. Kral ve birinci eşin emrinde bir kadın olarak getirilmişti büyük kaleye. Yaşı küçüktü, ne denirse sessizce yapardı. Tanuhepa onun bu himayeye muhtaç hali karşısında kadını korumasına almıştı. En başta kralın birinci eşinden korurdu.

Maganika oğluyla etraflı bir görüşmeye hazırlandıktan sonra yanına gitti. Elinde bir de tablet vardı. Kil tablet Ana Kraliçe Tanuhepa'yı sürgün eden kral mahkemesinin tutanaklarını içeriyordu. Yaşlı Tanuhepa'nın anlattıklarını oğluna aktarmaya başladı.

Kendi gözlemleriyle geçmişteki olayları birleştiriyor, şahit bulunmadığı halde babasının Midanavuma'nın sözüyle hareket ettiğini, kanıtlanmamış bir iddia yüzünden ana kraliçenin haksız yere suçlandığını söylüyordu.

- Oğlum, ana kraliçeye inanıyorum. Midanavuma'nın yalancı olduğunu söylerken Arinna'nın ışıkları gibi alev saçıyordu gözleri. O zamanlar ben de saraydaydım. Ana kraliçeden Midanavuma'nın iddia ettiği sözleri hiç işitmedim. Baban, kendi babasına hürmeten ana kraliçeyi koruyordu. Bir süre sonra başkalarının sözleriyle hareket etmeye başladı.

- İftira attılar diyorsun...

- Kâtip kapıda bekliyor. Emir ver gelsin, tablette yazanları okusun. Ben dinledim, daha da ikna oldum. Sadece Midanavuma'nın sözüyle karar almış baban.

Kral en çok annesine güvenirdi. Onun kendinden emin konuşması etkili oluyordu. Maganika anlatmayı sürdürdü:

- Birileri onu kıskandığı için saraydan göndermek istiyordu, başardı. Yaşlı kadın sürgünde oğlunu kaybetmiş.

- Her zaman babamın bu kararından kuşku duydum. Şimdi anlaşılıyor işin aslı. Tablette yazılanları tekrar okutmaya gerek yok. Madem sen dinledin...

- Senin tecrübeli bir Tavanannaya ihtiyacın var. Güvenilebileceğimiz biri olarak sana yol gösterir, yoldaş olur. Şu sarayda arkanı kollayan kim var? Midanavuma kimleri yarı yolda bıraktı, sana da ihanet eder. Beni dersen, yeterli olamıyorum, biliyorsun.

Genç Kral Murşili gerçekte üstlendiği sorumlulukları paylaşabileceği bir dayanağa ihtiyaç duyuyordu. Yani ikna olmaya hazırды. Annesinin sözleri yeterli oldu. Sarayda Tavananna yetkilerinde birinin bulunması işine gelirdi. Böylece kendini Hattuşa'nın imarına adayabilirdi.

Ertesi gün Tanuhepa'yı saraya davet etti. Kadın nihayet büyük kralla görüşebilecekti.

Yaşlı kraliçe torunu yaşındaki krala geçmiş olayları anlatırken sanki yeniden yaşıyordu.

- Midanavuma'ya kesinlikle güvenilmez güneşim. İnsanı savaş arabasından düşmüş gibi çarpar. Rahat yalan söyler. Tanrıça Arinna üzerine yemin ederim ki baban Büyük Kral Muvatalli'yi kandırdılar.

Genç Murşili kafa sallayarak dinliyordu onu. Sonunda konuştu. Hak veriyordu.

- Annem anlattı. Yaşadıklarını ayrıntılarıyla biliyorum. Haksızlığa uğradın kraliçem. Tanrılar babamın günahıyla beni cezalandırmasın. Bunu düzeltereğiz. Saraya Tavananna olarak geri dönmen gerekir.

Tanuhepa gözpınarında biriken bir damla yaşın buruşuk yüzünden akmasına izin verdi. Bunu kralın görmesini engellemeyecek şekilde başını hafifçe yana çevirdi. Sanki gözlerini kraldan kaçırıyor gibi yapmıştı. İçinden ölen Kral Muvatalli ile hesaplaşıyordu.

“Gözler neler görüyor, nelere şahit oluyor. Benden önce tanrıların yanına gittin, saray bana kaldı. Senin kanından oğlun beni geri getiriyor. Ben kazandım Muvatalli.”

Genç kral konuşmayı sürdürdü:

- Gönderilirken uygulanan işlemleri tekrarlayalım, kararı değiştirelim. Kral mahkemesi kuralım, Midanavuma'ya yeniden soralım.

Midanavuma'yı Tarhuntaşsa'dan dönüşünde bir sürpriz bekliyordu, mahkeme edilecekti. Şaşkındı. Kral ona yüz çevirmişti. Saraydan ayrılmaya gelmiyordu, hemen rüzgâr tersine dönüveriyordu. Oysa büyük bir iş kotarmış, Tarhuntaşsa'daki tanrıça Arinna ve fırtına tanrısı heykellerini başkente geri getirmişti. Bunun için Tarhuntaşsa'da büyük kağrı arabaları yaptırmış, güçlü boğaları arabaları çekmek üzere seçmiş, haftalar süren bir seyahatle Hattuşa'ya gelmişlerdi. Büyük kralın talimat etmesini beklerken kral mahkemesine çıkarılacağını öğrenmek tam bir hayal kırıklığı oldu. Görmüş geçirmiş bir yüksek memur olan Midanavuma böylesini hiç yaşamamıştı. Bunca yılın tecrübesiyle tatsız sürprizleri karşılamaya hazır olduğu halde, bu, Midanavuma için bile büyük bir darbeydi. Yaşlı Tanuhepa'nın oyunlarının sonu yoktu.

Oğlu, Başkâtip Valvaziti'den eski mahkemenin kayıtlarını istedi. O zamanki sözlerini kral mahkemesinde tekrarlayacaktı. Valvaziti tableti aradı, bulamadı. Başkâtip'in haberi olmadan alınmıştı. Midanavuma her türlü hazırlığın yapıldığını görünce artık işin sonuna geldiğini anladı.

Mahkeme günü söze geçmişteki hizmetlerini anlatarak başladı. Büyük Kral Muvatalli ile nasıl sevgi ve saygı içinde çalıştığını, kralın seferleri sırasında vali olarak Hattuşa'yı koruduğunu, son hizmeti olarak, zorluklar içinde tanrı heykellerini başarıyla Hattuşa'ya getirişini anlattı. Kraliyetin sadık bir neferiydi. Büyük Kral nasıl tanrıların hizmetindeyse o da büyük kralının hizmetkârıydı. Bütün amacı tanrıları ve kralını memnun etmektir. Hatti ülkesinin insanları mutlu olursa tanrılar da buna memnun olurdu. Bunun için çalışmıştı.

Genç kralın yüzünü buruşturarak dinlediğini görünce konuya geldi. Yıllar önceki kral mahkemesinde olduğu gibi tane tane anlatmaya başladı. Ana kraliçenin o zamanlar yaptığı teklifi tekrarladı.

- Güneşim, durduk yerde iftira atmadım. Ana Kraliçe Tanuhepa oğlunu tahta çıkarmak istiyordu, benim desteğimi aradı. Büyük kralıma ihanet edemezdim, hemen durumu bildirdim. Ana kraliçeye de bu maceradan vaz geçmesini söyledim. Ben onu reddedince aramız açıldı.

Kral, mahkeme huzurunda sözlerine şahit göstereceği birileri olup olmadığını sordu. Midanavuma yeminler ederek doğru söylediğini anlattı:

- Oğullarımın başı tanrılarıma kurban olsun ki bu konuşma aramızda geçti. Maalesef şahidim yok. Emi-

nim ana kraliçe benim gibi sarayda güçlü olan başka saray adamlarına da bu teklifi yapmıştır.

Murşili sesini yükselterek ısrarını sürdürdü:

- Kim peki, isim ver?

- Güneşim, bilmiyorum. Babanız majeste Muvatalli bu konuda bana bir şey söylemedi. O dönemde görev yapan kişiler belli. Mahkemeniz davet ederse gelip bildiklerini anlatırlar.

Genç kral sinirlenmişti. Elini yumruk yapıp koltuğun kolçağına vurdu.

- Bana akıl mı veriyorsun? Bu iş için bütün saray ahalisini sorguya mı çekeceğim? Babam neden yapmamış zamanında? Bu mahkeme geçmişteki gibi yapılacak, o kadar.

- Tanrılar katına çıkmış majestem o zaman Midanavuma'nın sözüne güvendi, çünkü tecrübeli Büyük Kral bir kişinin sözüyle hareket etmezdi, mutlaka başkalarından da benzer şeyler duymuş olmalı.

Murşili daha da sinirlendi:

- Ne demek istiyorsun adam? Babam büyük kralı yargıladığımı mı söylemeye çalışıyorsun. Sana mahkemenin huzurunda soruyorum, şahit göster, diyorum, gösteremiyorsun. Babamı kimin kandırıldığı ortada...

- Haşa, efendim. Beni yanlış anlamayın. Sadece babanızın kurduğu mahkemede olanları anlatmaya çalışıyordum.

- Peki, o zaman babama bu iddiaları taşıyan başkaları olduysa isim ver, tekrar soruyorum, kimdi onlar?

- Bunu bilemem efendim, sadece majestemiz biliyordu. Bildiğim şu: “Başka tanığa gerek yok, sen mahkemede Tavananna Tanuhepa’dan kulaklarının işittiğini söyle, bu yeter” demişti. Buradan çıkarıyorum benden başkalarının da benzer iddialar söylemiş olacağını.

- Bunlar ana kraliçeyi suçlamak için yetersiz kalıyor Midanavuma. Birisi yalan söylüyor ve bu kişi bence ana kraliçe değil, sensin. Söyleyeceğin başka bir şey var mı?

Midanavuma terbiyeli bir memurdu. Diline kadar gelen sözleri yuttu. Zaten sesi giderek alçalmış, neredeyse çıkmaz olmuştu. Anlaşılan kral kararını çoktan almış, bu mahkemeyi sembolik olarak kurmuştu. Ne dese faydasızdı. Oysa haykırmak isterdi:

“Tanrılar arasında yerini almış majeste Muvatali’nin gözleri bizim dünyamızı görüyor, kulakları işitiyor, ama ağzı söyleyemiyor, dili konuşamıyor. Yukardaki yerinden üzüntüyle, kahrolarak oğlunu izliyor. Nasıl böyle bir hata yaptığını, bu hayırsız evladı neden tuhkanti ilan ettiğini düşünüyor.”

Murşili kararını verdi. Madem öyle ana kraliçe suçlanamazdı. Babasının kararını geri alıyordu.

Yaşlı Tanuhepa’nın saraya dönüş yolu açılmıştı. Bunun için son bir tören daha gerekliydi. Büyük tapınakta

kralla birlikte tanrılara içki sunumu yapacaklardı. Tanuhepa tanruların onayını almadan Tavananna olamaz, başrahibe yetkilerine kavuşamazdı.

Genç kral ve yaşlı kraliçe büyük tapınaktaki törenden saraya dönerken ahali sokaklara dökülmüş, gişgi-girin üzerindeki çifti selamlıyordu. Tanuhepa üzerine giydiği şarap rengi kaftan ve belindeki geniş altın kemerle göz kamaştırıyordu. Başındaki tül örtülü başlık boyunu uzun gösteriyor, ikili, Hattuşa'nın yeniden imparatorluk başkenti oluşunu gösterişli biçimde dünyaya ilan ediyordu.

Ana kraliçe saraya yerleşir yerleşmez kolları sıvadı. Yapılacak işleri listelemişti. İlk karar belliydi, Midanavuma görevden alındı. Böyle görevler sonucu ayrılanlara bağışlanması beklenen araziler, kralın cömertliğini gösterecek armağanlar elbette yoktu. Saraydan eli boş gönderiliyordu. Genç kral kararı tebliğ etme görevini Tanuhepa'ya vermişti. Hayatı bağışlanmış, elindeki mal varlığına dokunulmamıştı. Sürgün de edilmiyordu.

Tanuhepa rakibinin karşısında zaferin tadını çıkarırken başını dikerek “Seni ben kurtardım Midanavuma” dedi, “Eğer bıraksaydım, kral seni sürgün edecekti.”

Midanavuma tırnaklarını avcuna batırırken sustu. Ana kraliçe devam ediyordu:

- Kralın bahşettiği bu büyüklüğü iyi anlamalısın Midanavuma. Onu mahkemede çok kızdırmışsın. “Ne cüretle babamın kararını yargıladığımı ima eder” diyor. Neyse ki sakinleştirdim.

Midanavuma dilinin ucuna gelen sözleri yine yuttu. “Yalanlarıyla nasıl da kandırdın genç kralı” diyecekti, demedi. Olan olmuştu. Geçmişe bakmazdı, gelecek önemliydi. Elinde kalanları kaptırmamak için sustu. En büyük yalanı söyleyen, herkesi kandırabilenler tepelerde otururdu. Tanuhepa da öyleydi, en büyük yalancı.

Öte yandan rüzgârın estiği yöne eğilen politikası valiyi kurtaramamıştı. Kızgınlıkla nerede hata yaptığını düşünüyordu. Bir süre sonra kafasına dank etti. Büyük kralın annesine gerekli önemi göstermemişti. Kadını ihmal etmiş, gölgede kalmaya devam edeceğini zannetmişti. Oysa Maganika artık büyük kralın annesiydi. Silik birisi olmaya devam etmeyecekti. Midanavuma burada yanılmıştı.

Çok geçmeden oğlu Valvaziti de tablet evi yöneticiliği ve başkâtiplikten alındı.

Sonraki aylarda herkes kendi konumunu sağlamlaştırmakla meşgul oldu. Armatarhunda ana kraliçe ile saraya yerleşmiş, Tavanannanın resmi danışmanı olmuştu. “Sen intikamını aldın ya, en az senin kadar seviniyorum” diyordu, “Sırada benim intikamım var.”

Ana kraliçe kış aylarını saraya çeki düzen vermekle geçirdi. Kral ve annesinin etrafındaki yakın görevlileri değiştirip sadık bir kadro oluşturdu. Midanavuma'nın adamlarını hızla saraydan uzaklaştırdı. Kral Murşili onu hararetle destekliyordu. Ana oğul Tanuhepa'nın tecrübesini görmeye başladıklarını düşünüyordu.

Başkenti taşıma işlerinin dışında genç kral Murşili'yi bekleyen görevler arasında yönetmek zorunda olduğu törenler vardı.

Kış başlangıcında Yıl Bayramı'nı kutladılar. Büyük Kral kışı nerede geçirirse Yıl Bayramı orada kutlanırdı. Ay Bayramı ve Gök Gürlemesi Bayramı da günü gelince kutlandı.

Hattuşa'da her biri için ayrı tapınaklar vardı. Halpa'nın fırtına tanrısı heykelinin bulunduğu tapınakta Gök Gürlemesi Bayramı, Ay Tanrısı'nın heykelinin bulunduğu tapınakta Ay Bayramı kutlandı. Başkent Hattuşa'daki otuzdan fazla tapınakta bulunan binlerce rahip ve rahibe, değişik kentlerden getirilmiş tanrı heykellerine gerekli hizmeti eksiksiz veriyordu.

Asıl büyük kutlama ilkbaharla birlikte yapılacaktı. Dokuz yılda bir kutlanan büyük Purulli bayramı için rahipler bir önceki yıldan beri hazırlık yapıyordu. Şenlikler kutsal Nerik'te başlayacak, Hattuşa, Taviniya ve Zippalanda'da tekrarlanacaktı. Ayrıca Zippalanda yakınındaki Daha Dağı'nda da tanrılara kurban sunulacaktı.

Ağır kışın ardından toprak damlı evlerinden çıkan insanlar, ilkbahar şenliğinde, toprağı delerek büyüyen çiçeklerle rengârenk açan bahar dalları gibi doğaya şen şakrak seslerini salardı. Sokaklarda gösteriler yapan sirk insanları çalgılar çalar, şarkı söyler, dans ederdi. Tazelenme, yenilenme dönemiymi ilkbahar.

Tapınakta tanrılara dua edilecek, bereketli bir yaz geçmesi için dileklerde bulunulacak, ayin düzenlenecekti.

Nerik Kaşkaların elindeyken bu törenler Hattuşa'da, Nerik yolunda yapılıyordu. Çok uzun dönemden beri yerinde kutlanamayan şenlikler ilk kez Nerik'te kutlanacaktı. Herkeste heyecan doruktaydı, Ana Kraliçe Tanuhepa başta.

Şenlik zamanı yaklaşırken Armatarhunda, Tanuhepa'nın gururunu okşadı:

- Yıllarca krallarımın yanında Tavananna olarak bu törenlere katıl, yönet, sonra bir gün kovsunlar. Ana kraliçem bu senin en büyük zaferin. Tanrıça Arinna seni kutsuyor, dokuz yılda bir olan bu tören senin

dönüşünü beklemiş sanki... Şanlı bir kutlama olacak Purilli şenlikleri. Geçen yıl falcılar bu törenlere büyük kraliçe olarak katılacağını söyleseler inanmazdın.

- Gerçekten inanmazdım Armatarhunda.

Tanuhepa her fırsatta genç krala Purilli şenliklerinin önemini ve bunu Nerik'te kutlayabilmenin kutsiyetini hatırlatıyordu. Şenliklerden on gün önce daha da ciddileşti.

Kralın annesi Maganika ile Murşili'nin odasında toplanmışlardı. Kralın koltuğu, kolçakları ve baş kısmı altınla bezenmiş, dört ayağı aslan başlı oymalarla süslü, kuş tüyü minderli ihtişamlı bir koltuktu. Ana kraliçe saraya dönünce bir benzeri daha yanına yerleştirilmişti. Annesi daha sade bir koltukta oturuyordu.

Ana kraliçe anlatmaya başladı:

- Atalarımızın atası Kral Arnuvanda döneminden beri kutsal Nerik Kaşka'ların elinde. Nihayet geçen yıl işgalden kurtarıldı. Artık bayramlarımızı yeniden kutsal kentte kutlayabileceğiz. Nerik'in fırtına tanrısına armağanlar sunabileceğiz. Kutsal kenti ele geçirme onuru Hakpiş kralı Hattuşili'ye ait olsa da herkes Büyük Kral Murşili'ye bağlı ve onun emrinde. İşte Purulli bayramı bunun görülmesi için büyük bir fırsat.

Sözlerini desteklemek için Kral Arnuvanda ve Kraliçe Aşmunikal'in dua tabletlerini getirtti, tekrar okun-

masını istedi. Başkâtip okumaya başladı:

“Nerik ülkesinde, Hurşama’da, Kaştama ülkesinde ve daha pek çok Hitit şehrinde Kaşkalar, siz tanrılarımızın sahip olduğu tapınakları yıktılar. Tanrı heykellerini kırdılar. Gümüş ve altını, sunu kaplarını, gümüş, altın ve bakır kâseleri, tunç aletleri ve giysilerinizi çalıp aralarında paylaştılar. Rahipleri ve kutsal adamları, ana tanrıçaları, müzisyenleri, şarkıcıları, aşçıları, fırıncıları, çiftçi ve bahçıvanları götürüp köle yaptılar. O ülkelerde insanlar artık sizin adınızı anamaz oldular. Artık kimse adınıza bayram kutlamıyor.”

Dua tableti bitince ana kraliçe gözyaşını iki parmağıyla gözpınarlarından silerken ekledi:

- Ne mutlu ki artık Nerik’te tanrılarımız adına törenler, kutlamalar yapabileceğiz Majestem. Purulli bayramı genç kralımızın tahta çıkma senesine rastladı, çok uğurlu bir olay. Ayrıca törenler sırasında yapacağın dua için şimdiden çalışmaya başlamalıyız. Kâtipler ağzından çıkacak her sözü kaydetmek için hazır bekliyor olacak.

Ana kraliçe gururluydu. Her ayrıntıyı düşündüğünü göstererek genç kral ve annesi üzerinde bir kez daha gerekli etkiyi yaratmayı başarmıştı. Memnuniyetle gülümsedi.

Öte yandan büyük tapınağın rahipleri şenlikler sırasında sahnelenecek olan iki ayrı efsane için kostüm

hazırlığı yapmaktaydı. Kızgın tanrı Telepinu kılığına girecek olan oyuncu rahiple, İlluyanku efsanesindeki fırtına tanrısı ve ejderha İlluyanku'yu oynayacak rahip başta olmak üzere efsaneyi canlandıracak olan bütün oyuncular, müzisyenler, her gün prova yaparak hazırlanıyordu. Olayları anlatacak olan rahip de her gün ezberini kontrol ediyordu.

Nerik'te kutlanacak bayram genç kral Murşili'yle amcası Hattuşili'nin ilk büyük resmi buluşması olacaktı. O yüzden Purulli bayramının farklı bir anlamı daha vardı.

Nerikliler tahta yeni çıkmış genç kralı ve amcası Hattuşili'yi bağırklarına bastı. Büyük sevgi gösterisiyle karşıladılar, ama Hattuşili'ye ilgi biraz daha özeldi. “Nerik'in fırtına tanrısının başrahibi!” diye hitap ediyorlardı, “Bizi esaretten kurtardın, Tanrı Evi nihayet kutsal törenlere ev sahipliği eder oldu”.

Bayram gününden önce Hattuşa ve çevredeki kentlerin yöneticileri Nerik'e aktı. Görevli personel zaten önden gidip hazırlık yapmıştı. Kral ve kraliçe, hızlı araba ve atlı muhafızlarla yola çıktı. Kurbanlar, sunu eklemekleri, sunu içkileri, hediyeler tapınakta istiflenmişti. Genç Murşili ile yaşlı Tanuhepa kente görkemli bir giriş yaptı. Hattuşili ve eşi Puduhepa da Hakpiş'ten gelmişti.

Nerik'in Fırtına Tanrısı yıkanıp temizlenmiş, yağlanmış, güçlü rahipler tarafından arabaya oturtulmuştu. Kral ve kraliçenin arabası; tapınağın önünde dizilmiş saray adamları, aşçılar, asa taşıyıcıları ve muhafız kıtası askerlerinin önünde durdu. İki arabadan inip tapınağa doğru yönelirken iki saray oğlanı ve bir muhafız kıtası kralın önünde koşar adım yürümeye başladı. Hokkabaz ve soytarılar, dansçılar, müzisyenler kralın önünde, arkasında çalıp dans ediyordu. Ellerini yukarı kaldırarak dönüyor, el çırparak yürüyüşe eşlik ediyorlardı.

Kral girmeden önce herkes tapınakta yerini aldı. Kral ve kraliçe tapınağın iç avlusuna girince iki saray görevlisi ellerini yıkamaları için altın kapta su getirdi, bir diğeri havlu taşıyordu. Temizlenme işlemi bitince içeri girip tanrının huzurunda eğildiler, ilahi okuyan rahip töreni yöneten bir başka rahibin sesli uyarısıyla sustu ve kralla kraliçe tahta oturdu. Aşçıbaşı pişirilmiş etleri getirip tanrılara sunu yaptı ve kralla altın şarap kadehini uzattı. Diğer elindeki boğa başlı altın ritondan da Tanrı'nın ve tahtın önüne üç kere şarap döktü.

Kral ayağa kalktı ve tanrının bolluk bereket getirmesi için içti.

Artık törenin yeni bir aşamasıydı. Müzisyenler çalıyor, kadınlar ilahi söylüyordu. Töreni yöneten

rahibin “Ahha” diyen sesli uyarısıyla ilahiciler sustu ve kralla kraliçe hariç herkes dışarı alındı. Ana Kraliçe Tanuhepa, oturduğu yerde Hattuşili’yle Puduhepa’nın arkasından gururlanarak baktı. Töreni kralla birlikte o yönetiyordu ve Hattuşili heyetle birlikte dışarı çıkarılıyordu.

Sonraları, bulduğu her fırsatta Murşili’ye Nerik’teki törenleri amcasının önünde başarıyla yönetmiş olduğunu hatırlatacak, “Kimin Büyük Kral olduğunu kutsal Nerik’tekiler gözleriyle gördü” diyecekti.

Saraydaki en önemli görevlilerden biri olan asa taşıyıcısı, altın mızrak ve ucu kıvrık asayla içeri girdi. Mızrağın deri kılıfını krala takdim ederken asayı da kralın sağ tarafına koydu. Elinde tuttuğu altın mızrağı iki eliyle havaya kaldırıp “Kasmisa” diye bağırды. Tanrıların ülkesini işaret eden asa ve bunun için gerekirse savaşacak olan krala ait mızrak, kutsiyeti temsil ediyordu.

Kral ve kraliçe kutsal el yıkama suyu ile bir kez daha temizlenirken yemek yenecek kutsal masa ve konuklar tekrar odaya alındı. Müzisyenler de yerini almıştı. Bir görevli tatlı ekmeği bölmesi için kralın önüne koyarken aşçılar da haşlanmış eti getirip konuklara dağıtmaya başladı.

Yemeğin ardından dua bölümüne geçildi. Hattuşa’daki büyük tapınaktan gelen iki kâtip Majeste Mur-

şili'nin sözlerini eksiksiz kaydetmeye çalışıyordu. Genç kralın tahta çıktıktan sonraki ilk yılında düzenlenen Purulli şenliklerindeki dua metni, gelecek kuşaklara aktarılacak önemli sözler içerecekti. Şükranla Hatti ülkesinin durumunu bildiren, gelecekle ilgili talepleri içeren bir tür liste gibiydi. Tanuhepa genç kralla uzun uzun çalışmış, söylenmesi gerekenleri ezberletmişti.

Dua bittikten sonra tapınaktan çıktılar. Meydana kurulmuş tahtın önünde kaçak tanrı Telepinu efsanesi canlandırılacaktı. Ardından ejderha İlluyanku efsanesi vardı. Nerik'in fırtına tanrısı arabadan indirilmiş, krala kraliçenin oturacağı tahttan daha yüksek bir konumda yanlarına yerleştirilmişti. Görevli rahipler heyecan içinde koşturuyordu.

Hazırlıklar tamamlanınca tanrı Telepinu'nun kılığına girmiş olan rahip sahneye geldi. Kızgın hareketlerle yerdeki minderleri tekmeliyor, homurdanıyordu. Arkada anlatıcı rahibin sesi yükseldi:

“Tanrı Telepinu o gün çok öfkeliydi. Babası herkesin önünde onu aşağılamış, işe yaramaz ilan etmişti. O kadar kızgındı ki sağ ayağına sol ayakkabısını, sol ayağına sağ ayakkabısını giyerek ortadan kayboldu.”

Oyuncu anlatılanları gösteren abartılı hareketlerle sahneyi terk etti.

“Pencereleri sis doldurdu, evin içi duman oldu.”

İki rahip köşede yaktıkları ateşten çıkan dumanı sahneye doğru yelpazeliyordu.

“Ocakta odunlar söndü, ağilda koyunlar boğuldu. Koyun kuzusunu istemiyor, inek buzağısını yabancılıyordu. Bitkiler, kocaman ağaçlar ve su kaynakları da kurudu. Çiçekler olmayınca arılar bal yapamadı, insanlar ve tanrılar açlıktan yok olmaya başladı.”

İki rahip yanan ateşe su döküp söndürürken birkaç sahneye ağaç kütükleri taşıyor, koyun, kuzu, inek postu giymiş rahipler onların arasında yavrularını kovalıyor, curcuna artıyordu. Anlatıcı rahip söze girince sahne temizlendi ve uzun masa getirildi. Onlarca tanrı kılığındaki rahip masanın etrafına dizilen sandalyelere oturdu. Her tanrının kıyafeti kendine özgüydü.

“Büyük Güneş Tanrısı bu durumu düzeltmek için bir ziyafet düzenledi ve binlerce tanrıyı davet etti. Yiyor, ama açlıkları bitmiyor; içiyor, ama susuzlukları gitmiyordu. Fırtına tanrısı baktı ve oğlunu orada göremedi. Meğer Telepinu yemeğe gelmemişti. Öfkeye kapıldığında bütün iyi şeyleri alıp götürdüğünü anladılar. Telepinu’yu aramaya başladılar. Güneş tanrısı hızlı bir kartalı görevlendirdi.”

Masanın başında oturan rahip ayağa kalktı, kartal kostümlü rahibe talimat verdi:

“Keskin bakışlı, hızlı kartal. Kanatlan, uç! Yüksek dağları araştıır, derin vadilere bak, su diplerini ara. Tanrı Telepinu’yu bul.”

Sahnedeki oyun sergilenmeye devam ederken ana kraliçenin aklı başka yerdeydi. Göz ucuyla Hakpiş kralını izliyor, yüz ifadelerinden sonuçlar çıkarmaya çalışıyordu. Saraya dönüp Tavananna yetkileriyle donatılmasını nasıl karşılamıştı acaba?

Anlatıcı rahip “Kartal onu bulmadı” diye açıklama yaparken kartal kanatlarını çırparak sahneye geri döndü. İki kanadını çaresizce iki yana açmış, boynunu bükmüş bekliyordu.

Fırtına tanrısı rolündeki rahip ayağa kalktı, masanın başında güneş tanrısının yanında oturan ana tanrıça Hannahanna rolündeki yaşlı rahibeye sordu:

“Açlıktan ölecek miyiz?”

Hannahanna fırtına tanrısına “Git kendin ara” dedi.

Fırtına tanrısı sahneyi terk ederken anlatıcı açıklıyordu:

“Fırtına tanrısı oğlunu bulamadı. Bunun üzerine Hannahanna bir arıya görev verdi.”

Kolları iki yana düşmüş halde sahneye dönen fırtına tanrısı masada yerini alırken Hannahanna arı kılığındaki çocuk rahibe dönerek talimatını ilettil:

“Çalışkan arı, git, bir de sen ara.”

Fırtına tanrısı itiraz etti:

“Bütün tanrılar aradı, bulamadı. Şimdi bu kendisi ve kanatları küçük arı mı oğlumu bulacak?”

Hannahanna sert bir dille fırtına tanrısını azarladı:

“Herkesin önünde oğlunu küçük düşürüp kızdıran sensin. Aradın bulamadın. Şimdi bana itiraz mı ediyorsun?”

Tanuhepa dikkatini törenlere vermekte zorlanıyordu. Hattuşili renk vermiyor, endişesini artırıyor. Oyuncu rahibin yüksek sesiyle kendine geldi.

Masa kaldırılıp rahipler ayrılırken Telepinu rolündeki rahip sahneye yattı, arı yanına geldi. Sahne kenarına koyulmuş bir yükseltinin üzerindeki anlatıcı rahibin sesi ortalığı kapladı:

“Arı, çağlayan nehirleri, göz göz kaynayan pınarları aradı ve sonunda bir koruluğun ardındaki otlakta tanrı Telepinu’yu buldu. Ellerini ve ayaklarını sokup uyandırdı. Balmumu ile yüzünü ve ayaklarını silip acılarını dindirdi.”

Arı rolündeki rahip anlatılanları uyguluyor, Telepinu’nun yüzüne balmumu sürüyordu.

“Ama tanrı Telepinu artık daha da öfkeliydi. Pınarları kuruttu, nehirleri yolundan saptırıp setlerin üzerinden akıttı. Kuyuları çamurla doldurdu, pencerelerden akıttı, evleri yıktı. İnsanları, sığırları, koyunları öldürdü.”

Sahnedeki kargaşa anlatıya eşlik ediyordu. Fırtına

dolayısıyla ölü rolünü oynayan rahipler ayrılırken tanrılar Telepinu'nun başına toplanıyordu.

“Tanrılar onun gönlünü almak için çeşitli yollar denemeye başladı. Sakinleştiren dağ selvisi özü sürdüler. Telepinu'nun kalbinin ve ruhunun incir gibi tatlı olmasını, zeytinin içinde yağ bulunduğu gibi, üzümün içinde şarap olduğu gibi Telepinu'nun kalbi ve ruhunun da iyi duygularla dolu olmasını istediler.”

Sahneye doluşan Tanrı rolündeki rahipler hep bir ağızdan seslendi:

“Bal gibi tatlı, kaymak gibi pürüzsüz ol!”

Anlatıcı, “Yollarına güzel kokular serptiler” diye konuşmasını sürdürürken rahipler, tapınağa ait altın kaplardan mis kokulu yağları serpmeye başladı. İzleyicilere doğru saçıyorlardı. Güzel kokulu yağ kıymetli olduğu için kraliyet üyeleri dışında ancak çok zenginler satın alabilirdi. Bu tür bayramlarda, gösteriler sırasında halk da böylece güzel kokulara erişebiliyordu.

“Telepinu'nun öfkesi dinmedi, yeniden şimşek çaktı, gök gürledi. Sonunda tanrılar büyü ve şifa tanrısı Kamrusepa'yı gönderdiler.”

Sahnedeki kollarını birleştirip kaşlarını çatmış olan Telepinu yalnız kalırken Kamrusepa konuşmaya başladı:

“Telepinu öfkeli. Ruhunu ve özü alev almış çalı çırpı gibi ateşte yanıyor. Ateşin söndürüldüğü gibi Telepi-

nu'nun öfkesi, gazabı, şiddeti de söndürülsün. Tıpkı bira arpasının kısır olduğu için tohum olarak tarlaya götürülmediği gibi, tıpkı bira arpasından ekmek yapılamayacağı için insanlar onu ambara koymadığı gibi, Telepinu'nun öfkesi ve kötülüğü de kısır kalsın.”

Tanrılar sahneyi doldururken arkalarında rahip kılığında figüranlar tanrı insan iş birliğini simgeleyen gösteriyi sunmaya başladı. Tanrılar susmuş insanlar konuşuyordu:

“Borudaki suyun yukarı akmadığı gibi Telepinu'nun uğursuzluğu, öfkesi, şiddeti ve dehşeti geri gelmesin! Kabında kaynarken taşan süt nasıl kaşıkla durduruluyorsa bırak bizim sözümüz de Telepinu'nun öfkesini durdursun!”

Büyü ve Şifa Tanrısı Kamrusepa söze girdi:

“Kötülüğü Telepinu'nun vücudundan aldım. Günahını aldım. Hiddetini aldım. Dargınlığını aldım. Telepinu'nun şiddeti, öfkesi ve dargınlığı gitsin!”

Telepinu ayağa kalkarken tanrılar ve rahipler etrafını sardı. Herkeste neşe vardı. Çalgıcılar ve sirk insanları sahneye doldu. Müzik kısa bir süreliğine ara verdi ve anlatıcı noktayı koydu:

“Böylece tanrılar öfkesini ve şiddetini alıp götürdü. Uğursuzluğu ve kötülüğü Telepinu'nun bedeninden çıkarıp yedi kapının kapıcısına verdiler. Kapıcı yedi

parmaklığı açtı, karanlık dünyanın dibindeki bronz kaplara koydu. Kapakları kurşundan, kilitleri demirdendi. Kapıcı kapakları kilitlerken Telepinu'nun öfkesi, gazabı, kusuru, uğursuzluğu bir daha görülmesin, orada yok olsun, dedi.”

Tanrılar ve rahipler Telepinu'yla birlikte sahneden ayrılırken müzik yeniden başladı.

Hakpiş Kalesi

Midanavuma, oturduğu yerde ayakularını tempolu biçimde yere vururken arıkların sivri burnu havaya kalkıyor, eli de bu tempoya uygun sandalyenin kenarına tıplıyordu. Arada kalkıp odayı turluyor, tırnaklarını kemiriyor, geçen zaman içinde sabırsızlığı artıyordu. İki gündür Hakpiş sarayında, kışın ayının ininde beklediği gibi Puduhepa'yla görüşmeyi bekliyordu. Dışarı çıkmamış, sadece Hattuşa'dan tanıştığı kâtiplerle sohbet etmişti. Geri kalan zamanında odasını ve saray koridorlarını turlamakla meşguldü.

Seyahatini bahar şenliklerine denk getirdiği için pişmandı. Sabırsızlık etmiş, yollar açılır açılmaz harekete geçmişti. Oysa Purulli şenliği boyunca kralla kraliçe çok dolu olurdu. Kral Hattuşili, Yukarı Ülke krallığındaki şehirleri dolaşmaya çıkmış, yapılan törenlere katılıyordu. Daha on beş gün gelmeyecekti. Neyse ki Kraliçe Puduhepa Hakpiş'teydi. Nerik'teki

kutlamalara eşiyle birlikte katılmış, tören bitiminde Hattuşili diğer kentlere giderken Puduhepa Hakpiş'e dönmüştü. Törenler burada da sürdüğü için zaman bulup görüşememişlerdi.

Puduhepa o sabah Şupilka'nın yardımıyla yıkanıp temizlendi. Güzel kokular süründü. Nedimesi iç elbiseyi ve tunikayı giydirdi. Göğüs süsünü taktı. Son olarak da kıymetli taşlarla süslü uzun tören giysisini giydirdi. Beline taktığı altın süslemeli, kalın, deri kemerle hazırlığı tamamdı. Mavi tozluğu ve çarığı ayağına geçirdiler, başka bir nedimenin elindeki başlığı giydirdiler. Puduhepa nedimeleriyle birlikte, arkasında rahip ve rahibeler kalabalığıyla saray kapısına yöneldi. Çalgıcılar ve şenlik kadınları hizaya girmiş kraliçenin gelmesini bekliyordu.

Kraliçe Puduhepa başrahibe olarak katıldığı bu törenlere alışkındı. Çocukluğundan beri babasıyla birlikte tanrıların hizmetindeydi.

Yol boyunca iki gündür beklettiği Midanavuma'yı düşündü. Onunla arkadaşlık eden kâtipten geliş sebebini çoktan öğrenmişti. Bilerek bekletiyordu. Bu törenlerden sonra görüşmek için çağıracaktı. Dikkatini tekrar törenlere verdi.

Eski Vali Midanavuma yerlere kadar eğilerek abartılı bir saygı gösterisiyle odaya girdi ve Puduhepa'nın oturduğu koltuğun önüne yaklaşıncaya bir dizinin üzerine çöktü. Kendisini kabulü dolayısıyla iki eli çapraz olarak göğsünde şükranlarını sunarken Puduhepa onu ayağa kaldırdı. İlgiyle izliyor, sonbahardaki halini hatırlıyordu. Başkente yaptıkları ziyaret sırasında Midanavuma çok mağrurdu.

Yıllar önce Büyük Kral Muvatalli başkenti geçici olarak güneye, Tarhuntaşşa'ya taşıdığında Hattuşa'nın yönetimini Midanavuma'ya bırakmıştı. O güne kadar başkâtip olan Midanavuma artık valiydi. Kral öldüğünde Midanavuma henüz aynı görevdeydi ve koca imparatorluktaki en yetkili kişilerden biriydi. Puduhepa, karşısında ezilip büzülen, küçülen, başı öne eğik, iki elini birleştirmiş ayakta bekleyen, kurnaz, yaşlı adama baktı, gülümsedi.

- Söyle Midanavuma...

Vali başı öne eğik olarak konuşmaya başladı.

- Majestem, iki gündür Hakpiş'teyim ve kulaklarım duyduklarından çok memnun. Geldiğimden beri halkın sizi nasıl sevdiğini, beğendiğini dinliyorum. Tanrılara hizmette kusur etmiyorsunuz. Adaletinizle meşhursunuz. Fakiri, çaresizi sahiplenirsiniz. Duyduklarım beni ziyadesiyle memnun etti, ancak çok şaşır-

dım, desem, dilim inanmadığını söylemiş olmaz. Bu genç yaşta...

- Sağ ol Midanavuma.

- Gördüm ki Tavananna olmaya layık, doğuştan asil bir kraliçesiniz. Gençliğiniz, aklınızla nasıl da buluşmuş.

Puduhepa ayağa kalkarak birkaç adım attı, pencereden dışarı bakarken “Bu sözlere kulaklarım tıkalı, konuya gel Midanavuma” dedi.

Genç yaşına rağmen karşısındakine aradaki mesafeyi hissettirmeyi çok güzel başarıyordu. Adamı ilk tanıdığı anda gözü tutmamıştı. İnsanları iki kategoriye ayırırdı, ona sadık olanlarla olmayanlar. Hattuşa’da merdivenlerde, prens Teşup’la karşılaşmadan hemen önce Vali Midanavuma kocası Hattuşili’ye onu “Büyük Kral” olarak görmeyi dilediğini söylediğinde heyecanlanmıştı. Kendi kendine “Benim gibi düşünen birisi daha var, yalnız değilim” demişti. Midanavuma yüreğiyle değil diliyle konuştuğu için sonradan yanına gelmemiş, bir fırsatını bulup kraliçeye konuyu açmamış, dayanışma sergilememişti. Şimdi kendisini ispatlamak için biraz uğraşmalıydı.

- Kraliçem, izin verin, içimdeki heyecanı paylaşayım. Büyük Kral olmaya layık olduğuna inandığım majeste Hattuşili’nin, eşinin de büyük kraliçe olmaya o denli layık olduğunu söyleyeyim.

Bu sözler Puduhepa'nın hoşuna gidiyordu ama Midanavuma'ya sezdirmiyordu. Adamı uğraştırmanın keyfini çıkarıyordu.

- Öyle düşünüyorsan Midanavuma, neden Urhi Teşup'un tahta çıkmasına yardımcı oldun?

- Ne deseniz haklısınız kraliçem, reddedecek değilim. O zamanlar, tanrılarımızın ülkeyi Prens Teşup'a emanet etmek istediğini düşünüyordum. Tanrıça Arinna bilir ki içimden geçen asıl dilek majeste Hattuşili'nin Büyük Kral olmasıydı, ama o başkente geldiğinde çoktan Tanrıça İştar'ın talimatını almış, kararını vermişti. Hatırlarsınız, majeste Hattuşili ile içimden geçeni paylaştım, Büyük Kral olarak ona hizmet etmeyi dilediğimi anlattım, o da bana atamız Telepinu'nun fermanından bahsetti.

- Biliyorum Midanavuma, seni suçluyor değilim, hesap da sormuyorum. Sadece merak ettim, üzerinden bir yaz geçmeden benim haklı çıktığımı mı konuşuyoruz?

- Kraliçem hem de sonuna kadar haklıydınız.

- Ne oldu baştan anlat.

- Ah efendim, Ana Kraliçe Tanuhepa...

- Ne olmuş ana kraliçeye, birkaç gün önce Nerik'te beraberdik.

Vali onun irkildiğini hissetti. Ses tonu değişmiş, sert çıkmıştı.

- Uzaktan akrabanız olduğunu duymuştum kraliçem, size yaşlı kraliçeyi kötölemek istemem. Söylediklerim hakikatler olacak ne fazla ne azı olmayacak.

Puduhepa, akrabası yaşlı kraliçe ile ilk kez Nerik'te tanışmıştı. Şimdi ölmüş olan Büyük Kral Murşili onu son eşi olarak alıp Tavananna yaptığında Kizzuvatna halkı "Memleketimizin kızı" diye çok sevinmişti. Her zaman Tavananna ile gurur duyardı, ta ki saraydan uzaklaştırılincaya kadar. Puduhepa Nerik'te kendisine küçümseyerek bakan ana kraliçeyi hatırladı.

- Anlat bakalım.

- Sonbaharda Büyük Kral tanrılar arasına katılınca Ana Kraliçe Tanuhepa ısrarla prens Teşup'la görüşmek istedi. Bunun saraya dönme çabası olduğunu hemen anladım. Hattuşa'da onunla çok yaz gördüm kraliçem, çok kış geçirdim. Büyük krallarım sefere çıktığında tanrılarımıza onunla hizmet ettim. İyi tanırım ana kraliçeyi. Saraydan uzaklaştırılmasını benden bilir. Oysa hepsi kendi suçu...

- O ayrıntıya girmeyelim... En son neler olduğunu anlat.

- Defalarca görüşmek istedi ve ben de Prens Urhi Teşup'a görüşme dileğini aktardım elbet; ancak prens uygun görmedi. Tahta çıkmadan böyle bir görüşmenin aleyhine olacağını söylediğimi belirtmeliyim. Tahta çıktıktan sonra ise kralımız görüşmeye yanaşmadı.

- E... Nasıl döndü saraya?

- Nasıl olduysa Tarhuntaşşa'ya tanrılarımızın heykellerini taşımaya gittiğimde gelip büyük kralın annesi Maganika ile görüşmüş. Kralın annesi kendini sarayda yalnız hissediyor. Hiçbir otoritesi yok tabii. Oğlunu soylu bir kızla evlendirse yeni kraliçe Tavananna olacak ve Maganika'nın önüne geçecek. Bunu istemez. Yaşlı Tanuhepa işine geldi. Tanuhepa da saraydan kovulmuş yaralı bir kraliçe. İkisi birbirini buldu. Ayrıca kralın annesi sizden ve Şeha Kraliçesi Matanazi'den şikâyetçi olmuş. Ölen kralımızın yas töreni ve yeni kralın tahta çıkışı sırasında kralın annesi Maganika'ya iyi davranmamışsınız. Sonuçta ikisi anlaşmış ve büyük kralı ikna etmişler. Kısa süre sonra ana kraliçe yeniden Tavananna oldu, tam yetkiyle saraya geldi.

Pduhepa yüzünü buruşturdu.

- Büyük kralın annesi Maganika bizden neden şikâyetçi olmuş, anlamadım doğrusu. Onu bütün törenlere aldık, oğlunun yanında bulundu ve eşlik etti. Saygı gördük, saygı gösterdik. Kötü davranmadık. Başka ne yapabilirdik?

- Mühim değil Majestem. Ben oradaydım, gözlerimle gördüm bunları. Ana kraliçeyi bilirim, birken bin yapar. Kısa sürede kralımı ve annesini avcuna aldı. Ne isterse yaptırıyor. Görevden alınırken hak ettiğim bi-

çimde ayrılamadım maalesef. Oğlum Valvaziti de başkâtiplikten alındı. Tecrübesiz bir kâtibi getirdiler.

- Peki, Büyük Kral Murşili Tanuhepa'nın dönüşünü nasıl onayladı? Ölen babasına karşı gelmiş olmadı mı? Tanrılarımıza nasıl açıklıyor bu durumu?

- Ben bir şey söyleyemeyim kraliçem, kendi sözlerini nakledeyim. Majeste aldığı kararı tanrılara onaylatmak için dua ederken kâtip sözlerini kil tablete yazdı.

Ellerini havaya kaldırıp ezberlediği sözleri tekrarlar-ken kralı taklit ediyordu.

“Babam, kraliçeye karşı olan davasında hiçbir şekilde haklı olmadığından, ben onun kraliçe Tanuhepa'ya karşı davada haksız çıkmasını sağladım. Bu işi ruhum için yaptım. Bana kötülük gelmesin!”

- Böylece kurtulacak mı? Bir yabancıнын sözünü babasının sözünün önüne geçiriyor. Babası tanrılar katında onu haksız çıkarmayacak mı?

- Takdir sizin efendim.

- Midanavuma, peki sen ve oğulların ne yapar, nerede yaşarsınız?

- Kraliçem son günlerimi geçirmek için bazı hazırlıklar yapmıştım. Hattuşa'da arazim ve hayvanlarım var. Tanrıça Arinna'ya çok şükür, yiyecek ekmek, içecek su buluyorum ancak içim rahat değil. Tavananna saraya dönerken yanında Armatarhunda'yı da getirdi.

Yaşlı kurt ana kraliçeyle birlikte genç kralımızı yalanlarıyla zehirleyecektir.

Puduhepa Armatarhunda'nın saraya döndüğünü yeni duyuyordu. Hattuşili'nin Yukarı Ülke Kralı olduğu günden beri adamın kocasından nefret ettiğini bildirdi. Yakın ilgi beklediği Tanuhepa'nın soğukluğunun nedenini daha iyi anladı. Midanavuma konuşmaya devam ediyordu:

- Tecrübesiz genç kral imparatorluğumuzun sınırlarını korumakta yetersiz kalacak, başkentini düzenini bozacak diye korkarım. İşin ucu Hakpiş kralıma kadar uzanır, sizler de huzuru kaybedebilirsiniz.

- Tanuhepa hala işi buralara getirir mi?

- Sizin büyüğünüz ve saygı duyuyorum kraliçem, ama hırsının boyutu tanrıça Hepat'ın Kizzuvatna'daki taş heykelinin boyunu çoktan aşmış. Tanrıçam uzun süre buna göz yummayacaktır. Tanrılarımı kızdıracığını biliyorum. Öte yandan Armatarhuda'nın nefretinin boyutları yedi kat gökyüzüne sığmaz. Ülkemizin dirliği tehlikede efendim... Kralım, yeğeni Teşup'a savaş açmalı...

Genç kraliçe Midanavuma'nın sözlerinden çok etkilendi. Yılların tecrübesine sahip yüksek memur önemli

uyarılar yapmıştı. Anlattıkları, Nerik'te kralla kraliçenin Hattuşili ve Puduhepa'ya karşı davranışlarıyla birleşince daha da anlamlı geliyordu. Aylar önce sonbaharda, amcasının önünde neredeyse ellerini ovuşturacak kadar küçücük olan Teşup değişmiş, Büyük Kral Murşili olarak amcası ve onun eşine tepeden bakmıştı. Ana kraliçeyle birlikte soğuk ve mesafeli durmuşlardı.

Puduhepa Midanavuma'yı gönderdikten sonra falcı rahip ve rahibeleri çağırdı, görev verdi. Hakpiş'in ve Hattuşili'nin geleceğinden haber almak istiyordu. Baş kâhinin önderliğinde günler sürecektir bir çalışma başlatıldı.

Kuş falına bakacak rahipler, Maraşantiya nehrinin kuzeyde denize döküldüğü yere, Zalpa kentine doğru yola çıkarıldı. Orada binlerce kuş bulunur, iyi gözlem yapılırdı. Görevliler kuşların her hareketini izleyecek, ayrıntılı olarak tahta tabletlere not edecekti. Kuşların uçuş şekilleri, düzenleri, yönleri, konmaları, kalkmaları, ötüşleri, gagaların duruşu hep izlenecekti.

Baş kâhin Azzari, Puduhepa'ya, oraya gidecek olanları bekleyen tehlikeleri anlattı:

- Kraliçem, yüksek dağları aşabilirler ama bölgede hayvanlardan daha tehlikeli Kaşkalar var ve her fırsatta Hatti ülkesinin insanlarını öldürürler. Tanrılara saygıları yok. Hatti krallığına bağlı değiller. Anlaşmalara da uymazlar. Onları ancak öldürünce dizginleyebiliriz.

Tehlikelere rağmen kraliçemiz emrederse hemen hazırlık yaptırayım.

Puduhepa tereddüt etmeden gitmeleri emrini verdi. Kılık değiştirmiş muhafızlar heyete dâhil edildi. Seyahatte gerekli ihtiyaçların karşılanması için herkes seferber edildi. Kuş falcıları eşeklere yüklenen yiyecek-içeceklerle yola koyulurken daha kısa sürede bilgi almak için karaciğer falcıları görevlendirildi.

Onlar giderken Puduhepa karaciğer falcılarını çağırdı. Avluda gerçekleştirilen ritüel için Puduhepa'nın koltuğu dışarı taşındı, genç kraliçe uzun bir temizlik ve giyinme faslından sonra avluya geldi.

Başlangıçta rahibelerden biri fala bakılan konuları içeren ayini okumaya başladı. Tanrılara soruları sıraladı.

Bu amaç için seçilmiş olan boğa dualarla kurban edildi, ilahiler arasında falcı kadınlar hayvanın iç organlarını çıkarmaya başladı. Karaciğeri en sona bıraktı. Kâhin Azzari hayvanın karaciğerini çıkarmadan önce yerini, duruşunu, rengini inceledi. Ardından kil şeklindeki yapma karaciğeri eline alıp hayvanın karaciğeriyle kıyaslamaya başladı. Transa girmiş, titriyordu. Konuşurken sözcükler ağzından anlaşılmasız mırıltılar olarak çıkıyordu.

Hattuşili'yle kraliçenin güçlü, kudretli düşmanları vardı. Onlara karşı dikkatli olmaları gerekirdi. Sözle-

rinden anlaşıldığı kadarıyla, bir tehlike yakın zamanda başını topraktan çıkarmıştı, asıl tehlike yoldaydı. Zamanını bilemiyordu, ama Majeste Hattuşili'ye bir hastalık gelecek, Hakpiş'in huzuru kaçacaktı. Kuş falcıları dönünce bir daha konuşacaktı.

Öte yandan kuş falcıları deltaya varmış, korunaklı bir yer bulup konaklamışlardı. Her gün aynı ritüeli tekrarlıyor, kartal uçuruyor, sorularına yanıt arıyordu:

“Ey tanrılar! Kraliçe kendisi ve kral hakkında endişe etmesi gerekip gerekmediğini merak ediyor. Eğer endişe etmemiz gereksizse, kötülük Hakpiş'e gelmeyecekse kartal bunu tespit etsin. Uygun bulursanız kartala söyleyin.”

Dönüşte Azzari ile Puduhepa'nın huzuruna çıktılar. Azzari anlatmaya başladı:

- Kraliçem, tanrılarımız kartala endişe edilmesi gereken çok önemli bir şey olduğunu işaret etmiş. Kuş falcıları benim söylediklerimi onaylıyor. “Kralın düşmanları yakınında, gözleri açık uyusun” demişler.

Kral Hattuşili günler süren yolculuğundan dönerken uzun bir talep listesini de tahta tabletlere yazdırmıştı. Gittiği her yerde tanrılara kurban sunmuş, kentlerde bakım gerektiren tapınakları tespit ettirmiş, eksiklerin giderilmesi talimatını vermişti. Özellikle kutsal Nerik

bakıma muhtaç haldeydi. Geçen yıl işgalden kurtarıldıktan sonra biraz ilgilenmişti ama kentin asıl işleri şimdi görülecekti. Suların dibindeki değerli bir taşı çıkarır gibi kenti kurtarıncaya kadar çalışacaktı.

Purulli şenliği bitip de Murşili maiyetiyle birlikte oradan ayrıldıktan sonra Hattuşili Nerik'te bir gün daha kalıp kentin ihtiyaçlarını listeledi. Fırtına tanrısını memnun etmek için tapınaktaki görevlilerin sayısını artırdı, tapınağın bakımı için özel tahsisat ayırdı ve kentin yeniden inşası için gerekli talimatları verdi. Kraliyet ödentisi vermesi gerekmeyen kadim kentlerin başındaydı Nerik. Purulli şenliğinde olduğu gibi en önemli dini törenler Nerik'ten başlar, Nerik'in fırtına tanrısı, binlerce tanrı arasında önlerde yer alırdı.

Hattuşili Yukarı Ülke Kralı olunca ataları döneminden beri Kaşkaların elinde olan kentleri Hitit topraklarına katmıştı. Kaşkalara karşı zafer kazandıktan sonra asi olanları acımadan tepelemiş, emrine itaat etmeye hazır olanları kollamış, gözetmişti.

Çocukluğu rahipler arasında bir tapınakta geçmişti ve Hattuşili kendini, tanrılara hizmet için seçilmiş kişi olarak görürdü. Kraliyet ailesine mensup olması, Yukarı Ülke'nin sorumluluğunu alması hep ilahi bir sebepten ötüüyüdü. Buna içtenlikle inanırdı. Aklında her zaman yapılması gerekenler listesi dolaşır, Tanrıça İş-

tar'ın hayatını bu nedenle bağışladığına inanırdı. Babasının rüyası onun geleceğine yön vermiş, dünyevi zevklere yukardan bakmayı öğrenmişti. Ruhani dünyanın temsilcisi olduğunu hissediyor, yaşayan canlılar içinde tanrılara en yakın kişinin kendisi olduğuna inanıyordu. Aldığı kararlar bu düşünceler içinde şekillenirdi.

Bir süre sonra Kaşkalar arasında Hattuşili'nin adaletinden bahsedilir oldu. Birkaç yıl önceki Kadeş seferine Kaşka askerleri de katılmış, firavun Ramses'e karşı savaşmışlardı. O zaman henüz hayatta olan abisi Muvatali, büyük bir övgüyle kardeşini komutanlara göstermiş, "Savaşları böyle kazanın, adaletiniz konuşulsun" demişti.

Halkı gözetmek, tanrıları memnun etme anlamına gelirdi. Onların ihtiyaçlarını gidermek gerekirdi ki onlar da kullarını gözetsin. Bütün yaz bu sorunlarla ilgilendi. Pek çok seyahat yapması gerekti. Yukarı Ülke krallığı barış ve huzur içindeydi. Askeri hazırlıkları da gözden geçirdi. Her zaman uyanık olmak gerekirdi. Kafasında bu problemlerle Hakpiş'e döndü.

Puduhepa kocasının dönüşünü sabırsızlıkla bekliyordu. Teşup konusunda haklı çıkmıştı. Zaman kaybetmeden Vali Midanavuma'nın ziyaretini ve duyduğu endişeyi anlatmaya başladı.

- Korkuyorum kralım. İçimde bir his var, Tanrıça Hepat beni uyarıyor, başımıza çok kötü şeyler gelecek.

- Başlangıçta benim tahta çıkmamı istedin, olmadı, ondan böyle hissediyorsun.

- Doğru, istedim ama bu söylediğim öyle bir şey değil başka. Anlatamıyorum ama çok endişeliyim. Kâhinler de beni doğruluyor.

Hattuşili olayı fazla büyütmemek gerektiğini söyledi.

- Seni anlıyorum güzel kraliçem ama bu kadar kaygılanma. Bunlar oluyor maalesef. Büyük Kral adamlarını seçerken hata yapabiliyor. Kraliçe Tanuhepa çok yanlış bir seçim olsa da bizi ilgilendirmez. Hesabı tanrılara verecek. Babasının Tanuhepa ile ilgili kararını yeniden mahkeme edip geri çevirdi. Bu çok önemli bir olay... Umarım tanrıları kızdırmamıştır. Ancak Armatarhunda'nın saraya dönmesine benim canım da sıkıldı.

- Can sıkıan bir olay varsa benim endişelerim boşa değil demektir. Ancak tecrüben büyük. Sana güveniyorum.

Puduhepa yanından ayrıldıktan sonra Hattuşili odasına bitişik küçük mabette dua etmek istedi. Tanrıça İştar'a yakaracaktı. Hizmetlisinin yardımıyla gerekli temizliğı yaptı, beyaz dua giysisini giydi ve mabede girdi.

“Koruyucum İştar, tanrıçam! Hizmetimden memnun musun? Beni bugüne kadar kolladın. Yine sana ihtiyacım var.

Zida'nın oğlu Armatarhunda kötölüklerini sürdürmek için saraya dönmüş. Yeraltı tanrılarının lanetlediği ne varsa onun içinde. Kafası sürekli yanlış çalışır.

Tanrıçam! Yukarı Ülke'de göreve geldiğim zaman Armatarhunda Kaşkalara karşı duramıyordu. Majeste krala beni tavsiye ettin. Sen önümde koştun, zaferler kazandım. Gözlerimi hangi düşman ülkeye doğrulttuysam, hiçbirisi gözlerini bana geri çevirmedi ve düşmanlarımı arka arkaya yendim.

Armatarhunda benim başarılarımı çekemedi, kıskandı ve bana iftira attı. Kral mahkemesi kuruldu. Sen bana rüyamda göründün ve şöyle dedin: 'Seni bir tanrıya emanet edeceğim, hiç korkma!' Ben de korkmadım. Abim sordu, söyledim. Benim haklı olduğumu gördü.

Yüce tanrıçam! Bana kötölük yapanları senin yardımınla cezalandırdım. Beni yine kolla. Kıskananlar ve düşmanlarım hep elime düştü, şimdi de düşsün.

Tanrıça İştar! Sen istedin, ben yaptım. Teşup'u yücelttim. Doğru mu yaptım, yanlış mı? Tanuhepa'yla Armatarhunda'nın dönüşünü doğru buluyor musun?

Göğün fırtına tanrısı, Arinna'nın güneş tanrıçası ve siz tanrılarım Urhi Teşup'u onayladınız. Bana yardım edin, Teşup'a akıl verin!"

Başkent Hattuşa-Büyük Kale

Purulli şenlikleri Nerik'ten sonra başkent Hattuşa, Zippalanda ve Taviniya'da da kutlandı. Kral ve ana kraliçe nihayet saraya döndü. Neyse ki Taviniya ve Zippalanda, Nerik gibi uzak değil, birer günlük mesafedeydi de günlerce yolculuk yapmaları gerekmedi.

Ana Kraliçe Tanuhepa bir süredir kralın annesi Maganika'yı memnun edecek arayış içindeydi. Saraya onun sayesinde dönmüştü. Her fırsatta şükranlarını ifade edecek hediyeler sunuyor, kadını pohpohluyor, el üstünde tutuyordu.

- Sevgili evladım, yüce kralımın değerli annesi, ıhlıtısı ve güzelliği şu sarayın koca temel taşlarını bile çatlatacak hanımefendi kızım! Bence, kralın annesi olarak bu ülkenin başında, majestenin yanında Tavananna olmayı hak eden yüce bir kişisin. Soyluluğu kanında değil yüreğinde taşırsın. Görüntüde Tavananna olabilirim,

ama bil ki kızım, seni yüceltmekten gurur duyuyorum ve gönlümde seni Tavananna olarak yaşatıyorum.

Ana kraliçe, Maganika'nın oğlu üzerindeki etkisine gözleriyle tanık olduğu için kadını sürekli elinin altında tutmak istiyordu. Onu büyük güvenle kendine bağlayacak bir hamle arayışındaydı. Oğlu Urhi Teşup'un tahta çıkışı sırasında Maganika çok yaralanmıştı. Asalet unvanı taşımaması ve insanların, onun ikincil konumunu vurgulamaları kadını oğluyla yakınlaştırmış, Tanuhepa saraya geldikten sonra Teşup annesini mutlu gördükçe ana kraliçeye şükranlarını ifade eder olmuştu.

- Sevgili Tavananna, seni saraya getirmekle çok doğru bir karar aldığımı görüyorum. Annem de ben de senden memnunuz. Bu yaşta, bu gücü nereden bulursun bilmem. Kolların her yere uzanıyor. Midanavuma kendi gibi Hattuşa'yı da çürütmüş. Burayı seninle eski şanlı günlerine döndüreceğiz.

Ana Kraliçe Tanuhepa, Maganika'nın iki kraliçeye de içerlediğini biliyordu. Yeni kralın tahta çıkışı sırasında kralın annesine hizmetçi gibi davranmışlardı. Genç Puduhepa o kadar önemli değildi, ama Büyük Kral kızı olmakla övünen görümcesi Matanazi her fırsatta böbürlenir, Maganika'yı küçümserdi.

Yıllar önce Maganika saraya gelin geldiğinde Matanazi henüz prenesti ve yeni geline "Abim Muvatallî'nin

gönlünü hoş tut. Birinci eşi soylu bir hanımefendidir. O şimdi hasta, hizmetini iyi yap” demişti. O zamanlar yeni gelinden beklenen krala ve soylu eşine hizmet etmesiydi. Kraliçe öldükten sonra kocası yeniden evlenmiş, soylu bir kızı daha saraya birincil eş olarak getirmişti. Yeni kraliçe de oğlu Kurunta’yı doğururken hayatını kaybetmişti. Maganika bunları Esertu eş olarak izlemiş, sarayda hep ikincil kadın olmuştu. O zamanlar bir tek Tavananna Tanuhepa Maganika’ya sahip çıkmış, kol kanat germişti.

Ana kraliçe, şimdi Maganika’nın intikamını almasını sağlayacaktı.

Kafası bu konuyla meşgulken önüne ummadığı bir fırsat çıktı. Eski Şeha kralı, Hattuşa’da, memleketinden uzakta sürgündeydi. Tanuhepa’ya kutlama ziyareti yapmak istiyordu. Bir sürgün kralın sarayda konuk edilmesi sözkonusu olmayacağı için Tanuhepa onu çiftlik evine davet etti, aklındaki planlarla tabii. Şeha kraliçesi Matanazi’nin canını sıkmak lazımdı.

Yaşlı adam ana kraliçe karşısında ezilip büzülerek huzura çıktığında Tanuhepa beklemediği kadar ilgili ve kibardı. Kadının önüne gelip diz çökmeye kalktığında Tanuhepa izin vermedi. Elini uzattı, adamı ayağa kaldırdı. Manabatarhunda, şarap ve çok nadide bir sunu kabını hediye olarak getirmişti, takdim etti. Abartılı sözlerle ana kraliçeyi kutladı.

- Hanımefendim, nasıl yakışırsınız Tavananna olmaya. Yüce bir kraliçesiniz. Yıllar sizi ileri değil, geriye gençliğinize taşımış.

Tanuhepa'nın hoşuna gitti. Oturduğu yerde başı dâhil vücudu sağa sola kıpırdandı, adamı konuşmaya teşvik edercesine dudakları düz çizgi halinde kapalı, gülümseyerek bekledi.

- Sizi ilk gördüğümden daha genç, daha güzelsiniz. Parlak teniniz göz kamaştırıyor. Yıllar güzelliğinizi eksiltememiş. Gönlünüz ondan da güzel. Beni kabul etmeniz karşısında duyduğum memnuniyeti sözlere sığdırıp anlatamam.

- O nasıl söz Manabatarhunda, eski dostları görmek için elbette zaman ayırırım. Bir zamanlar sen de kraldın.

- Binlerce kez kutluyorum. Daha düne kadar sürgün kraliçe iken bugün baş tacı ediliyorsunuz. Hak etmiş birisini yüksek yerlerde görmek eski dostlarını sadece sevindirir kraliçem.

- Teşekkür ederim. E, anlat, neler yapıyorsun.

- Yıllardır buradayım, artık alıştım efendim. İlk zamanlar zor gelmişti. Bizim oraların havası sıcaktır ama zamanla Hattuşa'nın kışına, soğuşuna da alışılıyor. Hatta insan burada diri oluyor.

- Memleketini özledin mi Manabatarhunda?

- Hem de nasıl majeste... Tanrılara yakın olduğum bu günlerde gidip Şeha'da yaşamayı dilerim ama Hatti ülkesinin efendilerine karşı affedilmez hatalarım oldu. Şimdi nasıl derim sürgün kararını geri alın, diye. Yüreğimden geçen bu ama...

- Hatan büyüktü. Majeste Muvatalli'nin ordusunu küçümsedin. Tanrılar zaten onunlaydı.

Muvatalli o savaşta Şeha kralı Manabatarhunda'yı yenmiş, yerine oğlu Masturi'yi tahta geçirmiş, eski kralı da Başkent Hattuşa'ya getirmişti. Bu zaferden sonra kız kardeşi Matanazi'yi yeni kral Masturi ile evlendirmişti.

Tanuhepa bu olaylar yaşanırken Tavananna yetkileriyle saraydaydı. Her ayrıntıyı biliyordu. Manabatarhunda kaderine razı konuşuyordu:

- Kralım Muvatalli yine de adaletli davrandı. Beni Hattuşa'da korudu, kolladı. Ev, ekmek, su verdi. Oğlu da şefaatinin gösterse, bana izin verse...

Ana Kraliçe Tanuhepa yumuşak bir ses tonuyla sözünü kesti:

- Bu konuyla ilgileneceğim Manabatarhunda.

Adam Tanuhepa'nın sözlerini anlamamıştı, konuşmayı sürdürdü.

- Dilim söylemeye varmıyor ama Büyük Kral Muvatalli artık aramızda değil, tanrıların yanında. Oğlu majeste Murşili ise cesur ve büyük bir kral. Babasının

kararlarını yeniden gözden geçirebilir. Sizin için yaptı, benim için de yapabilir.

Sürgün kral belli ki özgür kalmayı hayal etse de buna inanamıyordu. Tanuhepa'nın konuyu çözeceğini söylediğini kavrayamamıştı. Yaşlı kraliçe aynı ses tonuyla vurguladı:

- Anladım seni Manabatarhunda. Majeste Murşili ile konuşacağım.

Yaşlı adam konuşmasını tak diye kesti. Elini kalbine koydu, bir süre sustu. Yeniden konuşmaya başladığında heyecanı gözle görülebiliyordu.

- Kraliçem, kulaklarım sözlerinizi doğru mu duydu acaba? Eğer majeste Murşili bana bunu sağlarsa her gün fırtına tanrısına dua edeceğim, kralım huzur ve barış içinde uzun yaşasın, diye.

- Doğru duydun Manabatarhunda. Dönüş hazırlıklarına başla, kralımı ikna ederim.

Tanuhepa saraya dönüşte, laf arasında krala Manabatarhunda'dan bahsedip talebini ilettili ve dönmesine izin vermenin büyük bir iyilik olacağını, tanrıları memnun edeceğini, eğer bir itirazı yoksa hemen tablet hazırlamak için talimat vereceğini söyledi. Teşup bu kararın ne anlama geldiğini çok iyi biliyordu. Halasını kızdıracaktı. Anlamıyormuş gibi yaptı, sorumluluğu Tavananna'ya yıkarak "Tanrıları memnun edelim o zaman" dedi.

Kısa bir süre sonra sürgün kral kendisine tahsis edilmiş araba ve hizmetkârlarla ülkesine doğru yola koyulmuştu, elinde Büyük Kral Murşili ile kraliçe Tanuhepa'nın kil tablet üzerinde mührü bulunan bir talimatnamesiyle. Buna göre eski krala memleketi Şeha'da arazi, çiftlik hayvanları ve köleler bağışlanıyordu. Şeha kralı vereceklerini yıllık ödentiden düşebilirdi.

Tanuhepa, Şeha Kralı Masturi ile eşinin çileden çıkacaklarını görür gibiydi. Müjdeyi büyük kralın annesi Maganika'ya tapınaktaki törene gitmek üzere buluştuklarında verdi.

- Bundan böyle majestemle annesini üzecek herkes karşısında beni bulacak.

Maganika gözyaşlarına zor engel oldu. Şu yaşına kadar görmediği itibara nihayet kavuşmuştu. Matanazi'yi düşündükçe içi soğuyordu.

Sürgün Şeha kralının dönüş tableti hazırlanırken eski Vali Midanavuma'nın oğlu Valvaziti'nin haberi oldu. Başkâtiplik görevinden alınmış genç adamın gözü kulağı saraydaydı. Adamları ne olursa haber uçuruyordu.

Midanavuma görevden alındığından beri bir vesile bulup Kraliçe Matanazi'ye kendisi ve oğlunun durumunu bildirmek istiyordu, ama böyle şahsi bir konuda kraliçeye tablet yazamazdı. Eski Şeha kralı ile ilgili bilgi geldiğinde aradığı fırsat doğmuş oldu. Ellerini ovuşturarak kendi kendine söylendi:

“Demir tahta oturmak başka, Büyük Kral olmak başka şey... Böyle kararlar senin sonunu getirecek, şimdiden görüyorum. Ne mutlu bana ki Arinna'nın güneş tanrıçası gözümün baktığı yeri aydınlattı, uzun sürmeden olacakların işaretini gönderdi. Bundan sonra bana düşen, sen Urhi Teşup'un tanrıları üzecek kararlarının listesini yapmak ve kraliçelerime bildirmek.”

Aynı gün harekete geçti. Kraliçe Matanazi'ye abartılı övgülerle başladığı mektubunda; yeni kralın, babasının kararlarını hükümsüz kıldığını, Tanuhepa'nın tekrar işbaşına geldiğini, akıl almaz kararlar almaya başladığını yazdı. Eski Şeha kralının sürgün kararı kaldırılmış, itibarı iade edilerek ülkesine geri gönderilme hazırlıklarına başlanmıştı.

Önemsiz bir ayrıntı olarak, artık kendisinin de görevinden alınmış olduğunu, hak ettiği biçimde ayrılmadığını, yine önemsiz bir ayrıntı olarak, oğlu Valvaziti'nin de başkâtiplikten alındığını balmumu kaplı tahta tablete kendi elleriyle yazdı. Hatti ülkesi için endişe dolu olduğunu eklemeyi ihmal etmedi.

Şeha ülkesi

Haber Matanazi'ye ulaştığında, eski kral Manabatarhunda henüz ülkesine varmamıştı. Bahar kısa sürmüş, sıcaklar hüküm sürüyordu.

Matanazi kalbini tuttu, derin nefes aldı, hararetini artıran haber karşısında sakin görünmeyi denedi. İçinden “Tanrıça Arinna! Sabır!” diye geçirirken haberci yanından ayrılınca kadar kendine hâkim oldu.

Gelen bilgiyi kocasıyla paylaşırken sinirlerini kontrol etmekte zorlanıyordu. Kral Masturi önce duyduklarına inanamadı. Daha birkaç ay önce tahta oturan genç kral Murşili onlara bu kadar çabuk mu yüz çevirmişti?

Bir ülkede yeni kral tahta çıkarsa her türlü sürprize hazırlıklı olmak gerekirdi ama burada her şey yolundaydı. Elbirliğiyle prens Teşup'u tahta oturtmuşlardı. Ne olmuştu da kısa bir sürede işler tersine dönmüştü? Tanuhepa'nın saraya dönüşü, Manabatarhunda'nın Şeha ülkesine geri gönderilmesi hep kötü işaretlerdi.

Genç kral gelir gelmez babasının kararlarını tersine çevirmeye başlamıştı.

Matanazi yeğenine çok kızgındı. Bu ihaneti asla unutmayacağını söylüyor, günü gelince intikamını alacağına yemin ediyordu:

- Kâhinlere danıştım. Baş kâhin tanrıların aynı şeyi söylediğini anlatıyor: Bunlar kötüye işaret, diyor. Ben ce Teşup kendi kuyusunu kazıyor.

Kral Masturi de kızgındı. Karısının sözlerini tamamladı:

- Bu delikanlı senin kahraman abin Büyük Kral Muvatalli'nin oğlu değil, annesi olacak Esertu'nun oğlu. Bunu ispatladı.

Matanazi, kral kızı olarak tahtın hangi tehditler altında olabileceğini yakından bilirdi. Abisi zamanında, ana kraliçe tahta kendi oğlunu oturtmaya çalışmış, saraydan uzaklaştırılmıştı. Taht sözkonusu ise her ayrıntı değerliydi ve ciddiye alınmalıydı. Eski kral yaşlanmış da olsa geldikten bir süre sonra taht üzerinde hak iddia etmeye kalkabilirdi. Endişelerini kocasına açtı:

- Baban krallığı geri almak ister mi?
- Bilemiyorum kraliçem ama o takdirde gözleri göreceklerine hazır olmalı...
- Bu işler belli olmaz Masturi. Ya harekete geçerse...

Tecrübeli kral Masturi ülkede duruma hâkim olduğundan bu endişelere itibar etmiyordu, ama elbette kontrolü elinde tutacaktı. Olayı büyütmemeye kararı aldı. Sürgün kral Manabatarhunda gelir, yerleşir, hayatının son günlerini ülkesinde geçirirdi. Ona karşı düşmanlık sergilemeyecek, başkent Hattuşa'ya sitem içeren bir tablet göndermeyecekti.

Öte yandan Matanazi yeğenine çok kızgındı ve siniri geçecek gibi görünmüyordu. Aldığı bu darbe onu sersemletmişti. Tahta çıkışı sırasında sunduğu hediyeleri hatırlıyor, “Hepsi ateş olup seni yaksın!” diye beddua ediyordu. Gelen haberciye cevabî bir tablet yazdırmayı kararlaştırdı. Midanavuma aracılığıyla kraliçe Puduhepa'ya durumu bildirecekti. Genç kraliçenin, Teşup'un Büyük Kral olmasına karşı çıkarken öne sürdüğü gerekçelerin haklı olduğu ortaya çıkıyordu. Kizzuvatna'dan örnekler vermiş, ülkeyi yönetecek yetenekte olmayanların, tanrılarının da izniyle tahta oturamadığını anlatmıştı.

Haberci, getirdiği tabletin üzerindeki balmumunu eritip yazıları silmek için kraliçeden izin istedi, ne de olsa tabletteki sözlerin sahibi Matanazi'ydi. Saygılı biçimde huzurdan ayrıldı ve gerekli hazırlığı yaparak erittiği balmumunu yeniden tabletin üzerine yaydı. Kemikten yapılmış, bir ucu sivri, diğeri üçgen çivi yazı-

sı kalemi elinde Matanazi'nin huzuruna ıktı. Yazdıracağı sözleri bekliyordu.

Matanazi, Puduhepa'ya samimi bir dille “Kız kardeşim Puduhepa” diye hitap ederek başladı, iyi olduklarını bildirdi, olayları anlattı. Urhi Teşup'un kral babasının değil, Esertu annesinin oğlu gibi davrandığını, büyük krala yakışan tavırlar sergilemediğini, gereksiz ve yanlış kararlar aldığını, son olarak da eski Şeha kralına itibarını geri verdiğini yazdırdı. Yeğenin bu ihanetini unutmuyacaktı. Tabletın sonunda “Bunları bildirmemin nedeni, ne kadar haklı olduğunu artık görmeye başladığımı söylemek içindi” dedi. Midanavuma ve oğlu Valvaziti'yi öven cümlelerle mektubu tamamladı. Boynunda kolye gibi taşıdığı altın mührü çıkardı, tabletin sonuna bastı. Biraz rahatlamıştı.

Başkent Hattuşa

Büyük Kral Murşili çok meşguldü. Hattuşa'daki tapınaklar yenileniyor, eksikleri gideriliyordu. Başkent, Tarhuntaşşa'ya taşındıktan sonra kente bakılmamış, şehrin bazı bölümleri harabeye dönmüştü. Kentin surları onarılıyor, yıllarca ihmal edilmiş Hattuşa, taş işçileri başta pek çok işçinin ter akıttığı imardan geçiriliyordu. Adamlarına sıklıkla atalarının böyle durumlarda söylediği sözü tekrarlıyordu:

“Dürüst çalışın, yapacağınız binalar ebedi olsun!”

Hattuşa'daki atölyeler canlanmış, metal ustaları, kil hamurunu işleyip konik borular yapan ustalar, kayaları oyarak can verebilen mahir insanlar başkente dolmuştu. Kervanlar, Hattuşa'daki faaliyetleri uğradıkları kentlerin pazar yerlerine taşırken hünerli insanların iştahını açıyordu. Başkentte özel yeteneği ve bilgisi olan bu insanlara ihtiyaç vardı. Asur memleketinden bile birileri gelmişti.

Kral bu işlere gömülmüşken ana kraliçenin hedefinde Hattuşili vardı. Yakın adamı Armatarhunda kendini intikam almaya adanmış, sıkça Hattuşili'yi hatırlatıyordu.

- Hattuşili'nin huyudur, ıssız çalışır, anlamazsın. Gelir tahtını elinden alır. Bana öyle yaptı. Şimdi herkes ona "Hattuşili'ye aşk olsun, yeğenini kendi elleriyle tahta oturttu" diyor, seninki kurumlanıyor. Övülme-ye dayanamaz, hemen gevşer. Bak şuraya yazıyorum: Hattuşili, taht için bir tehdittir.

- Hiç bilmez miyim Armatarhunda. Senin olayın sırasında saraydaydım.

- Evet ya, her şeyi gözlerinle gördün.

- O zamanlar ne yaptı, etti, abisine kim bilir neler anlattı, senin yerini aldı. Hakpiş kralı ilan edildi. Kaşkaları nasıl yeniyormuş, hepsini dize getirmiş, eğer daha çok yetkisi olsa balmumu gibi yaparmış falan... Ben yanlarında yokken senin başarısız olduğunu da söylüyordu eminim.

- Tamam işte, daha ne lazım? Yap gereğini, gönder, gitsin.

- Kes sesini Tarhunda. Söylemesi kolay. Şurada kendi yerimizi sağlamlaştırmadan harekete geçebileceğimizi mi sanıyorsun.

- Kraliçem, adamı tanıyorsun. Birine görev ver, gitsin Hattuşili'nin boğazını kessin. Oğlum Şipaziti'yi

Yukarı Ülke Kralı yaparız. Sana da bana da köpek gibi bağlıdır.

- Bunu yapamayız Armatarhunda, aklından çıkar. Yapacak başka şeyler bulacağız.

- Görevden aldır o zaman. Adım gibi biliyorum, hiçbir şey yapamaz.

- Kaba bir müdahale ile Hattuşili'nin yetkilerini alamayız. Kral, amcasının kendisini tahta oturtmasını çok önemli bir sadakat gösterisi sayıyor, bu konularda kimseyi konuşturmuyor.

- Ne yapacaksın o zaman?

Kraliçe yüzünü pencereye dönmüş, düşünceli bir şekilde uzaklara bakıyordu.

- Aklımda bazı şeyler var, merak etme, halledeceğim. Sen şimdi git, bana rahip Vatarmi'yi gönder.

Yaşça kraliçeden çok küçük olan rahip, kraliçenin sürgün zamanında evinde çalışan kâhyanın oğluydu. Elinde büyümüş, tapınakta eğitim görmüş, zamanla kraliçenin her işine koşan özel adamı olmuştu. Sivri burnu, küçük yüzü, dik saçları ve zayıf bedeniyle himayeye muhtaç bir hali vardı. Az konuşur, etraftakiler anlamadığını düşünürken o her şeyi kafasına kaydedirdi.

Tanuhepa, Vatarmi küçükken ne iş verse koşarak yaptığını görünce bir gün eğlence olsun diye sınavdan geçirmeye karar vermişti.

- Kuru kemik, bana ne kadar bağılısın?
- Kraliçem ne emrederse yaparım.
- Bunu ispatlayabilir misin?
- İspatlarım.
- Nasıl?
- Kraliçem için çok sevdiğim köpeğimi feda edebilirim.

Tanuhepa öylesine sorduğu bir sorunun bu kadar ciddiye alınması karşısında biraz şaşırmış, Çocuğun üzerine gitmeyi sürdürmüştü.

- Lafta herkes bağılılığını söyler, fedakârlık yapacağını iddia eder. Söyle bakalım köpeğini nasıl feda etmeyi düşündün?

Çocuk o anda yerinde fırladı, az sonra köpeğiyle birlikte geri döndü. Elinde bir de bıçak vardı. Kraliçenin gözlerinin içine bakarak köpeğin başını tutup bir anda şah damarını kesti.

Oturduğu yerde afallayan Tanuhepa kısa sürede kendini toparladı ve sordu:

- Bunu daha önce yapmış mıydın, kuru kemik?
- Evet, kraliçem, yaptım. Kendi hayvanıma ilk kez yapıyorum, ama ormanda hayvanlara tuzak kurup yakalıyorum, sonra boynunu kesiyorum.
- Bana bağılılığını ispatladın. Bundan sonra emrimdesin. Seni her konuda yetiştireceğiz.

O andan sonra çocuk evin içindeki istihbarat elemanı olmuştu. Tanuhepa'ya ilk resmi hizmetini vermeye başladı. Hizmetkârlar ne konuşuyor, kim kimden şikâyetçi, para biriktiren kölelerinin kaç altını var, hepsini bilirdi. Biraz daha büyüyünce merhemli rahip olarak yetişmesi için tapınağa yerleştirdi. En son Tanuhepa saraya dönerken ona saray tapınağında rahip olarak görev verdi. Kara büyü adamın özel uzmanlık alanıydı. Her sorunun mutlaka bir çözümü bulunduğunu söylerdi. Yeter ki hanımefendisi istesindi.

Vatarmi geldiğinde Tanuhepa'nın alını kırışık, düşünceliydi.

- Kraliçemin aklında bir şeyler var, emret majestem gerekeni yapayım.

- Vatarmi, her zaman aklımdan geçeni okumakta ustasın. Hattuşili, Armatarhunda'yla beni endişelendiriyor. İcabına bakmak gerekir ama kan akıtmamalıyız. Bizimle uğraşamayacak kadar güçsüz düşün, sonunda hastalıktan ölsün.

Rahip aldığı talimatla harekete geçti. Çocukluğundan beri insanların zaafı olduğunu biliyordu. Küçük bir araştırmayla aradığını buldu. Tablet evinde görevli bir kâtip ikili oynuyordu. Bir yandan Valvaziti'ye haber sızdırıyor, diğer yandan ana kraliçeye gelip Midanavuma'yla oğlunun faaliyetlerini anlatıyordu.

Kâtibi yanına çağırđı, verdiği görevi yerine getirirse tablet evi başı yapmaya söz verdi.

Adam fırsat kolluyordu. Vatarmi'nin teklifine sevinmişti. İşin tehlikesi umurunda değildi, ödöl önemliydi.

Vatarmi bu konuyu halledince hazırlığa girişti. Önce kendini transa soktu. Odasında tütsüler yaktı, gümüş tasa su doldurup mangal ateşine koydu. Mangala üzerlik attı ve dumanı içine çekti. Asur'dan sipariş edip getirttiği kral kalitesindeki keten çarşafı yatağa serip mırıldanmaya başladı. Büyölü dualar eşliğinde çarşafı katlıyordu. Aynı şekilde hazırlattığı büyük bir kalıp peyniri de dualarla hazırladı. Midanavuma'nın kraliçe Puduhepa'ya göndereceği hediyeler arasına yerleştirecekti.

Başkentin imar çalışmaları yanında yaz şenlikleri için hazırlıklar sürüyordu. Günlük işler arasında komşu ülkelerle ilişkilerin takibi de vardı. Büyük kralın tahta çıkmasının üzerinden aylar geçmişti. Hattuşa'nın vesaleti altındaki krallarla yapılan anlaşmalar yenileniyor, yeni krala da bağlılıklarını bildirmeleri isteniyordu.

Tanuhepa tecrübesini konuşturuyor, bu yazışmaları yönetiyordu. Yaz güneşinin tepede yükselmeye başladığı saatlerde surların teftişinden saraya dönen genç

krala toplantı yapmayı önerdi. Yenilenen anlaşmaları ve Murşili'nin tahta çıkışını kutlayanlarla kutlamayan kralları ele alıp değerlendirmelilerdi. Kral Murşili'yle Tavananna Tanuhepa dışında toplantıya katılanlar şunlardı: Tablet evi başı Valvaziti, ordu komutanı Tarhunmiya, saray muhafızları başı, haberci başı.

Ordu komutanının bir görevi de dış ilişkileri izlemektir. Komşu ülkelerdeki gelişmeleri haberci başı ile izliyor, büyük kralla ana kraliçeye anlık rapor veriyordu.

Murşili ve Tanuhepa toplantı odasında, iki basamakla çıkılan sekinin üzerindeki koltuklara oturmuş, diğerleri önlerinde dizilmişti. Tablet evi başı gerekli olabileceğini düşünerek anlaşma tabletlerini ve eski kralların savaşlarını anlatan kil tabletleri getirtmişti. Yanında, yerde dizili halde duruyordu.

İlk sözü Ana Kraliçe Tanuhepa aldı. Majeste Murşili'nin krallığını kutlamak üzere hediye gönderen komşu ülkeleri ve büyük krallığın vesayeti altındaki-leri saydı. Yenilenen anlaşmalar hakkında bilgi verdi. Nil Diyarı'nın büyük kralı ile Asur ve Babil krallarının kutlama göndermediğini bildirdi. Bir de Mitanni Kralı Şattura'nın kutlamadığını duyurdu. "Büyük ülke krallarını biliyoruz da Şattura'ya ne oluyor?" diyerek komutan Tarhunmiya'dan Mitanni'yle ilgili bilgi vermesini istedi.

Tarhunmiya, Murşili'nin babası döneminden beri Hitit ordularının komutanı olan büyük bir savaşçıydı. Sakin görünüşlü, güleç yüzlü adam savaş meydanında kişilik değiştirir, gözü kara, vahşi bir savaşçıya dönerdi. Orta boyuyla yere sağlam basan askerin tehditkâr bakışları ve beden dili karşısındakine ilk korkuyu hissettirir, gözleriyle düşmanını olduğu yere çivilerdi. Birkaç yıl önceki Kadeş Savaşı'nda, firavunun beş bin kişilik Ra birliğini Hattuşili ile, bin kadar atlı savaş arabası ile dağıtan oydu. Güneş ülkesi firavunu Ramses'i geriden izleyen ordu dağıtılınca sıra firavuna eşlik eden diğer beş bin kişilik Amon birliğine gelmişti. Nil savaşçıları Hitit askerleri karşısında çil yavrusu gibi kaçışmıştı.

Tarhunmiya bölgeyi savaş meydanlarından bilirdi. Rakiplerini yakından tanır, kralına çok iyi hizmet ederdi.

- Güneşim, Mitanni'den bahsetmeden önce Nil Diyarı'ndan gelen haberleri aktarayım. Kahraman kralımız, saygıdeğer babanız Muvatalli kralımın tanrılar arasına katıldığını öğrenmişler. Amurru Kralı Benteşina bölgeyi iyi bildiği ve Nil insanlarını da tanıdığı için istihbaratı güçlüdür, Ramses'in bazı hazırlıklar yaptırdığını bildiriyor. Güneş ülkesi ve Asur bizim için sürekli tehdittir. Asur Kralı Adad Nirari'nin de Hatti topraklarında gözü vardır.

- Ne kadar yakın bir tehdit?

- Yakın değil, ama tehdit Güneşim. Sorun Mitanni yüzünden çıkabilir. Mitanni, biliyorsunuz, Asur krallığına komşu, bizimle Asurlular arasında tampon bir devlet. Bir zamanlar toprakları genişti, büyük bir imparatorluktu. Mitanni büyük krallığı olarak anılırdı. Başkentleri Vaşşukanni'ydi. Hatta Asur kralları Mitanni'ye bağlıydı. Atanız Büyük Kral Şuppiluliuma zamanında onların kralı Tuşratta büyüklük taslamaya kalktı ve Hatti, Arzava, Kizzuvatna ülkeleri dâhil pek çok ülkenin koruyucusu Hitit büyük kralına kafa tuttu.

Tarhunmiya konuşmasına ara verip majeste Murşili emir verirse bu konuyla ilgili tableti okuyabileceklerini söyledi. Murşili başıyla işaret etti ve başkâtip okumaya başladı.

“Mitanni ülkesi kralı Tuşratta, Hattuşa'nın büyük kralı Şuppiluliuma'dan ilgi bekliyordu ve ben de Tuşratta'ya ilgi gösterdim.”

Murşili ve Tanuhepa gülümsediler. Başkâtip okumayı sürdürdü:

“Kral Tuşratta'nın büyüklük taslaması yüzünden bir yıl içinde ülkesini istila ettim, topladığım ganimetleri Hattuşa'ya getirdim. Lübnan dağından Fırat kıyılarına kadar olan bölgeyi topraklarıma kattım.”

Tarhunmiya tekrar söz aldı ve anlatmaya devam etti:

- Majestem, bu sorun uzun yıllar devam etti. Sonunda isyancılar kral Tuşratta'yı öldürdü. Mitanni prensleri Şattivaza ve Şuttarna ülkelerini terk edip kaçtı.

- Nereye?

- Majestem, ikisi de Babil kralına sığındı. Mitannililer zor durumdaydı. Asur krallığı kentlerini bir bir ele geçiriyordu. Mitanni ülkesinin bütün topraklarını işgal ettiler. Bu arada Prens Şuttarna Babil'de savaş arabacısı yapıldı. Kardeşi Prens Şattivaza kaçtı ve atamıza sığındı. Büyük Kral Şuppiluliuma'nın ayaklarına kapandı. Emrederseniz, bu kısmı da tabletten, prensin anlatımından okuyalım.

Murşili başıyla onayladı.

“Ben Kral oğlu Şattivaza, büyük krala gittiğimde yanımda yalnızca üç araba, iki Hurri adamım, iki koruyucum ve üstümde bir kat giysim vardı. Büyük Kral bana acıdı ve altın kaplamalı arabalar, atlar, koşumlar, altın ve gümüş dolu iki testi, altın ve gümüş bardaklar, krallık giysisi, takılar ve daha sayamadığım pek çok şey verdi.”

Tarhunmiya tekrar söze girdi:

- Majestem bunların dışında Hitit ordularını da yanına verdi, ülkesinin bir kısmını yeniden kazanmasına yardımcı oldu. Büyük kralımız ayrıca kızıyla da evlendirdi ve onu ülkesinde kral yaptı. İşte şimdi onun

torunlarından birisi, Mitanni kralı Şattura tahtta oturuyor. Asıl derdi Asurlularla, bize kafa tutmayı göze alamaz, ama kendince hediye göndermeyerek bağımsız görünmeye çalışıyor.

Murşili küçümsediğini belirtir el işaretiyle “Önem-siz öyleyse” dedi.

Komutan Tarhunmiya ısrarcıydı:

- Majestem bu doğru olmaz, en azından bir tablet göndererek uyaralım, durumu izlediğimizi bilsin. Hatta ordu komutanı olarak benim imzomla gönderir şöyle yazarız: “Hatti ülkesinin büyük kralı kahraman Murşili hükümdar olduğundan beri elçilerini ve hediyelerini göndermedin. Majeste bu duruma çok kızmıştır!”

Murşili kararını vermişti. Reddetti. Ana kraliçe hemen söze girdi ve Murşili’yi destekledi:

- Haklısınız kralım, bence de değmez. Bırakalım ne hali varsa görsün.

Mitanni Başkenti

Kral Şattura sabah yorgun kalktı. Gece uyuyamamıştı. Son günlerde kâbus görüyor, rüyasında kılıç sallamaktan, topuz savurmaktan kolunun ağrısıyla uyanıyordu. Düşmanı öldürüyor, ama bitmiyor, topraktan sürekli yenileri çıkıyordu.

Hizmetkârı su dolu kapla geldi. Temizlendi, giyindi ve at arabasını hazırlamalarını söyledi. Bir şey yemeyecekti. Kalenin dışına çıktı, iki tekerli arabayı rüzgâra karşı dörtnala sürdü. Tarlalarda köleler çalışmaya başlamıştı. “Asur kralının gözü bu topraklarda” diye düşündü.

Kaleye döndüğünde öğlen oluyordu. Odasına gitmeden kaledeki silah atölyelerini ziyaret etmeye karar verdi. Baş muhafızın haberi olmuş, koşarak gelmiş, eşlik ediyordu.

Savaş arabaları yenileniyor, ok, yay, mızrak, pala, topuz ve benzeri savaş araçlarının yapımı sürüyordu.

Son birkaç yıldır tüccarlar Mitanni'ye bakır ve kalay taşımış, tunç silahların yapımı için gerekli malzeme toplanmıştı. Atların eğitimine özel önem veriliyordu.

Tecrübeli kral savaşın bir süredir kapıda olduğunu düşünüyordu. Hititlerin yeni büyük kralını test etmek için tahta çıktığından beri elçi göndermemiş, hediye sunmamıştı. Onlardan da ses seda çıkmamıştı.

Hititler şimdilik bir tehdit değildi, asıl sıkıntı Adad Nirari'ydi. Mitanni'nin yıllık ödenti yapması gerektiğini resmen olmasa da dolaylı yollardan duyuruyor, Asur Kralı olarak memnun edilmezse yaşanacaklardan sorumlu olmayacağını hissettiriyordu.

Kalede bazı adamları “Adad Nirari'yi memnun edelim” diye konuşmaya başlamıştı:

“Kendisi çok güçlü bir kral ve bütün tanrılar onun yanında.”

Bu sözleri şimdilik duymamış gibi yapmayı tercih ediyordu.

Asurlular yüz yıl kadar önce Mitanni Krallığı'na bağlıydı. Şattura o günleri anlaşma metinlerinden bildirdi. Mitanni'de prenslerin eğitimi önemliydi. Sonra Hatti kralı yüzünden iş tersine dönmüş, Asur toprakları genişlemiş, giderek de büyümekteydi. Artık firavunlar bile Adad Nirari'yi “Büyük Kral” olarak tanıyordu. Bu gidişle ülkesi, Asurlular tarafından işgal edilebilirdi.

Topraklarının bir kısmı da Hititlerdeydi, ama onlar şimdilik Mitanni'ye baskı yapmıyordu. Sadece savaş zamanında asker desteği istiyorlardı. Birkaç yıl önce Kadeş'te, Hitit ordularının yanında yer almış, firavun Ramses'e karşı savaşmıştı.

Teftişi bitirdikten sonra baş muhafızına komutan Matum'la birlikte odasına gelmesini emretti. Oğlu veliaht Prens Vaşaşatta'yı da çağırdı. Toplantı yapacaktı.

Birlikte durumu gözden geçirmeye başladılar. Komutan Matum söz aldı:

- Kralım, bölgemize savaş geliyor. Firavun Ramses Hititlerin ölen kralı ile ateşkes yapmıştı, ama Kadeş'i alamamanın acısı içinde duruyor. Amurru Krallığı da kesin olarak Hititlere bağlandı. Firavun bundan rahatsız... Hatti ülkesinin kralı öldü ve Güneş ülkesinin, yeni Hatti kralını tanıdığına dair bir işaret görmedik. Bakın biz bile yeni kralı tanıdığımızı bildirmedik.

Prens söze girdi:

- Sevgili kralım, Hititler bölgede güçlü. Komşu Amurru Krallığı'na, eski kral Benteşina'yı göndermişler. Bölgede destekleri fazla... Hediyelerle elçimizi göndersek...

- Oğlum, yeni kralı tanımak için böyle yaptım. Bak ses seda yok. Kralın kızgın olduğunu duyuran bir tablet alsaydık durum farklı olurdu. Tarafsız olmak bizim

için hayırlı. Asur Kralı bizden kraliyet ödentisi almak için bastırıyor. Ayrıca Amurru Kralı Benteşina oynaktır, güvenilirmez. Bakarsın Hititlere arkasını döner.

Kral Şattura komutan Matum'a dönerek Benteşina hakkında açıklama istedi. Matum ayrıntılı bilgi sahibiydi:

- Hititler üç yıl önceki Kadeş Savaşı'ndan sonra Amurru Krallığı'nı işgal etmiş, kendilerine bağlamıştı. Başkaldıran kral Benteşina'yı da esir almışlardı. Ancak yeni kral onu affetmiş.

- O işin ayrıntısı hakkında bilgimiz var mı?

- Kralım, dediklerine göre Hatti memleketinde, Yukarı Ülke'de kral olan Hattuşili aynı zamanda büyük kralın da amcası olur, Benteşina'yı kızı ile evlendirmiş. Amurru kralı Hititlerin damadı olmuş.

Prens Vaşaşatta kısık sesle söyledi:

- E... Kralsan prensesler senindir! Yaşlı da olsan...

Şattura elini havaya kaldırdı, elinin tersini oğluna doğru sallayıp susturdu. Matum devam etti.

- Bu durumda Nil Diyarı insanların işi kolay değil. Hem geçiş yolundaki bir krallık Hititlerin elinde hem de Kargamış, Halpa ve Ugarit Kralları Hititlere bağlı. Kargamış ve Halpa kralı zaten Hitit kral soyundan geliyor.

- Matum, sence Hititlerin gücü nedir?

- Efendim, eski kralları zamanında bölgeye tam olarak yerleştiler. Şimdilik bizim için bir tehdit değiller.

Yeni kralı tanımıyoruz, ama temkinli olmalıyız. Öte yandan Asurlu elçiler krallarının tehdidini iletiyor. Eğer Adad Nirari'yi yenersek bölgede eski gücümüze kavuşuruz. Firavun da o zaman Adad Nirari'yi değil sizi "Yüce kral" olarak selamlar. Zamanında atalarımız bu bölgenin büyük krallarıymış.

Sesini çıkarmadan konuşmaları dinleyen kale baş muhafızı söze girdi.

- Majestem, Komutan Matum güzel söyler, ama Asur Kralı'nın askerlerini donattığı söyleniyor. Bizim hazırlıklarımızdan da haberdar. Böyle güçlü bir kralın yanında yer almak varken neden savaşalım? Asurlulara dış geçirebilecek miyiz? Kaybedersek ne olacak?

- Yoksa hazırlıklarımızı sen mi bildiriyorsun Adad Nirari'ye?

- Aman efendimiz, söylenmesi bile ürpertici. Kralım, huzurundaki toplantılarda aklımızdakini açıkça söylememizi emrettiği için öyle konuştum.

- Kaybetmeyeceğiz baş muhafız, teslim de olamayız. Komutan Matum doğru söyler. Ya öyle ya böyle kazanmalıyız. Hazırlıkları eksiksiz tamamlayın, Asurlularla savaş kapıda.

Konuşması bitince el hareketiyle herkesin dışarı çıkmasını emretti. Savaş planlarını gözden geçirecekti.

Hakpiş Kalesi

Kraliçe Puduhepa şarkılar mırıldanarak kalktı. Güneş yeni doğmuştu. Bu kadar keyifli olmayı gece Hattuşili'yi memnun etmeye bağlıyordu.

Kralı yatağında bırakıp odasına geçti. Şupilka tahta pencereleri açmış, odasının yan tarafındaki vadiye bakan açıklıktan otlayan koyunlar görünüyordu. Hakpiş'te zaman zaman yağışlı geçen güzel bir yaz vardı ve Puduhepa hem havasını hem de kendine özgü bu yeşil ormanları seviyordu. Oysa Lavazantiya'da yazları dayanılmaz sıcaklar olurdu. Nedimesi temizlik malzemeleriyle hazır beklerken bir diğer nedime de yeni sağılmış sütle gelmiş, elinde kupa kraliçeyi bekliyordu. Gün biraz ilerleyince un ve tereyağından yapılan çorbasını içecekti.

Puduhepa'nın neşesi baş nedime Şupilka'ya da geçmiş, bilge kadın Azzari'nin anlattığı bir hikâyeyi gülererek Puduhepa'ya aktarmaya başlamıştı.

- Dün anlattı, gülmekten yanaklarım hâlâ ağrıyor kraliçem. Çok eskiden doğuda bir kral varmış. Hitit sarayına misafir olduğunda çok büyük bir hata yapmış ve gece saray kadınlarından birisini yatağına almış. Laf aramızda, kraliçenin kardeşini... O zamanki Hitit kralı bunu affetmemiş, canını almış. Sonradan başka bir Hitit kralı kız kardeşini doğudaki o ülkenin yeni kralıyla evlendirirken bu olayı tablete yazdırmış, yaptığı anlaşmaya bir şart koşmuş, doğulu kral bundan sonra hiçbir saray kadınına yaklaşmamalıymış ne erkek kardeşlerinin karısına ne de eşinin kız kardeşlerine. Birlikte yeme, içme, eğlenme serbest, ötesi yasak. Bilge kadının söylediğine göre o anlaşma Hattuşa'daki büyük tablet evindeymiş.

Puduhepa gülmeye başladı.

- Bizim Kizzuvatna'da böyle şeyler olmaz. Doğrusu Hattuşa'da da bu konuda çok titizler. Demek öyle yerler de varmış.

Giyinmesi tamamlanınca bebeğiyle ilgilenmeye başladı. Dadısı çocuğu getirmiş, Puduhepa emziriyordu. Oğlu uyuyunca kaledeki çocukları yanına istedi. Bugün eğitimlerinden o sorumlu olacak, onlara masal anlatacaktı. Çocuklarla yakından ilgileniyor, arada gözlerini korkutuyor, kendisine koşulsuz bağlı bir grup oluşturuyordu.

Kral Hattuşili avdaydı.

Çocuklar Puduhepa'nın etrafını sarmış, dikkatle onu dinliyordu, hafif korku içinde. Kraliçenin yanına çağırması, azar işitmek anlamına gelirdi genellikle. Puduhepa neşeliydi:

“Kulaklarınızı kalbinize verin, kalbinizle de beni dinleyin! Bir zamanlar Fırat kıyısındaki Azupiranu'da yaşayan bir rahibe varmış. Bir tapınakta görevliymiş. Bir gün oğlan çocuk doğurmuş. Çocuğa bakamayacağı için bir sepet almış, içini kille kaplamış ve güneşte kuruttuktan sonra bebeği içine koyup nehre bırakmış.”

Çocuklar, sepete koyulup nehre bırakılan bebeği düşünürken gözleri fal taşı gibi açılmıştı. Puduhepa onlara baktı ve sordu:

- Bu sarayda sepete koyup nehre bırakılan çocuk var mı?

- Yooook...

- Çocuklara iyi bakılıyor, yemek veriliyor mu?

- Eeveet...

- Tamam, o zaman büyüyünce bunları unutmayın.

Peki, sonra ne olmuş?

Çocuklar soran gözlerle Puduhepa'ya bakıyordu.

“Bebeği bir bahçıvan bulmuş ve büyütmüş. Delikanlıyı Kiş Kralı Ur Zababa'nın hizmetine vermiş. Delikanlı kralın baş muhafızı olunca herkes ona hediye-

ler getirmiş, el üstünde tutmuş. O da şımarmış, Krala başkaldırmış ve bazı askerlerle gidip yeni bir başkent kurmuş. Bu kralın adı Sargon'muş. Akad devletinin kurucusuymuş.”

Sözlerini anlamaları için biraz bekledi.

- Bu masalda önemli olan ne?

Bir süre sustuktan sonra sorusunu kendi yanıtladı:

- Size birileri hediyeler getirebilir, pohpohlayabilir, “Aman efendim ne akıllısınız ne güzel konuşursunuz” diyebilir. Bunlara kanmayın. Peki, niye bu masalı anlatıyorum, sebebini anladınız mı?

Çocuklar hep bir ağızdan korkuyla bağırdılar: “Hayır.” Puduhepa güldü:

- Size bu masalı anlatıyorum çünkü yaramazlık yaparsanız, öyle sepetler hazırlatır, sizi Maraşantiya nehrine bırakırım.

Sessizlikte biraz bekledi, sözlerinin etkisini gördü, hepsini şöyle bir süzdü ve sordu:

- Masalın sonunu biliyor musunuz?

Çocuklar bu masalı ilk kez dinliyordu. Başlarını yukarı kaldırıp hayır işareti yaptılar. Sesleri çıkmıyordu. Puduhepa anlatmayı sürdürdü.

“Sonra tanrılar bu duruma çok kızmış. Akad insanlarını öldürmeye başlamış. Kral Sargon bütün tanrılara yakarmış. Bir daha hata yapmayacağını söyleyerek hal-

kını affetmelerini istemiş. Tanrılar bunun üzerine bir toplantı yapmışlar. Bilgelik ve Akıl Tanrısı Ea tanrılar toplantısında şöyle konuşmuş:

‘Sargon af diliyor. Neden insanoğlunu yok ediyorsunuz? Onlar tanrılara kurban sunamayacaklar. Onlar sizin için sedir ağacından tütsü yakamayacaklar. Eğer insanoğlunu yok ederseniz artık tanrılara tapınmayacaklar. Hiç kimse ekmek sunmayacak ya da sizin için artık şarap akıtmayacak. Hatta sabanı bizzat Kummiya’nın kahraman tanrısı Teşup sürecek, Tanrıça Şauşka ve Tanrıça Hepat değirmentaşında un öğütecekler.’

Bunun üzerine tanrılar insanoğlunu yok etmekten vazgeçmiş. Hepiniz akıllı olun, tanrılarını kızdırmayın. Sonra olacakları bilemezsiniz, ona göre.”

Çocuklar sus pus olmuş kraliçeye bakıyordu. Anlatırken kaşları yukarı doğru kalkıyor, kızgın olup olmadığını anlamadıkları için sessizce bekliyordardı. Puduhepa sonunda bir kahkaha attı.

- Bugünlük bu kadar yeter, artık gidebilirsiniz.

Çocuklar çıkarken Şupilka müjdeli haberle odaya giriyordu.

- Efendim, Hattuşa’dan Midanavuma’nın adamı size bir tablet getirdi. Söylediğine göre Şeha Kraliçesi Matanazi’den haber getiriyormuş.

- Hadi hemen içeri al, neymiş bakalım.

Bugün neşeli uyanmasının nedenini çözdü. Demek içine doğmuştu bir şey.

Hattuşili'nin adamları ormanın açık alanlarında gözcülük yapmaktaydı. Bir gün önce haber gelmiş, Hattuşili de ava dâhil olmuştu, oğlu Nerikkaili ile. Gaşşulaviya'dan küçük olan delikanlı artık on üçüne basmış, babasının yanında avlanabiliyor, savaşa da katılabiliyordu.

Önce dikkatlice iz sürdüler. Geyikler gündüz kuytu bir yerde zaman geçiriyor, güneşin batışıyla çayırarda yayılmaya başlıyordu. Karınları doyunca mutlaka suya iniyorlardı. Hattuşili'nin adamları geyiklerin su içmeye ineceği dağ yolunu tutmuştu. Rüzgârı da hesaba katarak sessiz kaldılar. Geyiğin koku alma ve ses duyma yeteneği o kadar yüksekti ki en ufak bir işarette ürker, uçarcasına kaçar. O zaman yakalamak mümkün değildi.

Bir kayayı kendilerine siper almışlardı. Hattuşili mızrak elinde bekliyor, avını elinden kaçırmamak için bütün duyu organlarıyla ormanı dinliyordu. Hepsi arazinin ve ormanın bir parçası olmuştu.

Beklediği oldu, geyik geçerken kayanın tepesinden mızrağını fırlatıp tam kalbine sapladı ama geyik düşmedi, kaçmaya başladı. Av köpeklerinin yardımını ve uzun bir takiple halsiz kalıncaya kadar kovaladılar.

Sonunda zafer onlarındı. Kral geceyi geçirmek için adamların kamp kurduğu alana gitti ve sabahı bekledi. Güneş doğarken iki kalasa bağladıkları geyiği bir atın arkasında sürükleyerek yola koyuldular.

Akşam yemekte geyik eti vardı. Puduhepa uzun uzun kocasını övdü, pohpohladı.

- Sevgili eşim, daha önce senin kadar güçlü kuvvetli bir erkek görmedim ben. Elini nereye atsan başarıyorsun. Savaşta da avda da karının gönlünü fethetmekte de ustasın.

- Savaşı, avı bırak o zaman, gönlünü nasıl fethetmişim onu anlat.

- Efendimin sevgimi anlaması için sözlere ihtiyaç yok, gözlerimin içine bakması yeter.

- Demek öyle, işveli kraliçem. Yakınıma gel de bakayım.

- Aman kralım, konuyu hemen nereye getirdin.

- Sen getirdin kraliçem.

Hattuşili bozulmuş gibi yapıyordu. Hayal kırıklığına uğramış ses tonuyla devam etti:

- Seni neşelendiren ben değilim demek. Başka bir şey var anlaşılın.

Puduhepa Şeha kraliçesinin mesajından bahsetmek isterken konu nerelere gelmişti. Durumu toparlamaya çalıştı:

- Yok, yok, yanına geliyorum, yani var da yok...

Hattuşili genç karısıyla böyle eğlenmekten hoşlanırdı. Düşüncelerinin yüzünde dalgalandığını görmek zevkliydi.

Puduhepa'yı konuşturmak için oyunu kısa kesti. Yumuşak bir sesle sordu:

- Söyle, ben avdayken ne oldu?

- Majestem, öyle bir haber aldım ki sorma. O nedenle heyecanlıyım. Ablan Kraliçe Matanazi bana yazmış. "Teşup konusunda haklı çıktın" diyor.

Kısa süreliğine sustu, merak uyandıracak kadar bekledi, devam etti.

- Söylediğine göre, majeste Muşili sürgün kral Manabatarhunda'yı affetmiş, mal, mülk vererek ülkesine geri göndermiş.

Hattuşili kaşlarını yukarı kaldırıp hayretle baktı.

- Nasıl?

- Büyük Kral Muşili ile Tavananna Tanuhepa kil tablete birlikte mühür basmış.

- Benteşina gibi yeniden kral mı olmuş?

- Hayır, öyle değil, sadece ülkesine geri dönmesine müsaade etmişler.

- Ne gereksiz bir karar. Ya tam verirsin ya da vermezsin. Böyle arada derede herkesi ürküterek olmaz ki. Tanuhepa'nın aklıyla devlet mi yönetilir...

- Bence, ablanın canını sıkmaya çalışıyor. Sen de hedeftesin.

- Neden ama? Bir sebebi yok ki. İkimiz onu beraberce tahta oturtmadık mı?

- Öyle ama bu yetmemiş anlaşılın. Zaten Ana Kraliçe Tanuhepa'yı saraya aldığı anda anlamıştım böyle şeyler olacağını. Baş düşmanın Armatarhunda sarayın en itibarlı adamı, daha ne bekleyebiliriz...

- Bunlar doğru şeyler değil. Tanrılar bizi nasıl gözetiyorsa biz de kral ailesi olarak birbirimizi gözetmeliyiz.

- Bence Hattuşili, bunlar kötüye işaret. Kuş falı için gönderdiğim falcılar da aynı işareti söylediler. "Bir tehlike var, kralımız sağlığına dikkat etmeli" dediler.

Hattuşili bıkkın yüz ifadesiyle; "Bunları daha önce konuşmuştuk" deyince Puduhepa hemen konuyu değiştirdi. Şeha kraliçesi, Puduhepa'ya hediye olarak güzel kokulu yağ da göndermişti. Bu değişik ve güzel kokuyu çok sevmişti. Konuyu değiştirmek için hediyeden bahsetmeye başladı ve Hattuşili'ye ablası Şeha kraliçesini övdü:

- Majestem, Kizzuvatna'da bu kadar güzel koku bulunmazdı. Böyle bir hediye göndermesi çok ince düşündüğünü gösterir. İlk fırsatta ben de ona bir hediye göndereceğim.

Başkent Hattuşa–Büyük Kale

Tanuhepa'nın acil görüşme isteğini bildiren nedimesi geldiğinde, kral Murşili muhafızları ardında, Hazannu'yla birlikte başkent surlarını sağlamlaştıran inşaatı denetlemekteydi. Hazannu anlatıyordu:

- Majestem, aşağıdaki arazide gördüğünüz tuğlaları; kerpiç toprağını saman ve suyla karıştırarak yapıyoruz.
- Tahta kalıplarda kaç gün bekliyor?
- Tuğlanın sağlam olabilmesi için en az on gün güneşte kalması gerek efendim.

Murşili surlardan sonra tahıl ambarlarının durumunu incelemeye gidecekti. Uzun zamandır ihtiyaç duyulmadığı için yeni ambarlar yapılmamıştı. Toprak kazılacak, yeraltına derin ve büyük bir oda hazırlanacak, tabanına taş döşenip üzeri samanla kaplandıktan sonra buğday veya arpa gibi tahıllar depoya doldurulacaktı. Depo yer seviyesinde dolunca üzeri toprakla

kaplanacak, böylece tahıl uzun zaman saklanabilecekti. Bu konulara özel merakı vardı.

Kentin kapasitesi artırılırken yeni havuzlar da düşünölmüştü. Büyük su havuzu birden fazla amaç için kullanılırdı. Yangın tehlikesine karşı da su depolamak gerekirdi. Suyu kente taşımak için su kanallarından yararlanılıyordu. Kilden yapılmış huni şeklindeki borular iç içe geçiriliyor, eğim dikkate alınarak araziye döşeniyordu. Bunların zaman zaman bakımı gerekliydi.

Bahar ve yaz aylarını değerlendirip Hattuşa'yı görkemli haline dönüştüreceklerdi. Bu işler Hazannu'ya bağılydı ve görevini çok iyi yapıyordu.

Bu arada ana kraliçenin acilen kralı görmek istediğini ileten nedime kenarda bekliyordu. Kralın duymadığını zannedip konuşacaktı ki Murşili ona ters ters bakarak Hazannu'ya; "İncelemeye yarın devam ederiz" dedi. Hazannu yerlere kadar eğilerek onu selamlarken muhafızlarıyla surlardan ayrıldı.

Ana kraliçe, haberci başı ile büyük kalede, yukarı avluda bekliyordu.

- Güneşim, gelen haber kötü, hemen toplanmalıyız.
- Haber neyle ilgili sevgili Tavananna?

Böyle apar topar çağrılmak belli ki Murşili'nin hoşuna gitmemişti. Yeterince önemli bir konu değilse ana kraliçeye çatmaya hazırđı.

- Mitanni kralı Asurlulara esir düşmüş.

Tanuhepa onun ani tepkilerini bildiği için fren etkisi yaratacak şekilde konuya dalmıştı. Murşili bir süre sustu, gelen bilgiyi hazmetti ve duygularını açığa vurdu:

- Oh olsun! Beni görmezden gelmeye çalışmasının bedeli.

Bir yandan da “Ne çabuk” diye düşünüyordu. Bu kadar kolay mı olurdu esaret.

- Hemen komutanları da çağırın o zaman.

Ana kraliçe oh çekmesine şaşırılmıştı. Kendi kendine kafa salladı: “Mitanni elden gitmiş, bizimki ne derdinde.”

- Güneşim, sana haber gönderirken onları da çağırdım.

Herkes taht odasında toplanmıştı, en son başkâtip nefes nefese salona girdi. Aceleyle birkaç tablet seçmiş, koşturmuştu. Murşili, “Onlara gerek olmayacak” diye sesledi.

Kralın baş işaretiyle haberci başı anlatmaya başladı:

- Mitanni kralı Şattura, Asurlulara saldırmak üzere harekete geçtiğinde askerleriyle birlikte pusuya düşürülmüş. Asur Kralı Adad Nirari onu kolayca esir almış. Asurlular Şattura'nın oğlu Vaşaşatta'yı tahta geçirmiş ve Asur devletine bağlı bir krallık yapmış. Artık Mitanni'nin yeni kralı Vaşaşatta'dır. Bundan sonra kraliyet ödentisini Asurlulara verecek.

Kral Murşili komutan Tarhunmiya'ya baktı ve düşüncelerini sordu. Tarhunmiya, o bölgede her an bu tür gelişmeler olabileceğini öngördüklerini söyledi. Ancak bu son durum şaşırtıcıydı.

- Mitanni kralı Şattura'nın savaş hazırlıklarını biliyorduk. Şattura düşüncesiz davrandı, siz büyük kralıma danışmadan harekete geçti. Bunu beklemiyordum. Savaş hazırlıklarından sonra elçisini ve hediyelerini gönderir, başkent Hattuşa'dan destek ister, diye düşünüyordum, doğru olan bizim desteğimizi alarak harekete geçmesiydi.

Murşili kaşlarını çatarak sinirlice konuşmaya başladı:

- Baştan hata yaptı. Hiç beklemeden tahta çıktığımda ben Büyük Kral Murşili'yi kutlaması gerekirdi. Ancak ondan sonra destek istemeye yüzü olurdu.

Tarhunmiya devam etti:

- Bu durum bizim bakımımızdan kötü oldu Güneşim. Mitanni birkaç yıl önce bizimle savaşan, yanımızda olan bir ülkeydi ama şimdi Asur Kralı Adad Nirari'nin elinde. Bu durumda yeni kral Vaşaşatta Asurluların hizmetinde olacağı için bizim düşmanımızdır.

- Asurlular bize düşmanlık yapıyor mu?

- Majestem, bizi doğrudan hedef almıyorlar. Kral Adad Nirari kurnazca güçleniyor. Üç yaz önceki Kadeş Savaşı'ndan sonra Asurlularla Nil Diyarı insanları an-

laştı. Firavun Ramses, Asur Kralı Adad Nirari'yle barış yaptı. Asurlular bizden Adad Nirari'nin "Büyük Kral" ilan edilmesini isteyecektir.

- Neden kabul edecekmişim? Asurlulardan korkmuyoruz.

- Elbette Güneşim, ama hazırlıklı olmalıyız diye söylüyorum. Bizden "Büyük Kral" olarak kabul görmeyi isteyebilir ve eğer kabul etmezsek ilişkiler gerginleşir. Bu nedenle savaş durumuna hazırlıklı olalım, diyorum.

- İyi o zaman. Hazırlıklı olun!

- Güneşim, bunun için ödenek lazım. Ordunun silah ihtiyacı, savaş arabalarının bakımı, yeni atların eğitilmesi falan...

- Olmaz Tarhunmiya, veremeyiz. Hattuşa'nın surlarını, tahıl depolarını, su kanallarını tamamlayacağız. Tanrıların Büyük Evi bitti, ama diğerleri için Şekel gerek. Siz eldekileri kullanın.

Öngörülü komutanın söylediği gibi Asur Kralı Adad Nirari, Mitanni kralı Şattura'nın durduk yerde Asur'a savaş açtığını ve boyunun ölçüsünü aldığını bildiren elçisini gönderdi. Şattura'yı tepelemişler, yerine Vaşaşatta'yı getirmişlerdi. Elçi Bel Karad'ın getirdiği tablette

aynen böyle yazıyordu. Artık Mitanni Asur'a bağılıydı ve Adad Nirari'nin kanatları altındaydı.

Durumu özetledikten sonra Adad Nirari'nin bir de talebi vardı kardeşi Murşili'den. Kendisine kardeşi olarak yazmasını ve "Yüce kral" olarak tanınmasını istiyordu.

Elçi Bel Karad saraydan ayrılıncaya kadar suskun ve kapkara yüzle bekledi Murşili. Elçiyi ana kraliçeyle kabul etmişlerdi. Asur Kralı fazla değeri olmayan birtakım hediyeler de göndermişti.

Haykırmaya başladığında Tanuhepa korktu. Murşili zıvanadan çıkmış, duvarlara yumruk sallıyor, eline geçirirse Adad Nirari'yi kendi elleriyle boğacağını söylüyordu.

"Yüce kralmış... Kardeşimmiş... Sana dişlerimi, pençelerimi geçirirsem görürsün kardeşini de büyüklüğü de."

Tanuhepa onu güçlkle sakinleştirdi.

- Majestem, güneş her sabah yüzünü bize yeniden gösterir. Tanrılarımız yeni haberler gönderir. Sen saray tapınağına gidip fırtına tanrısı Teşup ve Tanrıça Arinna'ya dua et. Ben de aynı şeyi yapacağım. Hem baş kâhini görevlendireceğim bundan sonra yapılması gerekenleri incelemesi için hem de gidip dua edeceğim. Nasılsa şimdi diş geçirmeye kalkmamız gerekmez. Sonra toplanır, görüşürüz.

Murşili kıpkırmızı yüzle, “Savaş meclisini yarın toplantıya çağıralım, bütün komutanlar gelsin” dedi. Tanuhepa ikiletmedi:

- Peki, Güneşim.

Hakpiş Kalesi

Yaz aylarını seyahat ederek geçiren Hattuşili, hasat bayramına katılarak Yukarı Ülke'deki şehirleri dolaşyordu. Nerik'te önemli bir istihbarat aldı. Düşman Kaşkalar, Nerik kentine komşu kentlerde birleşiyordu. Nerik tehdit altındaydı. Toprak verip ticaret imkânı tanıdığı, kendisine bağlı dost Kaşkalı tüccardı bilginin kaynağı.

- Kralım, Nera ve Haştira kalelerinden iyi haberler almıyorum.

Kaşkalı tüccar bunları söylediğinde Hattuşili, Nerik'te tapınaktan çıkmış, çarşı içinden geçiyordu. Herkesten memnuniyet sözleri işitiyordu. Onaylanan ve yüceltilen bir kralın kulakları olumsuz mesajlara tıkalı olurdu. Hattuşili farklıydı, birden kulak kesildi. Kaşkalı tüccarın duyacağı kısık sesle, "Bizi arkadan takip et, çarşuyu geçince seni dinleyeceğim" dedi. Neye önem vermesi gerektiğini iyi ayırt ederdi. Bu onun gizli gü-

cüydü. Normalde baş muhafız adamı uzaklaştırır, Hattuşili, etrafını sarmış anlık atmosfere teslim olurdu.

İşi bitince tüccarı yanına çağırdı. Adam hiç farkında olmadığı bir uyarı yapıyordu. Yola çıkmaya hazır atlı muhafızların arasındaki arabaya doğru yürürken adama sordu:

- Nera ve Haştira'dan ne haberler alıyorsun?

- Efendim, son günlerde verdikleri siparişlerin silah yapımı için olduğunu sanıyorum. Ayrıca geçen yıllara göre siparişi artırdılar, erzak depoluyorlar.

- Bana bu yönde haber gelmedi, aksine uyumlu oldukları rapor ediliyor.

- Henüz bunu kimse bilemez kralım, çünkü malzeme siparişini bana verdiler. Kaşkalkı olduğum için güveniyorlarmış, Nera komutanı böyle haber gönderdi. Anladığım kadarıyla gelecek yaza kadar gizlice asker hazırlayacaklar. Kaşka bölgesinden destek alıyorlar. Onları silahlandırmak için çalışma başlatmışlar.

- Ne kadar eminsin?

- Eminim kralım, bunu duyunca kulaklarımı açtım, Nera ve Haştira'ya giden tüccarlarla sohbet ettim. Hepsi işlerin açıldığından memnun, gelen siparişler iki kat artmış.

Hattuşili tüccara teşekkür etti. Dostluk ve düşmanlığın geçici olduğunu, her an ihanetle karşılaşabileceğini biliyordu. Yine de Nera ve Haştiralılarla ilgili beklemediği bu habere şaşırıldı.

Nerik'in kale efendisi Kunalli ellerini birleştirmiş, bekliyordu. Adamın yanında Kunalli'ye Kaşkalı tüccarı övdü, kollanması için özel talimat verdi. Tüccarı gönderdikten sonra Kunalli'ye, gelen bilgiyi araştırması talimatını verdi. En kısa zamanda haber bekliyordu.

- Bu tüccarı yanımızda tutmalıyız, memnun edersek canla başla bize çalışır Kunalli. Söyledikleri doğru çıkmasa da adama dokunma.

- Merak etmeyin kralım, ne gerekiyorsa yapacağım. En kısa zamanda size durumu bildireceğim. Kendisini yakından tanırım. Bizimle iyi geçinmeye alışıyor. Aslında güvenilmez biri ama kulakları deliktir, söyledikleri doğru olabilir.

- Verdiği bilgi doğruysa çok önemli. Haklı ıkarsa Kaşkalıya toprak bağışı da yapalım. "Kaşka bölgesinden destek alıyorlar" dedi. Bunu da öğren, kimlermiş bize karşı harekete geçen?

Bilgi doğruysa sefer için hazırlık yapılmalıydı. Son durumu gözden geçirdi, ziyaretleri tamamladı, hasat dönemi sonuna gelindiği için Hakpiş'e dönme kararı aldı. Yukarı lke'ye bağlı valilerden gelecek dentilere nezaret edecekti. Her kentin ödemesi gereken kraliyet ödentisi belliydi. Hakpiş kralı kendi payını alır, kalanı Hatuşa'ya gönderirdi. Kontrolü altındaki kentlerde, bilgisi dışında kuş uamazdı. Tüccarlar mal alıp satamaz, hatta

kaleye giriş bile yapamazlardı. Kendisine bağılı adamları sonuna kadar korur, düşmanlarını affetmezdi.

Dost Kaşka liderleriyle geliştirdiğı ilişki başarıyla sürüyordu. Eskiden Kaşkalılara pislik muamelesi yapılır, Hitit kentlerine girmelerine müsaade edilmezdi. Ticaret yapılmaz, köle bir Kaşkalı bile surların dışındaki ağıllarda çalışabilirdi ancak. Hattuşili bunu değıştirdi. Emrine girmeye hazır olanlara bazı haklar verdi.

Yukarı Ülke Kralı olduğı günden beri başkent Hattuşa'ya giden kraliyet ödentileri her yıl düzenli olarak artmıştı. Yeni kentleri ele geçirip başına vali atadıkça da bu gelirler artmaya devam ediyordu. Son dönemde Kaşkalardan geri aldığı Hitit kentleriyle bu yılki ödentiler de artacaktı. Abisi kral Muvatalli geçmişte bu durumdan çok memnundu.

Kraliyet ödentisi; altın, gümüş Hitit paralarından oluşuyordu. Mina büyük para, şekel küçük paraydı. Ayrıca çeşitli tahıllar ve şarap gibi ürünlerle, koyun, sığıır gibi hayvan sürüleri de ödenti olarak alınırdı.

Hattuşa'da yapımı süren yeni tahıl depoları, Hakpiş de dâhil imparatorluğa bağılı valilerden gelen buğday ve arpayla dolacaktı.

- Mejestem, Amurru Kralı Benteşina'nın habercisi geldi.

Haberci geldiğinde vekilharç son tahılı istiflemiş Hattuşili'ye rapor veriyordu. Kısa kesti, adamı gönderdi. Kulağı Asur ve Nil memleketlerindeydi. Bölgede her an yeni bir gelişme olabilirdi.

- Haberci yanıma gelsin.

Adam gereken saygıyı göstererek elindeki tableti kâtime uzattı. Hattuşili kâtime okumasını işaret etti.

Kral Benteşina Gaşşulaviya'nın iyi olduğunu bildiriyor, Tanrıça İştâr'ın Hattuşili'yi korumaya devam etmesini diliyordu. Tabletın devamında, Asur Kralı Adad Nirari'nin kendisine savaş açan Mitanni'yi yenip kral Şattura'nın oğlu Vaşaşatta'yı tahta çıkardığını anlatıyordu. Asur sarayından aldığı bilgilere göre Adad Nirari, Hitit büyük kralı Murşili'ye "Kardeşlik" ve "Yüce kral" olarak kabul görmeyi dileyen bir mektup göndermişti.

Benteşina, Asur elçisi Bel Karad'ın henüz ülkesine dönmediğini de bildiriyordu.

Ayrıca Nil Diyarı tehdidini anlatan Benteşina, Ramesses'in ordusuyla gelip Hitit kentlerini ele geçirmeye çalışacağı haberleri aldığını iletliyordu. Amurru da tehdit altındaydı.

Hattuşili'nin canı sıkıldı. Demek Asurlular güçleniyor, Nil insanları da güçlerini sergilemeye hazırlanıyordu.

Murşili'nin Asurlu elçiyi geri göndermemiş olmasından, başkent'in cevap vermeyeceği anlamını çıkardı. Anlaşılan Panku Meclisi büyük krala sessizlik önermiş, o da kabul etmişti. Gelen haberi ve düşüncelerini adamlarıyla paylaştı. Eşi Puduhepa yanı başındaydı. Herkes endişesini dile getirdi. Hattuşili, yeğeni Büyük Kral Murşili'nin bu durumda ne yapacağına bakmak gerektiğini söyledi.

- Atılması gereken adım Mitanni'yi tekrar kazanmak olmalı. Yoksa bizim için önemli bir kayıp olur. Sefere çıkmak gerek. Bakalım Majeste Murşili ne karar alacak? Kış bitince tutumundan anlarız.

Benteşina'nın habercisinden sonra aynı konuda başkent Hattuşa'dan, Midanavuma'dan da tablet geldi. Haberciyi eskisi gibi kolaylıkla kentten çıkaramadığını, tablet evinden de haberlerin geç sızdığını anlatıyor, sarayda herkesin Tanuhepa'dan korktuğunu, en ufak şikâyetle sürgün edildiklerini bildiriyordu. Ardından bildirmek istediği asıl konuya geliyordu:

“Saygıdeğer efendim, maalesef Mitanni düştü. Asur Kralı bölgede güçleniyor. Adad Nirari büyük kralım Murşili'den kardeşlik istedi. Ayrıca “Yüce kral” olarak kabul görmeyi bekliyor. Panku Meclisi bir cevap veril-

memesi kararı aldı. Meclis kral Murşili'ye, Asurlu elçi Bel Karad'ı bahara kadar göndermeyip sonra salıvermeyi önerdi. Öğrendiğime göre majeste Murşili o toplantıda Asur Kralı'na ağır sözler sarf etmiş, aşagılımış.”

Ayrıca bir dedikoduyu da duyuruyordu Midanavuma. Söylendiğine göre Armatarhunda'ya yeni köy arazileri bağışlanmış ve tımar sahibi olarak kraliyet ödentisi vermektan muaf tutulmuştu.

Midanavuma'nun bir de dileği vardı. Gönderdiği habercinin çok başarılı bir kâtip olduğunu, saraydan kendilerine bağlı olduğu için atıldığını, Hakpiş Kalesinde iyi hizmet verebileceğini yazıyordu. Hakpiş kralı Hattuşili'yle eşi Puduhepa'ya bağlılığını bildiriyor, sağlık diliyor, çiftliğinden kendi elleriyle seçerek gönderdiği yiyecekleri afiyetle yemelerini diliyordu.

Midanavuma'nın gönderdikleri arasında bu sefer özel hediyesi de vardı: İnce dokunmuş keten bir çarşaf. Hattuşili üzerinde durmadı, ama Puduhepa biraz şaşırılmıştı. Kendi üretimi dışında bir hediye göndermezdi yaşlı adam.

Gelen haberci Puduhepa'nın endişelerini giderdi. Yola çıkmak üzereyken başkente büyük bir kervanın ulaştığını, özel malları önce kentin önemli kişilerine sunduklarını, Midanavuma'nın bu hediyeği bizzat majestelerine göndermek üzere seçtiğini anlattı.

Başkent Hattuşa-Büyük Kale

Asur kralının sebep olduğu gergin günler geride kalırken Murşili bütün dikkatini yeniden Hattuşa'nın imarına verdi. Uzun zamandır ana kraliçeye yapılan çalışmaları göstermek istiyordu. Nihayet yaz sonunda bu imkânı buldu. Kentin surlarından inşaatları gösteriyor, çalışmaları heyecanla anlatıyordu. Gal Meşedi de hemen arkalarında koruma görevindeydi.

Tanuhepa'nın aklı başka yerlerdeydi. Murşili'nin açıklamalarını kafa sallayarak geçiştirdi. Bir süredir Armatarhunda'nın oğlu Şipaziti için sarayda görev arıyordu. Armatarhunda aylardır başının etini yiyor, her karşılaşmalarında Şipaziti'yi hatırlatarak söze başlıyordu. Oğlunu Hattuşili'nin yerine geçirmeyi teklif etmiş, olmayınca sarayda önemli bir görev talep etmeye başlamıştı.

Ana kraliçenin bütün dikkati Yukarı Ülke'deydi. Hattuşili'yi yakından izliyordu. Armatarhunda ailesi-

ne yeni bir iyilik yapmadan önce tepki gelmeyeceğinden emin olmalıydı. Baharda büyük kralla Nerikteyken Hattuşili'den en ufak bir sitem veya tereddüt yansınamıştı. Tanuhepa'nın saraya dönüşünü olağan karşılamış, mesafeli durmakla birlikte kutlamıştı. Murşili'yi, Hattuşa'daki imar çalışmaları nedeniyle övmüş, başarı dilemişti. Hatta yeğenine Tanrıça İstar'ı memnun ettiğini bile söylemişti.

Tanuhepa, Armatarhunda'nın saraya dönüşünü öğrendikten sonra da Hattuşili'den tepki gelmeyince emin oldu:

“Durumu sineye çekiyor.”

Üvey oğlu Hattuşili'yi iyi tanır, duygularını belli etmediğini bilirdi. Son olarak başkente gönderdiği öden-tileri artırmıştı. Bundan, yeğeniyle iyi geçinmek için özel gayret içinde olduğunu anladı.

Bunca zaman içinde çok şey görmüştü gözleri. Sözler verilir, yeminler edilir, tanrılar şahit gösterilir, ardından ihanet gelirdi. İhanet eden ihanetini kabul etmez, gerekçeler bulurdu. Düşünceleri netleştirdi:

“Hattuşili, yeğeninini hata yapmasını bekliyor, uyanık olmalıyım.”

Şu Midanavuma örneğinin, kaç kere saf değiştirmişti esen rüzgâra göre. Neyse ki son olayda bilmeden ana kraliçeye hizmet etmiş, işten attıkları kâtibe hemen sa-

hip çıkmıştı. Kral mahkemesinin ardından görevden alındığında kral onu sürgün edecekti ama Tanuhepa genç krala engel olmuştu. Midanavuma'nın bir gün işine yarayacağını biliyordu. Kendi kendine gülümsedi:

“İhanet edeni bilersen, sana karşı hamle yaparken kendi hamlesiyle yenersin.”

Vatarmı'yle planladıkları işin sonucunu bir an önce almayı umuyordu. Hakpiştekilere çarşafı Hattuşili'nin yatağına sermiş, peyniri yedirmiş olmalıydı. İçinden kararını netleştirdi, Şipaziti'ye görev verecek, saray baş muhafızı olması için harekete geçecekti.

Gal Meşedi denilen saray baş muhafızlığı çok önemli bir görevdi. Kral'ın en yakın adamıydı Gal Meşedi. Muhafız birliğinin başında büyük kralı korur, kral adına talimatlar iletirdi. Sarayın korunmasından sorumlu altın mızraklılarla beraber çalışırdı Meşediler. Onların başına geçmek, yeterince yüksek ve önemli bir görevdi.

Armatarhunda'nın oğlu için bundan iyisini bulamazdı. Çok memnun olacaktı adam, ama ondan önce mevcut Gal Meşedi'yi gözden düşürmek için küçük bir oyun oynamaya yardımcı olması gerekiyordu. Planı yaptı, Armatarhunda'yı yanına çağırdı.

- Bak Tarhunda eğer planı hatasız uygularsan oğlun baş muhafız olabilir. Eğer hata yaparsan bu görevi unut.

- Ana kraliçem, senin emrin yeter, derhal harekete geçeriz. Ne yapacağımı söyle.

- İlk olarak bir Kaşkallı bulacaksın. Dikkat et adam biraz saf olsun. Ne isterse kabul et. Gerisini Vatarmî'yle halledeceğiz.

Hakpiş Kalesi

Nerik kale efendisi Kunalli'den beklediği haber kısa sürede Hattuşili'nin eline ulaştı. Kunalli Kaşkalı tüccarın sözlerini doğruluyordu. Hatta gelen bilgi daha ayrıntılıydı ve Neralıya yardım eden Kaşkalıları da tespit etmişti. Haharva dağı ahalisi ve Maraşanda halkı Nera'yla Haştira'yı kışkırtıyordu. Ayrıca yeni bir durum da vardı. Neralı adam civardaki Hitit bölgesinde köylülere saldırıp esir almaya başlamıştı. Sığır ve koyunlara el koyuyor, malları yağmalıyordu. Yaşlıları acımasızca öldürüyordu.

Hattuşili hemen Yukarı Ülke'deki arazi sahiplerine askeri hazırlık emri gönderdi.

Son bilgileri alınca başkente, Büyük Kral Murşili'ye de durumu resmen bildiren bir tablet hazırlattı. İlkbaharda sefere çıkacak, bu densize haddini bildirecekti.

Kış başında bilge kadın Azzari'nin iki önemli uyarısı olmuştu. Birincisi kışın uzun süreceği; ikincisi de Hakpiş kralının sağlığına dikkat etmesi gerektiği idi. İlk uyarı belirgin olduğu için gereken yapıldı: Kalede önlem alındı, yiyecek stokları artırıldı, odunluklara fazla yakacak yığıldı, tahıl depoları dolduruldu, kesimlik hayvanların yiyeceği saman depolara istiflendi. Baş aşçı hepsinden sorumluydu.

İkinci konuda ise ne yapacaklarını bilemiyorlardı. Yaz sonundan beri kâhin Azzari Hattuşili'nin sağlığı hakkında endişeli konuşuyor, kralın yiyecek ve içeceği ne dikkat edilmesini söyleyip duruyordu. Puduhepa bu uyarılar üzerine temizlik kontrollerini artırmıştı. Buna rağmen Hattuşili'de bir huzursuzluk başladı. Kâbusla uyanıyordu. Bazen geceyi ayakta geçiriyor, uyurken göğsüne sanki bir tunç kalkanın ağırlık yaptığını, yattıktan kalkamadığını anlatıyordu. Bazen de savaş meydanında sırtına ok saplanmış, yüzüstü yatar halde bulunduğunu hissediyordu.

Azzari'nin kötülük savaşı çabaları, dualarla hazırladığı rahatlatıcı ot çayları, tütsüler hiçbir işe yaramadı. Kâbuslar arttı. Gece gibi gündüzler de problemli. Kendine hâkim olabilen kral gitmiş, herkesi azarlayan biri gelmişti. Su getiren bir hizmetlinin getirdiği tasta saç teli görünce çıldırmış, adamın boynunu vurdurmuştu.

Gün boyu süren sinir harbi Puduhepa'yı daraltıyordu.

Hattuşli sabah dualarını uzun tutar olmuştu. Tanrıça İştâr'a nedenini soruyor, iyilik diliyor, yakarıyordu. Puduhepa da güneş tanrıçası Arinna'ya yalvarıyor, tanrılarının yardım etmesini istiyordu.

“Eğer kocam lanetlendiyse ve tanrılarımın gözünde nefret edilen biriye ya da yeraltı veya yerüstü tanrılarından biri ona kızdıysa ya da birisi kötülüklerin Hattuşili'nin üzerine olması için tanrılara armağan verdiyse bu kötü sözleri kabul etme! Ey Tanrıçam! Hattuşili kuluna kötülük gelmesin! İyi sözleri tanrılara ilet!”

Problem devam ediyordu. Artık kaledekiler teşhisi koymuştu: “Kralımız büyülü.”

Bilge kadın Azzari defalarca tunç tasa su doldurup baktı, hiçbir şey göremedi. Hep sisli bir görüntü ardında hayali hareketler vardı, o kadar. Görünmez varlıklardan yardım istiyor, alamıyordu. Sonunda bütün bir günü tanrılara yakararak geçirdi. Gece uyumadan önce yine duasını yaptı. Ertesi gün anlatıyordu:

- Tütsü dumanına gizlenmişler. Hakpiş kralı yatağından kalkamasın, uyku ona haram olsun, demişler. Yedikleri zehir olsun, elleri ayakları tutmasın, üzerine basamasın, demişler. Bu iş büyüyecek.

Çözüm için önerisi şuydu:

- Kraliçem, kara kış bastırmadan vekil boğa yapalım. Kralımın yatağı dâhil kullandığı eşyaları değiştirelim, bu işe yarayacaktır.

Puduhepa çözümlü dinleyebilir halde değildi. Çılgına döndü. Kimdi büyüü yaptıran? Hattuşili de burundan soluyordu. Daha önceleri Armatarhunda'nın karısı büyü yaptırmış, yakalanmış, sürgüne gönderilmişti. şimdi kim olabilirdi? Hiç kimsenin buna vereceği bir cevap yoktu.

Azzari'nin önerisiyle harekete geçildi. İki boğa seçildi, birisi Hattuşili'nin vekili, diğeri yolda ona bir şey olursa onun vekili olarak. Boğaların çekeceği kağnı arabası ayarlandı. Araba, avluda Azzari'nin çalı çırpıdan daire yapıp dualarla oluşturduğu koruyucu alanın içine yerleştirildi. Hattuşili sabah erkenden temizlendi, banyo yaptı, tören giysisini giydi. Azzari'nin çizdiği dairenin içinde, elini boğanın sırtına koyup kâhinin dualarını dinlemeye başladı.

Hattuşili'nin kullandığı ne kadar eşya varsa Azzari'nin kötülük kovan duaları arasında tek tek arabaya yüklendi. Yattığı yatak, yemek yediği masa, içtiği ka-deh, tunç su teknesi, hastalandığı günden itibaren kullandığı her türlü eşya, giysileri... En son daireyi çizdikleri çalı çırpı da eşyaların üzerine koyuldu ve boğalar arabaya koşuldu. Azzari dualarını sürdürüyordu:

“Güneş tanrısı, efendim! Bu arabaya yüklediğimiz kötülük dolu eşyalar gibi kralımın üzerindeki kötülükleri al, bu boğaya ver! İyilik kralımı bulsun, kötülük ona erişemesin!”

Kağnı gıcırtilar arasında hareket ederken Azzari sürekli duasını tekrarlıyordu. Araba Kummanni’ye gönderildi. İki rahip orada eşyalarla birlikte arabayı ve boğaları yakacaktı, Azzari’nin yerleştirdiği çalı çırpı dâhil. Hattuşili de yedi gün boyunca banyo yapacak, temizlenecekti.

Puduhepa yine de endişeliydi. Bütün ilgisi kocasının üzerindeydi. Boğaları ve arabayı götüren iki rahipten haber gelinceye kadar Hattuşili’de pek düzelme görülmedi. Azzari’nin iyilik dualarıyla hazırladığı yiyecekler, odasına yerleştirilen yeni eşyalar ve bir hafta boyunca duayla kutsanmış temiz suyla yapılan banyo bile işe yaramadı. Nihayet günler sonra iki rahip dönünce kral yavaş yavaş iyileşti.

Karlar uçuşarak acelesi olmadan yere inmeye başladığında Puduhepa yağışın uzun süreceğini anladı. Hakpiş’in havasına yeni alışıyordu.

Sevinçle çocukları alıp avluya çıkardı. İki nedenden ötürü sevinçliydi: Hem kar neşesini artırmıştı hem de kocası uzun süredir ilk kez rahat uyumaya başlamıştı.

Birkaç gecedir Hattuşili'nin uykuları normale dönmüş-tü nihayet. Nedime Şupilka da çocukların dadılarıyla birlikte peşlerindeydi. Artık yürümeye başlamış olan oğlu aralarında el çırparak koşuyordu. Ayaklardaki çarıklar çabucak ıslandığı için dışarda fazla kalamadılar.

Kar yağmaya devam ediyordu. Düz toprak damlar bembeyaz karla dolunca herkes harıl harıl çalışmaya başladı. Kaledeki bütün erkekler kar kürüyordu. Gece boyu yağdı. Sabah kale içindeki yollar açıldı, üstü açık iç avludaki karlar temizlendi.

Kar ve tipinin herkesi içeri hapsedtiği o gün karı-koca ocak başı sohbetindeydi. Yerdeki yün minderlere oturup odunların ocakta yanarken çıkardığı seste kocasının anlattıklarını dinlemek hoşuna giderdi Puduhepa'nın. Böyle zamanlarda Hattuşili katıldığı savaşları anlatır, geçirdiği tehlikeleri abartarak Puduhepa'yı korkutur, onun meraklı bir dinleyici olması hoşuna giderdi.

Yine öyle hayranlıkla kulak vermişti kocasına. Hattuşili her zamanki gibi Tanrıça İştara'la söze başladı. Onun varlığını hissettiği her seferinde hiç korkmadan düşmana saldırmış, savaş arabasının üzerinde neredeyse kanatlanıp uçmuştu.

- Pişhuru düşmanı başkaldırıldığında onların savaş arabaları 800 taneydi. Yaya askerleri sayamayacağım kadar çoktu. Abim Muvatalli beni düşmanın üzerine

gönderdi. Sadece 120 savaş arabası verdi. Yaya adamım yoktu. Tanrıça İştar önümde koştu, düşmanı kendi gücümle yendim. Pişhuru'nun önünde koşan, askerlere ve savaş arabalarına talimat veren kişiyi gözüme kestirdim. Onu öldürünce düşman kaçtı.

Puduhepa kaşlarını yukarı doğru kaldırıp hayretle kocasının verdiği sayıları tekrarladı.

- Nasıl olur? Hiç yaya adamın olmadan bu savaşı kazandın ha?

Hattuşili yüzüne yayılan gülümsemeyle başını sallayarak onaylarken Puduhepa sözü savaş anısından Urhi Teşup'a getirdi.

- Abinle bu kadar güçlkle kazandınız, ama şimdi kolayca tüketiyorlar. Gözlerim gördüklerinden memnun değil Hattuşili. Tanrıça Hepat beni uyarıyor. Düşüncelerini içime veriyor. "Urhi Teşup bu işi yapamaz" diyor. Gözlerim görüyor, Teşup büyük krallığı yönetemiyor.

- Senin tanrıçanın sözlerini diğer tanrılar söylemiyor Puduhepa. Ben böyle bir şey duymuyorum. Bugüne kadar benim yolumu açan, savaşlarda önümde koşan Tanrıça İştar bana bu konuda bir şey söylemiyor, haber göndermiyor.

- Tanrıça İştar sana haber göndermez, çünkü abine söz verdiğini biliyor, o nedenle benim tanrıçam aracılığıyla haber geliyor.

- Benim gözlerim de Teşup'un bu işi götüremediğini görüyor, fakat daha çok yeni ve öğrenecektir. Tanrılarım ona yol gösterir.

- Umarım öyle olur.

- Yukarı Ülke'de işler yolunda olsun, tanrıları memnun edelim, bu bana yeter Puduhepa. Nera ve Haştırira'da Kaşkalar hareketleniyormuş. Kar yağmaz olup, buzlar sulara dönünce harekete geçeceğim. Askerlerim benden haber bekliyor.

Sefer hazırlıkları yapılırken ummadık bir şey oldu, Hattuşili yatağa düştü.

Sağ ayağında büyük bir problem vardı, başparmağı şişmişti. İlk günler önemsemedi ve komutanıyla birlikte savaş planları üzerinde çalıştı. Sadece iki kente değil Haharva dağı ahalisiyle Maraşanda halkına da durumun ciddiyetini göstermek gerekiyordu. Armatarhunda zamanında Hititler bu bölgeyi Kaşkalara bırakmıştı. Dağlı ve ovalı Kaşkalar birlikte hareket ederek Armatarhunda'nın kuvvetlerini yenince Maraşandalılar bağımsızlığını elde etmişti.

Şişlik giderek arttı, ayak bileğine kadar geldi. Ayağa kalkamıyor, yürüyemiyordu. Artık Hattuşili kendi derdine düşmüş, savaş planları rafa kalkmıştı.

Kâhin bu hastalığın nedenini aynı büyüye bağladı. Anlaşılan çok güçlü bir büyüydü. Vekil boğa etkisini azaltmış, ama ortadan kaldıramamıştı. O nedenle büyü kralın ayağından geri dönmüştü. Azzari artık korkuyordu.

- Falcı kadınlarla birlikte gördüklerim hoşuma gitmedi kraliçem. Kralım için tanrılardan iyilik diliyoruz, hekimler kralımızı iyileştirmeye çalışıyor, ama...

- Her geçen gün durumu kötüye gidiyor Azzari. Bugün şişlik ayak bileğinden bacağa doğru yayıldı.

Puduhepa yine tanrılara dua etmeye başladı. Bunu yapanın kim olduğu hakkında en ufak bilgisi yoktu. Sürekli bu soru kafasındaydı, ama cevabı bulamıyordu. Hekimbaşı otlarla değişik ilaçlar hazırlıyor, her gün kralın ayağına merhemler sürerek iyileştirmeyi deniyordu. Günlerdir bir düzelme olmamıştı. Hatuşili, başkentten hekim Rabaşa Marduk'u çağırma- larını istedi. Sarayın, özellikle Tanuhepa'nın haberi olmamalıydı.

Başkent Hattuşa–Büyük Kale

Puduhepa'nın görevlendirdiği haberci Midanavuma'nın son gönderdiği kâtipti. Saraydan kovulan adam, Hakpiş Kalesinde, Puduhepa'nın himayesinde çalışıyordu.

Başkente ulaşır ulaşmaz rahip kılığına girerek Vatar'mi'yi ziyarete gitti. Ana kraliçeye sözlü raporunu verecekti. Vatar'mi, adamı kraliçenin yanına götürdü.

- Neler oldu, anlat.

Ana kraliçe meraktan yerinde duramıyordu. Nihayet iyi haberler alacaktı.

- Kraliçem, Hakpiş kralı çok hasta.

- E... Bu kadar mı?

- Efendim, kral kışa girmeden önce hastalandı. Geceleri uyuyamıyordu. Söylenenlere göre karabasan çöküyormuş. Durumu çok kötüydü. Her geçen gün zayıflıyordu. Yemeden içmeden kesildi.

- Sonra?

- Efendim, kâhinler vekil boğa yaptırdılar. O zaman kral biraz iyileşti. Kış biterken yeniden yatağa düştü. Bu sefer ayağından hastalandı. Ayaktaki şişlik yukarı doğru ilerliyor. Ayağa kalkamıyor, acılar içinde kıvranıyor. Beni hekim Marduk'u almaya gönderdiler. Kraliçe Puduhepa sıkı sıkı tembihledi, sakın ana kraliçenin haberi olmasın, dedi.

Tanuhepa kahkahayı patlattı. En çok bu hoşuna gitmişti. Casusu el işaretiyle gönderdi, Vatarmi'yi sorgulamaya başladı.

- Bu iş nereye varır?

- Kraliçem, uzun süre ayağa kalkamaz. İyileşmeye başlasa bile yine gerekeni yaparız. Ben şimdi bir hazırlık daha yapar, bizim casusla kutsal su gönderirim.

Tanuhepa memnundu ve en iyi durumun, Hattuşili'nin hastalıktan ölmesi olduğunu düşünüyordu. Casus adam çok temkinli olmalı, önemsiz konularda irtibata geçmemeliydi. Vatarmi, kraliçenin talimatlarını iletip casusun kimseye görünmeden rahip kılığında sarayı terk etmesini sağladı.

Adam doğruca Midanavuma'nın evine gitti. Önemli haberler getirmişti. Midanavuma kâtibin sözleriyle olduğu yere çöktü. Kendi kendine "Demek Hattuşili kralım hastalanmış, durumu kötüymüş" diye söyleniyordu. Uzun sürmeden kendini toparladı.

- Hadi kalk, hemen hekim Marduk'a gidiyoruz.

Hakpiş Kalesi

Hekim gelinceye kadar Hattuşili her gün adamı anlattı. Böylece ayağındaki sancıları biraz unuttuyordu.

- Marduk Babillidir. Bu değerli hekim, abim Muvatalli'yi iyileştirmişti. O zamanlar çok hastaydı. Hekimler bir türlü ayağa kaldıramıyordu. Başkenti Tarhuntaşsa'ya taşımadan önceydi. Her şeyi denedik. Tanrılarımıza, ölülerimizin ruhlarına danıştık, kurbanlar sunduk, olmadı. Sonunda büyük hekim Marduk geldi, iyileştirdi.

- Rabaşa Marduk'u nereden biliyordunuz Hattuşili?

- O sırada Hattuşa'da bulunan Babilli bir tüccar söyledi. Abim Muvatalli de bunun üzerine Babil kralına yazıp Marduk'u istedi. Kral Kadaşman Enlil de hemen gönderdi.

- Babil çok uzak Majestem.

- Uzak tabii Puduhepa.

- Kral Muvatalli o kadar süre hasta mıydı?
- Evet, onun için uzaklara haber gönderdik.
- Anlaşılan, Marduk ülkesine dönmemiş, kalmış.
- Dönmedi Puduhepa, Hattuşa'ya yerleşti. Zengin oldu. Altın, gümüş biriktiriyor. Abim yardımcı oldu, saraydan bir prensesle de evlendi.

Puduhepa kazancını hesaplamaya çalıştı.

- Bir hastadan üç gümüş Şekel kazanıyor. Üç Şekel'i bir işçi bir ayda kazanabilir.

Acı çekerken zaman geçmiyordu. Hattuşili yüzünü buruşturdu. Güneşin tepeden inişine bakarak hesap yapmaya çalıştı, Marduk her an gelebilirdi.

Hekimler, kralı güçlendirmek için et yemeklerine yüklenmişti. Çünkü en güçlü hayvanlar et yiyenlerdi. O nedenle kral et yemeli, şarap içmeliydi. Şarap tanrılara sunulan kutsal suydü. Marduk gelir gelmez önce krala yemek diyeti hazırladı ve yeni yemek programına titizlikle uyulması talimatı verdi. Et yasaktı, ot yemekleri verilecekti. Ayrıca iyileşinceye kadar kral şarap da içmeyecekti.

Çiğdem bitkisinin kökünü suda kaynatarak bir tür çay hazırladı. İki gün boyunca kral bu çaydan günde yedi kere bir kupa içecekti. Ayrıca yanındaki kuru otlardan çiğdem tohumu başta olmak üzere merhem

hazırladı, ayağına sürülmesini istedi. Çiğdem çayını içmeye başladığı gün, hasta daha da kötüleşti. Kusmaya başlamıştı.

Son umutlar da tükendi. Hattuşili acı içindeydi. Artık dedikoducular kralın öleceğini fısıldamaya başlamıştı.

Başkent Hattuşa–Büyük Kale

Ana kraliçe aldığı haberler nedeniyle günlerdir keyifliydi. Öte yandan Şipaziti Gal Meşedi olduğu için Armatarhunda köpekten bile daha bağılıydı artık kraliçeye. İnsanların etrafında pervane olması çok hoşuna giderdi Tanuhepa'nın. Onlar da bunu bildikleri için daha gayretli olur, ana kraliçeyi hediyelerle şımartırdı.

Armatarhunda renkli kumaşlarla geldi. Her ziyaretinde bir şeyler getiriyordu. Tüccarlar Hattuşa'ya gelir gelmez mallarını önce Armatarhunda'ya gösterir olmuştu. Biliyorlardı ki satacakları kıymetli mal Hatti ülkesinin en güçlü kadınına sunulacaktı.

- Kraliçelerin en büyüğü, hanımefendilerin en yücesi! Gözlerim kamaşıyor, güzelliğini yeterince göremiyorum. Dudaklarım kilitleniyor, majestemin haşmetini yeterince iyi ifade edemiyorum. Ne söylersem kraliçemin yüzü güler acaba?

- Gösteriyi bırak da gel Tarhunda. Keyfim yerinde.
- Ah, bir de benim keyfim tam olarak yerine gelse...
- Seni memnun etmek de çok zor Tarhunda. İsteklerinin ardı arkası gelmiyor. Yeni araziler aldın, krallık ödentisi vermiyorsun, oğlun kralın en yakın adamı oldu, krallığın en güçlü kişisisin. Gene ne istiyorsun?

- Kraliçem, Hakpiş krallığı işgal altında olmaya devam ettikçe rahatlayamıyorum. Şu Hattuşili'yi bir türlü yerinden oynatamadın.

Tanuhepa güldü.

- Devam et, bakalım dilinin altında ne var gene.
- Majestem, konuşmuştuk ya, birine görev versen diye...

- Eee...

- Hattuşili'nin icabına baksa...

Yaşlı kraliçe kahkahalara boğuldu. Armatarhunda boş boş bakıyordu. Güldü, güldü, güldü...

Hakpiş Kalesi

Kaledekiler hayal kırıklığı ve üzüntü içindeydi. Puduhepa artık neye güveneceğini şaşırmişti. Kocası acıyla kıvrılırken izlemekten başka bir şey yapamıyordu.

Marduk genç kraliçeyi güçlükle sakinleştirip buna hazırlıklı olduğuna ikna etti. Beklenebilecek bir şeydi. Çiğdem çayına tepki veriyordu kral, “Bundan sonra yedi değil, beş kupa içirilsin” dedi. İkinci gün durum daha iyiydi. Marduk acılarını dindirmeyi başarmıştı.

Hattuşili toparlanmaya başladı.

Puduhepa hekimin yiyeceklerle işe başlamasından etkilenmişti. Azzari kadın başında beri kralın yiyeceklerine dikkat çekiyordu. Bunun üzerine kralın odasına giren her yiyecek ve içeceği iki kere denetlemeye başladı. Kâhin Azzari duayla yiyeceği temizliyor, krala öyle veriliyordu. Casus adam, Vatar mi'nin kendisine verdiği görevi yerine getiremedi. Fırsat bulabilseydi kralın sürahisine kil mataradaki suyu dökecekti, olmadı.

Puduhepa sonraları bu olayı çocuklarına anlatırken hekimi o kadar abartacaktı ki çocuklar adamı bir dudağı yerde, bir dudağı gökte dev adam olarak hatırlayacaktı.

Hekim Marduk’u almaya giden kâtip Puduhepa’ya, Midanavuma’dan bir tablet getirdi. Bu sayede Armatarhunda’nın oğlu Şipaziti’nin Gal Meşedi olduğunu, sarayda baba ile oğulun çok güçlendiğini öğrendi. “Hattuşili çok kızacak” diye düşündü.

Marduk sayesinde toparlanan ve hastalıktan kurtulan Hattuşili savaş planlarına geri döndü. Zaten her şey onun iyileşmesini bekliyordu. Birkaç aylık gecikmeyle sefer hazırlıklarını tamamlayıp yola çıktı. Atlı savaş arabaları ve yaya askerleri eşliğinde Nera’ya gidiyordu. Tanrıça İştâr’ın desteğinde savaşçı ruhu yeniden canlanmıştı. Sefere çıkmadan önce Hakpiş’te kâhin Azzari durumu incelemiş, krala tanrıların destek ve zafer vaat ettiğini bildirmişti.

Nera’yı savunmaya niyetlenen Kaşkalar böyle bir atağı beklemiyordu. Onlar da Hakpiş kralının yatağa düştüğünü, ayağa bile kalkamadığını duymuşlardı. Hazırlıksızlardı. Yüzlerce savaş arabası ve yaya askeri kaleyi kuşattığında çaresizdiler.

Hattuşili, dost Kaşkalar aracılığıyla haber gönderdi:
“Nera’yı elime koyarlarsa onları affederim, ama komutanlarını teslim etmek şartıyla.”

Neralı adam hakkında duydukları onu çileden çıkarmıştı. Komşu köylere saldırıp Hatti krallığının himayesindeki insanlardan ganimet toplamak, adamları esir almak, sığır ve koyunları gasp etmek, çocukları öldürmek tek bir anlama gelirdi; ölüme davet. İlk bilgilerden sonra yeni şikâyetler de gelmeye devam etti. Adam hakkındaki karar belliydi: İdam.

Neralı isyancı direnemeyeceğini biliyordu. Henüz hazırlıkları bitmemişti. Hattuşili’nin böyle büyük bir güçle gelmesi karşısında yapabileceği tek şeyi yaptı ve gece gizlice kaçtı. Haştıra’ya gidiyordu.

Hattuşili Neralının kaçtığını öğrendiğinde çok öfkelendi. Adamlarına izini sürmelerini emretti. Uzun aramalara rağmen adam bulunamıyordu.

Kısa bir süre sonra Nera teslim oldu. Nera’nın ileri gelenleri, yaşlılar Hattuşili’nin ayaklarına kapandı.

“Efendim, bizi mahvetme! Artık bizi de kendi insanlarından say. Şimdiden sonra askerlerimizi ve arabalı savaşçılarımızı Majeste’nin emrine verelim. Elimizde olan Hatti insanlarını serbest bırakalım.”

Hakpiş kralının gönlünü de almak istiyorlardı. Hattuşili’ye savaş nişanı olarak sunulmak üzere gümüş

kâse hazırlatmışlardı. Üzerindeki yazı Hakpiş Kralı'nın hoşuna gitti:

“Kahraman Kral Hattuşili'ye Nera halkının bağlılık nişanıdır.”

Esirler serbest bırakılırken Neralıların el koyduğu hayvanlar da geri verildi. Hattuşili Neralılardan gerekli tahsilatı yaptı, hazinesine el koydu, tahıl depolarını boşalttırdı, hayvanları da yedeğine aldı. Atalarından öğrendiği adaleti uyguluyordu.

Sıra Haştira'ya gelmişti. Bu arada kaçan Neralının Haştira'ya sığındığını öğrendiler. Kuşatma sürüyordu. Hattuşili haber gönderdi: Korkak Neralıyı teslim edip anlaşmaya yanaşursa Haştiralıları sağ bırakacaktı, aksi takdirde her yeri yakıp yıktıracaktı. Ayrıca Neralının suçu büyüktü ve zaten o nedenle kaçıyordu. Haştiralı komutan hakkında bir şikâyet almadığı için onu suçlamıyordu. Teslim olursa affedilecekti ama Neralının böyle bir şansı yoktu.

Sonunda Haştira da teslim oldu. Hattuşili söz verdiği gibi Haştiralı komutanla bir anlaşma yaparak onu yeniden görevlendirdi. Haştira'dan yüklü bir ganimet elde etti. Neralının da başı kesildi.

Artık kutsal Nerik, iki komşu kale sayesinde daha güvendedi. Krallık ödentisi de garantiye alınmıştı.

Başkent Hattuşa-Büyük Kale

Yukarı Ülke Kralı'nın ordusuyla birlikte sefere çıktığı haberini aldığı anda ana kraliçe neredeyse kriz geçirecekti. Kısa bir baygınlıktan sonra nedimelerinin koşturmasıyla kendine geldi. Hattuşili ne zaman iyileşmiş de askerleri toparlayıp sefere çıkmıştı?

Kısa süre sonra resmi haberci geldi. Hakpiş kralı seferin ayrıntılarını, asker sayısını, düşman Kaşkalarla savaşmaya gittiğini saygılı bir ifadeyle majeste krala bildiriyordu. Hatti ülkesinin bin tanrısını memnun edecek zafer haberlerini de Büyük Kral Murşili'ye en kısa zamanda bildirebilmeyi umuyordu.

Tanuhepa rahip Vatarmı'yi huzuruna çağırıldı. Neler olduğunu bilmek istiyor, bu kadar özenerek hazırladıkları büyüünün etkisiz kalmasına kızılıyordu. Vatarmi çaresizdi. Kraliçenin öfkesinin dinmesini bekledi. Hakpiş'teki kâhinin kralı beyaz büyüyle korumaya aldığı, uzaktan ancak bu kadar etkili olabildiğini bildirdi. Bel-

ki konuşma daha da uzayacaktı ama o sırada Armatarhunda geldi. Kraliçeyi götürmeye gelmişti. Son bağışlanan arazi üzerine yaptırdığı evinde misafir edecekti.

Ana kraliçe yol boyu, Hattuşa'nın imarına kendini kaptırmış olan Büyük Kral Murşili'ye söylendi:

- Koca ülke elinden gidecek, o daha Hattuşa'nın Hazannusu gibi çalışıyor. "Bırak o işleri gel, ihanete uğruyorsun" diyorum, dinlemiyor.

Armatarhunda kraliçenin yanında saygıda kusur etmeden yürürken Tanuhepa söylenmeyi sürdürdü. Asıl öfkesi Hattuşili'ye dönüktü.

- Hakpiş kralı kendi başına sefer düzenliyor. Kime sormuş? Biz onay bildirdik mi? Yola koyulduktan sonra lütfedip bilgi veriyor.

- Ana kraliçem, "ben demiştim" demeyi sevmem ama...

- Kaç kere söyleyeceğim Tarhunda, senin yöntemlerinle olmaz bu iş.

- Peki, böyle şey olur mu? Kendisi büyük kralımın yüce gönlü sayesinde Yukarı Ülke'de hüküm sürüyor. Majestem dese ki bundan böyle Yukarı Ülke kentleri krallık ödentilerini doğrudan bana gönderecek, Hattuşili'nin hükmü kalmaz.

- Genç kralımız malum. "Hattuşili askerini sefere hazır tutuyor, güçleniyor, sınırlarını genişletiyor" di-

yecek oluyorum, susturuyor. Her gün taş işçilerinin ne kadar ilerlediğini görmek için tanrılar şehrine gidiyor. Oradaki tapınağı da büyütecekmiş.

- Hattuşili ihmale gelmez kraliçem. Sonra çok üzülürüz. Murşili kralımın gözleri amcasının hırsını göremiyor, gerçi başkalarının hırsını da göremiyor ya. Baksanıza, durduk yerde Mitanni'yi kaybetti.

- Sorma Armatarhunda. Geçenlerde Mitanni'nin yeni kralı Vaşaşatta elçi göndermiş. Babasının ihmali düzeltmeye çalışıyor. Murşili de elçiyi göklere çıkararak kabul etti. Gelen elçiye, hediyelere ne kadar memnun olduğunu kralına iletmesini istedi. Tanrılar şahit, gelen hediyeler de çok kıymetliydi doğrusu. Neyse... Asur Kralı Adad Nira-ri'nin "Büyük Kral" olarak kabul görme dileğini reddettiğini söyledi. Kral Vaşaşatta'ya ve ülkesine iyilik diledi.

- Kraliçem orası küçük bir krallık, üstelik Asur'a bağlı. Neden böyle abartılı bir memnuniyet sergiledi ki?

- Ben de onu diyorum ya... Oturup kaldım, sesimi çıkaramadım. Şu yaşımda Tanrıça Hepat'a hizmette kusur etmeyim diye uğraşıyorum, ama bazen bu çocuğu neden seçtiklerini anlayamıyorum Tarhunda.

- Bunu yapacağına askerleri toplansın sefere çıksın, Mitanni'yi geri alıp Asurluları püskürtsün. Babası Nil savaşçılarından üzerine çekinmeden yürümüştü, Asurlular ne ki.

- Bu delikanlı sefere mefere çıkamaz, sana söyleyeyim Tarhunda.

Haharva Dağı-Hakpiş Kalesi

Hattuşili askerlerini Haharva dağı ve Maraşanda halkının üzerine sürdü.

Hitit askerleri dağın eteklerinde kamp kurarken Hattuşili oğlu Nerikkaili'nin emrine askerler vererek dağın tepesine gönderdi. Düşmanı kısıkaca alacaklardı. Öncüler ağaçların arasında ormanın bir parçası gibi hareket ederek dağın tepelerine ilerlediler.

Düşman kampında da benzer bir telaş vardı. Maraşandılılar Nera ve Haştira'nın başına gelenleri öğrenmiş, Hattuşili iki kaleyi almakla uğraşırken onlar da savunmaya hazırlanmıştı.

Hititler acımasız olarak bilinirdi. Kaşkalara ezelden beri saldırırlardı. Kendi egemenlikleri altına alıp tanrılara kendileri gibi tapınmalarını isterlerdi. Kaşkalar onların tanrularına inanmıyordu. Aralarında Hatti insanlarıyla dalga geçerlerdi. Kendi yiyeceklerini cansız heykellere sunuyor, uyanık rahipler en iyilerini yürü-

tüyordu. Altın kupalar, gümüşler, en değerli kumaşlar, giysiler, at, eşek, boğa, koyun gibi hayvanlar tapınaklara bağışlandıkça rahipler zenginliklerine zenginlik katıyor, fırsatını buldukça Kaşkalar da bu zenginlikleri ele geçiriyordu. Hititler ayrıca her yıl krallık ödentisi beklerdi. Bağımsız olmasalar ürettiklerinin yarısını büyük krala vermek zorunda kalırlardı.

İki tarafın öncüleri orduların yerini tespit edip komutanlarına bildirirken Maraşandalılar bir adım öndeydi. Hattuşili'nin askerlerinin ilerleyişini görüp harekete geçmişlerdi. Maraşanda halkı dik başlı ve isyankâr bir halktı. Savaşçıları güçlü ve ölümden korkmayan cesur insanlardı. Armatarhunda zamanından beri aralarında bir savaş olmamıştı. O son savaşta Hititler bu dağlı halk karşısında yenilmiş, her yönden saldıran Kaşkaları gören Armatarhunda barış koşullarını görüşmek istediğini bildirmişti. O zamandan beri Haharva dağı ve ovasındaki halk kendi kaderine hükmediyordu.

Hititli öncü kuvvet, düşmanın üzerlerine doğru gelmekte olduğunu bildirdiğinde Hattuşili planlarını çoktan yapmıştı. Yıllar önceki savaşta Maraşandalılar dağın avantajını kullanmış, Hitit askerlerini dik yamaçlarda rahatça tepelemişlerdi. Savaş arabalarının çıkamadığı bu engebeli arazi onların asıl savunma hattı olmuştu. Hattuşili bunları bilerek askerlerini ikiye ayır-

dı. Arabalı askerler dağın eteklerinde düşmanı kuşatacak, yaya askerler de gizlice tepelere tırmanıp yukardan şaşırtmacalı bir vuruş yapacaktı.

Maraşandalılar, Hitit ordusunun her zamanki askeri düzende, sol kanat, sağ kanat ve ortadan saldırı hazırlığında olduğunu görünce rahatladı. Taktikleri işe yarayacaktı. Bu erken gevşeme ve rakibini küçümseme Maraşandalı komutanın sonunu getirdi. İki ordu birbirine karşı saldırıya geçerken dağdan gelmesi beklenen takviye Maraşanda gücü gelemiyordu. Hattuşili'nin talimatını eksiksiz uygulayan komutanlar savaş arabalarını rakibin üzerine sürerken kral da savaşa katıldı ve yıllardır uyguladığı gibi doğrudan rakibinin kalbine yöneldi.

Maraşandalı komutan üzerine gelen tehdiye karşı elindeki topuzu kaldırırken yanındaki adamları da Hattuşili'nin arabasını ok yağmuruna tuttu. Anlık bir olaydı. Hattuşili hedefe ulaştığında arabası yan yatarak devrilirken mızrağını düşmanına salladı. Atlar toz duman içinde arabayla birlikte savrulmuştu. Elindeki topuzu savurup karşı karşıya geldiği rakibini sarsıtı. Diğer elinde de kılıç vardı. Yüzündeki yarayı işaret edercesine elini sol yanağına sürdü ve kaşlarını çattı. İçinde Tanrıça İştâr'ın gücünü hissediyordu. Bir yandan da rakibinin zayıf tarafını kestirmeye çalışıyordu. Savaş meydanında göz gözü görmüyor, kanlar içindeki

savaşçılar ilahi bir görevi yerine getirmenin huzuruyla ruhlarını teslim ediyordu.

İki güçlü savaşçının kapışması kısa sürdü. Hattuşili rakibine şaşirtmaca uyguladı. Topuzu sağ tarafa sallarken vücut dengesini sola doğru yatırıp elindeki kılıcı hemen hemen aynı anda Maraşandalı komutana sapladı. İki kolunu koordineli olarak kullanması onun en büyük silahıydı. Bu şaşirtmacayı öğrenen rakipleri çok yaşamazdı.

Haharva dağı da düşmandan temizlenmişti. Nerik-kaili babasının emrettiği gibi acımasız davranmış, herkesi kılıçtan geçirmişti. Böylece Maraşandalı komutanın umut bağladığı destek güçleri gizlendiği ininde yok edilmişti.

Maraşandalıların hiç şansı yoktu. Hattuşili sonradan komutanlarıyla konuşurken “Beni Armatarhunda’yla karıştırdılar” diyecekti. Eğer başkaldırmaya kalkmasalar bağımsızlıklarını korurlardı, ancak kutsal Nerik’i tehdit etmek affedilmez bir hataydı.

Kalan halk teslim alındı. Esir olarak Hatti topraklarında çalışacaklardı. Yukarı Ülke sınırları genişlemeye devam ediyordu.

Bütün yaz zaferlerini kalıcı kılmak için uğraştı. Arzileri adamları arasında paylaşıyor, her kale için vali seçiyor, sadık adamlarına, geniş, verimli olanları ayırı-

yordu. Teslim aldığı halkın liderini duruma göre affediyor, kendisine bağlı kılıyor, dik başlı olanları ya öldürüyor ya da sürgün ediyordu.

Yaz bitiminde, arazi sahiplerini ganimetleriyle birlikte evlerine gönderdi. Her arazi sahibi getirdiği asker oranında el koyulan koyun ve sığırları paylaşmıştı, Hattuşili'nin payı dışında.

Puduhepa kocasını özlemle bekliyordu. Kral hastalıktan kalkıp savaş meydanlarına koşmuştu. Hattuşili böyle zaferlerin sonrasında büyük istek içinde olurdu. Dönüşünde aynı istekle kendisini bekleyen genç kraliçesinin varlığı, Tanrıça İştâr'ın çok büyük lütfuydu. Puduhepa'ya hep böyle söylerdi. Verdiği karı-koca sevgisi nedeniyle tanrıçasına minnettardı.

Bir haberci önden gelerek o gün Hakpiş kralının dönüş yolunda olduğunu, akşama doğru kaleye varacağını bildirdi. Puduhepa hazırlandı. Kolayca soyunabilmek için önden kuşakla bağlı uzun iç gömleğini giydi. Üstünde etekleri pileli uzun elbise vardı.

Hattuşili, kendisini kale girişinde karşılayan Puduhepa ile kale halkını selamladı. Gözlerini karısından alamıyordu. Aralarındaki çekim öyle güçlüydü ki bir an önce odalarına çekilmek istiyorlardı.

Odada, yerden yüksekçe yapılmış yatak, ağaç oyma işçiliğini yansıtan aslan figürleriyle süslüydü. Üstünde yün yatak ve keten örtüler vardı. Puduhepa odadaki yağ kandillerinin sayısını da iki katına çıkartmıştı. Hattuşili aydınlık severdi. Karısına, “Önce gözlerim mutlu olmalı” derdi.

Odaya girdiklerinde Puduhepa soyunmaya başladı. Kocasını sefere çıkarırken de aynı şekilde uğurlamıştı.

Hattuşili karısını kucaklayarak yatağa yatırdı. Kadın onun erkeksi kokusunu içine çekerken, adam diri göğüslerini, pençe gibi büyük elleriyle avuçladı ve sıktı. Genç kadın hafif acıyla ama daha çok şehvetle inledi. Hattuşili'nin ağırlığınca üzerine abanmasından hoşlanırdı. Kolları ve ayakları birbirine dolandı. Hattuşili boynunu, göğüslerini ve göbeğini öptü. Puduhepa'nın esmer teni, zevk aldığı zaman yukarı kalkan kaşları ve yüzünün ifadesi adamı çıldırtırdı. Normal zamanda kaşlarını kaldırdığında hep bu anı hatırlardı. Genç kadın altında yatarken bütün hareketlere karşılık verir, bir an bile durmazdı.

Artık gece boyu sürececek bir dans başlamıştı.

Başkent Hattuşa-Büyük Kale

Tanuhepa tarafında küçük çaplı bir kriz de Hattuşili'nin zafer haberleri ulaştığında yaşandı. Sefere çıkarırken ana kraliçe, “Belki Hattuşili başarılı olmaz, böylece gözden düşer” diye umuyordu, tersi oldu.

Haber Hattuşa'da büyük sevinçle karşılandı. Komutan Tarhunmiya zafer haberinin coşkuyla kutlanması için surlarda şenlik ateşleri yaktırdı. Ateş, büyük tunç kazanların içine dökülen yağ ve yanıcı otların tutuşturulmasıyla sağlanıyordu. Normalde surlarda ateş yakmak yasaktı, özel günler hariç. Ataları zamanından beri zaferler böyle kutlanır, kent meydanına bakan surlar ışıllı olurdu.

Tarhunmiya, Büyük Kral Murşili'den gerekli izni almış, baş muhafız Şipaziti ana kraliçeye ulaşıp durumu ihbar edinceye kadar ateşler yakılmaya başlamıştı.

Tanuhepa ve Armatarhunda etrafındakilere bağırıp çağırıyor, sinirlerini yanlarında çalışan hizmetlilerden çıkarıyordu.

- Bu ihanete karışan herkes karşılığını ödeyecek. Aramızda yılan dolaşıyormuş, haberimiz yok.

Olan olmuş, bütün Hattuşa zafer kutlamasıyla sarhoş olmuştu. Biralar içiliyor, şehir kahkahalarla çınıyor, handaki yolcular, bedava şarap ikram edilen meyhanedeki eğlenceye zevkle katılıyordu. Artık gittikleri her yere bu haberi ulaştıracaklardı.

Murşili verdiği iznin ne anlama geldiğini o zaman kavradı. Başkent, amcası Hattuşili'yi konuşuyordu. Yüzü gerilmiş, dudakları düz çizgi halini almıştı. Delikanlığa adım atarken babasının verdiği nasihati hatırladı.

“Büyük Kral olmak için demir tahta oturmak yetmez oğlum. Şanlı zaferler kazanmadıkça halkın gözünde Büyük Kral olamazsın!”

Babasının yanında katıldığı savaşlarda genellikle askerın geçeceği güzergâhı kontrol etmek ve gerektiğinde köprü yaptırmak gibi görevlere talip olurdu. Babası onun bu yeteneklerine memnun olur, ama daha çok kılıç sallarken gördüğünde sevinir, savaşmaya teşvik ederdi.

Ana kraliçe hedefi belirlemiştı. Komutan Tarhunmiya'ya kızıyor, ihanetinin hesabını soruyor, büyük krala karşı komplo içinde olmakla suçluyordu.

Başkentte sular durulup ortalık sakinleşince eski Vali Midanavuma hareketlendi. Komutan Tarhunmiya'nın evine ziyarete gitti. Eli kolu hediyelerle doluydu. Şarap, bira, çiftlikte yetişen elma, armut, üzüm, süt ve peynir getirmişti. Yükü taşıyan eşeği ahıra çektiler, komutanın yanına aldılar.

- Sevgili Tarhunmiya artık yaşlandım, bu işler bana göre değil galiba.

- Midanavuma, dostum, büyüğüm, sizi özlemişim, şöyle oturun.

Midanavuma, valiliğinden önce büyük kalede başkâtip olarak tablet evini yönetirdi ve Tarhunmiya da o zamanlar genç bir asker olarak eski kral Muvatalli'nin baş muhafızlığını yapardı. Dostlukları geçmişe uzanır, Tarhunmiya da yaşlı adama saygı gösterirdi. Ziyarete geleceğini öğrendiğinde mutfağa emir vermişti:

“Koyun budu doldurun!”

Ağır konuklara yapılan bir ikramdı bu.

Aşçılar koyun budunun kemiklerini çıkaracak, başka bir parça eti iki bıçakla küçücük doğrayarak kıyma haline getirecek, tuz, sarımsak, nar suyu ve nar taneleri eşliğinde biraz kuru ekmek ve yumurtayla karıştıracak, bu harcı koyun budunun içine yerleştirecekti. Açık kıs-

mı diyecek, üzerine sıvı yağ sürüp odun ateşinde birkaç saat çevirerek pişirecekti.

- Tarhunmiya, tanrılar aşkına söyle bana, krallığa bu kadar hizmet ettin, hiç bu günlerde yaşadıklarımız gibisini gördün, işittin mi?

- Efendim, hiç sormayın, daha geçen gün Hakpiş kralının zaferi nedeniyle kutlama ateşi yaktırdığım için kulaklarımın işitmediği kalmadı.

- Ne diyorsun Tarhunmiya, zaferden memnun olmadılar mı?

Midanavuma o kadar abartılı bir yüz ifadesiyle hayret gösterisi yapmıştı ki komik göründü. Küçük üçgen yüzü tilkiye benzedi. Memnun olmayacaklarını kestirmesi zor değildi. Urhi Teşup'u küçüklüğünden beri tanırdı. Göreve gelince demir taht onu değiştirebilir mi diye kısa bir süre umut bağlamış, olmayacağını görmüştü. Tarhunmiya onun bu hesaplarından habersiz konuşuyordu.

- Eski kralımız Muvatalli bağlı krallardan gelen bütün zafer haberlerini böyle kutlamalarla Hattuşa'ya duyururdu. Sonra Tarhuntaşşa başkent olunca aynı şeyi orada yaptık. Anlamıyorum neden sevinmiyorlar?

- Ben şaşırıyorum Tarhunmiya. Kendileri durduk yerde Mitanni'yi kaybetmişler. Asur Kralı kafa tutmuş, bunu sineye çekmişler. Derken, kral Hattuşili Kaşkaları dize getirip zaferle kalesine dönmüş. Kıskanıyorlar işte.

- Bu zafer aynı zamanda büyük kralın da zaferi sayılır değerli büyüğüm. Sevinmesi gerekir. Şenlik ateşleri yakmak için yanına gidip izin aldığımda taş işçilerinin başındaydı. Memnuniyetini gördüm. Zafer için şenlik ateşi yakmamızı buyurdu. Bir süre sonra ana kraliçe beni yanına çağırды ve şimdi tekrar edemeyeceğim sözler işitti kulaklarım. Kralımıza da hakkımdaki sözleri tekrarlamıştır.

- Ana kraliçe amca ile yeğen arasına sızan bir yılan gibi. İkisini birbirine düşürecek.

Midanavuma üzülürmüş gibi yaparak Tarhunmiya'nın tepkisini ölçtü. Komutan hâlâ büyük krala bağlıydı, ama anlaşılan ana kraliçeden şikâyetçiydi. Bundan sonra Tarhunmiya'nın yanında krala saygısını gösterip sadece ana kraliçenin hatalarını konuşmalıydı.

- Ya şu Armatarhunda'ya ne demeli? “Kralla kan bağım var” diye ortalıkta emirler yağdırıyor. Yürürken ayakları birbirine dolaşan beceriksiz oğlunu Gal Meşedi yaptırdı.

- Aramızda kalsın efendim, savaş arabasının üzerinde durmayı bile beceremiyor çocuk. Delikanlıyı nasıl bu göreve getirdiler anlamadım.

- Kulaklarım bazı şeyler işitti ama ne kadar doğru bilemiyorum Tarhunmiya. Eski Gal Meşedi'yi uzaklaştırmak için bir Kaşkalyı kullanmışlar, Büyük Kral da

baş muhafızını kovmuş. Adamı Şamuha'ya sürgün etmişler, herhalde ayaklarına dolanmasın, diye.

- Soylu biri, değerli bir askerdi. Buna benzer şeyler ben de işittim, ama bu kadarına ihtimal vermediğim için size bahsetmedim. Demek kulağınıza gelmiş. Rahip kılığında bir Kaşkalı gizlice büyük kaleye girmiş, kralı öldürecekmiş ki Armatarhunda adamı yakalamış.

- Rahip kılığına girdiğini bilmiyordum Tarhunmiya. O zaman sarayda rahip Vatarmi saklamıştır Kaşkalıyı. Hımmm...

- Rahip Vatarmi?

- Ana kraliçenin günlük dualarını okur, çok yakındır. Tanuhepa'nın bütün sırlarını bilir. Büyük kalede herkes Vatarmi'den çekinir, bulaşmaz.

- Vatarmi'yi biliyorum da aklıma gelmemişti, yine tecrübeniz konuştu. Altın mızraklıların başı bir şey anlatmıştı, adamı susturmuşum. Söylediğine göre o gece Armatarhunda büyük kaleden yanında bir rahiple çıkmış, bir süre sonra geri dönmüş.

- İşte şimdi bütün olay anlaşıldı. Benim artık kuşukum kalmadı Tarhunmiya. Armatarhunda ile ana kraliçe hem Gal Meşedi'ye hem de krala oyun oynamış.

- Benim de kuşukum kalmadı efendim, benim de... Kondurmak istemiyordum ama...

İkilinin sohbetleri bundan sonra yemekte devam etti. Midanavuma'nın konuşacağı bir konu daha vardı, Hakpiş Kraliçesi Puduhepa. Bu ziyaret çok verimli geçiyordu. "Komutan Tarhunmiya açık konuşmaz, konuları geçirir" diye düşünürken onun çok içermiş olduğunu gördü. Konuşmaya hevesliydi. Doğru zamanda ziyarete gelmişti.

- Sevgili Tarhunmiya, bak, mesela Hakpiş kraliçesi... Yaşının genç olmasına rağmen o kadar olgun ki anlatamam. Şu son zafer için beni önceden haberdar etti. Tahta tablet göndererek dedi ki: "Hakpiş kralı sefere çıktı, bütün falcılar zaferle döneceğini söylüyor, başkentte şenlik ateşi yakılmasını ihmal etmesinler, Komutan Tarhunmiya'ya selamımla haber ver."

- Hayretimi söylemezsem olmaz efendim. Demek kraliçem bana selam gönderiyor, haber iletiyor.

- Evet Tarhunmiya, aynen böyle oldu, ama ben gelip tek kelime söylemedim sana, biliyorsun.

- Doğru, değerli büyüğüm, söylemedin. Neden?

- Sevgili komutanım, söylemedim çünkü zaten bunu yapacağını biliyordum. Sen her zaman bu krallığın en sadık hizmetkârisin. Tanrılarımız, fırtına tanrısı Teşup ve güneş tanrıçası Arinna başta olmak üzere senden memnunlar. Büyük tapınakta başrahip Tattiya ile oturup konuştuğumuzda hep seni metheder bana. Kâhin

kadının “Bu komutan Hatti ülkesinin büyük bir şansındır” dediğini iletir.

- Beni övgülerinizle mahcup etmeyiniz efendim.

- Olur mu öyle şey Tarhunmiya. Bunlar doğru... Ağzım olmayanı söylemiyor. Zaten Hakpiş kraliçesine seni öven bir tablet gönderdim. Elbette kendilerinin talimatını iletmediğimi söylemedim, aksine şenlik ateşi yakılmasını hatırlattığı için ikimizin de teşekkürlerini bildirdim.

- Efendim, keşke sadece olanı belirtseydiniz. “Tarhunmiya sizin talimatınızdan haberi olmadan ateşi yaktırdı” deseydiniz. Tanrılarımız bundan memnun olmayabilir.

- Merak etme Tarhunmiya. Böyle zararsız işlere kızmaz tanrılarımız. Kraliçe Puduhepa seni tanısin, bilsin istedim.

Midanavuma evine dönerken aklında kraliçesine yazacağı tablet vardı. Bu değerli bilgileri, Hattuşili'nin zaferinden rahatsızlıklarını, Şipaziti'nin nasıl Gal Meşedi olduğunu, komutan Tarhunmiya'nın ana kraliçe ile Armatarhunda'ya ve oğlu Şipaziti'ye güven duymadığını bir bir anlatacaktı. Bir de tablet evinden aldığı son bilgiyi eklemeliydi. Mitanni'nin yeni kralı Vaşaşatta Büyük Kral Murşili'ye hediyelerle elçisini göndermiş, Murşili de çok memnun kalarak elçiyi el üstünde tutmuştu.

Haberciyi yola çıkarmadan önce büyük tapınağa gidip başrahip Tattiya'yı ziyaret etmek istedi. Uzun süredir görmemişti, ondan alacağı bilgiler olabilir. Komutana hazırladığı hediyelerin bir benzerini Tattiya için de hazırladı. Tanrılara kurban edilmek üzere bir domuz, bir koyun, bir de keçi götürüyordu. Yüklü eşek ve küçük sürüyü idare eden adamlarıyla birlikte yola çıktı.

Tattiya onu her zamanki güleç haliyle karşıladı. Kırıksık yüzüyle bembeyaz sakalı, görmüş geçirmiş bir adamın insana huzur veren ifadesini taşırdı. Kamburunu elindeki asaya tutunarak dengeliyordu. Midanavuma adamı çok severdi; kollarını iki yana açıp kucaklaştı.

- Kutsal koruyucu, fırtına tanrısının başrahibi, bilici efendim. Önceki gün komutan Tarhunmiya ile sohbetimizde sizi andım, ziyaret etmezsem olmazdı.

- Hoş geldin Midanavuma. Gel.

- Kutsal koruyucu, tanrılarımıza görevlerimi yerine getirdim. Kendi ağıllarımdaki hayvanlardan kurbanlar sundum, sizin için de kabul ederseniz naçızane hediyelerim var.

- Kabul etmemek olur mu Midanavuma. Tanrılarımızın hizmetine koşan adamlarla kadınların yiyeceği ihtiyacı var. Memnun oluruz, eline sağlık.

- Bilge rahip, hiç kendine saklamazsın, mala mülke gözün tok. Büyük tapınağın bütün arazileri, burada ça-

lışan yüzlerce insan, binlerce sığır, koyun senin emrinde ama bir Şekel'e bile dönüp bakmazsın.

- Tanrılarım bana bunu uygun görür sevgili vali.

Tattiya hemen konuyu değiştirdi. "Tok gözlü" olduğunun konuşulmasından hazzetmezdi.

- Kahraman komutan Tarhunmiya nasıl?

- Saygıdeğer koruyucu, Tarhunmiya'yı üzgün gördüm. Şenlik ateşleri yaktırdı diye ana kraliçe çok ağır sözler sarf etmiş. Bana bile tekrarlayamayacağını söyledi.

- Bu çocuk, yaşlı Tanuhepa'yı geri getirerek büyük hata yaptı. O zaman buna nasıl engel olmadın bilemiyorum tabii.

- Kutsal koruyucu, uzun süre engel oldum ama biliyorsunuz, ben Tarhuntaşşa'ya gidince büyük kale yoldan geçenlerin uğradığı han gibi olmuş. Genç kral çabuk etki altında kalıyor, Tanuhepa'nın yalanlarına inanmış. Daha doğrusu inanmak istemiş. Annesi oğlunu evlendirip saraya tanımadığı birini Tavananna olarak getirmek istemedi. Tanuhepa annesini el üstünde tutuyor, kral da bundan memnun.

- Midanavuma, olacakları engelleyemeyiz elbet, bundan sonrasına bakmamız gerek. Bu çocuk tanrılarının ülkesini idare edemeyecek, bu anlaşılıyor. Yakında uzun bir yola çıkacağım.

- Aman kutsal koruyucu, ağzından dökülmesin böyle sözler.

- Anladığın gibi uzun bir yolculuk değil Midanavuma. Bunlar beni yerimden edecekler, görüyorum.

- Engel olamaz mıyız?

- Rahip Vatarmi her gün beni ana kraliçeye şikâyet ediyor. Haksız da değil. Yanlışlarını söylediğim için böyle... Her şeye doğru dememi bekliyorlar.

- Sizin gibi ulu bir insanla mı yarışır Vatarmi?

- Bilirsin, Vatarmi kara büyüye de bulaşmıştır. Beni kendi planlarının önündeki engel gibi görüyor. Ana kraliçeye yakınlığını kullanıyor. Kral diye getirdikleri bu çocuğun Hatti ülkesini yönetemeyeceğini söylediğinden beri düşmanlığı arttı.

- Kutsal koruyucu, siz de açık açık her yerde söylüyorsunuz, işittim. Benim kulaklarım böyle şeyleri duyar ve orada kalır, ama herkes öyle değil koşup yetiştirirler.

- Duysunlar Midanavuma! Şu gözlerim iki Büyük Kral gördü, bu sonuncusu küçük adam, asla "Büyük Kral" olamayacak. Bunu söylemezsem tanrılar beni affetmez. Görevim insanları uyarmak.

- Bunun çeşitli yolları var kutsal koruyucu. Böyle cepheden savaşsanız, yenilirsiniz.

- Midanavuma beni göndermelerini istiyorum. Şu yaşımda boynumu vuracak değiller. Beni bekleyen görevler var.

- Bir şey anlamadım, ama bilge adam ne dediğini biliyordur.

- Komutan Tarhunmiya ve diğer askerleri de yerinde tutmayacaklar, görüyorum. Turhanmiya benim gibi konuşmadığı halde görevden alacaklar. Sen krala hizmet ederken görevden alındın, oğlun öyle. Eski Gal Meşedi oyuna getirilerek gönderildi.

- O olay doğru yani?

- Elbette Midanavuma. Tecrübeli adamsın, gözlerin görüyordur.

- Görüyorum efendim.

Yaşlı rahip görmüş geçirmiş insanların tecrübesiyle anlatmaya başladı:

- Kıymet bilmeyen yöneticiler hizmetindekileri kolay itham eder, ayağını kaydırır. Ana kraliçeyi ikimiz de tanıyoruz, zamanında çevirdiği dolapları biliyoruz. Daha onu getirir getirmez bu çocuk hakkında hükmümü verdim. Yetmemiş, beceriksiz Armatarhunda'yı da saraya almış, mal mülk vermişler.

Vali kuyruk acısını unutmamıştı. İçini çekerek konuştu:

- Kralın babasını suçlayan duayı gördünüz, değil mi efendim? Tanuhepa suçsuzmuş güya. Armatarhunda'yı Yukarı Ülke krallığı görevinden alan babasıydı. Muvatalli kralımız tanrı olur olmaz, oğlu onun bütün kararlarını değiştirdi.

- Yukarı Ülke kralını yerinden alıp Armatarhunda'yı

veya oğlunu geri getirmesinler...

- O kadarını yapmaz herhalde kutsal bilici. Hattuşili kralım yüce gönülle onu tahta çıkardı. Abisine verdiği sözü tuttu. Oğlu bu kadarını görür, bilir.

- Emin değilim Midanavuma. Babası da onun atası da çok değerli krallardı. İkisi de tanrı oldu. Buldukları yüce kattan bakıyor ve bence bu delikanlının idaresini beğenmiyorlar. Babasının değil, Esertu annesinin oğlu olmuş bu çocuk.

- Efendimiz, Şeha kralıyla eşine yaptıklarını biliyorsunuz. Kraliçe Matanazi bu delikanlının halası olur. Büyük kralımızın kızıdır. Onu bile ezdi, geçti. Sürgün Şeha kralını affedip memleketine gönderdi.

- İşittim Midanavuma. Ne gereksiz bir işti o. Çok üzölmüştür.

- Kutsal koruyucu, Şeha kralı da aynen sizin söylediğinizi söyledi: Bu delikanlı babası büyük kralın oğlu olamaz, dedi.

İki adam üzüntülerini paylaşıp geçmiş güzel günleri anarak sohbete devam ettiler. Bu konuşmalar Başkent Hattuşa'daki bütün yüksek yöneticilerin dilindeki konulardı. Genç kral, kısa sürede memnuniyetsizlik yaratmıştı. Midanavuma her geçen gün şikâyetlerin arttığına tanık oluyordu. Ertesi gün edindiği izlenimlerle tableti yazdı ve haberciyi Hakpiş'e uğurladı.

Hakpiş Kalesi

Puduhepa sabah teftişindeydi. Önce mutfağı dolaşarak güne başladı. Şupilka'yla baş aşçı yanındaydı. Kocası hastalandığından beri titizliği artmıştı. Üstelik şimdi bebek de bekliyordu, iki katı hassastı. Saray mutfağının istediği gibi temiz olduğunu görünce fırınlara yöneldi, oradan da memnun kalınca ahırlara. Buradaki hayvanların bakımından da yine baş aşçı sorumluydu.

O sırada arkası dönük aşçı kalfası onları fark etmemiş, göreve yeni başlamış yamaklara anlatıyordu:

- Sarayın ihtiyacı olan et, burada beslenen koyun, domuz ve sığırlardan karşılanır. Kral ailesinin giydiği ayakkabıların derisi bile bu kesimlerden elde edilir. Titizce kontrol etmeden dışarıdan yiyecek ve giyecek sokamazsınız, ona göre.

Puduhepa kalfanın sırtını sıvazladı, yürümeye devam etti. En uçtaki ahırda hayvanın biri hasta görünüyordu. Birden bağırmaya başladı. Aşçı kalfasıyla

yamaklar yerinden zıpladı, kaçacak delik aradılar. Kraliçe zaten tahammülsüz biriyken artık her olaya iki katı tepki verir olmuştu. Baş aşçı bir önceki akşam kontrolünde bütün hayvanların sağlıklı olduğunu görmüştü, şimdi bu olayı nasıl açıklayacağını bilemiyordu.

Kraliçe hayvanların bakımından, sütünün sağılmasından, ahırların temizliğinden sorumlu herkesi, kadın erkek karşısına dizdi. Ellerini yumruk yapmış, kendini zor frenliyordu. Bütün hayvanların tek tek muayene edilmesini istedi. Uçtaki ahırda bulunan hasta hayvanın derhal kale dışına çıkarılarak kesilmesini emretti. Bütün vücudu gerilmiş, kaskatı kesilmişti.

Şupilka böyle anlarda hanımına iyi gelecek olanı bilirdi. Yanındaki nedimeye işaret ederek banyo için hazırlık yapılmasını istedi. Emirler yağdıran kraliçeyi de yavaşça odasına yönlendirdi.

- Efendim, herkes talimatlarınızı aldı. Bence biraz da kendinize ve bebeğe bakın. Şöyle sıcak bir banyo size çok iyi gelir. Ne dersiniz?

- Şupilka, beni uysal hale getiren bir sen varsın bir de kralım.

Şupilka, banyoda kraliçeyi soydu. Taş işçilerinin el emeği küvet, geniş banyonun ortasında davetkâr biçimde duruyordu. Kare küvetin bir köşesi oturacak şekilde yapılmıştı. Nedimeler, sıcak suyla doldurduk-

ları küvete, suyu köpürten dövülmüş çöven otu kökleri atmışlardı. Puduhepa esmer ve pürüzsüz tenini saran sıcak suyun etkisiyle hemen gevşedi.

Şupilka çöven otlı suda ellerini kayganlaştırdı ve Puduhepa'nın çıplak bedenini masaj yaparcasına ovmaya başladı. Göğüslerini, karnını, sırtını yıkıyordu. Gözleri kapalı olan Puduhepa ılık suyun içinde geriye doğru uzanmış, kendini nedimesinin becerikli parmaklarına bırakmıştı. Şupilka bacaklarını ve bacak arasını ovdu. Artık yumuşak okşamalara geçmişti.

Elleri bir süre daha kaygan bedende dolaştı. Kraliçe en çok böyle sakinleşirdi. Teninde dokunmadığı bir yer kalmayınca kadar daireler çizerek uzun uzun okşadı. Artık belirginleşmeye başlamış karnını ovdu. “Kraliçem bebek yakında hareketlenir” dedi. Puduhepa gülümsedi. İçinden, “Kralım, bebeği karnıma sefere giderken değil dönüşte koydu, kızım olacak” diye geçirdi. Bedenine yayılan zevk dalgası yüzüne yansımıştı.

Ovma ve okşama işlemi bittikten sonra iki nedime ellerindeki tunç su tasını kaba daldırıp sıcak suyu doldurarak kraliçenin başından aşağı dökmeye başladı. Puduhepa ayağa kalkmış, suların dolgun göğüsleri, belirgin kalçaları ve düzgün bacaklarından süzülmesini izliyordu. Şupilka kraliçesini keten havlulara sardı, kuruladı, kokulu yağlarla bedenini ovdu ve aynı itinayla giydirdi.

Midanavuma'nın habercisi geldiğinde kraliçe dinlemiyordu. Şupilka'nın elleri sanki sihirliydi, bedeninde hep aynı etkiyi yaratır, yatağına uzanıp kısa bir uyku çekerdi. Telaşlı sesleri duyunca gözlerini açıp seslendi:

- Neler oluyor Şupilka?

- Hanımefendim, başkentten haberci gelmiş, kralımız sizi bekliyor.

Midanavuma'dan gelen bilgiler ana kraliçenin başkentteki ağırlığının çok arttığını gösteriyordu. Daha önce Şipaziti'nin baş muhafız olduğu haberi gelmişti, ama ayrıntıları bilmiyorlardı. Kaşkalarla ilgili zafer karşısında tepki duymaları, Hakpiş kralından çekindiklerini gösteriyordu. Hattuşili, büyük komutan Tarhunmiya'nın ana kraliçeden azar işittiğini öğrendiğinde kaşlarını çatarak kafasını iki yana salladı. Puduhepa kocasının mimiklerini, vücut dilini iyi bilirdi. Kızdığını anladı. Başrahip Tattiya'nın kralı açık açık beceriksizlikle suçlamasına şaşırıyorlardı. Murşili kısa sürede memnuniyetsizlik yaratmıştı demek.

Hattuşili "Aferin Midanavuma, haberler tüccarlarla ulaşıp dilden dile dolaşarak sokağa dökülmeden önce bildiriyorsun" diye söylendi.

Mitanni'yle ilgili bilgi memnuniyet vericiydi. Tamamen kaybedilmemişti demek. Yeni kral Vaşaşatta'nın başkenti hediyelerle doldurması iyi haberdi. Puduhepa söze girdi:

- Mitanni kaybedilmemiş, buna memnun oldum Hattuşili. Demek Hatti ülkesine sığınyor.

Şipaziti'nin göreve getiriliş yöntemi, Tarhunmiya'nın zafer dolayısıyla şenlik ateşleri yaktırması, ana kraliçenin buna verdiği tepki dikkat çekiciydi.

Puduhepa, rahip Tattiya'nın kral hakkında "Kahraman babasının değil Esertu annesinin oğlu" tanımlamasını çok beğenmişti. İlk gün koyduğu teşhislerin hepsi doğrulanıyordu. Kocasına, "Bu gelişmeler beni haklı çıkardığı için sevinmiyorum, aksine endişelerimi artırıyor" dedi.

Hattuşili sessizdi. Sadece Mitanni'yle ilgili yorum yaptı.

- Mitanni kralı Asurlulardan rahatsız demektir. Bizi yanına çekerek Asur'a savaş açmaya kalkabilir. Eğer Büyük Kral Murşili hediyeleri kabul edip memnun olduğunu belirtmişse demek ki gelecek bahar sefere çıkmayı düşünüyor. Yoksa hediyeleri kabul etmez, elçiyi birlikte geri gönderirdi. Benim düşünceme göre de sefer gereklidir.

Bu yorumdan sonra odasına çekildi. Temizlenip dua giysilerini giydi, kokulu yağ süründü. Böyle zamanlarda mabede gider, dua ederdi.

“Koruyucum İştar! Sana sesleniyorum, ihtiyacım var.

Yeraltı tanrılarının hizmetindeki Armatarhunda'nın oğlu da saraya yerleşmiş, Majeste Murşili'nin baş muhafızı olmuş. Tanrıçam, beni prens Teşup'un hizmetine koydun, ama bak neler yapıyor.

Armatarhunda beni hiç çekemedi, hep kıskandı.

Yüce tanrıçam! Düşmanlarımı elime düşür.

Kadeş Savaşı'ndan döndüğümüzde görmüştüm ki Armatarhunda, karısı ve oğluyla birlikte bana büyü yapıyordu. Tanrıçam, o senin kentin Şamuha'yı ve tanrı evini kötülükleriyle doldurmuştu. Armatarhunda'nın evinde, karısında büyü bulunmuştu.

Sen yanımda oldun ve abim onun haksız olduğunu gördü. Karısı ve oğlunu bana teslim etti. Kara büyü yapanlar öldürülür, ama ben yine de ona kötülük yapmadım. Sadece karısıyla ailesini Alaşıya'ya sürgün ettim. Armatarhunda akrabamdı ve yaşlıydı, toprağının yarısını geri verdim. Abim Muvatalli Şipaziti'nin kötülük yapanlar arasında olmadığını söylediği için insaflı davrandım, oğlunu yanında bıraktım.

Göğün fırtına tanrısı Teşup, Arinna'nın güneş tanrıçası ve siz tanrılarım beni yalnız mı bırakacaksınız?

Yalvarıyorum, yeğenim Urhi Teşup'un bana karşı planları varsa engel olun!"

Puduhepa kocasına söyleyemediklerini Şupilka'ya söylüyordu. Şupilka sadece baş nedime değil kraliçenin sırdaşydı da.

- Neden böyle yapıyor anlamıyorum Şupilka?

- Kraliçem, majestenin mutlaka bildiği vardır.

- Bütün işaretler ana kraliçenin Hattuşili'ye düşman olduğunu gösteriyor. Teşup da onunla birlik olmuş. Tanrıça Hepat bana rüyamda göründü ve ana kraliçenin yeraltında dolaşan bir yılan olduğunu gösterdi. Yanında da küçük yılan Armatarhunda sürünüyordu. Belki de Hattuşili'ye kara büyüü onlar yaptırdı.

- Nasıl olabilir ki kraliçem?

- Bilemiyorum. Murşili, bütün yetkileri Tanuhepa halanın eline koymuş. Ne isterse oluyor. Midaavuma'nın yazdığına göre Murşili sadece Hattuşa'nın sur-larıyla meşgulmüş.

- İki de majestemin en büyük düşmanı olmuş kraliçem. Gelen haberlerden anlaşılıyor.

- Şupilka, Midanavuma'nın habercisini bekletiyor-sun değil mi?

- İyi bakılıyor, konuk odasında ağırılıyorz efendim.

- Güzel. Yarın yanıma getir, Şeha Kraliçesi Matanazi'ye bir mektup yazdıracağım. Majestem Hattuşili'nin zaferini, başkenttekilerin rahatsızlığını, Şipaziti'yi, oynanan oyunları, Mitanni'yle ilgili savaş çıkabileceğini, yeni kralın hediyelerle elçisini gönderdiğini bildirmem lazım. Ayrıca hazırladığımız hediye de göndermek istiyorum.

Baş nedime hemen ayaklandı. Puduhepa aklındaki-leri paylaşmayı sürdürüyordu:

- Midanavuma'ya da yazalım da şu zavallı baş muhafızla temas kursun, eski Gal Meşedi fırsat bulursa beni ziyaret etsin. Tanuhepa halanın küstürdükleri bana geliyor ne de olsa.

Şupilka ağaç oyma kapaklı dolaba yöneldi, altın ve kıymetli taşlarla süslenmiş deri kemeri getirip sehpa koydu. Puduhepa, hazırlattığı hediye deri kabından çıkardı, baktı ve başıyla onaylayarak yerine yerleştirdi.

Şupilka yanındaki nedimeye talimat verdi: "Hemen bana mühür için bir parça kil getirin."

Getirilen kili, ağzını sıkıca kapattığı deri torbanın bağcıklarına tutturdu ve deri torbayı mühürlemesi için Puduhepa'ya uzattı.

Başkent Hattuşa-Büyük Kale

Rahip Vatarmi ana kraliçeye büyük tapınağın rahibi Tattiya ile ilgili bilgi vermiş, odadan çıkıyordu. Başrahip artık iyice kontrolden çıkmış, her yerde kral Murşili aleyhine konuşur olmuştu. Vatarmi ayrılırken odaya Armatarhunda girdi. Çatık kaşlı rahip başını yerden kaldırmadan Armatarhunda'yı selamladı, kayarcasına uzaklaştı.

- Gel Tarhunda, haberlerin var galiba...

- Evet, kraliçem. Oğlum Şipaziti yanımdaydı. Vereceğim bilgiler var.

- Otur, anlat bakalım.

- Kraliçem, komutan Tarhunmiya Majeste Murşili'nin yanından ayrılmaz olmuş. Tanrılar şehrinde taş işçilerini birlikte izlerlermiş.

- Olsun, ne var bunda?

- Majeste Murşili'ye devamlı, baharda Asur üzerine sefer düzenlemeyi telkin edermiş. "Mitanni Krallığını

eskiden olduğu gibi kendimize bağlayalım” dermiş. Böylece Asur kralının Büyük Kral olma iddiasını sürdüremeyeceğini söylemiş.

- Bunları işittiğim iyi oldu. Şu zafer kutlamasından beri Tarhumiya’yı ne yapacağımı düşünüyordum, artık biliyorum.

- Efendim, aklından neler geçer? Şu kadcılık şey söyledim, bin tane anlam çıkardın.

- Armatarhunda, Tavananna olan benim, değil mi?

- Ne düşünürsün haşmetlim?

- Şipaziti’ye söyle, Tarhunmiya’yı ne zaman isterse büyük kralla görüşürsün. Hatta Şipaziti de Tarhumiya’nın Asur seferi önerisini desteklesin. Büyük krala duyurmadan tabii...

- Emrini derhal yerine getireceğim kraliçem... Fakat...

- Anlasana Tarhunda, Urhi Teşup sefere çıkmaktan fırtına tanrısından korkar gibi korkar. Belki daha çok korkar. Sefere çıkmak bir yana, kutsal ziyaretleri bile zor yapıyor. Bütün kentleri dolaşıp tanrılara sunu yapması lazım, Antaşum bayramında Arinna’yla, Tippuva’ya gitti ve seyahat bitti. Daha gitmesi gereken Tahurpa, Matilla, Tapala dağı, Ankuva, Zippalanda falan vardı, gönderemedik biliyorsun. Ya oralara ben gidiyorum ya da yerine vekil gönderiyoruz. Kim ona sefer

derse yanından uzaklaştırır. Tarhunmiya sefer diyor-
sa günleri sayılı artık. Biz de krala kararında yardımcı
oluruz.

Armatarhunda güldü. Piskurnuva dağı töreni için
Armatarhunda'yı vekil kral tayin etmişler, törenlere
katılmıştı. Saki, altın tapişana kabını geyikler için sunu
yapmak üzere uzattığında gururlanmış, dönüşte oğlu-
na anlata anlata bitirememişti.

- Yanında olmayan düşmanıdır kraliçem, bilirim.
Sana karşı çıkanın aklı yok.

- Tarhunmiya Hattuşili'nin zaferini başkentte kutla-
yarak düşmanım olduğunu gösterdi zaten. Kulakların
işitsin beni Armatarhunda, Hattuşili ile gizlice haber-
leşiyordur bu.

- Hattuşili tanrıları ve Panku Meclisi'ni kandırabi-
leceğini sanıyor. Atamız Telepinu'nun fermanını yeri-
ne getirmiş gibi yaptı, ama bence gözü büyük krallıkta
kraliçem. Her ihtimale karşı askeri seferde tutuyor, uy-
gun zamanı kolluyor.

- Teşup farkında değil, demir tahttan olacak.

Ana kraliçe, torunu yaşındaki büyük krala kızdığına
Murşili yerine Teşup diye anıyordu. Bu ayrıntı Arma-
tarhunda'nın gözünden kaçmadı. Kraliçenin kızdığına
kızır, sevdiğini severdi. Bu arada komutan Tarhunmi-
ya'nın Hattuşili ile gizlice haberleştiği teşhisine şaştı.

- Söyleyeceklerimi duymadan biliyorsun kraliçem. Tam ben de şimdi eski valinin komutan Tarhunmiya'yı evinde ziyaret ettiğini anlatacaktım. İkisi, sana ve yüce kralıma karşı tuzak kuruyor sanırım.

- Midanavuma mı? Hiç şaşırمام.

- Gözünle görmüş gibi bilirsin her şeyi. Belki de Tarhunmiya "Büyük Kral başarısız olsun" diye sefere göndermeye çalışıyordu. "Hakpiş kralı Hattuşili sefere çıkıyor, zaferle dönüyor, Büyük Kral Murşili gidiyor, Asurlulara yeniliyor."

- Aferin sana Armatarhunda. Bunu büyük krala söylediğimde Tarhummiya'yı bir gün bile tutmaz, ama ondan önce yapmamız gereken bir iş daha var: Tarhunmiya'nın yerine kimi getireceğiz? Ayrıca onu destekleyebilecek diğer komutanları da bilmeliyim. Savaş arabalarının başı ne düşünür, yaya askerlerin başı, altın mızraklıların başı kimden yanadır?

- Bir seferde hepsini temizleriz böylece. Ben çalışmaya başlıyorum. Şipaziti'ye söylerim, istihbarat toplar.

- Tamam öyleyse, başla.

- Kraliçem bir konu daha var.

- Neymiş?

- Başrahip Tattiya... Ağzını açmış, uluorta konuşuyor. Kralımın hakkındaki sözlerini tekrarlayamam bile. Sürekli Midanavuma ile görüşür.

- Biliyorum, onu halledeceğim.

Mitanni seferini, kral Murşili gibi ana kraliçe de istemiyordu. Büyük krala sefer konusunu açtı:

- Güneşim, komutan Tarhunmiya Asur seferine çıkmayı öneriyormuş. Duyunca inanmadım. Koca Hatti ülkesini maceraya sürükleyecek. Belki de gizli hesapları var, bilemiyorum. Şüphe içindeyim. Hakpiş kralının zaferi için nasıl da şenlik ateşleri yaktırmıştı. Majestem dikkatli ol! Sana tuzak kuruluyor.

Genç Kral her an parlamaya hazır şekilde dinliyordu. Tanuhepa, sözleri daha etkili olsun diye kralın annesi Maganika'yı da yanında getirmişti. Tanuhepa konuşurken o da kafa sallayarak söylenenlere katılıyordu.

- Güneşim, Hakpiş kralını da ciddiye almalısın. Elindeki yetkilerle gücünü büyütüyor. Aslında ona bağlı bütün kentleri almak lazım.

- Sevgili Tavananna, büyüğümsün, yüksek tecrübe ne güvenirim ama amcam Hattuşili bizzat gelerek beni demir tahta oturttu. Eğer öyle bir niyeti olsaydı baştan engellerdi. Yetkilerini almak için gerekçem yok. Şu zamana kadar hiç yanlış yapmadı. Fırtına tanrısı Teşup'u ve tanrılarımızı kızdırmak istemem.

Büyük Kral aslında amcasının hiddetinden çekini-

yordu. Hattuşili sakın görünür, kolay kızmaz, ama bir kere sinirlendi mi artık kimse tutamazdı. Babasına çok benzerdi. Çocukluğunda babası kızdığı zaman annesiyle birlikte odalarına kapanır, ortalık sakinleşinceye kadar çıkmazlardı. Neyse ki böyle anlar fazla değildi. Kral genellikle seferde olurdu.

- Majestem, ince düşünürsün anlıyorum, o zaman önlem alalım. Hattuşili'nin kolları başkente kadar uzanıyor, o kolları kıralım. Madem Hattuşili'ye dokunmuyoruz, adamlarını temizleyelim, komutanları değiştirelim. Söylenenleri kulakların işitti mi bilmem...

- Neyi?

- Derler ki; komutan Tarhunmiya Hakpiş kralına atı, köpeği gibi bağlı. Zaferini bütün Hattuşa'ya o duyurdu. Baharda Büyük Kral Murşili'yi Mitanni seferine çıkarmak, Asurluların Hatti ülkesine savaş açmasını sağlamak ister. Eğer büyük kralımız Asurlulara yenilirse diyecekler ki "Bak Hattuşili zaferle dönüyor, Majeste Murşili hüsrarla".

- Kraliçem, bundan Komutan Tarhunmiya da zararlı çıkar.

- Güneşim, bence seni zayıf göstermek için plan bu.

- Tarhunmiya sürekli yanıma gelip sefere çıkmaktan bahsediyor, bu sebepten mi?

Yaşlı kraliçenin sesi yumuşadı, anlayışlı bir tonda konuştu.

- Bak Güneşim, sen de bir şeyler hissetmişsin.

Murşili'nin parmakları oturduğu koltuğun kolçağını dövüyordu. Dudaklarını ısırıyor, derin soluk alıyor, arada yumruğunu vuruyordu.

- Peki, Tavananna dediğin gibi olsun, ama yerine kimi getireceğiz?

Resmiyet sözkonusu olduğunda Murşili büyük annesine Tavananna derdi. Eğer bir karara zorlanıyorsa mesafeli davranmaya başlıyor, ama kadına karşı duramıyordu. Biliyordu ki Tavananna aklındakini mutlaka yaptırırdı.

- Ben hepsine hazırlık yaptırırım Majestem.

Haber büyük gürültü kopardı. Hattuşa sakinleri şaşkıncıydı. Bu kadar büyük bir komutan, ölen kralın zaferlerinin baş mimarı Tarhunmiya görevinden alınmıştı. Sadece Tarhunmiya değil bütün komutanlar değiştirilmişti. Sağ kanat başı, sol kanat başı, atlı arabaların başı, zıpkıncıların başı, istihkâm askerlerinin başı gibi büyük savaşa katılan tecrübeli adamlar uzaklaştırılmıştı. Herkes “Bunlar kötüye işaret” diye konuşuyordu.

Komutanlarla yetinilmemiş, büyük tapınağın başrahibi Tattiya da değiştirilmişti. Başrahip, yeni kralın büyük babası zamanından beri bu görevi yapan çok yaşlı bir adamdı. Hattuşa'da herkesin sevdiği adaletli biriydi. Tanrılara hizmetinde kusuru yoktu. Bilgeydi. Olacakları önceden söyler, gelecekte haber verirdi.

Herkes “Büyük krallar böyle yapmaz, böyle yaptıysa Büyük Kral olmayacaktır” dediğini konuşuyordu. Ne demekti, Büyük Kral olmayacaktır?

O günden sonra başrahip Tattiya'yı başkentte gören olmadı. Adam buharlaşıp uçmuştu sanki.

Bu kararlar alındığında kış bastırmak üzereydi. Yağmurlar nefes aldirmiyordu. Yollar kapandı ve herkes evine çekildi.

Ankuva Kalesi

Tarlanın bulunmadığı, öküzlerin sürmediği engebeli arazide dolaşan kamburu çıkmış ihtiyar, erkekle kadının ulaşmadığı bir yer arıyordu. Arada yürüyüşüne ara veriyor, yere çömeliyor, elini toprağa koyup dinliyor, herhangi bir insanın buralara ayak basıp basmadığını anlamaya çalışıyordu.

Hattuşa'dan ayrıldıktan sonra Ankuva'ya doğru yola koyulmuş, ilk olarak bu kutsal kenti ziyaret etmeyi planlamıştı. Uzun yolculuğunda eşeği ona eşlik ediyordu. Hem yükünü taşıyor hem de arada üzerine biniyordu. Aylar sürecektir bir seyahatin başındaydı. Planladığı gibi giderse Zippalanda, Haranaşşa, Haitta'ya gidecek, oradan yukarı doğru ilerleyip, Tippuva, Tahurpa ve Arinna'yı ziyaret edecekti. Yukarı Ülke'de Şamuha ve Nerik'e gidecek, en son Hakpiş'te turu tamamlayacaktı.

Ankuva'ya gerektiği kadar mesafede aradığını buldu: Ayak basılmadık yer. Geceyi burada geçirecekti.

Azık torbasından kuru ekmek çıkardı, kemirdi. Kil matarasından birkaç yudum su içti. Konakladığı yerde sırtını dayayarak uyuyabileceği bir kaya parçası aradı, uykuya çekildi.

Sabah güneş yeraltından çıkarken ihtiyar çoktan kalkmış, yönünü Ankuva'ya doğru çevirip bağdaş kurarak oturmuştu. Kent görünmüyordu.

Hurricane dualara başladı, cebinden çıkardığı on adet parmak büyüklüğündeki taşı daire şeklinde yere dizdi. Hattuşa'dan ayrılmadan önce cebine doldurduğu taşlardı bunlar. Dairenin ortasına tunçtan yapılmış su tasını koydu ve suyla doldurdu. Transa geçerek dualarla öne arkaya doğru sallanmaya başladı. Böyle yarım saat devam etti. Bir dua bitip diğerine başlarken mırıldanıyordu:

“Yağmur suyunun evin damını yıkadığı gibi Hattuşa'nın kiri de yıkansın, temizlensin! Hak etmeyen Büyük Kral olmasın!”

Dualar arasında dileğini tekrarlardı ve dairedeki taşlardan birini suya attı.

Suyla işi bittiğinde tasa attığı taşı eline aldı, suyu Ankuva yönünde savurarak döktü. Dairedeki taşların ortasına kuru yapraklarla küçük bir ateş yaktı. Taşı avucunun içinde tutmaya devam ediyordu. Ateş canlanınca diğer cebinden çıkardığı bir avuç üzerliği ateşe

attı. atlayarak yanan zerliğin kokusu ortalığı sarmıştı. Dumanı Ankuva yönüne savurdu, tütsü işi sürerken küçük bir farkla dileğini tekrarladı.

“Ateşin gücü evin duvarlarını yaktığı gibi Hattuşa'nın kiri de yansın, temizlensin! Hak etmeyen Büyük Kral olmasın!”

Son olarak avucundaki taşı ateşe attı.

Ritüel tamamlanınca ayağa kalktı, yola koyuldu. Biraz önce ateşe attığı taşı, soğumasını bekleyip tekrar eline almıştı. Akşam güneş yeraltına girmeden hemen önce Ankuva kalesinin girişine atacaktı. Kalenin kapıları kapatılıp mhrlenmeden önce içerde olmalıydı.

Hakpiş Kalesi

Puduhepa, kış bitiminde doğuma hazırlanıyordu. Şu-pilka doğum sandalyesini sipariş etmiş, kıştan önce ön-lemine almıştı. Kalenin marangozu ağaçları birbirine geçirerek sandalyeyi tamamlamıştı. Terzi de bebek için kullanılacak çeşit çeşit bezleri teslim etmişti. Doğum hazırlıkları tamamdı.

Kız doğacağından emindiler. Bilge kadın Azzari karnına bakıp, “Sivri değil, kız olacak” demişti.

Öte yandan Hakpiş kralı, Azzari kadının önerisiyle kötü işaretleri ortadan kaldırmak üzere sürekle avı düzenlemeye karar vermişti. Yaban hayvanlarını avlayıp tanrılara sunacaktı.

Kışa girmeden önce yüze yakın adamıyla ava çıktı. Oğlu Nerikkaili ve Prens Kurunta’yı da yanında götürdü.

Günlerce dağlarda kalıp yaban domuzu başta olmak üzere av hayvanı olabilecek sürüleri izlemeye başladılar. Bir grup adamı aslanları izliyordu. Ava yaklaşan

grup Kral'a haber gönderiyor, Hattuşili elindeki mızrakla avlanmaya koşuyordu.

Hattuşili'nin niyeti, av hayvanlarını Nerik'teki tapınağa götürüp fırtına tanrısı Teşup, Tanrıça İştar ve diğer tanrılara sunmaktı. Dua ederek iyilik dileyecek, fırtına tanrısının Nerik'i ve Hakpiş'i koruma altına almasını, kışı rahat geçirmelerine yardımcı olmasını isteyecekti. Tanrıça İştar'dan bir dileği de doğumda karısı Puduhepa'nın yanında olmasıydı. Önceki eşini doğum sırasında kaybettiğinden korkuyordu.

Her av hayvanı için ayrı riton kaplar hazırlatmıştı. Aslanı sunarken aslan biçimli kaptan sıvı dökecek, domuz ve leopar için yine aynı tür kaplar kullanılacaktı. Nerikliler av olayından haberdar olmuş, bekliyordu. Nerik kale efendisi Kunalli de avdaydı. Tören için söylen insanları Nerik'e gitmiş, rahibeler tarafından himayeye alınmışlardı.

Şanslılardı, üç aslan, iki geyik, onlarca yaban domuzu ve üç leopar avladılar.

Puduhepa korkuyla uyandı, ter içindeydi. Karanlıkta yerinden doğruldu ve dualar okumaya başladı. Kötü şeyler olacaktı. Huzursuzdu. Yeniden yattı, ama aydınlık gelinceye kadar bir daha uyuyamadı. Sabah ilk işi

bilge kadın Azzari'yi yanına çağırarak oldu.

Azzari mavi renkli giysisi ve üzerindeki aynı renk şalla odaya girdi. Yaşlı kadın, uzun elbiseyle kollarını açarak yürürken uçar gibi görünüyordu. Dualar mırıldanmaya başladı, ter içindeki kraliçeye dokunmadan ellerini yüzüne yaklaştırdı, onu rahatlatmayı denedi. Elle ri içten dışa doğru daire çizerek, kraliçenin vücudunun üzerinden kötülükleri kovmaya başladı. Aynı zamanda kraliçeyi kutsuyordu. Puduhepa endişeyle konuştu.

- Yeraltı kötülükleri üzerimize, bütün Hakpiş'e doğru yürüyor. Tanrıça Arinna'ya, Hepat'a dua ettim, ama endişem geçmedi Azzari.

- Kraliçem, gebe olduğun için hassassın. Dualara devam et. Tanrılarımız benim içime de iyi olmayan bazı şeyler veriyor, ama endişelerimi gideren rüyalar görüyorum. Bir süredir çok yaşlı, uzun beyaz sakallı bir ihtiyar rüyalarım giriyor, "Sizi korumam altına aldım" diyor. Tanıyor gibiyim, ama çıkaramıyorum. Bu rüya bana iyi geliyor kraliçem. Ayrıca kralımız Hattuşili'nin tanrılara sunacağı kurbanlar da korunmamızı artıracak.

- Majeste Hattuşili tanrılarının hizmetinde olduğu için çok şanslıyız Azzari.

- Tanrılarımız bizi koruyacak kraliçem. Ayrıca bir hazırlık yapayım, hepimizi koruması için köpek büyü-sü hazırlayayım, kalenin kapısına gömeriz.

- İyi düşündün bilge kadın. Tecrüben her zaman bana yardımcı oluyor.

Yaşlı kadın odadan ayrılırken Şupilka kraliçenin sü-tünü getirdi.

- Kraliçem, isterseniz sıcak su taşısınlar, güzel bir banyo yapın.

Puduhepa biraz rahatlamıştı. Kafasını sallayarak Şu-pilka'yı onayladı. Nedimeler koştururken elini kalbine koydu, dua ederek korkularından arınmaya çalıştı.

Kocakarı Azzari, Puduhepa'nın yanından ayrılıp mutfağa geçti. Baş aşçıdan iç yağı istedi. Domuza ait olmasını özellikle tembihledi. Odasında, kötülükleri kovmak için Hurri dilinde dualar okuyarak iç yağını küçük bir köpek şekline soktu. Yılların tecrübesiyle el-leri bu konuda çok maharetliydi. Kara büyüünün cezası ölümdü, ama beyaz büyü serbestti.

Hazırlıkları tamamlayınca yeniden Puduhepa'nın yanına gitti. Banyo sonrası yanakları pembeleşmiş, yüzü aydınlanmıştı. Kaşları yukarı doğru kalkarak Az-zari'ye soran gözlerle baktı. Bilge kadın bu çocuksu en-dişeyi gidermek için her şeyi yapmaya hazırdı. Kraliçe-ye sevgiyle yaklaştı ve koruyucu büyüü yerleştirmek için saray girişini uygun bulduğunu, Puduhepa'yla bir-likte gitmeleri gerektiğini söyledi.

Azzari'nin dua mırıltıları arasında Puduhepa ve nedimleri sarayın avlusunu geçip kapı eşiğine geldi. Azzari dualarla eşiği kazdı, hazırladığı köpek figürünü gömdü. Artık sözleri anlaşılıyordu:

“Sen kral ve kraliçenin masasının üzerindeki küçük köpeksin. Gündüz başkalarının avludan içeri girmesine izin vermediğin gibi gece de kötü şeyleri içeri alma.”

Sabahki seremoni Puduhepa'yı rahatlatmaya yetmemişti. Endişe içinde Hattuşili'nin dönüşünü bekliyordu. Öğleden sonra ne kadar haklı olduğu ortaya çıktı. Hattuşili büyük bir kaza geçirmiş, yaralı halde getiriliyordu. Hemen hekimler çağrılmalı, kralın odası hazırlanmalıydı. İyi haber şuydu ki kral yaşıyordu. Avdan dönen grup sessizlik içinde kaleye girerken bilmeyenler de kötü bir şey olduğunu anladı. Kral sargılar içinde arabaya yatırılmış, dikkatle taşınıyordu.

Puduhepa olduğu yere çöktü. Şupilka başta, etrafındakiler bir kraliçeye, bir krala koşturuyordu. Dönüş yolunda kralın arabasının tekeri fırlamış, araba devrilererek yoldan çıkarken Hattuşili yamaçtan aşağı uçmuştu. Kırılan kolunu sarmışlar, başını çarptığı için baygın kralı uyandıramamışlardı. Hekimler yine seferber oldu. Bir önceki yıl olduğu gibi Hattuşili yine yatağa mahkûmdu.

Başkent Hattuşa–Büyük Kale

Armatarhunda, pazara son giren kervancıdan öğrendiklerini kraliçesine yetiştirmek için sabırsızlanıyordu. Odaya girerken heyecanla, “Hanımefendim, düşmanımız kaza geçirmiş” diye söze başladı. Devamını anlatmaya hazırlanıyordu ki yaşlı kraliçe hızını kesti:

- Bana öldüğünü söyle Tarhunda!

Bütün havası söndü.

- Kraliçem Hakpiş kralı avda yaralanmış.

- Anladım, düşmanımız yaşıyor. Baştan anlat bakalım.

- Az önce pazardaydım. Kervancı başı söyledi.

- E, Hattuşili'nin durumu ne?

- Hanımefendim, av dönüşü Hattuşili'yi sargılar içinde, baygın yatarak getirmişler. Adam gözüyle görmüş. Hatta ertesi gün kralın öleceği konuşuluyormuş. Birkaç gün sonra yaşayacağı haberi gelmiş. Kervancı da yola çıkmış.

Tanuhepa yüzünü buruşturdu. Armatarhunda odadan ayrılırken kendi kendine söyleniyordu:

“Adam yedi canlı. Gerçek durumu anlamak için bir elçi göndermeli.”

Murşili'nin yanına gitti. Büyük Kral amcasına geçmiş olsun dileklerini iletcek birini görevlendirebilirdi. Bu sayede durumu öğrenirlerdi.

Hakpiş Kalesi

Kış dualarla geçti. Kral iki gün gözünü açamamış, baygın yatmış, güçlü adamın artık öleceğini düşünmeye başladıkları sırada nihayet uyanmıştı. Uzun zaman sargılar içinde yattı.

Kral iyileşirken kraliçenin doğum sancıları başladı.

Karlar erimeye başlamış, bahar yüzünü göstermişti.

Bebeklerin koruyucusu, annelerin doğumdaki yardımcısı Tanrıça Katahzipuri Puduhepa'nın yanındaydı. Genç kraliçe, Tanrıça'yı sürekli davet etti, doğuma yardımcı olan rahibeler ilahiler söyledi. Pudupa günün sonunda kızını kucağına aldı.

Haşnupallaş yeni doğan bebeğe sağlıklı, refah içinde, uzun bir ömür diledi. Doğumda bulunan diğer kadınlar hep bir ağızdan iyilik büyüsü söylediler:

“Gel. İçine doğduğun dünyada rüzgâr ve yağmurun taş mabedi yerinden oynatamaması gibi hiçbir kötü

güç hayatını ele alamasın. Tanrılar seni korusun ve sonsuza dek yaşatsın!”

Doğum beklendiğinden kolay geçmiş, Hattuşili'nin endişeleri dolayısıyla seferber olmuş saray kadınları, krala müjdeyi vermek için yarışmıştı. Hakpiş halkı, Puduhepa'nın kutsal rahibe olarak önce bir oğlan şimdi de kız doğurmasını tanrıların lütfuna bağlıyor, adaletiyle meşhur Hattuşili ile eşini bütün dualarında kutsuyordu.

Doğumun ardından ebe Haşnupallaş, Puduhepa'ya, ılgın ağacının kabuğu ve yapraklarıyla kaynatılmış çayı içirdi. Şupilka'yı tembihleyerek yanından ayrıldı:

- Bu çayla kraliçemiz arada ağzını temizlesin, günde üç kupa da içsin.

Şupilka altın kupadaki ılgın çayını kraliçenin başucuna bıraktı.

Üç yaşına gelmiş Tuthaliya ve sekizindeki Prens Kurunta için yeni bebek oyuncak gibiydi. Kralın iyileşmesi, yeni bebeğin sağlıklı doğmasıyla birlikte Hakpiş Kalesinde endişeler azalmış, sevinç ve coşku artmıştı. Kardelen çiçekleriyle çiğdemler herkesin umudunu yükseltiyordu. Ta ki Komutan Tarhunmiya ve arkadaşları gelinceye kadar.

Baharla birlikte Antaşum bayramı hazırlıkları başladı. Kraliçe Puduhepa bu sefer Őenliklerde bulunamayacaktı. Yerine Baş nedime Şupilka'yı vekil tayin etti. Şupilka her Şeyden önce rahibeydi ve bütun kuralları iyi bilirdi.

Hattuşili ayaklanmıştı. Kolu sargıdaydı ama sağlığı yerindeydi. Bir ay sürecektir seyahati için hazırlık yaptırdı. Yukarı Ülke'deki kentleri dolaşacaktı.

Tarhumiya ve diğer komutanlar ziyarete geldiğinde Hakpiş kralı yola koyulmak üzereydi. Bir gün daha gecikseler onu bulamayacaklardı. Gelen konuklar elbette bunu hesaba katmıştı.

Görevden alınan ordu komutanı Tarhunmiya kışın geçmesini zor beklemişti. Kendi çiftliğinde Midanavuma dâhil asker arkadaşlarıyla sıkça buluşmuş, yapılması gerekenleri konuşmuşlardı. O zaman kararlaştırılmıştı bu ziyaret. Midanavuma gelmedi ama görevden alınan ve Şamuha'ya sürgün edilmiş olan eski baş muhafızın da Hakpiş'te bulunmasını sağladı.

Baş muhafız görevden alındığında Midavuma, Puduhepa'nın talimatını ulaştırmış, "Kraliçe Puduhepa ilk fırsatta ziyaretini bekler" diye haber iletmişti. Adam da olumlu yanıt vermişti. İşte Şimdi komutanlarla beraber Hakpiş'teydi.

Askerler büyük salona alındı. Puduhepa Hattuşili'nin yanı başında oturuyordu. İkisi, kolçakları boğa başlı ağaç oyma koltuklarında, komutanlar tahta sandalyelerdedeydi. Oturmaları için Hattuşili ısrar etmişti. Bu değerli komutanlara hak ettikleri itibarı gösteriyordu.

Eski komutan Tarhunmiya söze geçmiş olsun dileklerini ileterek başladı. Yeni doğan bebek için de anne ve babayı kutluyordu. Her doğan çocuk Hatti ülkesinin nüfusunu arttırdığı için büyük mutluluk kaynağıydı.

Ataları zamanında ülkede çok önemli bir veba salgısını yaşanmış, yıllarca sürmüş, tapınaklarda ayin yapacak, sunu gerçekleştirecek insan kalmamıştı. Toprakları işleyecek, hayvanlara bakacak çok az kişi hayatta kalma imkânı bulmuştu. Neyse ki büyük ataları kral Murşili, Şeha ülkesi dâhil, Arzava bölgesindeki savaşları kazanmış, on binlerce esiri Hatti ülkesine getirmişti. Ne de olsa ülkede çalışacak adam kıtlığı vardı. Vebadan bu yana doğumlar kutsanıyor, çiftler çocuk için teşvik ediliyordu.

Hattuşili komutana sevgiyle baktı. Savaş arabalarının üzerinde düşmana saldırmış, birlikte savaşmışlardı. Bu gözü pek adama sevginin ötesinde büyük saygı da duyardı.

Tarhunmiya, Hattuşa'da yapılan güzel işlerden bahsederek konuya girdi. Hattuşa'nın imarı sürüyordu,

surlar güçlendiriliyor ve tanrılar şehri genişletiliyordu. Bunlar iyi işlerdi ve yeni kral, tapınaklardaki her türlü eksikliği gidermişti. Ancak ne yazık ki iyi işler bundan ibaretti.

- Kralım, Asurluların güç kazanması iyi olmadı. Mitanni bizim kontrolümüzden çıktı. Ben Majeste'ye bu nedenle baharda sefere çıkmayı teklif ettim. "Tanrılarımızı ülkelerini iyi korumamızı ister" dedim.

- Tarhunmiya, bu doğru olurdu elbette. Ben de böyle bir sefer bekliyordum. Hatta haber gelir diye umuyor ve askerlerimi hazır tutuyordum. Sonra kulaklarım hiçbir şey duymadı, endişelendim. Sizi görevden almalarını sebebi bu mu?

- Gülünç bir sebebi var kralım.

- Neymiş bu kadar gülünç olan.

- Efendim, güya biz sefere çıkmayı önererek yeni kralı Asurlular karşısında yenik duruma düşürecekmişiz. Bu arada siz Hakpiş kralımı da yüceltip Kaşkalarla zaferinizi övecekmişiz. Büyük Kral olmanız için çalışıyormuşuz.

- Peki, benim bilmediğim, onların böyle düşünmelerine neden olan çalışmalarınız var mıydı?

- Mümkün mü efendim. Biz büyük kralımızın ve Hatti ülkesinin başarılarını arzu ederiz. Tanrılarımızı kızdıracak hiçbir şey yapmayız. Siz kralımın Kaşka

zaferini surlarda ateş yaktırarak kutladığımız için oldu bunlar.

Hattuşili şaşırmadı. Yeğeni tahta çıkar çıkmaz rengini belli etmişti.

- Hep böyle kutlanmaz mıydı zaten?

- Elbette kralım. Bütün zaferler başkentte kutlanır. Eskiden beri böyleydi ama ana kraliçe bunu ihanet saydı. Kulaklarım sözlerini kendisinden işitti.

- Tarhunmiya, dürüst, akıllı ve güçlü birisi olduğunu biliyorum. Ana kraliçe gereksiz endişeye kapılıyor. Büyük Kral tanrılar ona müsaade ettiği sürece istediği kararı alır, bize karşı çıkmak yakışmaz. Burada önemli olan konu sizlerin görevden alınması değil, majeste Murşili'nin sefere çıkmamak için bu kararı alması. Mitanni bizim için önemlidir. Asurluların pençelerine bırakmamak gerek.

- Efendim bu konuya kesinlikle karışmayacaklar, biliyorum. Ana Kraliçe Tanuhepa da Büyük Kral Murşili'yi destekliyor, "Sefere gerek yok" diyor.

- Bu doğru olmaz. Atalarımız bu konularda tereddüt etmez, tanrılarımızın topraklarını korurdu. Mitanni'yi korumak gerekir. Ancak bu kararı alacak olan majeste Murşili'dir.

- Değerli efendim, hep büyüklüğünüze tanık oldum, yine öyle olduğunu görüyorum. Atalarınıza, tanrı olmuş

büyüklerinize layık bir kralısınız. Tanrıların hizmetinde, bu ülkenin değerli bir savaşçısısınız. Önünüzde tekrar saygıyla eğiliyorum. Sözleriniz doğru. Sefere çıkmama kararı yanlış oldu. Mitanni gözden çıkarılmamalıydı.

Tarhunmiya'nın büyüklük olarak gördüğü hareketi, Puduhepa korkaklık olarak değerlendirdi. Kocası cesur bir savaşçıydı ama sözkonusu olan Teşupsa nedendir bilinmez, kuyruğunu kıstırıp kaçan hayvanlara benziyordu. Puduhepa biliyordu ki aslan gibi kükrer ve askerlerini toplayıp Hattuşa'ya yürüeyebilir, o beceriksiz delikanlıyı tuttuğu gibi demir tahttan indirebilirdi.

Tarhumiya'nın anlatacakları tamamlanınca Hattuşili eski baş muhafıza dönüp sordu:

- Şipaziti göreve nasıl getirildi?

- Efendim, ben o gece yaşadıklarımı aktarayım. Gerisini bilmiyorum. Büyük krala, tahta çıktığından beri hizmet ediyordum. Babasına da hizmet ettiğim içim beni taltif ederdi. Görevimi hakkıyla yerine getirdiğimi söylerdi. Benden şikâyeti yoktu yani.

- Kıymetli bir asker olduğunu biliyoruz. Devam et.

- O gece bağırırlara uyandım. Armatarhunda rahip kılığındaki bir adamı kolundan tutmuş haykırıyordu: "Tesadüfen buradan geçmesem bu hain kralımızı öldürecekti." Arada bir de adamın kafasına vuruyordu, "Hain Kaşkallı!"

- Kaşkalı ne yapıyordu?

- Öylece duruyor, direnmiyordu bile. Sonradan çok düşündüm üzerinde. Odadan fırladığımı hatırlıyorum. Armatarhunda beni görünce dikkatleri Kaşkalıdan bana yöneltti. O sırada kral ve ana kraliçe de koridora çıkmıştı. Eliyle beni işaret edip suçladı: “Beceriksiz baş muhafızla görev verdiği nöbetçi derin uykuda olmasa kralımız korunurdu. Hainler kapısının önüne kadar gelemezdi.”

- Kapıdaki nöbetçi neredeydi?

- Efendim, oturduğu yerde kıvrılmış, baygın yatıyordu. Gerisini bilemiyorum. Soruşturma izni bile verilmeden o gece saraydan uzaklaştırıldığım için habirim yok. “Majestem, izin verin, soruşturayım” dedim ama beni dinlemedi.

- Sonra ne oldu?

- Ana kraliçe sanki bu işareti bekliyordu. Hemen beni kralı korumamakla itham ederek görevden aldığını ilan etti. Kral şaşkın bakıyordu. Ana kraliçenin bu kararlı tutumu karşısında işi ele alma gereği hissetmiş olmalı. Ana kraliçeden daha yüksek sesle “Gözüm görmesin şu adamı, derhal saraydan gönderin!” diye bağırdı. “Bunun gibi tembel bir baş muhafız istemiyorum.”

Eski altın mızraklıların başı söze girdi:

- Efendim o geceyle ilgili benim de bilgilerim var, izin verirseniz...

Hattuşili başıyla onayladı.

- Ertesi sabah hepimiz şaşkındık. Daha ne olduğunu anlamadan Şipaziti yeni baş muhafız ilan edildi. O, saraya gelip göreve başlamadan önce kralın kapısında nöbet tutan gece muhafızı yanıma geldi. Korkudan hâlâ titriyordu. Neden uyuyakaldığını açıkladı: “Kimse bana bir şey sormuyor ama birinin bilmesi gerekir efendim” diyordu. Akşam nöbeti devraldığına Armatarhunda yanına gelmiş. Elinde kuru üzüm varmış. Nöbetçiye hatırını sorarken bir avuç uzatmış. Nöbetçi de almış, yemiş. Sonrasını hatırlamıyor.

Herkes kafa sallayarak dinliyordu. Adam devam etti:

- İkinci bir konu da efendim, o gece Armatarhunda'yı bir rahiple saraydan çıkarken görmüştüm. Kısa bir süre sonra yanında rahiple geri döndü. Aynı gece Kaşkalı, rahip kılığında, kralın odasının önünde ortaya çıktı.

Hattuşili “hımm...” dedi ve sordu:

- Peki, büyük krala bu durumu anlattınız mı?

- Hayır efendim, anlatamadık. Büyük Kral Murşili ne Tavananna Tanuhepa hakkında ne de Armatarhunda ve oğlu hakkında bizi konuşturuyor. Konuyu açmaya kalkınca hemen kapatıyor. Zaten Şipaziti gelir gelmez konuşmasın diye gece nöbetçisinin boynunu vurdurdu.

- Anlaşılıyor...

Bu tek kelimelik yorum dışında başka bir şey söylemedi Hattuşili. Eski baş muhafız yeniden konuşmaya başladı.

- Efendim, belirtmem gereken bir şey daha var.

- Nedir o?

- Muşili kralımın yanında bulunduğum günlerde sürekli sizin bahsiniz geçirdi. Ana kraliçe ve Armatarhunda, kralımızdan, sizin Yukarı Ülke'den gönderilmenizi isterdi. Hakkınızda sürekli karalayan sözler ederlerdi. Burada söylemekten çekinirim, ama sizin için korkak dediklerini, krallığı gizlice ele geçirmek için çalıştığınızı söylediklerini kulaklarım duydu. Bundan haberiniz olması gerekir, diye düşündüm.

Hattuşili, "Bu söylenenler doğru değil, tahtta gözüm yok elbette ama maalesef böyle dedikodular olur" dedi. Komutan Tarhunmiya, saygıyla başını öne eğip konuştu:

- Efendim, Büyük Kral aleyhinde çalışıp çalışmadığınızı sorarsınız. Neredeyse bize çıkışacaksınız, sizin Büyük Kral olmanız için harekete geçtik mi, diye. Bu kadar hassas ve Hatti ülkesinin kralına bağlı, abisine verdiği yemini tutan biri olarak sizin hakkınızda böyle konuşmaları büyük haksızlık.

Hattuşili gülümsedi, adamları rahatlatacak bir yüz ifadesiyle hepsine teşekkür etti. Ayağa kalkarken

komutanlar da kalktı, bir ellerini göğsünün üzerine koyup Hakpiş kralını selamladı. Başları öne eğikti. Hakpiş kralı salondan ayrılıncaya kadar yerinden kılmıdamadılar.

Puduhepa, ertesi sabah Azzari kadını yanına çağırıldı ve gelişmeleri anlattı. Yaşlı kraliçe çeşitli oyunlar tezgâhlıyor, Büyük Kral Murşili savaştan kaçıyor, savaşacak komutanları görevden alıyordu. Büyük tapınağın değerli başrahibi bile bir kenara atılıvermişti. Korktuğu şeylerin yeni başladığını hissediyordu. Yeraltındaki karanlık dünya harekete geçmişti.

Bilge kadın onu Hurri dilinde dualar okuyarak sakinleştirdi. Her sabah tapınakta Puduhepa'nın resmi duasını okuyan kâtibi çağırıp günlük duasını yeniletmeyi önerdi. Farklı gelişmeler karşısında tanrıça Arinna'ya yeni sözler göndermek gerekirdi.

Başkent Hattuşa-Büyük Kale

- Armatarhunda, bak ne kadar haklı çıktık. Karlar erirken komutanlar Hakpiş'e koşmuşlar.

Yaşlı adam ana kraliçenin odasına girerken kadın aklını meşgul eden konuyu paylaşıyordu. Sınırlı zamanlarında bir tek Armatarhunda onu sakinleştirebilirdi.

- E... Kraliçelerin en büyüğü, en tecrübelisi, en başarılısı işbaşında... Yüksek sezgilerin majeste Murşili'nin yolunu açıyor.

- Tarhunda... Beni en iyi sen anlıyorsun.

- Nasıl haberin oldu kraliçem?

- Orası önemli değil. Tarhunmiya'nın yaptığına bakar mısın, Hattuşili'ye şikâyete koşuyor.

Tanuhepa, Hakpiş Kalesi'ne adam yerleştirdiğini Armatarhunda'dan gizlemişti. Bu tip konuları ne kadar az kişi bilirse o kadar iyiydi. Adama yukardan bakarak vücut diliyle kendi önemini bir kez daha hatırlattı. Armatarhunda da küçük konumuna uygun biçimde büzüştü.

- Hattuşili'ye güvenemeyeceğimizi başından beri söylüyorum kraliçem. Kafasını inine sokar, bekler. Günü gelince pençesini çıkarır.

- Şikâyete gitmişler ama Hattuşili ne demiş bilmiyoruz.

Armatarhunda Hattuşili'ye saldırma fırsatını kaçırmadı. Uzun zamandır ana kraliçeye Hattuşili'yi bertaraf etmeyi öneriyor, bütün yetkilerinin alınmasını istiyordu. Murşili'yle Tanuhepa'nın endişelenmesine yardımcı olacak her konuyu abartarak kullanıyordu.

- Bence, Hattuşa'dakileri kendi tarafına çekmek için hazırlık içindedir. Komutanlara "Benden haber bekleyin" demiştir.

- O zaman arazilerini ellerinden alıp sürgüne göndermem lâzım.

- Kraliçem, asıl hedefimiz Hattuşili. Bunlar hata yaparsa o zaman pençeni çıkar... Ben de aralarından adam ayartıp ağızlarını yoklamaya çalışırım. Düşmanı yakınımızda tutmalıyız. Özellikle görevden aldığınız arabalı savaşçıların başı zayıf görünüyor. Şipaziti görmüş, Büyük Kral ve ana kraliçeye bağlılığını söylüyormuş.

- Aferin Armatarhunda, iyi düşündün. Ağızlarını yokla bakalım. Gerekirse bana getir.

- Emredersin kraliçem. Tanrılarımıza sordun mu?

- Rahip Vatarmi'yi başrahiple konuşmaya gönderdim. Kâhinle de konuştum, birazdan gelirler. Zaten Majeste Murşili ile sonra konuşacağım. Daha komutanların ihanetinden kralın haberi yok.

Armahtarhunda'nın başka söyleyecekleri de vardı. Şipaziti düzenli olarak babasına bilgi getiriyor, büyük kralla ilgili her ayrıntıyı aktarıyor, o da koşarak Tanuhepa'ya bildiriyordu. Yeni atanan komutanların majeste Murşili ve Ana Kraliçe Tanuhepa'ya köpek gibi bağlı olduklarını anlattı. Doğru karar almışlardı.

Tanuhepa gülümsedi. Yeni ordu komutanı göreve atandıktan sonra askerler arasındaki huzursuzluğu tespit etmiş, gelip anlatmıştı. Nil Diyarı seferine katılmış olan eski askerler Komutan Tarhunmiya'nın görevden alınmasından duydukları rahatsızlığı konuşuyordu. Ramses'in askerlerine fırtına gibi dalan, savaş arabalarının başında Güneş ülkesi büyük kralının ordularını dağıtan bu büyük savaşçıya nasıl böyle davranılırdı?

Bu konuşmaları yapan elebaşları yakalanmış, birkaçının boynu vurulmuş, diğerleri sürgün edilmişti. Ortalık sütlimandı, Armatarhunda'dan gelen son bilgi bunu doğruluyordu.

Şipaziti, kral Murşili'nin yakınındaki kadınları da izliyordu. Ana kraliçe defalarca krala evlenmesini önermiş, Armatarhunda'nın kral soyundan akrabası, büyük

tüccar Tahazzili'nin kızının çok uygun bir kraliçe adayı olduğunu anlatıp durmuştu. Hem soylu hem zengindi. Murşili sürekli reddedince o da ısrarı bırakmıştı. Kral, haremdeki köle kadınlarla gönül eğlendiriyordu. Bu durum annesi Maganika'nın işine geliyor, oğluna evlilik için acele etmemesini öğütüyordu. Soylu bir kraliçe, Maganika'nın saraydaki konumu için tehditti.

Armatarhunda Şipaziti'den gelen bir bilgiyi “Önemsiz ama...” diyerek paylaştı:

- Kraliçem, son günlerde sürekli aynı köle kadını yanına istermiş. Haberiniz olsun.

Yaşlı kraliçe güldü.

- Biliyorum, Armatarhunda.

Komutanlarla ilgili operasyondan sonra artık Başkent'te her şeyden haberi oluyordu. Herkes Tanuhepa'yı ziyaret edip küçük bilgi kırıntılarını paylaşmak için yarışır olmuştu. Tanuhepa'nın gözüne girmek içindi her şey, ayrıca kendi konumlarını sarsacak yanlış anlamalara meydan vermemek gerekirdi. Bilip de Tanuhepa'ya söylememek affedilmez suçtu. Ana kraliçenin dedikodulara kulak verdiği ve insanların etrafında pervane olmasından hoşlandığı herkesçe biliniyordu.

Tanuhepa, rahip Vatarmi ve kâhinleri de dinledikten sonra Murşili'nin yanına gitti. Ortak kanaat, komutanların sürgün edilmesine gerek olmadığıydı. Ayrıca Hatti ülkesini bekleyen bir tehlike vardı.

- Güneşim, tanrıça Arinna'nın himayesindeki büyük kralım hem güzel haberler getirdim hem de canımı sıkan bir olayı öğrendim, anlatmaya geldim.

Yaşlı kadın torunu sayılan Murşili'nin hoşuna gidecek sözleri bulup çıkarmakta ustaydı. Güzel sözlerle gönül almayı iyi bilirdi.

- Sevgili Tavananna ben de seni görmek isterdim. Geldiğin iyi oldu, benim de haberlerim var.

- Majestem, tanrılar korusun, kötü bir şey yoktur umarım.

- Konuşuruz bunları, tecrübene ihtiyacım var. Sen ne söyleyecektin?

- Majestem önce kötü haberi söyleyeyim. Görevden aldığımız komutanlar...

- Tarhunmiya falan...

- Evet, Tarhunmiya ve komutanlar Hakpiş'e gitmişler. Şu beceriksiz, sürgün ettiğin baş muhafız da Şamuha'dan Hakpiş'e gitmiş, hep birlikte senden şikâyetçi olmuşlar.

Ana kraliçenin canı özellikle baş muhafız konusuna sıkılmıştı. Hattuşili'nin artık Kaşkalı meselesini ve oynadıkları küçük oyunu bildiğinden emindi. Kralın arkasından böyle bir dolap çevirdiklerinin ortaya çıkması kötü olurdu. Abartılı tepkisinin altında yatan nedenlerden biri de buydu. Murşili şaşırды.

- Beni mi şikâyet etmişler? Peki, amcam ne demiş?
- Onu bilemiyorum majestem ama “Kolları buraya kadar uzanıyor” derken sana doğru bilgi veriyordum.
- Çok haklısın Tavananna. Bu komutanları görevden almamız doğru olmuş. Onlara ceza vermeliyiz.
- Majestem, doğrusunu sen bilirsin, ama ben gelmeden önce “Tanrılarımızdan bir işaret var mı, kâhinler ne der” diye araştırdım. Bu zavallılarla uğraşmamız gerekmez. Yalnız görevden alma kararımızı kâhinler onaylıyor. Büyük bir tehlikenin Hatti ülkesine geleceğini söylediler.
- Nasıl bir tehlikeymiş bu?
- Henüz bunu söyleyemiyorlar Majestem, ancak kararlı olmamız gerekiyor. Her zaman söylüyorum, Hattuşili bir tehdit. Yetkilerini almalısın.
- Amcamın tehdit oluşturduğunu görürsem bir an bile tereddüt etmem Tavananna. Ama şimdi asıl tehdit Asurlular. Kargamış Kralı Şahurunuva bildirdi. Gelen haberi gördün herhalde.
- Majestem, Kargamış kralının gönderdiği tableti bana okudular ama bildiğimiz konular gibi geldi. Eski komutanların ihanetiyle meşguldüm, ayrıntısına sonra bakarım, dedim.
- Çok önemli bir konu Tavananna. Peki, Amurru Kralı Benteşina'nın sözlerini işittin mi?

- Hayır, daha kulaklarım duymadı.

- Sevgili Tavananna, bence Hatti ülkesine tehlike Asur'dan gelecek. Şahurunuva üstü örtülü anlatıyor ama Benteşina açıkça yazmış. Mitanni'nin yeni kralı Vaşaşatta hem savaş hazırlığı yapıyor hem de konuşuyormuş: "Hatti ülkesinin, Kizzuvatna'nın, Arzava ülkelerinin ve daha pek çok ülkenin büyük kralı Murşili arkamda. Babamın yaptığı hatayı yapmadım, Hattuşa'yı hediyelere boğdum. Asurluların üzerine yürüyeceğim, Majeste Murşili'nin askerleri, savaş arabaları arkamda olacak."

- Benteşina mı yazmış böyle?

- Evet, Tavananna. O ve Kargamış kralı soruyor; "Bu doğru mu, Asurlularla savaşa girecek miyiz?" diye. Ayrıca Benteşina sınırdaki kalelerde düşman askerlerin artırıldığını yazmış. "Ramses bu baharda hazırlık yapıyor, gelecek bahar sefere çıkacak" diyor.

- O zaman majestem şöyle yapalım: Kargamış kralı Şahurunuva'ya Nil Diyari'nin hazırlıklarını aktarıp teyakkuza geçmesini isteyelim, Amurru kralı ile birlikte Ramses'e karşı önlem alsın. İki birbirine destek olsun. Ona ve Benteşina'ya, Mitanni kralı Vaşaşatta'nın iddialarının doğru olmadığını bildirelim. Hediyeleri kabul etmek ayrı, savaşa girmek ayrı. Asur Kralı Adad Nirari'yi karşımıza almayalım. Mitanni kralı ne yaparsa yapsın. Onun savaşı, bizim savaşımız değil.

- Sevgili Tavananna aklımdakini dilin söyledi. Böylece kâhinlerin bildirdiği tehlikeden Hatti ülkesini koruruz.

- Halpa kralından haber yok mu Majestem?

- Yok, ama ona da yazalım, Kargamış ve Amurru ile yakın olsun.

Hattuşa bunaltıcı yaz sıcaklarıyla kavrulurken büyük yük kralın ulakları çoktan gideceği yere ulaşmıştı. Murşili gölgedeki çadırında oturmuş, yüksek kayalarda oyma işi yapan taş işçilerini izliyordu. Ataları zamanında başlatılmış işi sürdürmekten memnundu. Önemli tanrıların suretleri kayalara oyuluncaya kadar devam edecekti bu çalışma. Bazen eline taşı tokmağı alıp işe koyulmak istiyor, kendini frenliyordu.

Başkent Hattuşa'nın vesayeti altındaki Halpa kralının habercisi, yaz ortasında sıcakların bunalttığı böyle bir günde geldi. Diğer krallıklardan Kargamış ve Amurru habercileri de yoldaydı. Büyük krala iletilecek çok acil bir mesaj taşıyorlardı.

Üçü de aynı haberi getiriyordu: Mitanni bir daha düşmüştü.

Asur Kralı, Mitanni tahtına oturttuğu genç Vaşaşatta'nın savaş çığılıklarına çok kızmış, ordusuyla üzerine

yürüyüp onu ezmişti. Ülkesini ele geçirmiş, adamlarına Mitanni'yi yağmalatmış, esirlerle birlikte kendi ülkesine dönmüştü. Adad Nirari Asur topraklarında zafer şenlikleri düzenletiyordu.

Artık Asurlular Hatti ülkesinin komşusuydu.

Daha gelen haberi sindiremeden Asur Kralı Adad Nirari'nin elçisi Bel Karad da Hattuşa'ya ulaştı. Mursili elçiyi kabul etmeden önce günlerce bekletti. Adad Nirari'nin ne isteyeceğini biliyordu. Tanuhepa, böyle ceylan gibi gizlenerek sorundan kurtulamayacağını anlatmayı başardı ve sonunda büyükelçi Bel Karad görevini yapma imkânı buldu.

Asur Kralı gönderdiği tablette Mitanni'yi nasıl ele geçirdiğini anlatıyordu:

“Mitanni Kralı tanrıların sözünü dinlemedi ve babası gibi bize düşman oldu. Asur'u yenebileceğini, Hatti büyük kralının arkasında olduğunu zannetti. Ben Asur Kralı Adad Nirari biliyordum ki Hatti ülkesinde gerçek bir Büyük Kral var ve o benim kardeşim. Vaşaşatta, kahraman Asur büyük kralı Adad Nirari'nin karşısında duramadı. Pençelerimi geçirdim, Mitanni'yi ortadan kaldırdım. Kardeşim Büyük Kral Mursili'ye gönderdiğim hediyeleri kabul etmesini diliyorum. Kardeşim Mursili'den bir de isteğim var: Artık ben Adad Nirari'yi Büyük Kral olarak tanıdığını kulaklarım duymalı.”

Hediye olarak küçük şişelere doldurulmuş güzel kokular, altın, gümüş eşyalar, kumaşlar ve değişik giysilerin yanında, aralarında hareme alınabilecek güzel kızların da bulunduğu köleler göndermişti.

Murşili, önceden kestirilemeyen tepkilerinden birini daha verdi ve Bel Karad'ı saraya hapsedirdi. Bazen hiçbir şey olmamış gibi yapar, önemsiz muamelesi sergilerdi bazen de bağırıp çağırır, hırsla etrafa saldırırdı. Bu sefer Adad Nirari'nin böbürlenmesine kızmıştı. Karşısında büyüklük taslaması çok rahatsız etmişti. Yaşlı Tanuhepa onu tanıyordu. Böyle zamanlarda sakinleşmesi için zaman tanımak gerekirdi. Bir süre sonra yanına giderken elinde mutlaka bir hediyesi olurdu. Tören için hazırladığı işlemeli giysi böyle bir anı beklemekteydi. Murşili'ye biraz zaman tanıdıktan sonra hediyeyle ziyaret etti.

Genç adam, elinde keski, ağaç oymaktaydı. Aslan şeklini verdiği ağaç parçası üzerinde detayları çalışıyordu. Tanuhepa abartılı övgülerle söze girdi. Yaptığı çalışmayı göklere çıkardı ve hediyesini sundu. Asur elçisinden bahsetmeyecekti. Murşili uzun, mavi giysiyi ve üzerindeki gümüş işlemeyi çok beğendi. Ellerini uzatıp "Tavananna iyi ki yanımdasın" dedi. Tanuhepa da uzattığı elleri tuttu:

- Her zaman yanında olacağım Majestem. Kanatlarım, seni ve annen Maganika'yı sarmaya devam edecek.

- Asur elçisi Bel Karad'ın getirdiği sözlere ne diyorsun?

Kral pat diye konuya girmişti. Akli bununla meşguldü.

- Majestem, zaten böyle olacağını konuşmuştuk. Yeni bir durum değil ki...

Tanuhepa konuşmanın burasında susarak Murşili'nin sözlerini sindirmesini bekledi:

- Mitanni yenildi, biz yenilmedik ki...

- Ama Mitanni bize bağlıydı. Her yerde benim kaybettiğim konuşulacak.

- Ne münasebet. Dillerini koparıyoruz. Savaşa girmeden yenilmek mi olurmuş.

- Ama Adad Nirari "Kardeşim büyük kral" dememi bekliyor.

- Kardeşin mi? Güleyim bari... Aynı anadan mı doğdunuz da "kardeşim" diyeceksin. "Büyük Kral" dersin, olur biter.

Murşili'nin yüzü birden aydınlandı.

- Öyle tabii. Hemen kâtiplere haber verelim, sözlerimi yazsınlar.

- Tamam, işte. "Büyük Kral Adad Nirari, gönderdiğin hediyeleri beğendim" diye başlarsın, Mitanni'den de hiç bahsetmezsin.

Murşili konuştukları gibi tableti yazdırmaya başladı:

“Hurrilere karşı kazandığın zaferlerden söz edip övünüyorsun. Silah gücüyle kazanmış, Büyük Kral olmuşsun. Fakat hep kardeşlik konuşursun. Sana niçin kardeşim diye hitap edecekmişim? Sen ve ben sanki bir anadan mı doğduk?”

Murşili günler sonra kızgınlığını tamamen unuttuğunda Asur Elçisi Bel Karad’ın yanında getirdiği kölelerden güzel iki kızı hareme aldı. O günlerde taş işçileri daha az ilgisini çekiyor, kızlardan birisinin Vaşaşatta’nın yeni evlendiği eşi, diğerinin de gözdesi olduğunu öğrendiğinden beri sırayla odasına çağırıyordu. Hurrice anlaşıyorlar, Murşili’nin kırık dökük konuşması kızları güldürüyordu.

Bu eğlenceler arasında Vaşaşatta’nın nasıl hırslı olduğunu ve neden yenildiğini öğrendi. Asur Kralı hakkında da daha fazla bilgi edindi. Acımasız olduğunu, Mitanni’nin başkentini yaktırıp yıktırıldığını, güçlü, kuvvetli kadın ve erkekleri köle yaptığını, diğerlerini de öldürttüğünü anlattılar. Yaşlıların bir şansı olmamıştı. Mitanni başkentini de yabancı otların egemenliğine bırakmıştı. Artık orada kimse yaşayamazdı. Anlatılanları dinledikçe verdikleri kararın ne kadar doğru olduğundan emin oluyordu.

Piramses–Nil Diyarı

Yüksek tecrübeli hesap adamlarından gelen bilgiler Ramses’i memnun ediyordu. Nil nehrinin sunduğu bereketle yine Güneş ülkesinin ambarları dolacaktı. Güneyden gelen Nubye altınları da problem olmadan Piramses’teki hazine dairesine akıyordu.

Yaz sıcağında sarayın havuzunda yüzerken Nefer-tari’nin yüzü gözünün önüne geldi. Bir süredir sevgili eşiyle birlikte imparatorluk teknesiyle Nil üzerinden Karnak tapınağına bir gezi yapmayı planlıyordu. Ancak seyahat bir süre daha bekleyecekti, çünkü bahardan bu yana kuzeydeki sınır bölgelerinde hareketlilik yaşanıyor, savaş işaretleri geliyordu.

Ramses, Kadeş Savaşı’ndaki rakibi Hattileri düşündü. Şimdi onlara karşı yükselen güç Asur Kralı Adad Nirari’ydi ve firavun da ona yardımcı oluyordu. Adad Nirari’yi “Büyük Kral” olarak tanımış, bölgedeki gücünü pekiştirmesine yardımcı olmuştu.

Uzun yıllar önce Güneş ülkesinin güçsüz dönemlerinde, şimdiki Hitit büyük kralının ataları sınır bölgelere yerleşmişti. O günden beri de güzel ülkesi için bir tehditti, birkaç tanrı bile bilmeyen bu Hattiler. O zamanlar Mitanni büyük krallığının topraklarını hâkimiyetleri altına almış, geriye küçük bir krallık kalmıştı. Kadeş Savaşı'nda bu küçük krallığın askerleri de Ramses'in karşısındaydı.

Asurlular bir süredir Hititlere dış gösteriyor, Güneş ülkesinin desteğinde bölgede güçleniyordu. Mitanni'nin kalan topraklarını da gözlerine kestirmişlerdi. Firavun Ramses bölgedeki gelişmeler nedeniyle kuzeyde, sınırdaki kalelerde asker sayısının artırılması talimatını vermişti.

Havuzdan çıktı, hizmetkârlar havluya sararken kuyruk sallayarak peşinden koşan köpeğiyle odasına yöneldi. Bir toplantı yapıp son bilgileri gözden geçirmek istiyordu. İşler planladığı gibi giderse gelecek yıl Suriye bölgesine bir sefere çıkmayı düşünüyordu.

Sayfiye yeri gibi görünen Piramses'te askeri çalışmalar artmıştı. Silah atölyeleri; savaş arabası, zırh, kılıç, mızrak, kalkan yapmakla meşguldü. Döküm atölyesi durmaksızın bronz silah döküyordu. Akasya ağaçları mükemmel yayları yapmada kullanılıyor, sığır sinirleri kirişlerde gergin yay elde etmeyi sağlıyordu.

Yüzlerce at seyisler tarafından eğitiliyor, savaş arabalarının sürücüleri atlı arabalarda manevralar yapıyordu. Kadeş Savaşı Ramses'in ordusunda büyük kayıplara yol açmıştı. Bazı subaylar savaştan kaçtıkları için bizzat Ramses tarafından cezalandırılmış, soylu çocuklarından oluşan bu subay sınıfı ortadan kaldırıldıktan sonra birkaç yıldır yeni savaşçılar yetiştirilmekteydi.

Başkâtip İnena'nın heyecanlı ziyaretiyle Ramses günlük işlerine döndü. Adam saygıyla yere kapanmıştı.

- Güneşin oğlu, efendimiz, gelen haberler pek güzel.

- Neyle ilgiliymiş?

- Efendimiz, Mitanni kralı Vaşaşatta, Adad Nirari'nin pençeleri altında ezilmiş. Asurlular Mitanni'yi topraklarına katmış, insanların esir almış. Artık Hattiler Asurlularla komşu oldu.

- Bu gerçekten güzel bir haber... Bekliyorduk gerçi...

- Efendimiz, bekliyorduk beklemesine, ama bir ihtimal vardı biliyorsunuz...

- Hattili kral yardıma gidebilirdi.

- Evet, Majestem. Hattili kral, Mitanni kralının gönderdiği hediyeleri kabul etmiş ama Vaşaşatta'nın yardımına koşmamış. Kenan, Ugarit, Amurru ve Kadeş bölgesindeki bütün kalelerde bunlar konuşuluyor.

- Amurru Kralı Benteşina'dan yeni haber var mı?

- Yeni bir şey yok efendimiz. Benteşina Hattili prensesle evlenip yeniden krallığa döndüğünden beri yüzü Hattilere dönük. Yeminini bozmaz. Ancak Asur kralından gelen bir bilgi var. Adad Nirari, Mitanni zafiri sonrası Hatti Kralı'na elçi göndermiş ve kendisinin "Büyük Kral" olarak tanınmasını istemiş.

Ramses böyle bir haber bekliyordu, keyiflendi. Hatti ülkesinin yeni kralı savaşçı biri değildi anlaşılan. Artık gelecek baharda sefere çıkmak için engel kalmamıştı. Başkâtip İnena'dan komutanları toplantıya çağırmasını istedi. Onların görüşünü de alacaktı. İnena yanından ayrılırken kendi kendine söylendi:

"Hatti Kralı, Adad Nirari'ye istediğini verir."

Beklerken haklı bir gururla Nil nehrine baktı, gülmüseddi. Güneş ülkesi tehdit edilemezdi ve toprakları güvence altında olmalıydı. "Tanrı Amon benimle" diye düşündü.

Hakpiş Kalesi

Hatti ülkesinin bitmek bilmez bayram ve şenlikleri dolayısıyla Hattuşili yorgun düşmüştü. Neredeyse yılın her günü kutlanacak bir konu bulan Hititlerde şenlik, şölen bitmiyordu. Antahşum bayramı bitince yağmur bayramı törenleri başlıyordu. Bu törenlere eksiksiz katılmaya çalışan Hattuşili aylardır yollardaydı, yine şehir şehir dolaşmıştı. Yukarı Ülke sınırları içinde yer alan Hakpiş, Nerik, İshupitta, Marişta, Hişşaşhapa, Katapa, Hanhana, Darahna, Hattena, Durmitta, Pala, Tumana, Gaşşıya, Şappa nehri ve Hulana nehri ülkesi Hattuşili'nin kontrolündeydi. Hepsinde tören düzenlenmiyordu ama yol üzerinde olanlara uğrayarak geçmeyi adet haline getirmişti. Gittiği kentlerde kale efendileri tarafından büyük ilgi görüyor, halkın sevgi gösterileriyle karşılanıyor, şenlik ritüellerinde başrahip olarak görev yapıyordu.

Yaz sonunda bağbozumu şenlikleri için Hakpiş'e döndü. Eğik güneş ışıklarıyla sonbahar, geldiğini çoktan belli etmişti.

Bağbozumu şenlikleri bütün gün sürüyordu. Niha yet şölen sona erip tapınaktaki ayinler tamamlanınca üzümlerin toplanması için işaret verilmiş oldu. Tanrıların izni olmadan hasat yapılamazdı.

Hattuşili şenliklerin ertesi günü kale yakınındaki büyük arazi sahibinin misafiriydi. Puduhepa ve çocuklar da beraberindeydi. Puduhepa kocasının önceki eşlerinden doğan çocuklarını kanatları altına almış, eğitimleriyle yakından ilgileniyor, bu tür şenliklere ayırım yapmadan hepsini götürüyordu. Yeni doğmuş olan bebeği artık emekleme dönemine girmek üzereydi. Açık havada, dadısının himayesinde gülücükler saçıyordu. Çocuklar, çılgıklar atarak araziye yayıldı, yeşil üzüm bağlarının içinde kayboldu. Ev sahibi, bu çok hatırlı konuğuna, saatlerdir ateşte pişirilen kuzu çevirme yanında nadide şaraplarından ikram etmek üzere hazırlık yapmıştı. Pişen etin güzel kokusu burunlarında tütüyordu.

Amurru Kralı Benteşina'nın gönderdiği haber geldiğinde masaya yeni oturmuşlardı. Kuzu çevirmenin ilk lokmaları ağza atılırken ulak ve yanındaki kâtip kapıda görüldü. Hattuşili önemli bir haber geldiğini anlamıştı. Ev sahibinden sakın bir oda göstermesini is-

tedi. Kulakların duyamayacağı sessiz bir köşede kâtibin okuduğu tableti dinlemeye başladı. İyilik haberlerini duyuran, Gaşşulaviya'nın muhabbetini ileten standart girişten sonra Benteşina Mitanni'yle ilgili şaşırtıcı haberi veriyordu. Kral Vaşaşatta Adad Nirari'ye yenilmiş ve Asurlular topraklarını işgal etmişti. Artık Mitanni diye bir ülke yoktu.

Benteşina, bunun dışında bir de bölgedeki bütün kale efendilerinin Hatti ülkesi büyük kralı Murşili ile alay ettiğini, mümkün olduğunca saygılı bir üslupla duyuruyordu. "Gönderilen hediyeleri aldı ama Vaşaşatta'nın yardımına koşmadı, diyorlar."

Korktuğu başına gelmişti. Atası Şuppiluliuma zamanından beri Hititlere ait olan bir toprak kaybedilmişti. Benteşina bununla da kalmıyor, Firavun Ramses'in baharda sefere çıkacağını kesinleştiğini bildiriyordu. Amurru üzerine yürürlerse Nil Diyarı savaşçılarını tek başına durduramayacağını yazıyor, Büyük Kral Murşili ile kendisi için konuşmasını istiyordu. Kargamış ve Halpa krallarının yardımcı olması için talimat gönderilirse şükran duyacaktı.

Hattuşili yumruklarını sıktı, gelen haberi içine sindirmeye çalıştı. Mitanni gibi Amurru da kaybedilebilirdi. Bu noktada artık bir müdahalede bulunmalıydı. Başkente gidecek, yeğeni Murşili ile konuşacaktı.

Büyük krala hesap soramazdı elbette ama en azından Amurru için gerekli talimatları göndermeyi sağlardı. Yeğeniyle en yumuşak, en uygun üslupla konuşmalıydı ki işine müdahale ediyormuş gibi anlamasın, kendisini suçladığını düşünmesin. Bütün iştahı kaçırmıştı, yine de ev sahibinin ısrarıyla biraz daha kaldı.

Kaleye döndüklerinde onları bir sürpriz daha bekliyordu. Eski Vali Midanavuma ziyarete gelmişti. Adam daha önce bir kere gelmiş, sonrasında sürekli habercilerini göndermiş, şimdi ikinci ziyaretini yapmaktaydı. Puduhepa dönüş yolunda kocasından Mitanni konusunu öğrenmiş, canı sıkılmıştı. Midanavuma'yı görünce ikisi de bu önemli haberi bizzat getirdiğini düşündü. Yaşlı adam elbette böyle önemli bir haberi getirmek için de gelirdi ama şu anda geliş sebebi bu değildi.

Hattuşili ile Puduhepa Midanavuma'yı sakinleştirip tane tane anlatmasını istediler. Mitanni olayından daha önemli ne olabilirdi ki onu böyle apar topar Hakkı'ya getiren?

- Sormayın efendim, nasıl mahcubum bilemezsiniz.
- Sakinleş de öyle anlat Midanavuma. Neden böyle telaş içindesin?

Yılların devlet tecrübesiyle Midanavuma bu tür haberlerin pat diye söylenmeyeceğini öğrenmişti. Önce girizgâh yapılır, karşı tarafın dikkati farklı konulara çekilir, ardından ana konu sindirilerek aktarılırdı.

- Telaşımın sebebine geleceğim efendim ama hizmetimde bir kusur görüp görmediğini merak ederim. Benden memnun musun majestem?

- Bu nasıl soru Midanavuma, memnunum elbette. Küçük çocukken bana kötü bir hastalık gelmişti ve o zaman babam beni senin eline vermişti. Sarayda kâtiplerin başıydın. Beni iyileştirdin. O günden beri senden memnunum. Sadakatini hiç eksik etmedin. Babam ve abim tarafından onurlandırılmış birisin sen.

- Gözlerim yaşardı, içim titredi efendim. Beni duygulandırdın. Anlatacağım konu bana olan güvenini tehlikeye atacak diye korkarım da ondan sordum.

- Bugüne kadar saygını, bağlılığını ispatladın, bildiklerini paylaştın. Hatti ülkesi zarar görmesin diye uğraşırsın, öyle biliyoruz.

Hatuşili sözlerin arkasından gelecekleri merak ediyordu. Midanavuma böyle bir giriş yaparsa mutlaka bir kabahati var, demekti.

- Aynen öyle kralım. Ne eksik ne de fazla söylersin. Bu nedenle güven konusunu açtım. Sana kastı olan birileri var ve beni kullanmışlar. Farkında olmadan

alet olmuşum. Efendimiz, öğrenir öğrenmez koştum geldim.

Puduhepa elini göğsüne koydu, derin nefes aldı. İşte korktuğu başına gelmişti.

- Peki, kimmiş bize kasteden?

- Kralım, sana gönderdiğim kâtip... Hani burada görev vermiştin.

- Evet.

- O bir casusmuş efendim. Öğrenince fırtına tanrısının şimşekleri beynimde dolaşiyor gibi oldum. Yola nasıl çıktım, nasıl buraya ulaştım bilemiyorum.

- Nasıl olur Midanavuma, kim onu buraya casusluk yapmaya gönderebilir?

- Yüce efendim, o kadar şaşkınım ki... Bunca tecrübem boşunaymış. Ana Kraliçe Tanuhepa beni atlatmayı başarıp kâtipi sana göndermemi sağlamış.

Hattuşili'nin yüzü gerilmiş, kaşları çatılmıştı.

- Bu nasıl olmuş Midanavuma?

- Adamı saraydan atmış gibi göstermiş. Oğlum Valvaziti tablet evi başyken görevden alınmıştı, biliyorsun. Adamları ona bağlı olmaya devam ettiği için ana kraliçe kızıyordu. Bu kâtipi da o sebeple saraydan kovmuştu. Öyle sanıyordum. Bilmeden buraya yollamışım. Bu böcek ana kraliçeye hizmet edermiş.

- Sen ve oğlun Valvaziti için çalışır, istihbarat sağlanmış, öyle yazmıştın bize.

- Evet efendim, öyle biliyordum. Meğer bu casus ikili çalışmış. Benimle yakınlık kurup güven kazanmış ve sonra da saraydan kovulmuş gibi gelerek benim aracılığım ile buraya yerleşmiş.

- Nasıl öğrendin bunu Midanavuma?

- Efendim, oğluma kâtiplerden biri gelip kuşkulardan bahsetmiş. Bu böceğin güvenilmez olduğunu, saraydan atılmasına şaşırduklarını anlatmış. Ana kraliçeye çok yakındı, demiş. Biz de araştırmaya başladık.

- Bu dedikodularla mı adamı suçluyorsun?

- Bu kadar değil elbette efendim. Bu kuşklar üzerine kulaklarım daha açık oldu, gözlerim görünmeyeni görmeye çalıştı. Nihayet bir ipucu yakaladım.

- Uzun yollardan dolaşarak anlatıyorsun Midanavuma.

- Efendim nasıl öğrendiğimi sormuştun da... Bağışla...

- Tamam, devam et!

- Geçen aylarda komutanların sizi ziyaretinden sonra ana kraliçeye haber uçurulmuş.

- Tanuhepa bizi bu kadar yakın izliyor demek.

- Efendim, eminim elinden gelse nefes alışını sayardı. Kraliçe Tanuhepa mesajı okuduktan sonra tableti

imha etmiş ve çöplüğe attirmiş. Bizim adamımız tesadüfen kırık parçalarda komutan ve Hakpiş yazısını görmüş. Kil parçasını bana getirdi. Bir başka kırık parçada Tavananna işareti ve böceğin mührü görülüyor. Şimdi elimde, bakın...

Hattuşili ve Puduhepa şaşkındı. Puduhepa adamın kaleye ilk gelişini hatırlamaya çalıştı. Sesli düşünüyordu.

- Epey zaman önceydi, Kaşka ülkelerine sefere çıkmamıştın daha...

Hattuşili karısının hafızasına ve zekâsına hayrandı. Puduhepa, kaşları yukarı kalkıp, gözlerini sağa sola devirerek düşünürken devam etti:

- Hatta hastalanıp yattığında başkente hekim Marduk'u almaya bu kâtibi göndermiştik. Hattuşa'da ana kraliçeye senin hastalığın hakkında da bilgi vermiştir.

Puduhepa burnundan soluyordu. Hattuşili de başını öne arkaya sallıyor, kaşlarını çatmış, eşini dinliyordu. Öfkesini kontrol ediyor, sakın görünmeye çalışıyordu.

Midanavuma kâtibin hekim istemek için geldiğindeki halini hatırladı. Konuşurken gözlerini kaçırmış, elini koyacak yer bulamaz gibi davranmıştı. Puduhepa'ya katıldığını belli etti. Puduhepa birden Midanavuma'nın hediye olarak gönderdiği keten çarşafı hatırladı.

- Bize gönderdiğin hediyeleri hatırlıyor musun? Bu adam geldiğinde senin gönderdiğin hediyeler arasında

bir de yumuşak dokunmuş, güzel bir çarşaf vardı. Sor-
dum, “Efendim Midanavuma Asurlu tüccardan majes-
temiz için özel olarak satın aldı” dedi.

- Kraliçem, ne büyük yalan! Ben sadece çiftliğimde
yetişen ürünlerden göndermişim. Hiç böyle bir hediye
göndermedim.

- Şimdi daha iyi anlıyorum, demek ki kara büyüü
o çarşafla majestemin yatağına kadar eriştirmişler. O
zaman biraz hayret etmişim bu hediyeye ama nedense
üzerinde durmadım. Sana yazıp sormalıyım.

Yüzünü Hattuşili’ye çevirdi, sevgiyle bakarak, “Ah
büyük efendim” dedi, “Ne şanslıymışız ki Azzari kadın
o zamanlar vekil boğa yaptırdı da çarşaf dâhil kullandı-
ğın her şey yakıldı.” Hattuşili geçmiş olayları hatırladı.
Puduhepa devam etti:

- İnsanlara iyilik yapsan da kötülükleri engelleyemi-
yorsun. Bak, ellerinle tahta oturtun, ana kraliçeyi sara-
ya getirdi, birlikte canına kastediyorlar.

Bir süre üçü de konuşmadı. Hattuşili içinden “Bu
savaş açmaktır” diye geçirdi. Midanavuma önüne ba-
kıyor, bunca tecrübesine rağmen oyuna getirilmiş ol-
duğuna hâlâ inanamıyordu. Çok mahcuptu.

Hattuşili casusu getirmelerini istedi. Kâtibi huzura
çağırıp kanıtları göstererek mahkeme edecekti. Bu su-

çun cezası ölümdü. Hatti ülkesinde ölüm cezasından kaçınılırdı, bazı durumlar hariç.

Adam apar topar getirildi ve kırık tablet parçasındaki mühür gösterilerek suçlu ilan edildi. Casus önce ret yolunu seçti:

- Efendilerim, bu mühür bana ait değil.

Midanavuma hazırlıklıydı. Hemen adamın başka belgeler üzerindeki mühürlerini gösterdi. Casus her adımda yeni bir savunmaya geçiyordu. Diz çökmüşken kendini yere atıp uzun tirada başladı:

- Kara topraklar üzerindeki kamışlar gibi önünde eğilirim majeste.

Yere eğilip kalkıyordu.

- Şu anda yaşarken dahi ölmüş bir insan olduğumu biliyorum, ama beni dinleyin! Bu mühür bana ait, ama ben kullanmadım. Her zaman tanrıların gerçek hizmetçisiyim. Asıl suçlu yerine niye benim üzerime geliyorsunuz?

Hattuşili savunmasını duymak için sustu.

- Hakpiş kralımın başına kötü şeyler geldiğinde ben herkesten çok üzuldüm. Büyüğüm Midanavuma, sana sığınırım, beni ana kraliçenin zulmünden kurtarmasaydın kraliçe pusu kurdurup beni öldürtecekti. Yanına geldiğimde dağlardaki sular gibi gözümden yaş akıtmadım mı?

Midanavuma, Hattuşili'nin göz işaretiyle adama okkalı bir tokat atıp susturdu.

- O dağlardaki sular bir daha beni kandıramaz, hain. Şuna bak, dili uzamış, ağzına sığmıyor. O büyülü çarşafı benim gönderdiğimi söylerken de böyle uzun dilliymişsin. Sus, konuşma!

Görevi başarsaydı ana kraliçe onu tablet evi başı yapacak, bütün anlaşmalarda adı geçecek, Hatti kralına gelen hediyelerden pay alacak, krallığın protokoldeki dördüncü adamı olacaktı ama şimdi başına geleceği biliyordu. Hattuşili kararı açıkladı: Boğazı kesilecekti.

Midanavuma cezasını bizzat vermek istedi. Böyle bir oyuna getirilmiş olduğu için yaşlı adam kızgın boğalar gibiydi ve saldıracak yer arıyordu. Eline geçirse o anda ana kraliçeyi de boğazlayabilirdi. Hattuşili ona izin verdi.

Tahurpa Kalesi

Kambur ihtiyar günlerdir yoldaydı. Geçtiği yerlerde köylülerle sohbet ediyor, onların gelecekle ilgili sorularına fala bakarak yanıt veriyor, bu sayede evlerine konuk oluyor, karnını doyuruyordu. Bilge adamdan memnun kalan ev sahipleri ayrılırken yanına azık katıp öyle uğurluyordu. Tippuva'daki işini tamamlamış, Tahurpa'ya doğru yola koyulmuştu. Orada da aynı şeyi arıyordu: İnsanoğlunun ayak basmadığı bir yer... Aradığını bulunca Ankuva, Zippalanda, Haranaşşa, Haita ve Tippuva'daki ritüeli tekrarlamaya başladı.

Şafak vaktiydi, güneş yeraltından yeni çıkıyordu.

Cebindeki taşlardan her birini uğradığı yerde kale dibine gömdüğü için azalan taşlarla işleme devam etti. Hurrice dualarla taşları daire şeklinde yere dizdi. Ortasına tunç su tasını koydu ve su doldurdu. Bunları yaparken ruhani sesi insanların ayak basmadığı toprak-

larda yankılanıyor, bağdaş kurup oturduğu yerde öne arkaya doğru sallanarak dua okuyordu:

“Yağmur suyunun evin damını yıkadığı gibi Hattuşa'nın kiri de yıkansın, temizlensin! Hak etmeyen Büyük Kral olmasın!”

Aynı sözleri tekrarlayarak dairenin taşlarından birini suya attı. Sesi kayalardan geri dönerken gözbebekleri kayboluyor, beyaz yuvarlaklar korkutucu şekilde ortaya çıkıyordu.

Suyla işi bitince tunç tasa attığı taşı eline aldı, suyu Tahurpa yönünde savurdu. Aynı ritüeli yaktığı ateşle tekrarladı.

İş tamamlanmıştı. Kalktı, Tahurpa kalesine doğru yola koyuldu. Ateşten aldığı taşı güneş yeraltına dönmeyen hemen önce kalenin girişine gömecekti. Kale kapıları kapatılıp mühürlenmeden içerde olmalıydı.

Başkent Hattuşa–Büyük Kale

Hattuşili üç günlük yolculuğun sonunda başkentteydi. Hattuşa'ya gelmek onu her zaman mutlu ederdi. Yola çıkmadan önce bilge kadın Azzari gerekli incelemeyi yapmış, Tanrıça İştâr aracılığıyla tehlike olup olmadığını bütün tanrılara sormuş, güvenle gidebileceğini söylemişti. Artık tedbiri iki katına çıkarmışlardı.

Sonbaharın sarı kırmızılı rengârenk yollarından geçerek seyahatini tamamladı. Buraya son gelişi yeğenin tahta çıkışı sırasındaydı. O zaman kalabalık bir heyetle gelmişti. Şimdi yanında Puduhepa yoktu, aklındaki sorular ve kendisine eşlik eden muhafızlarıyla sarayda konuktu.

Büyük kale şehrin gözbebeği bir saray olarak kayalık tepede kendine özgü surlarıyla yükselirken insana yüce bir yerde bulunduğu duygusunu verir, Hattuşili'de özel kıpırtılar yaratırdı. Göğsü heyecanla inip kalkar, buraya ait olmanın gururunu bir kez daha yaşardı. Tahtta

oturan Murşili buranın görkemini hak etmediği için ilk kez burukluk duyuyordu.

Gelmeden önce ulak göndermiş, uzun zamandır görüşemedikleri için birikmiş konular bulunduğunu, son gelişmeleri paylaşma gereği duyduğunu, bu nedenle ziyaret etmek istediğini bildirmişti. Başkentle arasındaki üstü örtülü savaşta yeğenin yerini görmek istiyordu. Büyük Kral Murşili'nin cevabı kısa oldu; memnuniyetle bekliyordu. Tahta tablet kâtibi kralın mesajını ve altındaki mührü Hattuşili'ye gösterdi.

Amcayla yeğen Murşili'nin çalışma odasında iki koltuğa kurulup aradan geçen süredeki olayları konuşmaya başlarken gerginlerdi. Hattuşili hediye olarak altın saplı demir bir hançer sundu. Yukarı Ülke'deki kentleri, Nerik'in imarını, Kaşkalarla yaptığı anlaşmaları, son seferde ele geçirdiği kaleleri anlattı ve elde ettiği ganimetlerden başkente gönderdiklerinin dökümünü verdi. Murşili memnuniyetle kafasını salladı.

Amcasıyla başkentte son görüşmeleri tahta çıkışının ertesi günüydü ve aradan geçen birkaç yıl Murşili'de büyük değişiklik yaratmıştı. Her ne kadar Nerik gibi kutsal yerlerdeki törenlerde birlikte olsalar da tören bitiminde ayrıldıkları için uzun uzadıya görüşme ola-

nağı olmamıştı. Hattuşili onun endişe dolu olduğunu, güvensiz baktığını, bakışlarını kaçırdığını, bu durumu kapatmak için mağrur görünmeye çalıştığını algıladı. Acaba bakışlarını kaçırması, amcasının sarayına casus yerleştirdiği için miydi? Murşili'yi rahatlatacak sözlerle konuşmasına başladı.

- Majestem, buraya son gelişimde gözlerimin gördüğü şehir başkaydı. O zaman ihmal edilmiş bir kent vardı, gözlerim şimdi görkemli bir şehir görüyor. Bir mucize olmuş, sanki Büyük Kral sihirli asasıyla dokunmuş.

İkisi de gülümsüyordu. Gözleri kralın yanındaki asa askılığına kaydı, krallığın simgesi kıvrık uçlu asanın altın tutamağı pırıl pırıl parlıyordu.

Murşili gülümserken bile gergindi. Çocukluğunda babasının örnek olarak gösterdiği kişiydi Hattuşili. Babası kardeşini çok severdi. On iki yaşındayken savaş arabasında küçük bir savaşı yönettiği, ok atma yarışlarındaki birincilikleri, askeri başarıları Murşili'ye anlatılır, ondan da böyle savaşçı olması beklenirdi. O her seferinde kaytarmanın yolunu bulur, soluğu savaş arabası atölyelerinde alırdı. Bütün merakı ağaç oymacılığı, taş işçiliğine dönüktü. Kil hamurlarıyla çanak çömlek yapmak, üzerlerini boyamak, tunç atölyesinde metale şekil verilmesini öğrenmek en büyük ilgi alanıydı. O sert

metalın kızgın ateşte eriyip aktığını izlemek büyüleyiciydi. Hele metal ustasının gururla anlattığı bilgileri dinlemek çok hoşuna giderdi.

- Prensım, bakın, tunç ne kadar sert. Bakır ve kalyandan bile sert. İkisi birleşince bu kadar sert bir metal olması tanrıların gücü...

Babası bu ilgiyi anlamıyor, bir prensin görevinin bu işleri yapmak olmadığını, yapanları yönetmek olduğunu söylüyordu. Sonunda oğluna karşı sert bir önlem olarak onu atölyelerden uzaklaştırdı. Artık prens ilgisini kraldan saklamaya mecbur kalmıştı. Askeri eğitimi çok önemsedikleri için savaş tekniklerini öğrenmeye yöneldi.

İşe savaş arabası kullanmayı öğrenerek başladı. Eğitimciler atların arabaya koşumundan hızlı manevralara kadar çeşitli yönlerini gösterdiler. Mızrak kullanma, ok atma, savaş baltası ve kılıç kullanma dahil her şeyi öğrendi. Ancak ondan sonra babası onu rahat bıraktı ve çocukluk ilgilerine geri döndü.

Tahta çıktıktan sonra Hattuşa'nın imarına bu kadar önem vermesi, şehrin abat edilmesini yakından izlemesi bu nedenleydi.

- Sevgili amcam atalarımın gördüklerimi yapmaya çalışıyorum.

- Tanrılarımızı memnun ediyor, evlerinin bakımını yaptırıyor, onlara hizmet eden rahiplerin ihtiyaçlarını eksiksiz görüyorsun. Pek güzel, kutlarım.

Büyük Kral Murşili biraz rahatladı, ilk sözler önemliydi ama güvensizliği hâlâ üstündeydi. Yapılanlar hakkında uzun uzun bilgi verdi. Yeni ambarları ve havuzları anlattı. Tarhuntaşsa'dan taşınmanın zorluklarından bahsetti. Tanrılar şehrine gidip yapılanları göstermeyi teklif etti.

Hattuşili dikenli konulara girmemeye özen gösteriyor ne Mitanni'nin kaybından ne Asurlulardan bahsediyor ne de casus konusunu anıyordu. İlk iki konuyu konuşmayı son güne bırakmıştı. Asurluların Mitanni'yi işgali hakkındaki görüşlerini kralın ağzından dinlemek isterdi. Casus konusunu açmayı, ana kralıçeden bahsedip bahsetmemeyi duruma göre kararlaştıracaktı.

Daldan dala atlayarak av hikâyelerini ve ziyaretlerde karşılaştığı değişik olayları paylaşmaya devam etti. Birlikte katıldıkları Nerik'teki Purulli şenliğini andı, Nerik'i bir sonraki ziyaretinde oradaki beylerin söylediklerini aktardı. Genç kral çok yakışıklı, boylu poslu ve heybetli..." demişlerdi. Hattuşili sözlerinin devamını söylemedi; "...tıpkı amcası Hakpiş Kralı Hattuşili'ye benziyor".

Murşili hatırlı konuğunu iyi ağırlıyor, saray mutfağının en güzel yemeklerini ikram ediyordu. Hattuşili

geldiğinin sabahında güneş doğar doğmaz büyük tapınağa gitmiş, tanrılara armağanlar sunmuştu. Tarhuntaşşa'ya götürülmüş olan kutsal heykelleri tekrar yerli yerinde görünce keyiflenmişti. İkinci gün kenti çevreleyen ormanda ava çıktılar. Ava eşlik eden soylular, muhafızlar ve koşturan av köpekleriyle büyük bir kalabalık etraflarını sarmıştı. Şipaziti baş muhafız olarak Murşili'nin yanı başındaydı. Bütün dikkati konuşulanlar üzerineydi, duyduklarını ve gözlemlerini babasıyla paylaşacaktı.

Bir zamanlar Armatarhunda ailesi büyücülükle suçlandığında, Hattuşili Şipaziti'yi suçsuz bulmuş, sürgüne göndermemişti. O olaydan sonra ilk karşılaşmalarıydı. Genç adamın yüzüne “Minnet ifadesi görür müyüm” diye dikkatle baktı, tersine gözlerini kaçırarak bir delikanlı gördü. Sonrasında sık sık Şipaziti'nin bakışlarını üzerinde hissetti, kaşlarını çatıp kendisini izlerken yakaladı. Düşmanlarının büyük kralın etrafını sardığından emindi artık.

Dışardan bakanlar genç kralla amcasının keyifli zaman geçirdiğini düşünüyor olabilirdi ama her ikisinin de aklını kemiren konular beyinlerinin bir köşesinde bekliyor, Murşili içinden amcasının geliş amacını sorgulayıp duruyordu.

İkinci gün Murşili, amcasının yaptıklarını anlatmak ve güven tazelemek amacıyla geldiğini düşünmeye başladı. Amcası bunu delikanlının gözlerinde okuyordu. Bu düşüncenin pekişmesine yardımcı olacak rahatlık içinde tatlı tatlı sohbet edip dikensiz konularda yeğenin keyiflenmesini sağladı. İstedığı zaman eğlenceli biri olur, çevresindekileri gülmekten kırıp geçirecek çeşitli konular bulurdu.

- Sonra bir baktım arkasına bakmadan kaçıyor. Adamları onun kaçtığını görünce ondan hızlı kaçıyor. Kaşkalının ayakları arkasına vuruyor koşarken. Biraz bekledim, kurtulacağını zannetsin, diye. Sonunda yayı gerdim, oku kaba etine hedefledim... Yere kapaklandı tabii.

Genç kral kahkahayı bastı. Sahne gözünde canlanmıştı. Poposuna saplanmış okla yerde yüzüstü yatan düşman... Amcasının anlattığı hikâyeye kendini kaptırmıştı. Bu durumda yapılacak tek hareket, elindeki hançerle Kaşkalının canını almaktı. Ne de olsa pislik insanlardı. Bu adilere insan demek bile mümkün değildi. Her türlü cezaya layıktılar. Onlara anlayışla yaklaşan bir tek Hattuşili vardı. Armatarhunda zamanında, yakalanan bir Kaşkalı derhal öldürülürdü.

Hattuşili dinleyicisinin olayı kafasında canlandırmasına yardımcı olacak kadar bir süre duraksayarak konuşmayı sürdürdü.

- Amacım öldürmek değil... Adamı kaleye getirdim... Hekimlere teslim ettim... Bir süre sonra iyileşti tabii... Kaşkaları gözümün içine bakıyor, niyetimi anlamaya çalışıyor... Belli etmiyorum... Savaşçılarım bu durumla çok eğleniyor tabii... Adam önemli bir Kaşka lideri ve ben onu kazanmayı düşünüyorum... Böylece diğer Kaşkalar üzerinde etkimiz artacak... Sonunda başardım... Bugün o Kaşkaları Yukarı Ülke'deki en önemli tüccarlardan birisi. Ura limanındaki gemileri karşılayan kervanlardan en büyüğü onun. Ara sıra beni misafir eder, "Bana saptığı ok, meğer hayatımı kurtarmak içinmiş" diye şükranlarını sunar. Düşmanlarımızı bile iyilikle kazanmalıyız değil mi majeste?

Murşili amcasının Mitanni dolayısıyla iğnelediğini zannetti, gergin konuştu.

- Düşmanını da ayırt edebilmek gerek değil mi?

Hattuşili gülümseyerek ortamı yumuşattı.

- Elbette majeste. Aynı şeyi söylüyoruz. Dostu düşmandan ayırt etmek çok önemli. Dostunu, akrabanı kollayacaksın. Onların evine casus göndermeyeceksin.

Bunu söylerken Murşili'nin yüzüne dikkatle bakıyordu. Tek bir kımltı bile olmadı. Murşili safiyane biçimde amcasına bakıyor ve onu onaylıyordu.

- Elbette değerli amcam.

Murşili'nin casus konusunu bilmediğini anladı. Tanuhepa kendi başına harekete geçmiş olmalıydı. Yeğeni yüz ifadesini bu kadar başarıyla kontrol edemezdi.

Üçüncü ve son gün Büyük Kral Murşili, surları ve kent içinde yapılan inşaatları gezdirmeyi teklif etti. Tanrılar şehri tapınağına da gidecek, hem taş işçilerinin son çalışmalarını inceleyecek hem de tapınağın inşaatı biten bölümünde birlikte dua edeceklerdi. Hattuşili getirdiği hediyeleri tanrılara sunacaktı.

Yorucu bir turun ardından büyük kralın çalışma odasına döndüler. Ekşi ekmek yiyip şarap yudumlar-ken Murşili Asur Kralı Adad Nirari'den söz açtı. Konunun kendiliğinden gelişmesi Hattuşili'yi memnun etmişti.

Mitanni kralını suçlayarak anlatmaya başladı. Amcasının konuya ilgi gösterdiğini görünce kendini aklayacak fırsatı yakaladığını düşünerek anlatmayı sürdürdü.

- Eski kral, Hatti ülkesinin büyük kralı olarak tahta oturduğumda bana hediyeleriyle elçisini göndermedi ve ben Büyük Kral Murşili'yi kutlamadı.

Şikâyet tonunda, haklı olduğuna inanan, küskün bir edayla anlatıyordu.

- Hem Hatti ülkesinin büyük kralını önemsemiyor hem de kendiliğinden Asurlulara saldırmaya kalkıyor. Beceriksiz... Durduk yerde tahtından oldu. Adad

Nirari bunu tepeledi tabii. Bana gönderdiği tablette aynen böyle yazmış.

Hattuşili “Büyük hata” dedi.

Genç yeğene bunların sebepsiz olmadığını, kral-
lıkların kısa sürede güç kaybedip kazanabileceğini,
ufak hataların büyük sonuçları olabileceğini anlatmak
isterdi ama buluttan nem kapacak gibi görünen Murşili’nin bunu yanlış anlama ihtimaline karşı sustu.

Genç kral anlatıyordu:

- Yerine, Asurlular, oğlu Vaşaşatta’yı kral yaptı. Babası gibi o da doğru olmayan işlere kalkıştı. Güya aynı hataya düşmek istemedi, zengin hediyelerle, beni, Hatti ülkesinin büyük kralı Murşili’yi kandırabileceğini sandı. Hediyeler sundun diye seninle neden savaşa gireyim? Aklınca, Asurlularla bizi savaştıracak. Kâhinler “Hatti ülkesi için bir tehlike görüyoruz” deyince durdum. Tehlikeyi açık açık görüyordum. O nedenle karışmadım, bıraktım. Babası gibi Vaşaşatta da tahtından oldu.

Hattuşili, “Hediyeleri kabul ettiğin gibi askerimizi de o bölgeye sevk etseydin gövde gösterisi olur, Asur Kralı Mitanni’ye saldıramazdı” demek istedi... Kâhinlerin gördüğü belki başka bir tehlikeydi. Bazen düşmanın gözünü korkutmak yeterdi. Daha olmadı babası Büyük Kral Muvatalli gibi sefere çıkar, Hatti ülkesinin gücünü düşmana gösterirdi. Biliyordu ki,

Asurlular haksız yere saldırırsa bütün tanrılar Hatti ülkesi kralının yanında olur, savaşı kazanırdı. Asur Kralı hatalı olacağı için tanrılar onu terk ederdi. Tanrıların ilahi gücünü anlamadan, o gücü içinde hissetmeden karar almamalıydı bir kral. Sustu, hiçbir şey söylemedi.

Murşili anlatmaya devam ediyordu:

- Asur Kralı Adad Nirari, Vaşaşatta'yı tahtından indirdikten sonra insanları esir aldı, yürüyemeyecek olanları öldürttü, Mitanni'nin başkentini yerle bir etti, yabani ot diktirdi. Bir daha orada şehir kurulamaz. Bu yetmedi, Hatti ülkesi kralından kardeşlik istedi. İşte buna çok kızdım. Biz aynı anadan mı doğduk ki ona kardeşim diyeyim?

Kafasını hafif geriye atıp burnunu yukarı kaldırarak gururla sözlerini bağladı:

- Asurlulara savaş açmayı düşünmezken Mitanni kralı bizi savaşa sokmaya çalıştı. Tuzağa düşmedim, tanrılarımın ülkesini korudum.

Hattuşili yumuşak bir yüz ifadesi takınıp söylenenleri yorum yapmadan dinliyordu. Sol yanağındaki yara izi bile o anda daha sempatik görünüyordu. Konuyu Benteşina'ya getirmek için Kargamış ve Halpa krallarını sordu.

- Güneşim, Şahurunuva güçlü bir kraldır, bağlılığı

konusunda kuşku yok, Halpa kralı da öyle. Son dönemde kenara çekilmediler değil mi?

- Değerli amcam, her ikisi de tam bir işbirliği içinde. Sürekli bilgi gönderip dayanışma sergilediler. Benteşina da Amurru Krallığı'na layık olduğunu kanıtladı. Sonsuz bağlılığını bildiren bir tablet gönderdi. Güneş ülkesi kaleleri son zamanlarda askerle dolmaya başlamış. "Firavun Ramses tekrar saldırıya geçebilir" diyor.

- Benteşina'yı krallığına gönderme kararımızın ne kadar doğru olduğu ortaya çıkıyor. Kızım Gaşşulaviya'ya hürmet ediyor, bana sürekli iyiliğini yazıyor. Bundan sonra yüzünü Güneş ülkesi kralına çevirmeyeceğine eminim. Her türlü desteği hak ediyor.

- Ben de kuşkulanmıyorum amca, anlaşmamıza sadık. Her yıl gerekli ödemeyi yapıyor, hatta arada anlaşmada bulunmayan hediyeler gönderiyor. Bunu konuştuğumuz iyi oldu. Kargamış'la Halpa kralına birer talimat gönderip Benteşina'nın yanında yer almalarını ve Nil Diyarı savaşçıları saldırmadan önce Amurru'ya destek kuvvet göndermelerini isteyeceğim.

- İsbetli karar Güneşim.

Hattuşili istediğini elde etmişti. Tanuhepa ve casus meselesini açmayacaktı. Midanavuma'nın aracılığından bahsetmek zorunda kalmak istemiyordu. Aralarında yaşlı kraliçenin konusu hiç geçmedi. Hattuşili

sormadı, yeğeni de ana kraliçeden bahsetmedi. Sadece ertesi sabah yola çıkarken Tavananna'ya iyilik dileklerini bildirdi. Murşili yeni hatırlamış gibi “Söyledim mi bilmiyorum, Tavananna Tanuhepa memleketi Kizzuvatna'ya gitmişti” dedi. Hattuşili gülümsedi, konuyu geçiştirdi. Zaten saray hizmetkârları ana kraliçenin, Armatarhunda ve kralın annesi Maganika ile birlikte Kizzuvatna'ya gittiğini söylemişlerdi. Elbette rahip Vatarmi de yanlarındaydı. Endişelerin karşılıklı olarak gizlendiği samimiyetsiz ziyaret sona ermişti.

Gösterdiği konukseverlik için abartılı teşekkürünü yaptı, yola çıkmak üzere kralın odasından ayrıldı.

- Büyük kralın konuğu olduğumu pek güzel hissettirdin. Majestenin evinde iyi ağırlandım. Başkentimiz şahane bakım görüyor. Tanrılarımızın heykelleri nihayet asıl yerine dönmüş. Büyük iş başarmışsın Güneşim. Tanrılar şehrindeki yeni taş oymaları ve genişletilen tanrılar evini de çok iyi düşünmüşsün. Gözlerim gördüklerinden memnun ayrılıyor.

Amcası yanından ayrılırken Murşili başkâtibi çağırıldı. Kargamış ve Halpa krallarına göndereceği talimatı yazdırmaya başladı:

“Amurru'ya gidin ve ellerinizi Nil Diyarı savaşçılarının kanıyla yıkamaya hazır olun. Amurru ülkesi kahraman Büyük Kral Murşili'nin koruması altındadır.”

Kizzuvatna Ülkesi

Kraliçe Tanuhepa uzun seyahatine çıkarken endişeliydi. Yaşlı bedeninin böyle bir seyahate dayanıp dayanmayacağından emin değildi ama her şey yolunda gidiyor, memleketinde büyük itibar görüyordu.

Hattuşili'nin başkente geleceğini öğrenince bir süredir aklında olan Kizzuvatna ziyaretini programa aldı. Bu sıcak bölgeye ilk veya sonbaharda gidilebilirdi zaten. Yıllardır orta Anadolu'nun iklimine alışmış, Adaniya'nın sıcaklığını neredeyse unutmuştu. Yazdan kalma güzel bir bahar havası karşıladı onları.

Ziyaretini büyük gövde gösterisine dönüştürmüş, başarılı şekilde sürüyordu. Yanındaki heyette gerekli ihtişamı sergileyen bir kadro vardı, kralın annesi Maganika ve kral soyundan gelen Armatarhunda... İkisi ana kraliçeye itibar gösterdikçe memleketlilerinin koltukları kabarıyordu. Kraliyet ailesi mensuplarını hemşerilerine takdim ederken öyle güzel sözlerle övüyordu

ki bu sefer de Maganika ve Armatarhunda'nın koltukları kabarıyordu.

Maganika'yı takdim etmek kolaydı, "Fırtına Tanrısı Teşup'un koruması altındaki büyük kralımız kahraman Murşili'yi büyötmüş, eğitmiş, bin tanrılı Hatti ülkesine hizmet etmek üzere yetiştirmiş, yüce kralımızın annesi Maganika" diyor, tanıtım tamamlanıyordu. Armatarhunda için biraz uğraşmak gerekiyordu:

"Güneşimiz kahraman Murşili'nin büyük dedesi, kahraman Şuppiluliuma'nın kardeşi olan kral soyunun değerli temsilcisi kahraman Zida'nın oğlu, Yukarı Ülke'de efendilik yapmış değerli komutan, soylu Armatarhunda..."

Gezi boyunca Tanuhepa'nın akli Hattuşili'nin ziyaretindeydi. Bunca yıl sonra neden gelmişti başkente? Adaniya'da tanrı evini ziyaret ederken Şipaziti'nin babasına gönderdiği kısa notu aldılar. Şipaziti, Hattuşili'nin üç günlük ziyaretini anlatan bir tablet hazırlatıp göndermişti. Özet halindeki tablette yazılanlara göre her şey normal görünüyordu.

"Normal" sözüne takıldı Tanuhepa. Tepesi attı. Armatarhunda ile baş başa görüşme fırsatı yakaladığında adamı payladı:

- Senin bu oğlun bir işe yaramaz. Kış uykusuna yatan ayılar kadar habersiz, etrafında olan bitenden.

Ŗu yazdıklarına bak! Keyifle anlatıyor, büyük kralın amcasıyla nasıl hoŖ vakit geçirdiğini. Biz bunları mı duymak istiyoruz? Görünmeyi görsün, duyulmamacak sözleri uzun kulaklarıyla duysun istiyoruz. Oğlan dünyadan habersiz...

Armatarhunda tırnaklarını avcuna batırdı, dudaklarını birbirine yapıştırdı, fırtınanın dinmesini bekledi. Böyle anlarda ana kraliçeye karşılık verirse iki katı kızdığını biliyordu. Kendiliğinden yatışmalıydı.

Tanuhepa, dönüşte Ŗipaziti'yle daha ayrıntılı konuşması talimatını verdi. Adaniya ve çevresindeki kentlere yaptığı ziyaretleri kısa tuttu, tapınaklarda hediye sunumu yapıp, kale efendilerine misafir oldu, ayrıldı.

Auriyas ishas denilen kale efendileri aslında “nöbetçi kulesinin efendisi” demekti ve bu adamlar başkentten uzakta tam yetkiyle görev yapıyordu. Her ne kadar nefes alışverişlerine kadar her şeyi büyük krala bildirmeleri gerekse de yüzyıllardır uygulanan yasalara aykırı davranmadıkça geniş yetki kullanabiliyorlardı.

Tanuhepa yol üzerindeki Kummanni ve Zunnahara'ya uğrayarak Adaniya'ya gelmişti. Başkente TarŖa, Ellipra ve Lavazantiya üzerinden geçerek döndü.

Hakpiş Kalesi

Yağmur çağlayandan dökülen sular gibi iniyordu. Gök gürlüyor, şimşek çakıyor, tanrıların gazabından korkan Hattuşili ve adamları, sığındıkları mağaranın içinde fırtına tanrısı Teşup'a dua ederek havanın sakinleşmesini bekliyordu. Geceyi mağarada geçireceklerdi. Zor bir seyahat oluyordu.

Hattuşili dönüş yolunda yeğeniyle yaptığı görüşmeyi aklından geçirdi. Mitanni'yi nasıl kaybettiklerini daha iyi anlıyordu. Murşili kuyruğunu bacakları arasına kıstırmış gibiydi ve rakip krallar bunu anlamış olmalıydı. Özellikle Adad Nirari, firavunla anlaşarak pençelerini Hatti topraklarına geçirebilirdi.

Yeğeninde gördüğü gerginlik rahatsız ediciydi. Kendinden emin, güvenli bir kral yoktu ortada. Aksine sırtını annesiyle ana kraliçeye dayamış, krallığın sorumluluklarından sıyrılmış, kendini başkent in imarına vermiş bir genç kral vardı. Ana kraliçe krala bilgi

vermeye gerek görmeden büyük kralın amcasının sarayına casus yerleştirebiliyorsa bu güveni büyük kraldan almış olmalıydı.

Bir zamanlar Armatarhunda'nın elinden alınan Yukarı Ülke, şimdi de Hattuşili'nin elinden alınabilirdi. Dikkatli olmalıydı. Uzayan yolculuğun sonunda Hakkı'ya döndü. Yağmur yüzünden zaman kaybetmişler, araziye iyi bilen adamları sayesinde yolculuk güç de olsa sağlanabilmişti.

Puduhepa onu heyecanla bekliyordu. Asıl meraklı Murşili'nin kara büyüü öğrenip öğrenmediğiydi. Ana kraliçeye bir ceza verilecek miydi? Hattuşili gittiğinden beri kalenin her köşesini temizlik bahanesiyle didik didik ettirmiş, Azzari kadına koruyucu büyüler yaptırarak elleriyle yerleştirmişti. Her gün Tanrıça Arinna'ya dua ediyor, tabletten okunan dua yerine tapınağı bizzat ziyaret ediyordu. Azzari onu sakinleştirmeye çalışsa da endişelerinin haklı çıktığını gördüğü için rahatlayamıyor, kötü günlerin geleceği duygusunu içinden atamıyordu.

- Azzari, mutlaka kötü şeyler olacak!

- Yeterince olmadı mı kraliçem? Artık bilici adam yetişecek korkma. Rüyalarıma giriyor, daha önce de söylemiştim. Uykumda sık sık ziyaret ediyor beni. Yalvarırım kendini yıpratma.

- Ama yine de kötü şeyler olacak Azzari.

Şupilka'nın sihirli elleri bile işe yaramaz haldeydi.

Genç kraliçe, Tanuhepa'nın cezasız kalacağını öğrenince baygınlık geçirdi. Büyü yaptıran, kocasının hayatına kasteden, kendisini çocuklarıyla birlikte ortada bırakmaya çalışan uzak akrabası yaşlı kadından artık ölesiye nefret ediyordu. Yaşının verdiği tecrübesizlikle kara büyü olayı ortaya çıkar çıkmaz bu kadına en ağır cezanın verileceğini ummuştu. Ana kraliçe zaten daha önce saraydan kovulmuştu, şimdi yeniden uzaklaştırılabilirdi.

Hattuşili onun bu heyecanlı ve öfkeli hallerini seven yakın yaklaşımıyla bastırdı.

- Güzel kraliçem, oğlumun, kızımın annesi, Yukarı Ülke'nin ve Hakpiş Kalesi'nin biricik baş rahibesi, neden kendini üzersin? Tanrılarımız mutlaka cezasını verir. Bazen ceza bizim görmediğimiz şekilde gelir. Kutsal adalet bize sonradan görünebilir. Biraz dua et, Tanrıça Arinna'ya sığın.

Pduhepa zaten sürekli dua ediyordu ama şu ana kadar işe yaramamıştı. Tanuhepa'nın sarayda Tavananna olarak kalmaya devam edeceğini öğrenince mutsuz biçimde odasına kapandı.

Hattuşili onun biraz zamana ihtiyacı olduğunu düşünüyordu. Önlerinde uzun bir kış ve karısıyla ilgilenilebileceği bol zamanı vardı.

Başkent Hattuşa–Büyük Kale

Tanuhepa ve heyeti uzun Kizzuvatna seyahatinden döndüğünde Hattuşili çoktan ayrılmıştı.

Armatarhunda ana kraliçeye sabah ziyaretini yaparken yaşlı kadın sakindi. Dinlenmiş, seyahat yorgunluğunu üzerinden atmıştı. Şipaziti'ye olan kızgınlığı geçmiş gibiydi.

- Kraliçem, oğlumla gece boyu konuştuk. Her anını tekrar tekrar anlattırdım. Hattuşili öylesine gelmiş gibi görünüyor.

- Kendi düşünceni kendine sakla da tek tek anlat bakalım, ne yapmışlar?

Armatarhunda üç gün boyunca Murşili ile Hattuşili'nin yaptıklarını, ziyaret ettiği yerleri, Şipaziti'nin taniği olduğu kadarıyla konuşmaları bir bir anlattı. Ana kraliçe dinlediklerinden sonra biraz sakinleşti, ama kuşkuları geçmemişti.

Büyük Kral Murşili'nin çalışma odasına gitti, ziyareti bir de ondan dinledi. Şipaziti'nin bulunmadığı görüşmelerde de özel bir şey yoktu. Her şey normal görünüyordu.

Murşili, "Boşuna telaş ediyormuşuz" dedi. Yaşlı kraliçe krala kuşkuyla baktı.

- Bence gelişinde mutlaka bir sebep vardı Güneşim, bunu öğreneceğim. Görünüşe göre bir talebi olmamış, bu da bir anlam taşır. Belki talep yapmaktan vazgeçti, bilemeyiz.

- Bu konuyu uzatmayalım Tavananna. Sıkıldım artık. Kuşkularım sürüyor, ama amcamı rahat gördüm.

- Güneşim, böyle olmasını ben de dilerim ama endişelerim var. Ta zamanında, Hattuşili'nin eşi Puduhepa yüce kral tahta geçmesin diye çalışmadı mı?

- O konular geride kaldı.

- Kızın hırsını bu son ziyaretimde Kizzuvatna'da anlattılar. Babası Pentipşarri'yi gördüm. Kız kardeşi, annesi hep havalara girmiş. Ben o havayı söndürdüm elbette ama gördüm ki Puduhepa babasına da eşinin Büyük Kral olması gerektiğini yazmış. Dostları(!) dedikoduları hemen aktardı. Bir de kâhinden bahsettiler. Söylediklerine göre adam Hattuşili'ye Büyük Kral olacağını bildirmiş.

Murşili birden telaşlandı.

- Nasıl? Ne zaman?

- Baban, yüce kral Muvatalli zamanında olmuş bu. Puduhepa'yla evlenirken Lavazantiya kâhini söylemiş bunu Hattuşili'ye. "Bir gün Büyük Kral olacaksın!" demiş.

- Beni telaşlandırmayı çok seviyorsun Tavananna. Madem babam hayattayken söylenmiş bir kehanet, amcam eline fırsat geçtiğinde bunu değerlendirebilirdi. Yapmadı.

- İnsan zamanla yaptıklarından pişman olur. Aldığı kararlara bakar ve "Yanlış yapmışım" der. Nereden biliyoruz Hattuşili'nin pişman olmadığını. Üstelik ortada bir kehanet de var.

- Tavananna, amcama güvenmiyorum elbette ama sence bu ziyareti bu kadar önemsemeli miyiz?

- Ben her şeyi seninle açık konuşuyorum Güneşim. Açık konuşmaktan kork. Bu nedenle önemsedim.

Amcası gittiğinden beri kendini rahatlatmaya çalışsan Murşili, ana kraliçenin sözlerinden sonra tekrar düşünmeye başladı. Ziyareti sırasında adam sohbetleri yönetmiş, kendine güvenli hali Murşili'yi rahatsız etmişti. Yeğenini överken bile hesapçı davranıyordu sanki. Düşündükçe emin oldu. Tavananna'nın söylediği gibiydi her şey. Açık konuşmamıştı amcası.

İçinde öfke dalgası yükselirken Tanuhepa'yı rahatlatan talimatı verdi:

- O zaman bilge kadın ve adamlara danış, bir de onların görüşünü al. Bu ziyaretin gerçek nedenini öğrenelim.

Hakpiş Kalesi

Hattuşili yıl bayramı kutlamalarının ertesi günü odasında, çocukları yanına istedi. Düşüncelerinden sıyrılmak istiyordu. Ana kraliçenin bu olaydan kurtulması canını sıkıyordu. Başkentin Hattuşili'ye mesafeli ve soğuk duruşu gelecekte bunun artacağını gösteriyordu. İhtiyatlı olmak gerekirdi.

Kalede çocuklarla vakit geçirmek için böyle zamanları değerlendirirdi. Bu sayede aklındakileri kenara iter, bilgilerini onlara aktarır, eğitimleriyle yakından ilgilenirdi. Aralarında büyük olan çocuklara atalarının savaşlarını anlatır, bazılarını tableten okuturdu. Tah-ta geçebilecek prenslerin eğitimi başlı başına özel bir konuydu. Aynı biçimde prensesler de bağlı krallarla evlendirilecekleri için eğitimlerine özen gösterilirdi. Komşu ülkeleri, aralarındaki savaşları, atalarının şecerelerini bilmek zorundaydılar. Ayrıca Akadça ve Hurrice de öğreniyorlardı.

Çocuklara Telepinu efsanesini anlatmaya başladı. Merakla açılan gözlere sempatiyle bakarak konuşuyordu:

“Tanrı Telepinu bir gün büyük öfkeye kapılmış. O kadar kızgınmış ki ayakkabılarımı ters giyip ortadan kaybolmuş.”

Çocuklar efsaneyi biliyordu. Hattuşili bu yolla onlara bereketin önemini anlatmak istiyordu. Tanrı ortadan kaybolunca yiyecek bulamamanın nasıl bir şey olduğunu anlayıp anlamadıklarını sordu. Prens Kurunta atıldı:

- Bence her şey ölmüş.

Ondan beş yaş büyük kuzeni Nerikkaili alaylı biçimde güldü. Hattuşili oğluna ters bir bakış atıp devam etti:

- Doğru Kurunta, bu ölüm demektir. Sadece insanların değil, hayvanların, bitkilerin, toprağın da ölümü demektir. Tanrıların yok olması her şeyin sonudur.

Beş yaşını geride bırakmış Tuthaliya, kendisinden altı yaş büyük olmasına rağmen Kurunta’yla yarışa girmeyi denerdi:

- Küçük kuzu, küçük köpek de ölmüş.

Hattuşili ona gülümseyerek baktı. Böyle iddialı olması hoşuna gidiyordu. İçinden “Annesinin oğlu” diye düşündü, konuşmayı sürdürdü. Ne yapılırsa yapılsın Tanrı Telepinu’nun kızgınlığının geçmediğini anlattı. Nerikkaili üvey kardeşine gösterilen bu ilgiyi kıskanmıştı.

Beş yaşındaki Tuthaliya sessiz dururken ok ve mızrak kullanabildiği için çocukluktan çıktığını düşünen Kurunta kendi becerilerini hatırlatır biçimde söze girdi:

- Bir ok atıp öldürsünler! Yoksa o herkesi öldürecek.

Nerikkaili, Kurunta'yla da Tuthaliya'yla da alay ederdi. Fırsatı değerlendirdi:

- Bücürük... Bereket olması için Tanrı Telepinu'ya ihtiyaç var.

Hattuşili sabırla açıklamaya çalıştı, Tanrı Telepinu'yu öldüremezlerdi. Yoksa insanlar yiyecek bulamaz, su içemez, hayvanlar otlayamaz, her yer kururdu. Tanrı ikna edilmeliydi. Çocuklara öfkelenmelerinde bu masalı hatırlamalarını söyledi. Öfke iyi bir şey değildi. Ayrıca herkes tanrıların gazabını bilmeli, onlara hizmette kusur etmemeliydi. Tanrı Telepinu'yu kızdırmamak gerekirdi.

Öfkeyle ilgili sözleri aslında kendisi için tekrarlıyordu. Yaşlı kraliçe Tanuhepa'nın yatağına kadar uzanan kötülüklerini sindirmekte güçlük çekiyordu. Çocuklara öfkeyi ve ihaneti öğretmeliydi.

- Sakın birbirinize öfkelenmeyin, kötülüğünü istemeyin, başkalarının oyunlarına alet olmayın. İhanet babayla oğlun arasını bile açabilir.

Başkent Hattuşa-Büyük Kale

Tanuhepa kral Murşili'nin yanından ayrılırken Vartarmi onu kapıda bekliyordu. Ana kraliçeyi görünce, “Önemli haberlerim var efendim” diye söze başladı. Ana kraliçe onu odasına alırken Vartarmi anlatıyordu:

- Hakpiş'e gönderdiğimiz kâtiplerle ilgili...

Tanuhepa'nın kalbi çarpmaya başladı, yüzü karardı.

- Ne olmuş ona?

- Kraliçem, yakalanmış...

Yaşlı kadın elini kalbine götürdü, derin derin nefes aldı. Hesap yapmaya çalışıyordu...

Ne zaman yakalanmıştı? Hattuşili gelip döndükten sonra mı? Bu tehlikeyi nasıl savuştururdu? Krala ne diyecekti?

- Nasıl olmuş, nereden öğrendin?

- Kraliçem, eski Vali Midanavuma'nın bir süre önce Hakpiş'te olduğunu öğrendim. Kral Hattuşili buraya gelmeden hemen önce gidip gelmiş. Durumu incele-

meye başladım. Suya baktım. Tablet evinde Midanavuma'nın adamını yakaladım. Boğazını kesmeden önce her şeyi anlattı.

- Buraya gelmeden önce mi çözmüşler olayı?

- Evet hanımefendim, kral Hattuşili buraya gelirken adamı cezalandırmış, öyle gelmiş. Midanavuma olayı çözmüş, koşup onlara yetiştirmiş anlaşılır.

- Peki sence bunu konuşmaya mı gelmişti buraya?

- Efendim, belki bunu da konuşacaktı ama bence asıl kızı ile ilgili endişeleri vardı. Firavundan çekinen damadı Benteşina için destek sağlamak istiyordu.

- Ama herhangi bir isteği olmamış. Murşili öyle diyor.

- Efendim, üç gün boyunca yaptıkları konuşmaların ayrıntısını öğrendik. Ayrıca Hakpiş kralı döndükten sonra Büyük Kral Murşili, Kargamış'la Halpa krallarına talimat gönderdi, biliyorsunuz. Bence karşıdakine kendi düşüncesiymiş gibi isteğini söyletmiş. Bunu en iyi siz bilirsiniz.

- Doğru... Hattuşili bu konularda ustadır. Peki, casus konusunu niye açmamıştır sence?

- Kraliçem, birincisi ispatlayamaz, ikincisi Midanavuma'yla özel ilişkisi açığa çıkar, üçüncüsü kralımın size olan bağlılığını biliyor. Bence durumu yokladı ve konuşmama kararı aldı.

- Peki, Midanavuma nasıl çözmüş benim adamımı?

- Hâlâ sarayda adamları var. İz sürmüşler demek ki.
Tanuhepa ikna olmuştu. Topladığı bilgilerle ertesi sabah Murşili'nin odasındaydı.

- Majestem! Güneşim! Ülkemizin üzerinde parlıyorsun. Tanrılarımın ülkesinin koruyucusu, tanrı Teşup'un adaşı, bizlerin güvencesisin.

- Bu neşeni neye borçluyuz Tavananna?

- Majestem, olayı çözdüm o yüzden neşeliyim.

- Hangi olayı?

- Dün söylemiştim ya Hattuşili'nin ziyaret sebebini öğrenirim, diye.

- Öğrendin anlaşılın.

- Majestem, bu tür görüşmelerde söylenenler kadar söylenmeyenler, talepte bulunulanlar kadar bulunulmayanlar da önemlidir.

- Öf Tavananna, konuşuyorsun ama sözlerin bir şey anlatmıyor.

- Bir süre önce Hakpiş Kalesi'ne bir adamımı yerleştirmiştim Güneşim.

Genç kral kaşlarını kaldırarak onaylamaz gibi baktı. Hemen öfkelenmeye başlamıştı.

- Niye anlaşılmaz konuştuğunu şimdi anladım. Benim haberim yoktu bundan Tavananna.

- Biliyorum Güneşim, sana söylemedim, çünkü saraya geri gelirken sana ve annene bir söz vermiştim,

ikinizi de kartal kanatlarımla saracağım, diye. Haber versem beni durdururdun.

- Elbette engel olurdum.

- Ama işimize yaradı.

- Eminim yaramıştır.

- Hattuşili'nin aldığı nefesi izliyorum Güneşim. Görevden aldığımız komutanların Hakpiş'e şikâyete gittiklerini adamımızdan öğrenmiştim. Seferden önce hastalandığını, ölümden döndüğünü biliyoruz.

- E...

- Majestem, Hakpiş kralı Hattuşili sana ziyarete gelmeden önce adamı yakalamış, bizim adamımız olduğunu öğrenmiş.

- Senin adamın olduğunu... Yani amcam, arkasından iş çevirdiğimi düşünüyor.

Aralarındaki konuşmayı hatırladı. "Evine casus yerleştirmemeli" demişti amcası.

- Bence senden emin değil. Ayrıca Midanavuma'yla arkadan iş çeviren kendisi.

- Peki, amcam benden kuşkulanmıyorsa neden bir şey anlatmadı?

- Asıl mesele de bu zaten. Neden değerli kralıma bu durumdan bahsetmedi? Şikâyet etmesi gerekmez miydi?

- Gerekirdi elbette...

- Güneşim, bahsetmedi, çünkü çok hesapçıdır. Elinde ispatı yoktu. Adamı oraya gönderen ben değil Midanavuma'ydı. Konuşursa Midanavuma ile hainlikleri ortaya çıkacaktı. Güneşimin tavrını anlamaya geldi. Ne mutlu ki Büyük Kral Murşili ona gereken şekilde davrandı. Araya mesafe koyup konumunu hissettirdi. Hakpiş kralı haddini bilmek zorunda kaldı. Büyük kaleye, sarayınıza bir suçlamada bulunamadı.

Tanuhepa'nın araya övgüler sıkıştıran konuşması Murşili'nin gururunu okşasa da amcasının hesapçı tavrından rahatsız oldu.

- Amcam kendisine sunduğum iyiliğin değerini bilmeli... Babamın kanından Armatarhunda sırada bekliyor. Kendisi olmasa oğlu var, Yukarı Ülke'ye talip.

- Evet, kralım, çok haklısın. Artık Hattuşili yaralı bir aslan gibi... Bundan sonra daha tehlikeli olacaktır.

Murşili tedirgindi. Gözü seğirmeye başladı. Tahta çıktığından beri kendince bir düzen kurmuş götürüyordu. Annesiyle ana kraliçenin desteğinde yürüyordu. Amcası bazı hesaplar içine girerse bu durum gelecek için tehlike oluştururdu. Kardeşi Prens Kurunta amcasının yanında yetişiyordu. Dokuz yaşına gelmişti. Babasının birincil eşinden doğma prens birkaç yıla kadar taht için tehdit haline gelebilirdi. Amcası, kendisi için harekete geçmese bile Kurunta için geçebilirdi. Ziyareti

sırasında Kurunta'nın ne kadar iyi bir okçu olduğunu anlatmış, delikanlının eğitimine özel önem verdiklerini söylemişti. Bundan ana kraliçeye bahsetmedi.

Tanuhepa gülümseyerek odadan ayrıldı. Hem kara büyü meselesini gizlemiş hem de Hattuşili'nin suyu ısınmaya başlamıştı. Armatarhunda kapıda bekliyordu.

- Kraliçem?

- Gel Tarhunda, işi çözdüm. Hattuşili eline geçen fırsatı kaçırdı, ben de gerekeni yaptım, olayı kendi lehime çevirdim.

- Yüceliğine, becerine, zekâna hiçbirimiz yetişemeyiz kraliçem, ama merakımı bağışla, neler oluyor?

- Bilmediğin şeyler var Armatarhunda, gel, anlatacağım. Öğrenme zamanın geldi. Hattuşili aslında Amurru Kralı Benteşina'ya destek sağlamaya gelmiş. Kızı için endişeli anlaşılan ama ben bunu krala anlatmadım. Onun yerine daha iyi bir hikâyem vardı.

Yaşlı adam daha da küçülerek kraliçenin yanında koştururken meraktan ölecekti.

Hakpiş Kalesi

Kışı geride bırakıp Antahşum bayramıyla birlikte Yukarı Ülke'yi dolaşmaya çıkmış olan Hattuşili gittiği yerlerde memnuniyetle karşılanıyordu. Dikkatini çekecek kadar belirgin bir olay vardı, kale efendileri onu gözlerinin içi parlayarak karşılıyordu. Heyecanlı, coşkulu ve heveslilerdi. Yıllardır alışılmış hale gelmesi gereken bu seremoniye karşı her zamankinden daha yüksek bir ilgi gösteriyorlardı.

Yolunu uzatma pahasına, önceleri uğramadığı küçük yerlere de uğrayarak bu durumu test etti. Hepsinde aynıydı. Farklı bir heyecan ve ilgi vardı. Her gittiği yerde kale efendileri rahip Tattiya'dan bahsediyor, yaşlı bilgenin Hattuşilli'ye ne kadar bağlı olduğunu anlatıyordu.

Kutsal Şamuha'ya gelişi biraz gecikti. Burası Hattuşili için özel bir öneme sahipti çünkü babası çocukluğunda onu Şamuha'daki tapınağa göndermiş, Tanrıça İştâr'ın hizmetine vermişti. Her seferinde o günlere gider, tapınaktaki görevli rahip ve rahibelerle geçmişiyad ederdi.

Şamuha'da onu bir sürpriz bekliyordu. İki büklüm rahip Tattiya da karşılayanlar arasındaydı. Elindeki bastonu, buruşuk yüzü, uzun beyaz sakalı ve saygı telkin eden görünüşüyle herkesi etkilemeyi başarırdı. Hattuşili'yi, kale efendisiyle birlikte karşıladılar. Yanlarında Murşili'nin sürgün ettiği baş muhafız da vardı. Soylu asker Şamuha'da kale efendisinin emrine girmişti. Hattuşili ikisini gözleriyle selamladı ve yüzünü Tattiya'ya döndü:

- Rahip Tattiya, kutsal bilici! Seni burada göreceğimi hiç düşünmezdim. Çok sevindim. Ne büyük şans!

- Ben de seni gördüğüme çok memnunum Majeste. Bir gece kalıp ayrılacaktım, kale efendisi geleceğini söyleyince misafirliğim uzadı. Sağ olsun, pek güzel ağırlıyor.

- Saygıdeğer Tattiya, başrahiplikten uzaklaştırıldığını öğrenince büyük üzüntü duydum. Sanki bedenime ok saplandı. Bu nasıl olur, dedim.

- Bu çocuğun işleri...

Tattiya eliyle aldırılmaz bir işaret yapıp konuyu geçiştirdi. Hattuşili de ayrıntıya girmeye niyetli değildi.

- Peki, ne yaparsın, günlerin nasıl geçer?

- Efendim, o gün bugündür yollardayım. Hatti ülkesini dolaşıyorum. Kale efendilerimiz beni hep böyle güzel ağırlıyor. Köylülere misafir oluyorum, derdi

olanları dinliyor, bildiğim gördüğüm kadarıyla yaralarına merhem oluyorum.

- Taze bilgiler sendedir o zaman. Gel, anlat. Bilmemiz gereken ne varsa söyle.

- Her zaman böyle ilgilisin Majestem. Fırsatları pek güzel değerlendirir, arıların çiçekleri dolaşıp bal topladığı gibi sen de bilgi toplarsın.

- Ezelden beri tanrılarımızın hizmetinde çalışmış birisin Tattiya. Senden öğreneceğimiz çok şey var. Böyle bir bilgi küpünü kolay bırakamayız.

İkisi etrafındakileri unutmuş, sohbete dalmıştı. Ev sahibi misafirleri için seferber oldu, yemek hazırlattı. Güneş yeryüzünü terk ettiğinde Hattuşili hâlâ büyük bir ilgiyle Tattiya'yı dinliyordu. Yağ kandillerinin titrek ışığında bir süre daha konuştular. Tattiya'nin anlattığı Arinnalı çobanı, İşhupitta'da kıpırdayamaz halde yatan yaşlı köylüyü gülümseyerek dinledi. Hepsini tanır, bilirdi Hakpiş kralı.

Tattiya kışı İşhupittalı adamın evinde geçirmiş, her gün otlarla hazırladığı merhemi bacaklarına sürmüş, çocuklarından, adamın koluna girip ayağa kaldırmalarını istemiş, sırtındaki yaraları iyileştirmiş ve onu hareketlendirmişti. Konuşamayan adam minnetini gözleriyle ifade etmiş, kış bitiminde adamın çocukları Tattiya'yı, ayaklarına kapanarak uğurlamıştı.

Bu genel bilgilerden sonra Tattiya daha kısık sesle konuşmasını sürdürdü:

- Majestem, gittiğim her yerde, sen, kralım Hattuşili'ye olan bağlılığı görüyor, memnun oluyorum. Sadece Yukarı Ülke kentleri değil, bütün Hatti ülkesinde majestem çok seviliyor. Bu önemli, çünkü yakın zamanda bazı şeyler olabilir. En yakınların ihanet edebilir. Buna aldırma, yoluna yürü.

- Tattiya, çok şey biliyor, az şey söylüyorsun.

Aklından hemen yeğeni ve Tanuhepa geçti.

- Daha fazlasını söyleyemem, ben de bilmiyorum. Yaşanacak olanları engelleyemeyiz, su gibi akar. Sadece yönünü değiştiririz. Sen de bunu yap.

- Uyarılarına teşekkürler Tattiya.

- Efendim, her olacağı bilemiyorum. Görebildiklerim, bana bunları söyletiyor. Bilinmez dünyanın mesaj taşıyıcılığını yapmam veya söylemem gerekenleri içime veriyor, ben de anlatıyorum.

Hattuşili kafa salladı.

Ertesi gün törenlere birlikte katıldılar. Tören bitiminde Hattuşili Tattiya'yı gideceği yere götürmeyi teklif etti. Yaşlı adam, "Benim işlerim başka majestem, sen yolundan kalma" diyerek teklifi geri çevirdi. Son olarak kraliçe Puduhepa'ya bir mesajı vardı.

- Efendim, kraliçemiz pek endişeli, hissediyorum. Ona şöyle söyleyiniz: Üzülecek sözler işittiğinde içini ferah tutsun, az üzölsün; sevinecek sözler işittiğinde heyecanını bastırsın, az sevensin.

Hattuşili yaz boyu ülkeyi gezdi. Aklında sürekli Tattiya'nın ve eski baş muhafızın sözleri vardı. Arada Hakpiş'e dönüyor, gerekli moladan sonra tekrar yola koyuluyordu. Puduhepa Tattiya'nın mesajını duyunca hemen anladı.

- Hım... Azzari kadına rüyasında görünen bilici adam Tattiya'ymış.

Hattuşili şaşırđı.

- Gizli güçlerle bağlantını biliyordum da bu kadarını kestiremiyordum. Benim yaşı küçük, akli büyük kraliçem.

Amurru Krallığı

Benteşina yerinde duramıyor, anlattıklarını el kol hareketleriyle de destekleyerek heyecan içinde konuşuyordu. Genç karısı Gaşşulaviya koca adamın bu çocuksu hallerine alışmıştı.

Bilmeyenler, Benteşina'nın esmer yüzüyle çatık kaşlarından, kısa boyuna rağmen kaslı bedeninden, savaşlardaki ölümcül Benteşina'yı anımsatan duruşundan etkilenir, içinde hafif bir korku hissederdi. Gaşşulaviya, herkesin aksine onu ilk gördüğünde bu erkeksi duruşunu beğenmişti. Ayrıca sonradan öğrendi ki bazen çocuklaşan, bazen yaptığı şakalara herkesten önce kendisi gülen, eğlenceli bir adamla evliydi.

Benteşina'nın bugünkü keyfi, Güneş ülkesi tehdidinden kurtulmuş olmaktan duyduğu sevince dayanıyordu. Nil savaşçıları Kenan ülkesinin ötesindeki kaleleri almaya giriştiğinde Amurrulular da saldırıdan korkmaya başlamıştı. Firavunun askerleri acımasız

olur, genç kızlarla erkekleri esir alır, kalanın boğazını keserlerdi.

Ramses, zayıf bulduğu bazı Hitit kalelerine saldır-
mış, Kadeş Kalesi yakınlarındaki Dapur ve Tunip ka-
lelerini ele geçirmiş, Kadeş'in uzağından geçerek ülke-
sine dönmüştü. Amurru sınırları güvendediydi. Firavun
Ramses Amurru'ya elçi bile göndermemişti. Oysa bur-
nu büyük Nil Diyarı elçileri gelip tehditler savurmayı
pek severdi.

- Ramses senin atalarınla yarışamaz Gaşşulaviya,
korkağın teki. Küçük kaleleri zapt etmek marifet de-
ğil ki, gel Amurru ülkesini zapt et de görelim. Tanrı-
lar katına çıkmış olan Hatti ülkesinin büyük kralı, bir
zamanlar Ramses'i ülkesine geri gönderdikten sonra
gelip beni esir almıştı. Şimdi de bir başka Hatti büyük
kralının mektubu Ramses'in ordularını durdurmaya
yetti.

- Bak, sana söylemiştim babama yaz, diye. İyi oldu,
yeğeni büyük kralla görüştü ve işe yaradı.

- Yaramaz mı? Sevgili eşim Gaşşulaviya ve Tanrıça
İştâr benim yanımda, daha ne isterim.

- Benim kocam kraliçesini ve tanrıçasını nasıl mem-
nun edeceğini iyi biliyor.

- Biliyorum tabii ki Gaşşulaviya, bunu zamanla öğ-
rendim. Benteşina neler gördü, neler yaşadı bir bilsen.

Oysa Gaşşulaviya ezbere biliyordu Benteşina'nın anılarını. Defalarca dinlemişti. Adam yine anlatmaya başladı:

- Firavun Ramses krallığının ilk yıllarında Amurru'yu tehdit etmişti. Onunla anlaşmak zorunda kaldım. Sevgili eşim Gaşşulaviya'nın amcası Büyük Kral Muvatalli'ye, Hatti gücünü bilmeden kafa tuttum. Artık size bağlı değiliz, diye yazdırdığım o talihsiz tableti gönderdim.

Gaşşulaviya sözlerini burada kesti:

- O zamanlar gözlerin körmüş demek ki.

Her zaman böyle olur, Gaşşulaviya onun heyecanlı konuşmasına bu yolla katkı yapardı. Benteşina, "Gözlerim görmediği gibi kulaklarım da duymaz olmuştu" diye yanıtlardı. Pişmanlığını ifade ederken yüzünün aldığı komik hâl karısını gülümsetir, adam heyecanla anlatmayı sürdürürdü.

- Hattili savaş arabalarının tekerleri altında ezilen Ramses'in askerlerini gören adamlarım beni uyardı ama iş işten geçmişti. Kahraman Muvatalli, Benteşina'ya duyduğu kızgınlıkla Amurru'nun üzerine yürüdü. Yorgun askerlerini ülkesine geri götürmek yerine yeniden savaşa soktu ve ben burada bir hata daha yaptım. Savaş yorgunu olduğumu zannettiğim Hatti ordularının, yeni bir savaşa girmeden, gözdağı verip gidece-

ğini zannettim. Büyük Kral Muvatalli elçisini gönderdi ve “Amurru ülkesini elime koy” dedi. Güldüm. “Sana hiçbir şey vermiyorum, savaş için gelersen iki katı karşılık görürsün” dedim. Ben, aptal kafa... Hatti ordusu ülkemi işgal etti. Sonunda kocan Benteşina, Gaşşulaviya'nın babası Hattuşili'nin eline, işte böyle esir düştü. Sonra da kızının esiri oldum ama bu sefer gönüllü.

Benteşina anlatırken Gaşşulaviya gözlerini kocasına dikmiş, ilk kez duyuyormuş gibi dikkatle dinliyordu. İkisi de gülmeye başladı. Gaşşulaviya, “Bu hikâyenin sonu çok güzel bitiyormuş” dedi, yerinden kalkıp Benteşina'ya sarıldı.

- Bu sefer aynı hataya düşmedim. Arkamda, başta kraliçem olmak üzere Hatti ülkesinin büyük gücü var. Majeste Murşili Kargamış ve Halpa kralına mektup yazdı, onlar da Amurru'ya asker gönderdi.

- Gelen askerlerden firavunun haberi olmuş mudur?

- Olmaz olur mu kraliçem... Bizim topraklarımızda tüccar kılıklı Nil Diyarı adamı çok...

- Kargamış ve Halpa askerlerini geri gönderirken onları hediyelerle memnun ettin, iyi oldu kralım. Tanrılarımız da mutlu oldular.

- Artık Nil Diyarı tüccarlarına Amurru topraklarından geçmek daha pahalıya patlayacak. Hazineyi yeneden doldurmam gerek. Limanlarımızı kullanmak için

iki katı ödemek zorundalar. Bizim tüccarlara daha az bedel koydum.

- Nil tüccarları Amurrulu bir ortak bulur o zaman.

- Akıllı karım, ben de bunu istiyorum. Amurru'nun zenginliği Amurru'da kalsın. Ramses bir daha gözünü bizim topraklarımıza dikemesin.

Benteşina heyecanla odayı turluyordu.

Nil savaşçıları, Amurru, Ugarit ve Kenan ülkesini terk edince teşekkür mektubu eşliğinde gönderdiği hediyelerle, iki kralı, Kargamış ve Halpa krallarını Amurru'ya davet etmişti. Bu ziyaretler nedeniyle başkentte şenlik düzenlenecekti.

Hakpiş Kalesi

Hattuşili seyahatleri tamamlamış, Hakpiş'teydi. Dönem sonunda toplanan krallık ödentileri de gelmeye başlamıştı. Büyük bir faaliyet sürüyor; depo sorumlusu adamlar, kâtipler, teslim aldıkları çuvalları bullalarla mühürlüyor; listeleri eksiksiz tutuyor, titiz bir çalışma yürütüyordu. Her yıl olduğu gibi bu yıl da başkentin payını artarak gönderecek, ana kraliçenin eline koz verecek herhangi bir hatadan uzak duracaktı. Neyse ki şansı yaver gidiyordu. Bu yıl verimli geçmiş, toplanan ürünler göz doldurur mahiyetteydi.

Bütün yazı endişeli geçirdi. Hem kendisine yönelecek bir tehdit olasılığından hem de Hitit topraklarını tehdit eden Güneş ülkesi kralının sefere çıkarak Amurru başta olmak üzere bölgeyi yakıp yıkmış olabileceğinden korkuyordu. Abisiyle birlikte katıldığı o büyük savaşta Nil ordusunu görmüştü.

Güneş ülkesinin Amurru, Ugarit, Kadeş ve Kenan diyarına seferinin firavun açısından sönük geçtiği haberi bu günlerde eline ulaştı. Kızıyla damadından gelen sevinçli haberler nedeniyle duyduğu memnuniyet, sınırlardaki bazı Hitit kalelerinin Güneş ülkesinin eline geçmesinden duyduğu üzüntüye karıştı. Yine de firavunun Kadeş Kalesi'ne yaklaşmayıp uzağından geçtiğini anlatan satırlar okunurken gülümsemeden edemedi. Demek ki beş altı yıl önceki o savaşta, şimdi tanrılar katına yükselmiş olan sevgili abisi Muvatalli ile Nil Diyarı savaşçılarının ve firavunun gözünü korkutmuşlardı.

Benteşina mektuba Hakpiş kralını öven sözlerle başlamıştı:

“Sevgili eşimin babası majeste Hattuşili... Hatti ülkesinde tanıdığım gerçek büyük kral... Sayende Nil savaşçıları Amurru ülkesine yaklaşmadan geri döndü.”

Benteşina ilk mektubundan bir süre sonra ikinci bir mektup daha gönderdi. Kargamış kralıyla Halpa kralını davet ettiğini anlatıyor, Halpa kralının karısının ölümü nedeniyle son anda gelemediğini bildiriyordu. Ancak Kargamış kralı Şahurunuva'yı, Gaşşulaviya ile çok iyi ağırlamışlardı.

“Büyük Kral Majeste Hattuşili! Benim Güneşim. Yüzüm hep sana dönük kalacak. Gözlerim işaretini gözleyecek. Minnetimi nasıl ifade edeceğimi bilemiyorum.

Tanrılarımıza sürekli yakarıyorum: ‘Majestem ve eşi Puduhepa sağlık dolu günler geçirsin, afiyette olsun.’

Majestem, eşimle birlikte kahraman Kargamış Kralı Şahurunuva ve adamlarını Amurru başkentinde misafir etme onurunu yaşadık. Hatti ülkesinin sahibi ataları gibi Şahurunuva da güçlü bir kral, bilge bir adam. Bölgeyi çok iyi biliyor ve seneye firavun Ramses’in fetihlerini boşa çıkarmaya hazırlanıyor. Halpa kralı ile ben de güçlerimi katacağım ve Ramses’in ele geçirdiği kaleleri yeniden Hatti ülkesi sınırlarına dâhil edeceğiz. Şimdiden hazırlıklar için emir verdim. Böyle bir güce güç katmak benim için en büyük şereftir.”

Hattuşili, yeğenini düşünüp içinden “Şanslı Teşup” diye geçirdi. Seneye kaleleri geri alırlarsa Murşili kolunu kıpırdatmadan Nil Diyarı tehlikesini savuşturmuş olacaktı. Yine de Mitanni büyük bir kayıptı ve Asur tehdidi sürüyordu. Firavun Ramses’in bu kadar temkinli davranması yakın gelecekte Güneş ülkesinin bir tehdit olmayacağını gösteriyordu. Ramses de yeğeni Teşup’a benziyor, savaştan kaçınıyordu.

Benteşina, Hakpiş kral ve kraliçesine hediyeler de göndermişti. Eşi Gaşşulaviya’ya hediye ettiğini bildirdiği, bütün boynu saran, turkuaz renkli değerli taşlarla süslü altın gerdanlığın aynısından Puduhepa’ya da gönderdi. Gerdanlık, Nil Diyarı sanatçılarına sipariş

edilerek yaptırılmıştı. Ayrıca kraliçelere layık, yine değerli taşlarla süslü bir de tören giysisi göndermişti. Hattuşili'ye sunulan hediyeler arasında altın saplı, tunç bir kama vardı.

Son haberler ve gelen hediyeler neşelendirse de Puduhepa endişelerinden kurtulamıyordu. Hattuşili böyle zamanları değerlendiriyor, kızını Benteşina'yla evlendirmesini önerdiği için karısını kutluyor, aklını övüyordu. Zamanında Benteşina'yı yeniden Amurru kralı yapmaları çok doğru bir karar olmuştu. O dönemde bu hamleyi yapmasalardı Amurru da Mitanni'nin akıbetine uğramış olacaktı.

Düşüncelerini bir tablete yazdırıp başkente, yeğeni Murşili'ye gönderdi.

“Güneşim Büyük Kral Murşili'ye sözlerimdir: Güneş ülkesi kralının son seferinden haberim oldu. Ne Kadeş'e ne de Amurru'ya saldırmadan göstermelik bir sefer düzenlemiş. Ne mutlu ki aldığı kaleler bizim için tehdit değil. Gelecek yıl Kargamış, Halpa ve Amurru kralları güçlerini birleştirip Hatti ülkesine ait toprakları geri alacaklar. Zamanında Benteşina ile ilgili aldığın kararın ne kadar isabetli olduğu görülüyor. Güneşim, son ziyaretimde Kargamış ve Halpa krallarına talimat göndereceğini söylemiştin. Bak! Nasıl işe yaradı.

Nil Diyarı tehdidini savuşturduk. Majeste Büyük Kral Murşili her türlü övgüyü hak ediyor.”

Tabletin sonunda emrindeki Yukarı Ülke askerlerinden bahsetti:

“Güneşim, bütün askerlerim Büyük Kral Murşili’nin emrindedir. Tanrıça İştar’ın hizmetindeyim. Hatti ülkesinin her sıkıntısına koşmaya hazır biri olarak firavun Ramses’in tehdidine karşı Kargamış kralına yardım gitmeye hazırım. Askerlerim iyi eğitilmiş ve güçlü. Her olasılığa karşı sefere hazır tutuyorum. Majestemin talimatıyla her an harekete geçebilirim.”

Mektubun son bölümü Tanuhepa’ya gözdağıydı. Tabletin yaşlı kraliçeye de okunacağını biliyordu. Gücünü ve emrindeki adamları hatırlatıyor, dolaylı yoldan dış gösteriyordu.

Benzer bir tehdidi, Yukarı Ülke ödentilerini toplayıp başkentin payını gönderirken de yapacaktı. Bu mektuptan kısa süre sonra ikincisini gönderdi. Emrindeki askerlerin ayrıntılı dökümünü yazdırdı, topladığı krallık ödentileriyle, listedeki Yukarı Ülke askerlerinin ihtiyaçlarını gidereceğini bildirdi.

Artık tapınaklar yeterince donatılmış, sıra askerlere gelmişti.

Başkent Hattuşa-Büyük Kale

Tanuhepa, yaşına rağmen çevik adımlarla merdiveni tırmandı. Rahip Vatarmi ve nedimeleriyle birlikte büyük tapınağa gitmiş, fırtına tanrısına sunu yapmış, başrahibi görmüş, saraya dönüyordu.

Sunu sırasında Hattuşili'ye beddua okumuş, ölmesini dilemişti. Armatarhunda merdivenlerin başında karşıladı onu.

- Kraliçem, biraz yavaş yürü, Tarhunda hızına yetişemiyor.

- Bırak eğlenmeyi Armatarhunda, işimiz büyük.

- Yine burnundan soluyorsun. Ne var kraliçem?

- Kızgınlıktan değil, yorgunluktan soluyorum Tarhunda. Dur biraz, anlatacağım.

Ana kraliçeyi gören muhafızlar selam dururken koridorda telaş arttı. Tanuhepa odasına girip kendini koltuğa bıraktı. Rahip Vatarmi izin isteyip ayrılmıştı.

Armatarhunda kraliçenin dizinin dibindeki mindere bağdaş kurup yerleşti.

Tanuhepa biraz soluklandıktan sonra konuşmaya başladı.

- Güzel haberlerim var Tarhunda.

- Kraliçem meraklandırıyorsun.

- Senin Hattuşili tablet göndermiş...

- Nereden benim oluyormuş?

- Senin yerini aldı da ondan... Majeste Murşili'ye yazmış. Güneş ülkesi tehdidinin savuşturulmasına memnun olmuş... Amurru ülkesinin savunulmasına yardımcı olmaları talimatını gönderdiği için Büyük Kral Murşili'nin tanrıları memnun ettiğini falan yazıyor.

- Buraya kadar normal.

Tanuhepa kaşlarını çatıp Armatarhunda'ya ciddiyetini gösterdi.

- Sus da dinle!

- Sustum, kraliçem.

- Tabletın sonuna ne yazsa beğenirsin?

- Beni meraklandırıyorsun efendim.

- Hattuşili Yukarı Ülke askerleriyle övünmüş, gerekirse Nil Diyarı'na karşı sefere çıkmaya hazır olduğunu bildiriyor.

Armatarhunda "Bu da normal" demek istedi, sustu. Tanuhepa aklından geçenleri okuyordu. Gözlerini de-

virerek onu uyardı.

- İşte bu hatayı yapmayacaktı. Emrindeki askerleri hatırlatıp güya bize gözdağı veriyor.

- Niye gözdağı olsun kraliçem?

- Biraz düşün. Daha önceleri Hattuşili hiç böyle yazmamıştı. Bu ilk oluyor. Asıl bana gözdağı veriyor, farkındayım ama olayı kendi üzerime almadım. Majeste Murşili'ye, bunun kendisine dönük bir tehdit olduğunu söyledim. "Senin gibi büyük bir krala kafa tutuyor" dedim.

- İşte büyük kraliçe!

- Zaten biliyorsun, son ziyaretinde kalesinde bir casus yakaladığını majesteden gizlemişti. O zamandan beri kral, amcasına kuşkuyla bakıyor. "Benden gizlediği başka neler var?" diye soruyor. "Bak" dedim, "Sana askerlerini hatırlatıp gözdağı veriyor".

- Hanımefendim, doğru söylersin, gözdağı veriyor aslında.

- Bu yetmezmiş gibi, Hattuşili dün bir tablet daha gönderdi. Topladığı krallık ödentilerinin dökümünü yaptırmış. Askerlerinin dökümünü de göndermiş. Hangi kalede, ne desteği var, yazıyor. Kendi payına düşen ödentileri de askeri ihtiyaçlar için harcayacakmış.

- Vay vay vay... Mesele anlaşılıyor. Bilerek yazdırıyor bunları.

- Dün, kralla zaman geçirdim Armatarhunda.
- Biliyorum efendim, sana ulaşamadım.
- Majesteyi, mektupların gözdağı olduğuna ikna ettim. Artık çok endişeli... Sen ne diyecektin?

- Kraliçem, sana anlatacaklarım var. Şipaziti, Tarhunmiya'nın adamlarından birisini ayartmış bilgi alıyor, birkaç yerden daha duyduklarım var.

- Bilgi neymiş?

- Eski komutan açıktan konuşmaya başlamış, "Bu delikanlıdan kral, yanındaki baş muhafızdan da asker olmaz" diyormuş. Her fırsatta yakın kentlere ziyaretler yapmış. Özellikle de kale efendisiyle arkadaş olduğu yerlere... Sürekli kralımı ve seni şikâyet ediyorlar.

Armatarhunda şikâyet ettiklerini belirtiyor ama oğluyla ilgili söylenenlerin ayrıntısına girmiyordu. Baş muhafız yapılan Şipaziti'nin savaş arabasının üstünde bile duramadığını, boş boğaz olduğunu, sözleri ağzının içinde tutamadığını, kendi muhafızlarıyla mesafeyi koruyamadığını, hatta bazılarıyla para ilişkisi bulunduğunu söylüyorlardı. Biraz şarap içince kralın sırlarını açıkladığını, devrik kral Vaşaşşatta'nın kadınlarıyla ilişkilerini açık ettiğini anlatıyorlardı. Söylenenlere göre bazı Asurlu tüccarlar Şipaziti'nin özel dostuydu. Başkent'in en zengini, kral soyundan gelen ve Şipaziti'yle akraba olan büyük tüccar Tahazzili ile ilişkisine

bakıp “Tahazzili’nin köpeği olmuş” diyorlardı. Artık açıkça konuşuluyordu:

“Tahazzili, kızını saraya verip, kraliçe yapamadı ama Şipaziti’yle ana kraliçeyi avucuna alıp krala nüfuz etti.”

Tarhunmiya ve arkadaşları, böyle bir çapsız yanın-
da tutandan kral olamayacağını üstüne basa basa vur-
guluyordu.

- Bundan emin misin Tarhunda, adam bize yaran-
mak için uydurmasın? Son zamanlara kadar Tarhun-
miya’yı takip ettirdim, böyle bir hareket yoktu.

- Eminim kraliçem, çünkü bu bilgiyi birkaç kay-
naktan kontrol ettim. Tarhunmiya yeni başlamış bu
faaliyetlere. Belki de artık takip edilmediğini öğrendi-
ğindendir. Söylenen kalelere ziyarete gittiğini biliyoruz
zaten. Konuşmalarını aktaran başka bir adamım var.
Tarhunmiya bilmez, adamı bana haber uçuruyor. Bir-
kaç kaynaktan teyit etmeden sana gelmem, bilirsin.
Hatta Şipaziti’nin adamından gelen bilgi az kalır.

- Şaşırdım doğrusu.

- Bitmedi, kraliçem. Midanavuma ve oğulları da
başka koldan çalışmaya başladı. Son zamanlarda orta-
ya çıktı bu ziyaretler. Komutan Tarhunmiya’dan sonra
Midanavuma’nın oğlu Valvaziti onun gittiği kalelere
hediyelerle ziyaret yapıyor, seni ve kralımı kötülüyor.
“Beceriksiz, korkak” diyorlar. Mitanni’yi kaybettiğimi-

zi anlatıyorlar. Adad Nirari'ye "Neden kardeşin olacakmışım, aynı anadan mı doğduk?" diye yazdığını gülerek, alay ederek aktarıyorlar. Büyük kralla birlikte Vaşaşatta'nın hediyelerini kabul etmişsiniz, ama sonra yardımına gitmemişsiniz.

- Daha neler... Kulaklarım böyle sözler de işitecekti demek. Bunlar Amurru Kralı Benteşina'nın son gönderdiği tableti de söylüyorlar mı? Ne kadar müteşekkir olduğunu, Büyük Kral Murşili'nin ayaklarına kapanma fırsatını yine elde etmek için neler vermeyeceğini yazdığını, gönderdiği hediyeleri de anlatıyorlar mı?

- Elbette bundan bahsetmiyorlar kraliçem. Ayrıca her yerde, Kaşkaları dize getiren, kutsal Nerik'i düşmandan alıp yeniden ihya eden Hattuşili'yi övüyorlar.

- Armatarhunda... Zamanında bu komutanlara ceza verecektim, beni durdurdun.

- Düşmanlarımız yakın olsun, yaptıklarını bilelim istedim kraliçem. Bak nasıl haklı çıktım. Elimiz güçlendi.

Tanuhepa sinirden titriyordu. Hemen yapması gereken bir iş vardı, krala bilgi vermek. Ayağa fırladı:

- Kalk Tarhunda. Bana anlattıklarının aynısını büyük krala anlatacağın.

Murşili'nin odasına gittiler. Armatarhunda eski komutan Tarhunmiya'nın açıktan konuşmaya başladığı-

nı, “Bu delikanlıdan kral olmaz” dediğini ballandırarak anlatıyordu. Kral Murşili, kendisiyle alay ettiklerini, korkak bulduklarını dinledikçe gözü seğirmeye başladı. Ana kraliçe fren yapma gereği duydu.

- Güneşim, bunlara aldırma. İçleri kin bağlamış, konuşuyorlar. Hepsinin akıbetini düşünürüz, ama şimdi hemen yapmamız gereken bir iş var.

- Ne demek Tavananna, derhal muhafızları gönder hepsini derdest edip getirsinler. Açıkça bir isyan bu, idam ettireceğim.

Tanuhepa, buna da sıra geleceğini, önce hazırlık yapmak gerektiğini söyledi. Hakpiş kralını da içeren bir dizi karar aldırarak istiyordu. Şu anda komutanları ortadan kaldırırlarsa Hattuşili yerinde kalırdı.

Zorlukla Murşili’yi ikna etti. Önlerinin kış olduğunu, düşmanlarının seyahate çıkamayacağını, arkalarındaki başka bağlantıları araştırmak istediğini, gelen ayrıntılı istihbarata göre karar almak gerektiğini anlattı.

Birlikte kale efendilerini uyarmayı kararlaştırdılar. Kral Murşili başkâtibi çağırıldı, talimatlarını yazdırma-ya başladı.

“Bundan sonra hiçbir Hitit kentinde majeste Büyük Kral aleyhinde konuşulmayacak! Bu tür konuşmaları yapanlar hemen kentten uzaklaştırılacak! Durum derhal başkente rapor edilecek! Bilip de bildirmeyen kale

efendileri görevden alınıp mallarına el koyulacak, aileleriyle birlikte sürgün edilecek!”

Saray çevresinde kopan bu fırtınayı izleyen günlerde, o sertlikte bir kış yaşanmaya başladı. Başkent Hattuşa dondu. Herkes evine ve kalesine hapsedi. Kar küreme timleri küreklerini bir an bile bırakmıyor, damları temizliyor, kent içindeki ulaşımı açık tutmaya çalışıyordu. Yaşlılar yıllardır bu kadar soğuk ve yağış olmadığını anlatıyor, en son kaç zaman önce böyle bir kış yaşandığını hatırlama yarışına giriyordu.

Büyük Kral Murşili kış başlangıcında rahatsızlandı. Kendisiyle alay edilmesi, krallığının tartışılması ve korkaklığıyla ilgili söylentiler onu çocukluğuna götürüyordu. Babasının, böyle giderse ilerde krallık yapamayacağını haykırdığı günleri hatırlıyordu.

- Seni bu atölyelere gitmekten menederim. Bir prensin burada ne işi var?

Atölyelerde elini kullandığı için babası onu cezalandırırken ilk olarak ellerden başlamıştı. Hiddeti yeri göğü inletiyor, “Ellerini kökünden koparmak lazım ama o zaman da savaşamazsın” diyordu.

O günden beri ellerini fazlalık olarak hissederdi. Bir süredir bu duygusu geceleri kâbusa dönüşmüştü.

Uyurken yatağında kolları uzamaya başlamış, bedeni ağırlaşırken kollar ancak bir süre sonra yerine döner olmuştu.

Kâbus yavaş yavaş tırmanmış, uzayan kolların boyu her seferinde artmıştı.

Son olay, uğultulu fırtına ve tipinin bütün gün odalara dolduğu gece yaşandı. Kolları o kadar uzadı ki odayı dolaşmakla kalmadı, elleri pencerenin tahta kapaklarını açtı, tipi, içeriyi rüzgârla doldururken odadan çıkıp gitti. Murşili yatağa yapışmış, kaskatı yatıyordu. Kolları odayı terk etmişti. O kadar ağırlaşmıştı ki kollarını geri çekemiyor, ayağa kalkamıyordu.

Kral büyük bir panik içinde uyandı. Kendi sesini duyuyor, odaya girenleri görüyor, kıpırdamıyordu. Zaten uzun süre de ne olduğunu anlatamadı.

Tanuhepa, Maganaki, Şipaziti ve rahip Vatarmi başta olmak üzere, kralın hizmetlileri, saray tapınağında görevli rahibeler hep birlikte kralın başındaydılar. Rahip ve rahibeler yatağın etrafını sarmış, dualarla kötü ruhları kovmaya çalışıyordu. Son günlerde kral geceleri bu kâbuslarla uyanır olmuş ama hiç bu kadar kasılıp kalmamıştı.

Annesi Maganika tanrılara adak adayıp dua etmeye çekilirken Vatarmi de kralın içeriden arınmasını sağlamaya yöneldi.

Büyük krala Şapinuva pınarlarından getirilecek yedi kap temiz suyu içirmeyi öneriyordu. Değişik kaynaklardan toplanacak sular kralın odasına yerleştirilecek büyük bir küp içine doldurulacaktı. Üç kap su Şapinuva kenti ana kaynağından, bir kap su Şulupaşşi ana kaynağından, biri Şapinuva'da bulunan bağdaki kaynaktan, ikisi de Şapantalliya'daki nehirden alınacaktı. Murşili bu sularla yıkanacak, sonra da her gün güneş tepeye eriştiğinde bir kupa içecek, bitirinceye kadar içmeyi sürdürecekti. Rahipler de bu sırada kral için dua edecekti.

Sabah şafak sökerken korkulu geceden görevlendirilmiş bir grup rahip Şapinuva'ya doğru yola koyuldu. Büyük Kral için gereken temiz pınar suları toplayacaklardı. Küçük eşek kervanı, ortalık aydınlanmadan yola çıktı.

Hakpiş Kalesi

Hattuşili son aylarda silah yapımına ağırlık vermişti. Ok, yay, mızrak, kılıç gibi silahlar yenileniyor, eksikler gideriliyor, savaş arabaları elden geçiriliyor, atlar eğitiliyor, Yukarı Ülke ordusunun çekirdeğini oluşturan askerler sürekli çalışıyordu. Ok ve mızrak atma talimleri sürüyor, Hattuşili bu çalışmalarını izlemek için sık sık askerlerin kışlasına geliyordu.

Başkente de yazdığı gibi bu hazırlıklar Firavun Ramses'e karşı sefere çıkmak gerekebileceği içindi. Herkes öyle biliyordu, Puduhepa dâhil. Hakpiş kralı endişelerini kimseyle paylaşmıyordu ama görünür nedenin dışında başkentten gelebilecek tehdide karşı da hazırlıklı olmaya çalışıyordu.

Sert ve soğuk kış; ocaklarda yanan kuru odunların çatırtısında, maltızlarla ısıtılan odalarda, keyifli gü-lüşmelerle geçiyordu. Puduhepa yaz sonunda tekrar bebek beklemeye başlamıştı. Bu sefer oğlu olacağını

hissediyordu ve Hattuşili'nin yaz boyu süren seyahatlerinden dönüşte getirdiği bereketi karnında taşıdığına inanıyordu.

Hamileliği, bir öncekinin tersine ona rahatlık ve güven getirmişti. Nedense titizliği azalmış, etrafındakileri azarlamaktan vaz geçmişti. Tattiya'nın gönderdiği mesajın etkisi de büyüktü.

Hattuşili arada çocuklarla beraber oluyor, artık yürümeye başlamış güzeller güzeli kızı da en küçük birey olarak onlara katılıyordu. Kara gözlü, kıvırcık saçlı, küçük bir cadıydı. Kral çocuklara nasihat ediyor, "Her zaman birbirinizin yardımına koşun" diyordu. Yeğeniyle yaşlı kraliçeyi aklından geçirerek ekliyordu: "İyi insan olun. Kardeşelerinizle el ele verin, hiç ayrılmayın."

Başkent Hattuşa-Büyük Kale

Hastalıktan kurtulan Büyük Kral öfkesini içinde büyütmiş, krallık yapamadığını söyleyenlere ceza vermek için istihbarattan gelecek son bilgileri bekliyordu. Kale efendilerine gönderdikleri talimatın cevabı yakında gelirdi.

Sarayda kendine küçük bir ağaç atölyesi kurdurmuş, günlerin çoğunu orada geçirir olmuştu. Başrahip olarak törenleri yönetmek zorunda olmadığı zamanlarda genellikle atölyesindeydi. Yanına iki ağaç ustası almış onlarla çalışıyordu. Bazen kraliyet arabasını oymalarla süslüyor, bazen de ağaçları birbirine geçirme teknikleri üzerinde çalışıyordu.

Kışın mola verdiği, baharın işaretlerini taşıyan o sabah, Şipaziti, başkâitle habercinin görüşmek istediğini bildirdi. Daha çalışmaya başlamamıştı. Odasına yöneldi, kapıda endişeli yüzleri görünce suratı asıldı.

- Güneşim, yeni bir bilgi geldi. Zippalanda'nın kale efendisi bildiriyor.

- Yeni bilgi diyerek kötü haberi yumuşatmaya mı çalışıyorsun?

İki adam da önünde eğilerek bir süre sessiz kaldı. Sonunda başkâtip konuştu:

- Majestem, eski başrahip Tattiya hakkında.

Eliyle başkâtibe işaret etti, adam gelen tableti okumaya başladı. Kale efendisi, yaşlı rahip Tattiya'nın kral aleyhindeki konuşmalarını bildiriyor, büyük kralı çocuk olarak nitelendirdiğini, Hatti ülkesini yönetemediğini anlatıp, "Hakpiş kralı Büyük Kral olmalı" dediğini yazıyordu.

Her zamanki gibi sinirlenince dişlerini sıkmaya başladı. Ana kraliçeyi çağrılmalarını istedi. Yaşlı rahip karşısına geçmiş, amcası için çalışıyordu demek. Tanuhepa odaya girerken kralın ellerini yumruk yapmış olduğunu gördü. Üstleri kırmızıydı.

Her an yeni bir öfke nöbetine hazır olmalıydı. Mursili hiçbir şey söylemeden başkâtibe az önceki tableti okumasını işaret etti. Tanuhepa yüzüne bir tebessüm yerleştirmiş, en anlayışlı tavrıyla durumu kavramaya çalışıyordu. Tattiya'nın adını duyunca elini göğsüne götürdü, soluğunu gösterişli biçimde bıraktı. İçinden de "Bu kötü bir haber" diye düşündü. Küçük dualarla kendini sakinleştirdi.

Murşili onun tepkilerini izliyordu. Yüksek sesle konuşmaya başladı:

- Bıraksaydık, burada kendi kendine söylenir dururdu. Bak şimdi karşımıza geçmiş, kaleleri dolaşiyor. Hepsi senin suçun Tavananna. Tutturdun başrahibi değiştirelim, diye.

- Bi yerlerde ölüp kalmıştır diyordum, şu ihtiyara bak sen. Güneşim, buradakilerin aklını karıştırıp aleyhine döndürüyordu. İyi ki yerinde bırakmamışız.

Artık doğrudan Hattuşili'yi suçluyordu:

- Görüyorsun Güneşim, son gönderdiğimiz talimat işe yaradı. Demek Tattiya gittiği her yerde Hakpiş kralının Büyük Kral olması gerektiğini anlatırmış. Bunların hepsinin arkasında Hakpiş kralı var. Amcanın niyeti anlaşıldı bence.

Murşili topuklarını yere vuruyor, başını sallıyordu. Yanındaki adamları gönderdi, ana kraliçeyle baş başa kaldılar. Yumruğunu koltuğa vurdu. Yetmedi ayağa kalktı, sert adımlarla odayı turladı. Tanuhepa, "Güneşim, düşmanlarımız gereken cevabı alacak" demeye çalışırken sözünü kesti:

- Hepsinin boğazını kesmek lazım.

Tanuhepa alttan almayı sürdürüp sesini yumuşatarak konuştu.

- Tanrılarımızı kızdıramayız Majeste. Acele karar da almamalıyız. Her yerde Hattuşili'yi övüyorlar. Hakpiş kralı yerinde kalırsa öldürmek de işe yaramaz. En iyisi hepsini sürgün edelim.

- Amcam da bedelini ödeyecek zaten.

- Elbette ödemeli. Sana askerlerini yazıp gözdağı vermedi mi? Ben olmasaydım bunlar seni çoktan tahttan indirir, Hattuşili'yi oturturdu. Hepsi sana düşman. Nasıl da pençelerini çıkardılar.

Murşili tuttuğu soluğu gürültülü biçimde bıraktı.

Tanuhepa devam etti:

- Asıl bu karardan sonra “Büyük Kral” olacaksın.

Ertesi gün ana kraliçe sabah çorbasını içmiş, tanrılara adak sunmak için büyük tapınağa gitmeye hazırlanıyordu. Armatarhunda geldi.

- Çok önemli kararlar aldık Tarhunda ama şimdilik kimseye duyurmuyoruz. Kış geçsin, Yukarı Ülke valileri gereken talimatı alacak.

Yukarı Ülke lafını duyunca Armatarhunda'nın kulaqları dikildi. Demek Hattuşili ile ilgili bir karardı.

- Neymiş o talimat kraliçem? Bugün gözlerin bir başka parlıyor, yüzün gülüyor.

- Tanrılarımıza şükretmek için büyük tapınağa gideceğim, değerli hediyeler hazırladım.

- Kraliçem?

- Artık düşmanlarımızın sonu geliyor.

- Bana anlatacak mısın?

Tanuhepa, kendisi uygun buluncaya kadar sırlarını açmazdı.

- Sana nasıl güveneceğimi bilemiyorum Armatarhunda. Sözler ağzından uçup gidiyor.

- Tanrıların gazabına uğrayım ki sözlerini yutacağım. Bir daha kimse oradan çıkaramayacak.

- Bilmek istediğine emin misin Tarhunda. Bazen bilmemek daha iyidir.

- Eminim ve yeminimi tutarım kraliçem. Meraktan öldürme beni.

- Peki, o zaman...

- Kraliçem?

- Yukarı Ülke'yi feshediyoruz.

Yaşlı adam kekelemeye başladı.

- Ne... Ne? Nasıl?

Ana kraliçe keyifle arkasına yaslandı. Tadını çıkarıyordu. Bu haberi biriyle paylaşmadan duramazdı zaten. Başını yukarı kaldırdı, ağzı neredeyse kulaklarına varmıştı, derin nefes alıp devam etti.

- Dilin tutulmasın Armatarhunda, bize lazım.

- Duyduklarım doğru mu?
- Doğru Tarhunda, Yukarı Ülke artık ortadan kalkıyor.
- Nasıl oluyor?
- Kentlerin idari konumu değişiyor, bize bağlanıyor. Hakpiş ve Nerik hariç bütün kaleler artık talimatı bizden alacak, kraliyet ödentileri doğrudan Başkent Hattuşa'ya gönderilecek. Ayrıca asker sevk edebilmek için Büyük Kral Murşili'nin talimatı gerekecek. Birileri artık başına buyruk sefere çıkamayacak. Hakpiş kralı sonbaharda Yukarı Ülke payı olarak ayırdığı ödentileri başkente iade edecek. Hattuşili'nin yetkileri elinden alınıyor Tarhunda.

Armatarhunda neredeyse kriz geçirecekti. Elini göğsüne koydu, derin nefes almaya başladı. Duyduklarına inanamıyordu. Kısık sesle sordu:

- Tamamen mi?
- Öyle sayılır. Hakpiş ve Nerik elinde kalacak, Hattuşili diğer tüm yetkileri devredecek.

Sonunda Hattuşili kaybediyor, intikamı alınıyordu. Yıllar gözünün önünden akmaya başladı. Bir zamanlar Yukarı Ülke'nin hâkimi iken birden attan düşen adam gibi olmuştu. Hattuşili yüzünden Alaşiya'ya (Kıbrıs) sürgün edilen karısıyla çocuklarını yıllardır görmemişti. Hattuşili topraklarına el koymuş, çok azını bırakmıştı. Yaz ve kış akıp giderken o, acılar içinde kıvranmıştı.

Sarayın dışına, hatta şehrin surlarının ötesine çıkıp haykırmak istedi. Birazdan Şipaziti'yi de yanına alıp geniş Hatti topraklarında at arabasına binecek, sesi çıkmaz oluncaya kadar bağıracaktı. Bütün umutlarını yitirdiği anda gelmişti intikamın şehveti.

Kararlar bundan ibaret değildi ama Armatarhunda'nın gerisini dinleyecek hali yoktu.

Tanuhepa saraya döndüğü günkü gibi mutluydu. Artık bütün düşmanlarından kurtuluyordu. Sadece içinde çok küçük bir endişe kalmıştı. Hattuşili'yi tamamen tasfiye edip sürgün etmek istemiş, Murşili karşı çıkmıştı. Bu kadarına şükreliyordu, genç Murşili'yi bu karara getirmek için çok uğraşmıştı. İçinden “Gerisi de gelir nasılsa” diyordu. Bir fırsat yakalar, Hattuşili için sürgün kararı da aldırırdı.

Baharla birlikte kararlar yazılı olarak bildirilecek, sürgünlerin her biri Kizzuvatna'daki değişik kentlere gönderilecekti. Mallarına da el konuluyordu. Kizzuvatna'yı Tanuhepa seçmişti çünkü son seyahatinde gördüğü ilgi ve bağlılık, bölgedeki kalelerde görev yapan kale efendilerine güvenebileceğini göstermişti.

Armatarhunda'yla birlikte tapınağa gidip döndüler. Tanuhepa adamı gönderip kralın annesine gitti.

Kararları sindire sindire almak gerekirdi. Sırada yapması gereken bir iş daha vardı. Bir gün önce kralın odasında aldıkları kararı Maganika'ya anlatmış, şimdi konuşacağı konuyu açmamıştı. Artık zamanıydı. Maganika'nın odasına gidip rahatlamış şekilde kendini koltuğa bıraktı.

Ana kraliçeyi her zaman misafir etmek mümkün olmazdı. Maganika nedimelerini seferber etti, birisi yastık taşıırken öbürü mutfağa koşturdu. İkramı bol tutmalılardı.

- Sevgili Maganika, bugün bir başka güzelsin.

- Ana kraliçem, oğlumla ilgili endişelerim azaldı da ondandır. Nihayet düşmanlarından kurtuluyor. Senin de yüzün parlıyor.

- Rahatladım Maganika. Son bir şey daha yapsak iyice rahatlayacağım da...

- Neymiş o kraliçem?

- Büyük Kral soylu bir genç kızla evlenip çocuk sahibi olsa, hele bir de veliaht prens doğsa daha da rahatlarım...

Maganika oğlunun rahatsızlığı sırasında çok endişelenmişti. Kral, her geçen gün daha garip tepkiler veriyordu. Hattuşili'nin bir tehdit olarak varlığı gerilimi artırıyor. Oğlunu yakından tanıyor, içindeki yaraları biliyordu. Bütün çocukluk ve gençlik dönemi

boyunca ana oğul, Teşup'un tahta çıkamayacağı tezlerini dinledikleri için ikisi de bu konuda yaralıydı. Maganika o günlerde değirmen taşını üzerlerine sürüp silindir gibi geçirmeyi hayal ederdi. Hepsini Hatuşa'dan kazıyıp atmalı, yok etmeliydi. Böyle düşündüğü zamanlarda tanrıların gazabını hatırlar, hemen tapınağa hediyeler gönderirdi.

Son olaylar onu yaşlı kraliçeye daha da bağlamıştı. Oğlunun evliliğine karşı çıktığı geçmişteki itirazlarının hepsi anlamını yitirmişti. Ana kraliçeye hak veriyordu.

- Tahtın varisi bir an önce belli olmalı diyorsun.

- Tartışmaları tez elden kesmek için bu gerekli Maganika. Ayrıca tanrılar uzun ömür versin ama gördün, kralın başına her an bir şey gelebilir.

- Her zaman olduğu gibi haklısın Tavananna. Ne gerekiyorsa yapalım.

Tanuhepa derin bir nefes aldı. Şimdi taşlar yerine oturmuştu. Annesi ikna olunca Murşili itiraz etmezdi. Son zamanlarda zengin tüccar Tahazzili ana kraliçeye sürekli bastırıyordu:

- Kızım majeste Murşili'yi bekliyor. Başkasıyla evlenmeyecek.

Tanuhepa adama müjdeli haberi gönderirken habercisinin, eli kolu hediyelerle dolu olarak döneceğini biliyordu. Kış bitince nişanı açıklar, yaz başlarken dü-

ğün yaparlardı. Hesaplarına göre bu sırada sürgünler tamamlanmış olur, işler planladığı gibi yürürse başkent alınan kararların etkisinden, büyük düğün şöleni sayesinde çabucak çıkardı.

Tahazzili kesenin ağzını açmalıydı.

Hakpiş Kalesi

Hattuşili odasına bitişik mabette duasını yapmış, çıkıyordu. Eşikte görünmez bir duvara çarpmış gibi oldu ve elindeki asa gürültüyle yere düştü. Muhafızı koşturdu ve hemen eğilip aldı. Puduhepa odasındaydı, Şupilka'nın getirdiği sütü içiyordu. Şafak sökmeden önce sağılan ineğin sütü derhal kaynatılır, kraliçe uyanıp güne hazırlanırken Şupilka elinde kupayla gelirdi. İkisi koridordaki sesle irkildi, Puduhepa elini göğsüne koydu:

- Şupilka kötü şeyler olacak.

Koridora fırladılar. Hattuşili şaşkındı. Puduhepa'ya elindeki asayı nasıl düşürdüğünü anlatırken önemsiz bir olay, demeye çalışıyordu. Puduhepa hemen Azzari kadını çağırmağını istedi. Hattuşili'nin, "Görünmez duvara çarpmış gibi oldum" sözüne takılmıştı. "Bu kötüye işaret" diye söyleniyordu.

O gün Hattuşili yakındaki ormanda, atış alanı olarak hazırlanmış açık meydana ok atma yarışmasına neza-

ret edecekti. Yıl Bayramı şenliklerinin ikinci günüydü. Gökyüzüne baktı, beyaz karlardan yansıyan güneş ışığının göz kamaştırıcı ışıltısında, hava soğuk bile olsa böyle bir günün kötülük taşımayacağını hükmetti. Puduhepa'ya rahat olmasını söyledi:

- Bu kadar parlak bir gün ancak iyilik getirir, bu küçük olay neşemizi bozmasın.

Ok atma yarışmasının açılışını Hattuşili yapacaktı. Yarışma sırasında hedefler her etapta daha geri çekilecek, son mesafeye yerleştirilen hedefe, her bir yarışmacı üç ok atacaktı. Toplanan puanlar sonucu yarışmanın galibi belli olacaktı. Birinciye 1 Mina altın verilecekti. Hattuşili en uzaktaki hedefe ok atarak yarışmayı başlatacaktı.

Yayı gerdi, hedefi gözüne kestirdi, hafif rüzgârı dikkate alarak oku bıraktı. İzleyen adamlarından hafif hayret nidasıyla “Ooo...” diye bir ses çıktı. Hedefin ortasına isabet ettirmişti.

Yarışmalar iki gün sürecekti. Meydana bolca saman dökerek kuru zemin hazırlanmış, bir köşeye Hattuşili ve eşi için çadır, diğer köşeye de aşçıbaşının yemek çadırı kurulmuştu.

Ok atma yarışması kıran kırana sürüyor, çocuklar dadıların kontrolünde yarışmaları izliyordu.

Birinci tur, yarışmacı sayısı çokluğundan öğleden sonraya kadar uzadı. İlk turun sonuçları hesaplanıp ele-

nenler belirlenmeye çalışılırken mola verildi. Mola sırasında çocuklar Hattuşili ve Puduhepa'nın yanına koştu. Genç kraliçenin karnı büyümeye başlamıştı. Hattuşili'nin büyük oğlu, delikanlılığa adım atmış Nerikkaili de yarışan okçular arasındaydı. Hep birlikte yarışmacıları kıyaslıyor, birinciyi kestirmeye çalışıyorlardı.

Hattuşili çocuklara gerekli nasihati verdi:

- İyi adam olun, işinizi iyi yapın. Anne babanıza ve tanrılara hürmet edin.

Murşili'yi düşünerek sözlerini tamamladı:

- Amcanıza ve akrabalarınıza da hürmet edin.

Ok atma yarışması sürerken Puduhepa'nın aklında sabahki olay vardı. Şu yarışma bir an önce bitse de kaleye dönüp Azzari'nin sözlerini duysa diye sabırsızlanıyordu. İçindeki ses de rahip Tattiya'nın mesajını tekrarlıyordu:

“Üzülecek olaylarda içini ferah tutsun, az üzölsün; sevinecek olaylarda heyecanını bastırsın, az sevinsin.”

Kaleye döndüğünde kâhin Azzari'nin sözleri iç karrartıcıydı:

- Hakpiş'in üzerinde kara bulutlar var. Majeste Hattuşili beklemediği bir haber alacak.

Genç kraliçe kötü düşünmemeye çalıştı, Tattiya'nın sözlerine sığındı.

Nerik Kalesi

Kambur ihtiyar yollardaydı. Şamuha'daki işini bitirdikten sonra kışı geçirmek üzere bir köylü aile seçti. Şifaya ihtiyacı olan, onun bilgisine muhtaç, evlerinde misafir etmekten gurur duyacakları bir ev sahibi olmalıydı. Bir de köyün ileri gelenlerinden olmasına dikkat ediyordu. Aradığını bulunca yerleşti. Kış geçince ayrılacaktı.

Ev sahibine fal tahtası hazırlattı. İki karış eni ve boyu olan düz bir tahtaydı. Zar gibi küçük odun parçalarını üzerine atarak geleceği okuyordu. Herkesin falına bakarak güzel şeyler söylüyor, şifalı otlardan merhem yapmayı öğretiyordu. Ailenin kadınları kış boyu kirmanla yün eğirdi. İhtiyara kaba saba bir palto bile diktiler. Köylü ailenin ambarları doluydu. Sabahları pekmezli ekmek, öğleyin yemek sonrası; içlerini ısıtan, kendi yaptıkları şarabı sunuyorlardı. Yaşlı adama gün gelip ayrılırken bolca kuru üzüm, kuru erik ve kuru

elma vereceklerdi. Aileyle vedalaşmadan önce büyü-kannelerini iyileştirdi. Artık gidebilirdi.

Nerik yakınlarına gelince insanların ayak basmadığı bir tepede durdu. Gerekli ritüeli tekrarladı, cebindeki üzerlikle tütsü yaptı, duasını okudu:

“Ateşin gücü evin duvarlarını yaktığı gibi Hattu-şa'nın kiri de yansın, temizlensin! Hak etmeyen Büyük Kral olmasın!”

Ateşten aldığı son iki taştan birini Nerik kalesinin dibine gömdü, diğeri Hakpiş içindi.

Güneş yeraltına dönmeden hemen önce Nerik'in girişine ulaşmıştı. Kalenin kapıları kapatılıp mühür-lenmeden içeri girdi. Doğruca kale efendisinin evi-ne yöneldi. Eşeğin sırtında kamburu çıkmış, yardıma muhtaç görüntüsü muhafızları ona doğru koşturdu. Güçlü kollarıyla yaşlı adamı tutup indirirlerken kale efendisini ziyarete geldiğini anlayınca şaşırdılar.

İhtiyar görüşmekte ısrarlıydı:

“Rahip Tattiya geldi, deyin.”

Kale efendisi Kunalli koşarak kapıya çıktı, kollarını açıp Tattiya'yı kucakladı. Neredeyse ayaklarını yerden keserek içeri aldı.

Başkent Hattuşa–Büyük Kale

Sabırsızlıkla beklenen iki ay geride kalırken alınan kararların açıklanma günü gelmişti.

Gerekli önlemler alındı, başkenti tehdit edebilecek herhangi bir kalkışmaya karşı kente yakın kale efendilerinden asker desteği istendi, güvenlik alarmı verildi.

Tanuhepa kâtiplerle birlikte tablet evine kapanmış, herkes için ayrı bir metin yazdırıyordu. Günlerce süren çalışmalar sırasında kapıları kapattırmıştı. Her gün güneş dünyayı terk edince odasına dönüyor, o çıkınca kapılar kâtiplerin üzerine kilitleniyordu. Kimse dışarı çıkamadığı için haber sızmamıştı. Ulaklar yola çıkarılınca kadar da sürecekti bu gizlilik.

Midanavuma alınan güvenlik önlemlerinden ve saraydaki sessizlikten kuşkulanmaya başladı. Tablet evindeki adamının da ortadan kaldırıldığını öğrenmişti. Soruşturuyor, başka bilgi alamıyordu. Elindeki malları değiş tokuşla taşınabilir kılmaya başladı. Hat-

tuşa'dan ayrılacaktı. Endişelerini oğlu Vatarmi ve Komutan Tarhunmiya ile paylaştı.

Tarhunmiya da bir süredir sessizlikten kuşkulanıyordu. Midanavuma'nın da aynı endişeyi duyduğunu öğrenince hemen harekete geçti. Yukarı Ülke'ye gidecekti. Midanavuma'ya da hemen başkentten ayrılmasını tembihledi.

- Değerli valim, ben sabaha karşı yola çıkacağım. Sen de derhal yola koyul.

- Yarın son bir işim var, bir sonraki gün Vatarmi'yle birlikte Şamuha'ya gitmeyi düşünüyoruz. Sen nereye gideceksin?

- Sonbaharda Hakpiş'teydim. Hattuşili kralım sıkıntıya girersem Nerik'e gidebileceğimi söylemişti. Gidişatın iyi olmadığını konuştuk. Onu Yukarı Ülke krallığından alacaklarını düşünüyor, tanrılara danışıyordu. Çok sıkıntılıydı.

- Neden tereddüt ediyor bilemiyorum komutanım. Urhi Teşup'un başarısız olduğu ortada.

Tarhunmiya "bilemem" dercesine kaşlarını kaldırıp başını hafifçe yana yatırdı.

Son gün Ana Kraliçe Tanuhepa'nın nezaretinde tabletlerin hazırlığı tamamlandı, isimlerin yazıldığı dış

zarfa koyuldu ve sabah gönderilmek üzere kâtiplerle birlikte kilitli kapılar ardına saklandı.

Sabah güneş yüzünü göstermeden hemen önce kapılar açıldı, yola çıkmak üzere hazırlanmış atlı habercilere teslim edilmeye başlandı. Bir kâtip isimleri tek tek alıyor, bir diğeri habercinin kendine ait mührü karşılığı tableti teslim ediyordu.

Sürgün edilenler, üç muhafız eşliğinde beklemeden gidecekleri yere doğru yola çıkarılacaktı. Yanlarına sadece kişisel eşya almalarına izin vardı. Ailelerine yetecek kadar arazi bırakılıyor, kalan mallarına el koyuluyordu. Midanavuma ve oğlu için ayrı sürgün kararı alınmıştı.

Yukarı Ülke sınırlarına dâhil olan kentlerin valilerine de tek tek tabletler yazılmıştı. Her birine ayrı haberci gidiyordu. Bundan sonra başkent Hattuşa'ya bağlanmışlardı. Kraliyet ödentilerini doğrudan başkente gönderecek, askeri emirleri de yine başkentten alacaklardı. Hattuşili bundan böyle Yukarı Ülke Kralı değildi. Sadece Hakpiş ve Nerik kenti efendisiydi, bir de Nerik'in fırtına tanrısının başrahibi...

Hattuşili'ye giden haberci daha ayrıntılı bir mesaj götürüyordu. Yukarı Ülke sınırları içindeki kentler tek tek sayılıyor, Hattuşili'nin daha önce bildirdiği listelere göre her kentin askeri gücünün doğrudan mer-

keze bağlandığı belirtiliyordu. Artık Hattuşili Hakpiş ve Nerik dışında bayram kutlamalarına katılamaz, kralın iznini almadan Yukarı Ülke'deki kentleri ziyaret edemezdi. Sonbaharda topladığı kraliyet ödentilerini de iade etmesi isteniyordu. Surlardaki muhafızlar dışında asker bulunduramaz, sefere çıkamazdı. Nerik ve Hakpiş'te gerçekleştirdiği her türlü uygulamayı başkente bildirmekle sorumluydu. Bu kurallara uymazsa verilecek ceza sürgün olacak, Hakpiş ve Nerik de elinden alınacaktı.

Komutan Tarhunmiya'nın hiçbir yerde bulunmadığını öğrenince ana kraliçenin canı sıkıldı. Kim haber uçurmuş olabilirdi ki? Etrafındaki herkesten kuşkulanıyordu.

Kararlar Hattuşa'da büyük bir şaşkınlık ve kaygı yarattı. Saray çevreleri, rahipler, tüccarlar, dışardan geçici olarak kente gelmiş olanlar, civardan gelen köylüler haberi dalga dalga öğrendi. Bir süre sonra Hattuşa'daki iç karışıklığı, Nil Diyarı kralıyla Asur hükümdarı da öğrenecekti.

Kararın nedeni bu kişilerin büyük krala ihanet etmeleriydi. Şehir çalkalanıyor, insanlar bu durumun tanrıları kızdırabileceğini konuşuyordu. Hattuşili ve Tarhunmiya büyük savaşçılardı. Tanrı olmuş krallarının sevdiği kişilerdi. Neden böyle bir ceza veriliyordu?

İlk gün şokunun ardından kralın nişan töreni duyuruldu. Büyük Kral Murşili, annesiyle Tanuhepa'nın evlilik planlarını öğrendiğinde iyi karşılamış, bu konuyu düşündüğünü ve onlarla konuşmaya hazırlandığını söylemişti. İki kadın bunun üzerine rahat bir nefes almıştı.

On gün içinde nişan hazırlıkları tamamlanıp şöenler başlatılacaktı. Büyük Kral Murşili, tüccar Tahazzili'nin kızıyla nişanlanıyordu. Başkentte üç gün, üç gece şöen yapılacak, soytarılar, çalgıcılar, çalparacılar, dansçılar kentin her meydanında gösteri düzenleyecekti. Sarayın ve Tahazzili'nin aşçıları üç gün boyunca başkent sakinlerine yemek pişirecek, koyun, sığır, domuz etleri büyük tunç kazanlarda kaynatılacak, ikramlar yapılacaktı. Düğün iki ay sonra planlanıyordu.

Hemen bu şöleden sonra Antahşum bayramı başlayacak, kral Murşili bütün bayram törenlerine bizzat katılacaktı. Nerik'teki törenlere yine ana kraliçe ile birlikte gidecek, amcası Hattuşili ile ilk kez orada yüz yüze gelecekti. Tanuhepa hepsini tek tek planlamıştı.

Nerik Kalesi

Yaşlı Tattiya'nın misafir olduğu gece, kale efendisi Kunnalli'yle rahip Tattiya geç vakte kadar oturup sohbet etti. Eski başrahip önemli şeyler anlatıyordu.

Kale efendisi, “Uzun yoldan geliyorsun, önce karnını doyur” diyerek onu başköşeye oturttu. Hizmetkârlar koşturup yaşlı adamın temizlenmesine yardımcı olurken ahıra çekilen eşeği de yemlendi.

Tattiya, Hatti ülkesini bir karışıklığın beklediğini söyleyerek söze girdi. İki yıldır yollardaydı. Hatti ülkesinin büyük krallarının kutsal ziyaretler yaptığı kentleri ve onlara komşu olanları dolaşmış, kale efendileriyle konuşmuş, Yukarı Ülke'deki kentlere uğramış, son olarak Nerik'e gelmişti. Herkesi olacaklar konusunda uyarıyordu. Olanlar olacakların işaretiydi.

Büyük Kral Murşili, ölen babasının kararlarını geri döndürerek kendi sonunu yazmaya başlamıştı. “Hani”

diyordu, “Kil tablete yazmaya başlayan kâtip nasıl kalemleyle tableti doldurur, kral da öyle doldurmaya başladı. Maalesef yazdıkları tanrılarımızın hiç hoşuna gitmiyor.” Sonra da ekliyordu:

- Madem babasının kararlarını peş peşe geri almaya başladı, bu durumda Muvatalli kralımızın en önemli kararı olan Urhi Teşup’un veliahtlık kararı da geri alınabilir. İlk o başlattı, yolu açtı. Bu, yanlış bir kararın düzeltilmesi anlamına gelecektir.

Konuşmasının burasında susuyor, sözlerinin etkilerini görüp devam ediyordu. Başkentte olanları, kralın yetersizliğini, Mitanni olayını, Tarhunmiya gibi büyük bir komutanın nasıl harcandığını tek tek anlatıyordu. Görüştüğü kale efendileri bu kutsal adamı ilgiyle dinliyor, uyarılarını dikkate alacaklarını bildiriyordu. Nerik’te de öyle oldu, Kunalli başını sallayarak dinledi.

“Endişelerim büyük” diye devam etti Tattiya, “Önemli şeyler olabilir”.

Adam şaşırılmıştı.

- Kutsal bilici, ne olacak?

- Başkenttekiler Hakpiş kralımızı kıskanıyor. Harekete geçebilirler.

- Hattuşili kralım hem büyük bir savaşçı hem de Nerik’in fırtına tanrısının başrahibi. Kimse onu alt edemez.

- Bence de Kunalli.

Bu sözlerden sonra Tattiya ağzını kilitledi.

Kunalli'nin sabah sürpriz bir konuğu daha olacaktı,
komutan Tarhunmiya.

Hakpiş Kalesi

Haber Hakpiş'e ulaştığında kente, fırtına tanrısının lanetiyle yıldırım düşmüş gibi oldu. Gelen ulak tableti, Hattuşili ile Puduhepa'ya birlikte okudu. Puduhepa her cümleden sonra tokat yemiş gibi sarsılıyordu. Bir elini başına diğerini doğum yaklaştığı için kocaman olmuş karnına koymuş, ağzı açık dinliyordu. Kilo da aldığı için oturduğu koltuğa gömülmüştü. Kaşları bu sefer yukarı kalkmamış, düz bir hat halinde dudaklarıyla birlikte gerilmişti.

Tablet okunup bittikten sonra Hattuşili el işaretiyle adamı gönderdi, sessizliğe gömüldü.

Puduhepa öfkeden kudurmak üzereydi. Haykırmak, Murşili ve Tanuhepa'ya en ağır sözlerle saldırmak, beddua etmek istiyordu. Yaşlı kraliçenin gözlerini oysa, kulaklarını dişleriyle koparsa, kalbini elleriyle söküp çıkarsa içi ferahlamazdı. Kocasına da kızgındı.

Başından beri böyle olacağını hissediyor ve uyarıyordu. Hattuşili yıllar önce tahta yeğenini oturtarak hata yapmıştı. Ardından elinde askeri güç varken kullanmamış, Midanavuma ve oğlu ile komutanlar görevden alındığında susmuş; babasıyla dedesinin en sevdiği, dostu bildiği başrahip Tattiya bir kalemde harcanmış, harekete geçmemişti. Hattuşili'ye büyü yapmışlar sineye çekmiş, işte şimdi kolu kırık, yaralı aslan gibi ininde sıkışıp kalmıştı.

Bunlar aklından geçerken birden sancılandı. Doğuma daha iki ay vardı. Hattuşili yüksek sesle yardımcılarını çağırdı. Karısını hekimlere teslim etti. Şupilka başta, kadınlar Puduhepa için koştururken o da odasına çekildi.

Yeğeninden gelen bu darbeyi bekliyordu ama yine de içinde bir ses belki tanrılar onu durdurur, diyordu. Çok canı sıkıldı. İşin bu noktaya gelmesini hiç istemiyordu.

Puduhepa içinde tuttuğu çığı bıraktı. Hırısından çatlayacak gibiydi. Şupilka genç kadına sakinleştirici bir ot çayı içirdi. Kraliçenin sancıları geçmiyor, hekimler erken doğuma engel olmak için çırpınıyordu. Bebeği kaybedebilirlerdi. Bir ot çayı da doğumu engellemek için içirdiler. İki rahibe kraliçe için duaya başlamıştı. Puduhepa'yı sakinleşmeye ve doğum tanrıçası Katahzipuri'ye çağrı yapmaya davet ediyorlardı. Tanrıçanın yardımını dilerse Katahzipuri bebeği kurtarabilirdi.

Akşam geç vakte kadar süren çabaların sonunda Puduhepa sakinleşti. Sancıları da dinmişti. Şupilka onu uyutup çıktı.

Haber henüz duyulmamıştı. Hattuşili odasına kapanmış, yanına kimseyi almıyordu. Ertesi gün Puduhepa kendine gelip de Şupilka'ya anlatınca öğrenildi. Artık Hakpiş Kalesinde büyük bir yas vardı.

Hattuşili inzivaya çekildiği o iki gün boyunca düşündü: Bu olaya nasıl bir tepki vermeliydi? Olay doğru yönetilemezse Hatti ülkesi karanlık döneme girerdi. Kararı kabul mü edecekti, yoksa karşı mı çıkacaktı? Ne yapmalıydı?

İki günün sonunda odasından çıktı, banyodaki taş küveti hazırlattı, suyun gevşetici etkisiyle temizlendi, beyaz dua giysisini giydi ve kale içindeki tapınağa gitti. Tanrıça İştâr'a soracaktı.

Tapınaktaki kâtip kralın yanında yerini aldı. Ağzından çıkan sözleri eksiksiz not almalıydı. Hemen nemli keten beze sarılı kil tableti çıkardı. Hızla yazacağı bu sözler daha sonra temize çekilecek, yeni kil tablete aktarılacaktı. Böylece tanrılara sorulan sorular ve alınan yanıtlar kayda girmiş oluyordu.

“Tanrıça İştâr! Yardımını istemeye geldim! Beni mi sınıyorsun yoksa sen de mi yanıldın!

Babam Murşili tahta çıktığı zaman küçüktü. Düşmanları onu küçümsedi. Babam anlatırdı, şöyle demişler:

‘Sen daha çocuksun ve hiçbir şey bilmiyorsun. Beni korkutmuyorsun. Ülken mahvolmuş, yaya ve arabalı askerlerin azalmış. Ordularına karşı benim askerlerim daha çok. Babanın yaya ve arabalı askerleri çoktu. Henüz bir çocuk olan sen Hatti ülkesini yönetmeye nasıl girişirsin.’

Düşman ülkeler babama savaş açmış. O tanrılarımızın sevdiği bir kraldı. Korkusuzdu. Arinna’nın güneş tanrıçası yanındaydı. Bütün düşmanlarını dize getirdi. Bunu yaparken tanrılarımız yanındaydı. Bize hep ‘İçtiğin andı bozma’ derdi, ‘Eğer bozarsan Ant tanrıları öcünü alır, oğlu babasını, kardeş kardeşi öldürür. Kendi etini, kendi canını bitirir.’

Tanrıçam! Ant tanrılarını üzecek bir şey yapmadım. Sözümde durdum. Yine de seni kızdırdım mı? Bilmeden hata mı yaptım? Neden bu ceza?

Doğru olan ne? Ne yapmalıyım? Tanrılarım benden ne bekliyor? Yeğenim sırtıma hançer sapladı, acısı sırtımda değil göğsümdede.

Tanrıça İştâr! Bana yardımcı ol, bir ışık gönder, yolumu aydınlat. Urhi Teşup beni kıskandı, acı vermeye çalışıyor. Beni küçük düşürdü, yönetimim altındaki insanları, yetkilerimi elimden aldı. Beni Hakpiş Kalesi’ne

hapsetti. Bir tek Nerik'e dokunmadı, fırtına tanrısının rahibi olduğum için. Askerlerimi, komutanlarımı, bana bağlı kale efendilerini benden kopardı. Tanrıçam yardım et, yol göster. Ne yapmalıyım? Urhi Teşup'a nasıl bir cevap vermeliyim?

Babama ve siz tanrılara sözüm vardı. Abim Muvatalli Büyük Kral olunca destekleyecektim. Ne mutlu bana ki verdiğim sözü sonuna kadar tuttum, bütün tanrılar şahidimdir, her zaman abimin yanında oldum. Desteğimi esirgemedim. Canım pahasına korudum. Abim Muvatalli gerçekten büyük bir kraldı. Her yerde savaş verdi. Kahramanca düşmanın üzerine atıldı. Babam gibi ona da söz verdim: 'Kimi veliaht tayin edersen, kimin adını söylersen ben onun arkasında duracağım. Sana destek vermiş gibi, aynı sadakatle bağlı olacağım.'

Bu sözü verirken düşündüm ki oğlu Urhi Teşup da babası gibi Büyük Kral olur, amcasının değerini anlar. Öyle değilmiş. Bilmeden söz vermişim.

Tanrıçam! Şimdi sözümden dönmeli miyim, yoksa verdiğim söze sadık mı kalmalıyım?

Babaların günahı çocuklarından çıkar. Tanrıça İştâr, beni yanlış karardan alıkoy. Çocuklarım ilerde günahlarının bedelini ödemesin. Tanrılar katındaki atalarımın atası efendim Telepinu! Yol göster. Sabretmeli miyim? Eğer öyleyse sabır için güç ver.

Tanrılarım! Bana bunu yapanlara kötülük değil, akıl diliyorum.”

Bu olaydan sonra Hakpiş sessizliğe gömüldü. Sanki büyük bir yas vardı. Çocuklar susmuş, eşekler anırmaz, atlar kişnemez olmuştu. Şupilka bazen kuş seslerinin bile kesildiğini düşünüyordu. Günler birbirini kovalıyor, kral ve kraliçe zorunlu tören için sunu yapmak üzere tapınağa gitmenin dışında ortada görünmüyordu.

Hattuşili Antahşum bayramında Nerik'e gitmedi. Ana kraliçe kızgındı, Hattuşili'yi Neriklilere şikâyet etmeye yöneldi, ama sözleri etkili olmadı. Nerikliler büyük kralla yaşlı kraliçeye soğuk davrandı, Tanuhepa'yı bir de onlar kızdırdı. Yaşlı kraliçe Hattuşa'ya dönüştü, Nerik kale efendisi Kunalli'ye bir uyarı yazmayı kararlaştırdı.

Hakpiş'teki sessizlik Puduhepa'nın doğumunda da sürdü. Kraliçenin doğumu kolay olmuş, iki ay önce şok haberi aldığı anda çektiği sancılarla kıyaslanmayacak kadar rahat biçimde oğlunu kucağına almıştı. Puduhepa rahip Tattiya'nın mesajıyla huzura kavuşmayı deniyor, olmuyordu.

Nerik Kalesi

Haberler Nerik'e ulaşınca Kunalli koşulsuz olarak komutan Tarhunmiya ile yaşlı rahibin emrine girdi. Majeste Hattuşili'nin uğradığı büyük haksızlık karşısında isyan içindeydi. Konuşuyor da konuşuyordu:

Nerik nasıl geri kazanılmış, Kaşkalarla nasıl ortak bir anlaşma sağlanmış, tüccarlar huzur içinde ticaretini yaparken köylüler nasıl rahatça mallarını satabilir hale gelmiş, Nerik tapınağı nasıl yüceltilmiş, rahip ve rahibelerle doldurulmuş, Purulli şenlikleri, Antaşum bayramı nasıl tekrar yerinde kutlanır olmuş...

Tarhunmiya bıraksa Kunalli'nin savaşçı ruhu harekete geçecek, askerleri toplayıp başkente yürüyecekti. Adamı yatıştırdı, yapılması gereken işleri bulunduğuna ve sonunda kazanabileceklerine ikna etti. Büyük Kral ve Tavananna Antaşum bayramı için geldiğinde görevini eksiksiz yapmalıydı. O sırada Tattiya ve Tarhunmiya ortalarda grnmeyecekti.

Komutan Tarhunmiya, Hattuşili'yle birlikte Nerik'i üs olarak belirlemiş, gerektiğinde işleri buradan yönetebileceklerini kararlaştırmıştı. Tattiya da bu planın bir parçası oldu. Yaşlı adam Hattuşili'ye bir tablet yazdırdı:

“Majeste Hattuşili'ye sözlerimdir. Ben iyiyim. Siz de iyi olun. Aldığım haberler nedeniyle üzgünüm, ama bunlar geçecek. Yanlış düzelecek. Karşılaştığımızda Hatti ülkesini dolaştığımı anlatmıştım. İnsanlar Hattuşili kralıma sevgi doluydu. Majestem hiç merak etme sana elbirliğiyle sahip çıkacağız. Haberi Nerik'te aldım. Komutan Tarhunmiya ile birlikteyiz. Buradan kale efendileriyle yazışıyoruz. Urhi Teşup babasının oğlu olmadığını ispatladı. Amcasına sırtını dönerek kendi sonunu hazırladı. Hep birlikte bu haksızlığa karşı çıkacağız.”

Ardından her ikisi de ayrı ayrı o güne kadar ziyaret ettikleri kale efendilerine mektuplar yazdırmaya başladı. Daha önceki ziyaretlerinde üstü örtülü olarak anlattıklarının artık gerçek olduğunu, kral Murşili'nin bu görevi yürütemeyeceğini, aldığı bu son kararın amcasını değil, tanrıları kızdığını yazıyorlardı. Bu yıl Hatti ülkesinin toprakları bereketli olmayacaktı. Hayvanlar yeterince yavru lamayacak, yağmur yağmayacaktı. Düşmanları bile bu durumdan yararlanmaya kalkabilirdi.

Yapılması gereken, tahtın asıl sahibine destek olmaktı. Urhi Teşup babasının kararlarını geri alarak kendi sonunu da hazırlamıştı. Majeste Hattuşili tahtın asıl sahibiydi. Özveri göstererek yeğenini tahta oturtmuş, ama büyük bir ihanete uğramıştı. Ölen babasını kızdırdığı için artık tanrılar Teşup'un yanında değildi. Kale efendisi olarak bu durumda yapılması gereken tablet gönderip Hattuşili'ye üzüntülerini ve desteğini bildirmektir.

Mektupları gönderdikten sonra yola çıkmayı kararlaştırdılar. Tattiya tüccar kılığına girecek, en güvendiği adamlarla sanki küçük bir ticari kervanmış gibi Kizzuvatna'ya yola çıkacaktı. İnandırıcı olmak için eşeklere gerçek mallar yüklenecekti. Sürgün edilmiş komutanları, Midanavuma'yı ve oğullarını Hakpiş'e getirmeleri gerekiyordu. Tarhunmiya da Hakpiş'e gidecekti.

Kunalli onlarla Hakpiş'e gelmek istedi.

- Biz Hakpiş'te kalırız, kutsal bilici devam eder.

Tarhunmiya Kunalli'ye görev verdi:

- Madem öyle başrahibe eşlik etmelisin, yollarda yalnız kalmasın.”

Hakpiş Kalesi

Sessizliğe gömülmüş Hakpiş'te yaz ortasından itibaren bir hareketlilik başladı. Sıcakların ortalığı kavurduğu gün ilk olarak rahip Tattiya'nın mektubu ulaştı. Onu takiben Yukarı Ülke'deki kale efendilerinin mektupları gelmeye başladı. Majeste Hattuşili'nin başına gelenlere çok üzüldüklerini bildiriyor, yanında olduklarını duyuruyorlardı.

İlk haberci geldiğinde Hattuşili kendi kendine gülmüseddi. Buna benzer tepkiler bekliyordu, gördüklerine memnun oldu. Tarhunmiya ve Tattiya'yla kendisine bağlı kale efendilerine güvenebileceğini biliyordu. Hatti ülkesi sahipsiz değildi.

Zaman geçtikçe gelen habercilerin sayısı arttı. Geçen yıl yaptığı ziyaretler sırasında kale efendilerinden gördüğü ilgiyi hatırladı; her zamankinden farklı ve coşkuluydu.

Tabletler gelmeye devam etti.

Puduhepa habercilerin taşıdığı desteğe mutlu oluyor, şaşırıyordu. Hattuşili ilk günlerde tanrılara danışıp yeğenin kararına uyacağını söylediğinde kocasına kızmış, “Bu gidişle daha beterine hazır ol” diye söylenmişti. Sonra da hemen susmuş, babasının çocukken öğrettiği gibi diline gelen sert sözleri ağzının içinde tutmayı başarmıştı. Hattuşili şimdilik onu rahatlatacak sözler gerekmediğine karar vermiş, kendi haline bırakmıştı.

Puduhepa nedimesiyle dertleşiyor, artık her şeyin bittiğini, bundan sonraki kararın kocasının sürgün edilmesi olacağını, bu durumda çocuklarıyla birlikte Kizzuvatna’ya dönüp ailesine sığınacağını söylüyordu. Babası Pentipşarri torunlarına bakardı.

Kâhin Azzari’nin sözleri etkili olamıyordu. Yaşlı kadın çeşitli örnekler veriyor, gece karanlığından gündüz aydınlığına çıkmaya benzer mutlu günlerin geleceğini söylüyor, rahip Tattiya’nın mesajını hatırlatıyor, bunların geçeceğini, majeste Hattuşili’yi çok yüce bir yerde gördüğünü anlatıyordu. Puduhepa’nın buna cevabı hazırды:

- Dilin güzel şeyler söyler Azzari. Doğru, hepimiz onu yüce yerde görüyoruz ama o kendini görmüyor. Ben umudu kestim. Ne söylesek boş...

- Hanımefendim, öyle deme. Bazı yollardan geçmeden olmaz. Maraşantiya nehrine bak, aşağı denize akacakmış gibi gidiyor, sonra ters dönüp yukarı denize akıyor.

- Hep öyle dedik, bak ne oldu...

- Sen evlenirken Lavazantiya kâhini majeste Hattuşili'ye "Büyük Kral" olacağını söylemedi mi, söyledi. İşte şimdi zamanı geldi.

Tabletlerin gelmeye devam ettiğini görünce, arada, Azzari'nin sözlerine hak mı verse, diye düşünmeye başladı. Doğumdan bu yana kocasına konuyu açmama özen gösteriyordu. "Böyle nereye kadar gider?", "Bundan sonra ne oluruz?", "Daha başımıza neler gelecek?" soruları kafasında dönüp duruyordu. Hattuşili de bu konuda susuyor, günler geçiyordu.

Habercilerin ziyareti arttıkça konuşmaya karar verdi.

- Sevgili efendim, gönlümün kralı! Teşup "Artık kral değilsin" dese de benim Güneşimsin, majestemsin. Muhakkak senin bildiğin bizim göremediğimiz çok şey var. Bu son mesajlar ne anlama geliyor?

- Sen de benim kraliçemsin Puduhepa. Hem gönlümün hem ülkemin kraliçesi...

Puduhepa'nın kafası karıştı, kaşlarını yukarı kaldırıp gözlerini kırıştırdı. Hattuşili bu yüz ifadesine bayılıyordu. Onu biraz daha merakta bırakıp keyifle izledi.

- Kale efendileri başkentin kararını eleştiriyor, yanlış buluyor Puduhepa. Bazısı harekete geçmemi öneriyor. Askerleriyle yanımda olacaklarını söylüyor.

- Bu çok iyi haber.

- Elbette iyi haber ama tanrılarımın işaretini almadan olmaz. Ayrıca sadece Yukarı Ülke'nin insanları yetmez. Hatti ülkesinin bütün insanları olanları gözlüyor, bakıyor. Vasal krallar da izliyor. Biz de bakacağız. Önümüzdeki günler ne getirecek, göreceğiz.

Bu konuşmadan sonraki günlerde daha uzak kentlerden de mesajlar gelmeye başladı. Özellikle dost Kaşka efendileri çok sertti.

“Emrin altına girmiştik, Murşili’yi dinlemeyiz, sen ne dersen onu yaparız.”

Hattuşili Kaşkalıların mesajlarının ortak dilinden, yazmadan önce kale efendilerinin bir araya gelip anlaştıklarını tahmin etti. Kaşkalar tavrını koymuştu. Yazdıklarına göre başkent Hattuşa’ya da bu kararı tanımadıklarını bildirmişlerdi. En çok da Haştıralı kale efendisi onu şaşırttı. Fırsatı değerlendirip başkaldırabilirdi. Tersine Hattuşili’ye bağlılığını en gösterişli biçimde ifade eden Kaşkalıların başında geliyordu.

Yukarı Ülke'ye bağı olanlar dışında, Hatti ülkesi kale efendilerinin bazılarında da destek tabletleri geldi. Bazısı cesur, bazısı ürkekti. Hattuşili ikircikli olanları fark ediyordu. Biliyordu ki kendisine destek veren bazıları, başkente de alınan kararı destekleyen ikinci bir tablet gönderiyordu.

Komutan Tarhunmiya, başrahip Tattiya ve Kunalli Hakpiş'e geldiğinde büyük sevinçle karşılandı. Hattuşili bütün kuralları bir yana bırakarak Tattiya'ya sarıldı, kucakladı, havaya kaldırdı. Yüzler gülüyordu. Tattiya emrindeki küçük ticaret kervanına Anziliya'ya gitmesini söylemişti. Orada dinlenecekler, bir gün sonra Tattiya ile buluşacaklardı. Anziliya başrahibi, Tattiya'nın yıllar önceden öğrencisi ve hayranıydı. Küçük kervanın konaklamasına yardımcı olurdu.

Komutan Tarhunmiya ayrıntılarıyla yaptıklarını aktardı. Tattiya, Kizzuvatna'daki sürgünleri getirmeye gidiyordu. Nerik kale efendisi Kunalli de ona eşlik edecekti. Hattuşili yaşlı adamın enerjisine şaşırdı.

Herkesi odadan çıkarıp Tarhunmiya ve Tattiya ile baş başa kaldılar. Tattiya majeste Hattuşili'ye rüyasını anlatmaya başladı. Bazı şeyler içine doğup da Nerik'in fırtına tanrısı ile yakınlaşınca gözünün önü açılmış, kutsal efendi rüyasında ona geleceği göstermiş. Majeste Hattuşili gelecek baharda Nerik tapınağında Bü-

yük Kral olarak törenleri yönetecekmiş. Hatta giydiği tören elbisesini, başındaki takkeyi bile ayrıntılarıyla görmüş. Kulağında altın halka küpe, parmağında krallık mührünü içeren yüzük varmış. Mühürde Büyük Kral Hattuşili ve eşi büyük kraliçe Puduhepa'nın adı görünüyormuş.

Hattuşili bunu şimdilik kimseye anlatmamasını tembihledi. Tattiya da onun gibi düşünüyordu.

Sabah güneş doğarken yaşlı rahip, Nerikli Kunalli'yle birlikte yoldaydı. Hattuşili'nin emriyle bir araba, onu ve Kunalli'yi Anziliya'ya götürüyordu. Araba, her türlü kraliyet görüntüsünden uzak, yıpranmış bir gişigirdi.

Son olarak uzak yerlerden mesajlar ulaştı. Şeha ve Amurru ülkesi, vasal devlet olarak başkent Hattuşa'ya anlaşmalarla bağlıydı. İkinin kralları da eşleri dolayısıyla Hitit kraliyet ailesine akrabaydı. Şeha kralı Masturi, karısı Matanazi'ye gelen tabletler sayesinde başkent ve Hakpiş'te yaşananları yakından izliyordu. Tattiya'nın gönderdiği haber gelince Hattuşili'ye tereddütsüz desteğini bildirdi:

“Bir Esertu veledini mi destekleyeceğim, elbette majeste Hattuşili'nin yanındayım.”

Amurru Kralı Benteşina zaten Hattuşili'yi velinimeti olarak görüyordu. Urhi Teşup'un hayırsız bir evlat olduğunu, amcasına karşı vefasız davranışının karşılıksız kalmayacağını, başından beri babasının oğlu olmadığını, bu haksızlığı kabul etmeyeceğini bildiriyordu. Kaşkalar gibi o da çok sertti:

“Başkente yazdım. Kral Murşili'ye dedim ki; majeste Hattuşili ile ilgili kararı değiştirmezsene aramızdaki anlaşma artık geçerli değildir. Amurru sana bağlı vasal krallık olmaktan çıkıp, bağımsız olacaktır.”

Tablet gönderenler göndermeyenleri ortaya çıkardı. Hitit kraliyet ailesi ile akraba Kargamış ve Halpa krallarından herhangi bir ses yoktu. Hattuşili Kargamış kralı Şahurunuva'yı tanırdı. Hesabını doğru yapan kral bu süreçte taraf olmaz, kazananın yanında yer alırdı. Halpa kralı da onun dediğinden çıkmazdı.

Başkent Hattuşa–Büyük Kale

Nişan ve düğün törenleriyle eğlenceye, yemeye, içmeye doyurulmuş olan Hattuşa’da ortalık sakindi. Tüccar Tahazzili hazinesini açmış, düğünde, saray kadar o da masraf yapmıştı. Murşili’nin keyfi yerindeydi. Yeni kraliçe geleceğin Tavanannası olarak saygı görüyordu. Görev başındaki Tavananna ölmeden yenisi ilan edilmezdi.

Kral Murşili ve Ana Kraliçe Tanuhepa dini törenleri eksiksiz kutluyor, kutsal kentleri dolaşarak ayinleri yönetiyordu. Murşili her törene bizzat katılmaya özen gösteriyor, tanrıları kızdırmamak için ne gerekirse yapıyordu. Tanuhepa, “Artık gerçekten Büyük Kral oldun” diyordu.

Murşili’yle Tanuhepa’nın aylar sonra bile Neriklilere kızgınlığı geçmemişti. Antahşum bayramını kutlarken Kunalli’nin asık yüzüyle suskun bir şekilde yanlarında zorla durması, bütün rahiplerin ve kent halkının

aynı şekilde onları suskunlukla karşılması akıllardan çıkmıyordu. Ana kraliçe azarlayan bir tablet gönderse de içi soğumamıştı.

Yaz başında, düğünden sonra ilk Kaşka tepkileri ellerine ulaştı. Kararı tanımıyor, Hattuşili'nin yeniden Hakpiş kralı olarak Yukarı Ülke'den sorumlu kılınmasını istiyorlardı. Murşili bu tepkiye müthiş sinirlendi ve Asur elçisinden sonra yaptığı gibi yine duvarları yumruklamaya başladı. Beddualar okuyor, tanrıların lanetini diliyor, ant tanrısı ve güneşin ateşinin isyankâr Kaşkaları yok etmesini istiyordu.

“Bunlara haddini bildireceğim, dillerini boğazlarından çekip çıkaracağım ki, bir daha Hatti ülkesinin kralına böyle sözler yazamasınlar!”

İşlerin yolunda gitmediğini hissediyordu. İlk kez olacıklardan korkmaya başladı. Amcasının karşılık vereceğinin işaretiydi bunlar.

Yaşlı kraliçe tecrübeleriyle biliyordu ki böyle anlarda kralın yalnız bırakılması gerekirdi. İçinden “Keşke dediğini yapsan, askerleriyle Kaşkaların üzerine yürüsen” diye geçirdi, “Ama yapamazsın ki...”

Kizzuvatna lkesi

Tattiya kck kervanıyla ilk olarak Vali Midanavuma'nın bulunduğu Kummanni'ye gitti. Pazar yerinde yaptığı kck bir araştırmayla Midanavuma'nın yerleştirildiği sürgün evini buldu. Karşısında yaşlı rahibi görmeyi beklemeyen Midanavuma hayretler içinde adama sarıldı, tek odalı yeni evine misafir etti.

Eski dostlar uzun uzun kucaklaşıp hasret giderdikten sonra Tattiya geliş amacını açıkladı. Teşup tahttan indirilmeli, Majeste Hattuşili “Büyük Kral” olmalıydı. Nerikli Kunalli'yle birlikte yaptıkları çalışmayı anlattı, iki yıldır dolaştığı Hatti lkesinde Hattuşili'ye olan sevgi ve bağlılığı gördüğünü aktardı, beraber Hakpiş'e gitmeyi teklif etti.

Vali Midanavuma Tattiya'nın beklemediği bir tepki verdi.

- Ben yorulдум, bittim, sevgili başrahip. Biraz dnyalığım var. şurada son günlerimi huzur içinde geçir-

mek isterim. Büyük kralın boğazımı kestirmedeğine şükrediyorum. Hem öyle desen bile majeste Hattuşili yerinden kıpırdamaz. Bunca olay oldu, sustu. Niye bekledi bugüne kadar? Bence korkak olduğu için.

Midanavuma sürgün kararı bildirildiğinde, her olasılığa karşı evinde sakladığı altın ve gümüşleri son anda koynuna ve giysisinin çeşitli yerlerine doldurmayı başarmıştı. Oğluna da aynı hazırlığı yaptırdığı için baba oğul altınlarla yüklü olarak evden ayrılmıştı. “Dünyalığım” dediği buydu.

- Midanavuma, beni şaşırtıyorsun. Her su kendi yatağında akar. Sen yatağını kapatsan da gelir, alır. Majeste Hattuşili hiçbir zaman tahtın varisi olmadı. Babası da abisi de ondan tahta çıkan krala yardımcı olmasını istedi. Onun tanrılara ve atasına sözü vardı. Yani suyun yatağı kapalıydı. Majeste Hattuşili tanrılarımızın sevdiği biridir. Verdiği sözden dönerek bu sevgiyi yitirmek istemez. Ant tanrılarını da kızdırmaz. Ama artık suyun yatağını geri alma vaktidir. Ona başlangıçta verilmeyeni şimdi Teşup kendi elleriyle veriyor. Sözünde durmayan o. Artık sel suları majestemin yolunu açacak.

Bu açıklamadan sonra Tattiya sözü kehanete getirdi. İlk kez yıllar önce bir kâhinin Lavazantiya’da Hattuşili’ye “Büyük Kral” olacağını söylediğini hatırlattı. Baş-

kentteki büyük saray Hattuşili'yi bekliyordu. Ayrıca geçenlerde bunu rüyasında da görmüştü.

Midanavuma bu sözlerle ikna oldu, Tattiya'nın küçük kervanına gizlenip kaçmaya karar verdi.

Tattiya, Vali Midanavuma'yla birlikte Tarhunmiya'nın yardımcısının sürgün edildiği Zunnahara'ya geldi. Küçük yerde herkes yeni gelen komutanın evini biliyordu. Gösterdiler. O sırada kale efendisi komutanı ziyarete gelmiş, sohbetlerdi. Adam eski bir savaşçı olarak Kadeş Savaşı'ndaki sağ kanat komutanına dostça davranıyor, Kadeş önlerinde firavunun askerlerine karşı birlikte savaşmalarını anıyor, saygı gösteriyordu. Komutanın sürgün edilmesine çok üzülmüş, hayatını kolaylaştırmak için ne gerekirse yapıyordu.

Tattiya bu durumu değerlendirmeye karar verdi. Kale efendisinin falına baktı. Yakınlarda babasını kaybettiğini, ölmeden önce babasıyla aralarında bir tartışma geçtiğini, bu nedenle adamın çok üzgün olduğunu söyledi. Bunları bilmesi imkânsızdı. Baba oğul arasındaki tartışmadan kimsenin haberi yoktu. Adam şaşırıldı.

Tattiya onu rahatlattı ve tanrıların babasını kucakladığını, oğlunu affettiğini, gittiği yerde rahat olduğunu, merak etmemesini söyledi. Adamın geleceğiyle ilgili güzel sözlerle falı bitirdi.

Zunnahara kale efendisini avucuna almıştı. Adam “Rahip efendim” diye etrafında dolanıyordu. Tattiya ikisine birden Hakpiş’te olanları anlatmaya başladı. Zaten sürgün olayını ve başkentte olanları öğrenmişti adam. Majeste Hattuşili’ye büyük saygısı vardı. Tattiya ona bir görev verdi. Başkente tablet yazacak, majeste Hattuşili’yi destekleyen kale efendilerini öğrendiğini bildirecekti. Başrahip Tattiya’yı, Zunnahara’da, sürgün komutanı ziyaret ederken yakaladığını, bu bilgileri ondan aldığını anlatacaktı. Bunu yola çıkmadan önce Tarhunmiya ve Hattuşili’yle birlikte kararlaştırmışlardı.

Tattiya kale efendisiyle birlikte çalışma odasına gidip kâtibe Hattuşili’ye destek verenlerin tam listesini yazdırdı. Adam Tattiya ne derse yapmaya hazırды.

Başkent Hattuşa-Büyük Kale

Günler ilerlerken Amurru Kralı Benteşina'nın sinir bozan mesajı başkente ulaştı. Aralarındaki anlaşmayı geçersiz ilan ediyordu. Hakpiş kralının uğradığı haksızlığa katlanamazdı. Amurru ülkesi, Hakpiş kralı Hattuşili'nin hakları iade edilmedikçe bağımsızdı.

İstihbarat görevlileri de bölgelerindeki huzursuzlukları yansıtmaya başladı. Sanki Hatti ülkesi ayağa kalkmış, herkes amcasıyla arasındaki tartışmaya taraf olmuştu. Bir tanesi özellikle ilginçti. Ayrıntılı bilgi veriyordu. Komutan yardımcısını sürgün ettikleri yer olan Zunnahara kale efendisiydi bilgiyi gönderen.

Yukarı Ülke efendilerinin pek çoğunun ve Hatti ülkesindeki bazı kale efendilerinin Hattuşili'yi desteklediğini, kil tablet gönderip bağlılık bildirdiğini, karara karşı çıktığını duyuruyordu. Kent isimleri bile veriyordu. Söylediğine göre sürgün komutanı ziyarete gelen eski başrahip Tattiya'yı yakalamış, konuşurmuştu.

Tanuhepa, başrahip Tattiya'nın Zunnahara'ya gittiğini duyunca kafasını sağa sola salladı. Kaşları çatılmıştı. Adam o yaşlı haliyle ta Kizzuvatna'ya gitmişti demek. Görevden aldıkları komutanı ziyaret etmesinin nedeni belliydi, demek isyan hazırlığı vardı.

Haberi duyunca Murşili dişlerini gıcırdatmaya başladı. Bir yandan da gözü seğiriyordu. Elleriyle derisini yoluyor, kanatıncaya kadar çekiştiriyordu. Son zamanlarda böyle tikler ortaya çıkmıştı. Sinirlendiğinde oluyordu. Yanında başkaları varsa ellerini saklayarak yoluyordu. Çocukluğunda babası iş atölyelerine gittiğini görünce ders olsun diye avuçlarını azıcık dağlatmıştı. Kızgın metali şöyle bir dokundurur gibi yapmışlar, Prens Teşup dehşete düşmüş, bir daha babası varken atölyelerin semtine uğramamıştı. Şimdi ellerini yolarken babasının yerine, bilmeden, kendini cezalandırıyordu.

Beddualar ederek bağırmaya başladı. Bunun amcası Hattuşili'nin planı olduğunu, eski komutanlarla başkaldırmaya hazırlandığını haykırdı. “Arinna'nın güneş tanrısı aleviyle yaksın, fırtına tanrısı şimşekler göndersin” dedi. Amcası için yeraltının bütün tanrılarının gazabını diledi.

Tanuhepa bir süre fırtınanın dinmesini bekledi. Normalde kralı yalnız bırakır, sakinleşince gelirdi, ama artık böyle bir zaman yoktu. Hatırlattı:

- Hemen bir tablet gönderip kale efendisini uyarlđm. “Tattiya’yı sakın bırakmayın!” diyelim.

Murşili başkâtibi çağırırken Tanuhepa da odasına geçip Rahip Vatarmi’nin gelmesini istedi. Olayları yorumlayıp geleceği söylemeliydi. Tanrılar muhakkak işaret gönderirdi.

Vatarmi talih falı açıp tanrılara sorular sormaya başladı. Gözleri yarı kapalı düz bir sesle konuşuyordu.

- Kral ve kraliçe, Hakpiş kralının savaş açıp açmayacağıını öğrenmek istiyor. Ey tanrılar savaş olmayacaksa cevabınız evet olsun.

Benzer soruların sonunda ulaştığı bilgileri anlattı. Söylediğine göre, Hattuşili etrafında askerlerle bir yere doğru yürüyordu. Tattiya ve Tarhunmiya yanındaydı. “Gittiği yönü tam anlamadım kraliçem, ama buraya doğru gelmiyor” dedi. Tanuhepa bunu yorumlamasını istedi. Vatarmi çaresizdi. Gördüklerini söylemişti. Sadece ekleyebileceği şeydu: Yanındaki askerlerle yürümesi Hattuşili’nin tehlikeli olabileceğine işaret etti.

Ana kraliçe aldığı bilgilerle tekrar Murşili’nin yanına giderken düşünceliydi. Hattuşili askerleriyle nereye gidiyordu?

Murşili’yi biraz sakinleşmiş buldu. Ellерinin üstü kızarmış, yer yer kan çıkmıştı. Kral ellerini giysisinin uzun kolu altına saklamaya çalışıyordu. Her zaman

yaptığını tekrarladı, görmemiş gibi davrandı. Vatar-mi'den aldığı bilgileri aktarırken kralı yeniden sinirlendirmemek için dikkatliydi.

Murşili kararını vermiş, kendi kendine söyleniyordu:

- Süreceğim onu buralardan, yaşatmayacağım!

Tanuhepa sesini çıkarmadı.

- Kartallar gözünü oysun, akbabalar etini yesin. Amcam denen hain, tanrıların gazabından kurtulamasın.

Murşili sesli sesli soluyordu. Kaşlarını çatmış, yüzü kararmış, yerinde duramıyor, sıkılı yumruklarla dişlerinin arasından söyleniyordu.

- Amcama saygımdan, onu iki kentin rahibi olarak bırakmıştım, ama hataymış. Hemen düzelteceğim. Artık o benim için ölü.

Ana kraliçe, Hattuşili'nin isyan etmesi halinde kralın ne yapacağını sordu. Murşili hazırlıklıydı.

- Kale efendilerine yazacağım, asker göndersinler. Başkentini savunmasını artıracamız. Şipaziti'ye de görev vereceğim, Yukarı Ülke'ye gidip asker toplasın.

Hakpiş Kalesi

İşler başrahip Tattiya'nın arzuladığı gibi geliyordu. Midanavuma ve komutanları kurtarıp küçük kervanıyla yola devam etti, diğer sürgünleri de kaçırdı.

Başrahip Tattiya, Nerikli Kunalli, Vali Midanavuma, kâtip Valvaziti ve sürgün edilen diğer komutanlar Hakpiş Kalesi'ne girerken yüzler gülüyordu. Yanlarında bir de sürpriz getiriyorlardı.

Tattiya ve beraberindekiler Hakpiş'e ulaştığında sonbahar gelmişti. Yola koyulmadan önce son olarak Lavazantiya'ya uğramış, Puduhepa'nın babasını da küçük kervana dâhil etmişti.

Başrahip Pentipşarri bir gün önce Lavazantiya'ya gelen tüccarlardan haberi almıştı. Endişeliydi. Kızını ziyaret etmeye hazırlanırken fırsat ayağına geldi. Yolculuk hazırlattı, yeni yük hayvanları aldı ve Tattiya'nın

kervanına katıldı. Yol boyunca dua ederek gelmiş, kızı, damadı ve torunlarını sağ salim görebilmek için adaklar adamıştı.

Puduhepa sevinç ve şaşkınlıktan ne yapacağını bilemiyordu. Kraliçe babasıyla hasret giderirken Hattuşili de diğerleriyle kucaklaştı. Yemekler yenildi, destek veren kale efendilerinin mesajları yeniden okundu. Yemeğin sonunda Pentipşarri ayağa kalktı ve kızına küçük bir sürprizi bulunduğunu söyledi. Elinde yumurta büyüklüğünde altın bir heykel tutuyordu.

Puduhepa çocukluk günlerini hatırladı. Demek babası tapındaki sarı aslan heykelciği aldığını ve sonra gizlice yerine koyduğunu biliyordu. O aslanın tıpatıp aynısını getirmişti. Aslanın yelelerinin iki yanına savaş tanrısı İştâr ve tanrıça Hepat'ın sureti işlenmişti.

Birden yıllar önceye gitti. Başkente, yeni kralın tahta çıkış törenine giderken yaşadıklarını hatırladı. Kocasını Hattuşili'ye tahta geçmesi gerektiğini anlatırken küçüklüğündeki olay gözünde canlanmıştı. Çocukken aslan heykelciği gizlice sakladığını hatırlamış, tanrıların ona, kocası hakkındaki dileğinin gerçekleşmeyeceğiyle ilgili mesaj gönderdiğini anlamıştı. Babası bilmeden aslan heykelciğinin bir kopyasını hediye ederek Tanrıça Hepat'ın mesajını getiriyordu. Bu iyiye işaretti. Tanrılar ona yeni bir mesaj göndermişti.

Heyecanla göğsü inip kalkarken kocasına döndü ve eline aldığı aslan heykelciği göstererek konuştu:

- Nedenini açıklayamıyorum ama içim sevinçle doldu. Bu aslanı mabette senin tanrıçan İştar'a sunacağım.

Başrahip Pentipşarri açıklamasını sürdürdü:

- Bu haberler gelmeden çok önce, Ugarit'te altın işleyen değerli bir usta bulunduğunu öğrenmiştim. Kızımı sevindirmek istiyordum. Sipariş verdim. Usta, tüccarlar aracılığıyla gönderdiğim heykelciğin aynısını yapmayı başardı. Kutsal bilici Tattiya geldiğinde ben de Hakpiş'e seyahat hazırlığı içindeydim.

Bu seremoniden sonra sözü Tattiya aldı:

- Yarın son haberi alırız. Artık ok yandan çıkacak.

Hattuşili, "Bilemem" dedi, "Tanrıça İştar'ın onayını almadan olmaz." Tattiya ona gülümseyerek konuştu. Odadakilere mesaj veriyordu:

- Tanrıça İştar sana desteğini bildirecektir. Tanrılar bazen bunu rüyalar aracılığıyla yapar.

Hattuşili Tanrıça'nın desteğini beklerken onunla etrafındakilerin samimiyetini de ölçüyordu. Tattiya ona gülümsedi. Aklında, Hattuşa'dakilere gönderdiği haber vardı. Onlar Hakpiş'e gelinceye kadar Zunnahara kale efendisinin başkente gönderdiği tablet saraya ulaşırdı. Beceriksiz kralla hırsı boyunu aşmış yaşlı kraliçenin ne düşüneceğinden emindi.

Baş başa kaldıklarında Hattuşili'ye bilgi verdi. Kiz-zuvatnalı kale efendisine yazdırdığı tableti, arkalarındaki desteği başkenttekilere duyurduğunu, bugün yarın Teşup'tan haber alacaklarını söyledi.

Urhi Teşup ve Tanuhepa'yı yakından tanıdıkları için majeste Hattuşili'yi destekleyen kentleri duyunca yerinden hoplayacaklarını ikisi de biliyordu. Kaşkalar ve Amurru Kralı Benteşina'nın başkente mesaj gönderip Murşili'nin kararına karşı çıktıklarını, Tattiya, Hakpiş'e gelince öğrenmişti. Ellerini ovuşturdu, işler yolundaydı.

Hattuşili içinden "Aferin" diye geçirdi. Tattiya yapılması gerekeni iyi biliyordu.

Ertesi gün öğleden sonra beklediği oldu. Başkentten bir haberci kan ter içinde, Büyük Kral Murşili'nin amcası Hattuşili'ye yeni talimatını getirdi. Elçiye iki yüz arabalı savaşçı eşlik ediyordu. Hakpiş Kalesi önlerinde konuşlandılar.

Hattuşili gelen haberi tahmin ediyordu. Herkesi yanına çağırırdı.

- Bunu benimle öğrenmeyi hak ediyorsunuz, gelin.

Puduhepa, Nerikkaili, Tattiya, Tarhunmiya, Midanavuma, Valvaziti, Azzari, Kunalli ve diğer komutanlar Hattuşili'nin odasında ayaktaydı. Kâtip Hattuşili'nin baş işaretleriyle okumaya başladı.

“Büyük Kral Murşili'nin sözüdür:

Sen, amcam Hattuşili! Hatti ülkesine çoban olmak için hazırlık yaparsın. Öğrendim. Askerlerin evin ortasında toplanır. Kale efendilerini aleyhime çevirirsin. Bu yaptıklarını tanrıçan İştâr da onaylamıyor. Ben Büyük Kral Murşili sana bıraktığım Hakpiş ve Nerik rahipliğini de elinden alıyor, seni Nuhaşşe'ye sürgün ediyorum.”

İki yüz arabalı savaşçı eşliğinde ulak Hakpiş'e geldi. Askerler sürgün krala Nuhaşşe'ye kadar eşlik edecekti ama Hakpiş'te onları bir sürpriz bekliyordu.

Başkentten önceki kararı Hatti ülkesine dalga dalga yayılmıştı. Haber çok çabuk duyuluyordu. Kent meydanları, pazar yerleri, köylüler, tüccarlar, kervanlar hep Hattuşili'nin başına geleni konuşuyordu. Duyan kale efendileri yanında askerleriyle Hakpiş'e doğru akmaya başladı. Hakpiş Kalesi'nin önündeki düzlükler koşup gelen savaşçılarla, Hattuşili'yi seven Yukarı Ülke insanlarıyla doluydu, dost Kaşkalar başta olmak üzere.

Dayanışma duyguları, Hattuşili ve Puduhepa'ya duyulan sevgi sanki elle tutulabilir hale gelmişti. Herkes birbirini dostça selamlıyordu.

Başkentten gelen iki yüz savaşçı da aynı amaçla oraya gelmiş gibi görüldü. Savaşçılar ne olduğunu anlamadan bu heyecanlı ortam tarafından kuşatıldılar. Herkes

onları kutluyor, bu cesur adamların Hattuşili'ye bağlı olmasını Tanrıça İştar'ın lütfu olarak görüyordu. Komutan Tarhunmiya da savaş arabalarının başındaki subayı cesaretlendirdi.

Hattuşili'nin odasında ise başkentin son kararı bütün isyan duygularını harekete geçirmişti. Odadaki herkes "Bu kadarı da olmaz" diyordu.

Tattiya Hattuşili'ye göz kırpıp beklediği haberin gelmiş olduğunu işaret etti. Gözleriyle anlaşıyorlardı. Hattuşili odadakilerin kızgınlıkla söylenmelerine, karara karşı çıkmalarına izin verdi, konuşmadan herkesi dinledi. İşler yolundaydı. Artık harekete geçebilirdi. Koşullar olgunlaşmıştı.

Genç Kraliçe Puduhepa şafak sökerken yataktan fırlayarak kalktı. Henüz sabah olmamış, ortalık karanlıktı. Gördüğü rüya yüzünden heyecan içindeydi. Kocasını sarsarak uyandırdı.

- Efendim, uyan... Önemli şeyler oluyor...

- Hımmm...

- Tanrıça İştar rüyamda ziyaret etti. Benimle hiç bu kadar açık konuşmamıştı. Çok önemli!

Hattuşili gözlerini ovuşturuyordu.

- Neler oluyor Puduhepa?

- Majestem, sevgili eşim, Tanrıça İştar rüyamdaydı diyorum!

- Tanrıçam ne dedi peki?

- “Kocana destek olacağım, bütün Hattuşa da kocanın yanını tutacak. Ben onu üstün tutuyorum ve yücelteceğim, Arinna’nın güneş tanrıçasının rahibi yapacağım, bana güven” dedi.

- Arinna’nın güneş tanrıçası mı?

- Evet, Hattuşili.

- Bu ne büyük bir onur Puduhepa. Tanrıçam beni Hattuşa’ya lâıyk görüyor, Arinna’nın güneş tanrıçası rahipliğine yükseltiyor. Bana kral naibi olduğumu söylüyor. Sen kutsal bir kadınsın. Baş rahibemsin. Hatti ülkesinin de baş rahibesi olacaksın.

O sabah Hakpiş Kalesi rüya anlatanların sesleriyle çınılıyordu. Komutan Tarhunmiya başta olmak üzere başkentın görevden aldığı askerler Tanrıça İştar’ı rüyalarında görmüştü. Majeste Hattuşili’ye gördükleri rüyayı anlatmak için yarışıyorlardı.

Tanrıça rüyada görüldüğü savaşçılara güç veriyor, şöyle diyordu:

“Ben İştar! Bütün Hatti ülkesini Hattuşli’den yana döndürdüm!”

Tattiya’nın söylediğı olmuş, ok yaydan çıkmıştı. Heyecan doruktaydı. Komutan Tarhunmiya söz aldı:

- Majestem, izin ver, Kunalli'yle birlikte Yukarı Ülke askerleriyle bu densizin üzerine yürüyeyim. Diğer kentlerin desteğine ihtiyaç kalmadan hallederim.

Diğer savaşçılar da aynı görüşteydi. Rahip Tattiya bile komutanı destekliyordu. Puduhepa nefesini tutmuş, kocasının ağzından çıkacak sözlere kilitlenmişti. Hattuşili herkesi dinledi, görüşlerini aldı. Sonunda konuşmaya başladı:

- Hepinizi anlıyorum. Akıl bize bunu emrediyor. Haklısınız. Yapılması gereken Teşup'un anlayacağı dilden konuşmak. Ama ben öyle yapmayacağım. Savaş arabasının üstüne çıkıp evin ortasında isyan etmeyeceğim. Bu ülke bizim evimiz ve tanrılarımız adına bu ülkeye bekçilik yapıyoruz. Biz onların sürülerinin çobanımız. Evlerini savaş arabalarıyla, ok ve mızraklarla, savaş baltalarıyla dolduramayız.

Herkesin hevesi kesildi, başlar umutsuzlukla öne eğildi, sessizlik hâkim oldu. Bu sözler tam bir hayal kırıklığıydı. Hattuşili konuşmaya devam ediyordu.

- Tanrıça İştar bana rüyalarınız aracılığıyla onay verdi, güç gönderdi. Ben onun hizmetkârı olarak tanrıçamın emirleri dışında hareket etmeyeceğim. Yeğenim Teşup'a açtığım savaşı yazılı olarak bildireceğim. "Kimin Büyük Kral olacağına tanrılarımız karar versin" diyeceğim.

Hattuşili kararlaştırdığı cevabı bildirirken sessizlik sürüyordu. Bir an sonra “Açtığım savaşı bildireceğim” dediği kafalara dank etti. Tutulan nefesler bırakıldı, herkes “Oh, nihayet!” nidalarıyla birbirini kutlamaya başladı.

Valvaziti odadan süzüldü, tahta tablet ve fildişi kalem setiyle odaya geri döndü. Olayın seyri anlaşılıymıştı; majeste Hattuşili sözlerine “Yaz Valvaziti!” diye devam edecekti.

Eski Başkâtip heyecandan titreyerek bu onuru bahşettiği için tanrılara şükretti, majeste Hattuşili’nin sözlerini elindeki balmumu kaplı tahta tablete yazmaya başladı. Birazdan temize çekip kil tablete aktaracak, mühürlemesi için majesteye getirecekti.

“Ey Urhi Teşup! Bana karşı savaş başlattın. Sen büyük kralısın, bense bana bıraktığın bir kalenin kralyım. Sana meydan okuyorum. Gel hadi... Davamızı Şamuha’nın İştâr’ı ve Nerik’in fırtına tanrısı karara bağlasın.”

Başkent Hattuşa–Büyük Kale

Yangın başladığında durdurmak mümkün olmazdı. Sarayda da durum öyleydi. Olaylar durdurulamıyordu. Murşili artık Tanuhepa'ya kızıyor, yanlış kararlar aldırdığını düşünüyordu. Annesi Maganika da ana kraliçeye ateş püskürüyordu. Hattuşili'nin meydan okuyan tableti geldiğinde ana, oğul ve genç kraliçe odada beraberdi. Murşili bir zamandır yaşlı Tanuhepa'yla Armatarhunda'nın oyununa geldiğini düşünüyordu. Kendi intikamları için amcasıyla arasını açmışlar, adamı sürekli kötüleyerek Büyük Kral Murşili'yi kışkırtmışlardı. Artık kararları kendi başına alacak, kocakarıyı dinlemeyecekti.

Yine tikleri harekete geçmiş, elleri yolunmaktan şişmiş, kıpkırmızı olmuştu. Kendini zor frenliyor, bu belalı durumdan çıkış için yol arıyordu. Eğer amcasını sürgüne göndermeyi başarırса ardından yaşlı kraliçeyi de gönderecekti, bütün etrafıyla birlikte. Genç karısı da

yeni Tavananna olacaktı. Annesi Maganika planlarını hararetle onaylıyordu. Tanuhepa'nın saraya dönüşünün yolunu açtığı için özür diliyor, tapınağa gidip değerli hediyelerle tanrıların gönlünü almaya çalışıyordu.

Murşili'nin yapması gereken ilk iş, askerlerin başında Yukarı Ülke'ye gidip amcasını tepelemektir. Uzaktan emirle iş çıkmaza giriyordu. Şipaziti'yi Yukarı Ülke komutanı yapmış, asker toparlamak için göndermişti. Henüz bir haber yoktu. Büyük Kral Murşili, Şamuha'ya gitmeye karar verdi. Böylece Yukarı Ülke'de ordusuna komuta edecekti. Hakpiş'e gönderdiği arabalı savaşçılar geri dönmemiş, başındaki komutanla birlikte büyük krala ihanet etmişlerdi. Hakpiş'ten gelen elçi, araba savaşçılarının Hattuşili güçlerine katıldığını bildirmişti. Kralın kükremesi karşısında korkmuş, geri kalan bilgiyi verememişti.

“Yukarı Ülke askerleri Hakpiş Kalesi'nin önüne akmış, Şipaziti destek toplayamaz” demek yerine hızla kralın yanından ayrılmış, ailesiyle birlikte başkenti terk edip Hattuşili'nin yanına gitmek üzere yola koyulmuştu, en yakın akrabalarına da durumu bildirerek.

Murşili kendisine bağlı bütün savaşçıları seferber etti. Bir süredir başkent önlerinde askeri yığınak yapıyordu. Bir kısmını başkentten savunmasında bırakıp kalanlarla Şamuha'ya doğru yola koyulacaktı. Şamu-

ha üç günlük mesafedeydi. Bir haberciyi de Şipaziti'ye gönderdi. Topladığı askerlerle Şamuha'ya gelmesi talimatı verdi.

Armatarhunda, gecenin bir vakti yıllar önce olduğu gibi telaşla yumruklanan kapı sesiyle irkildi. Çiftlik evine sakladığı altın ve gümüş Şekel'leri almaya gelmişti. Bir de uzun zamandır ilgilenemediği çiftliği ve adamları kontrol edecek, sabah saraya dönecekti. Kâhya ile kapıya koşturdular.

- Vatarmi, sen ha!

- Efendi Armatarhunda, seni almaya geldim, kraliçem bekliyor.

Armatarhunda kalbine saplanan endişe okunu çıkaracakmış gibi eli göğsünde durakladı. O anda ağzından çıkan sözlerin ne olduğunun farkında değildi.

- Neden sen geldin, herhangi birini gönderebilirdin.

- Kraliçem oylanmadan gelsin, dedi. Onun için.

Sorarcasına adama baktı. Vatarmi artık ağzını kilitlemişti. Bu yüz ifadesi "Hiçbir şartta konuşmayacağım" der gibiydi.

Koşarak hazırlandı, altınlarını bohça yapıp sırtına vurdu, yola çıktılar.

Armatarhunda, Vatarmi ile Tavanannanın yanına girerken saraydaki olağanüstülük kendini hissettiriyordu. Muhafızlar koridorda telaşla koşturuyor, tedirgin insanlar gergin yüzlerle görev yapmaya çalışıyordu.

Ana Kraliçe Tanuhepa, Hattuşili'nin habercisinden gelen tableti anlattı ve kralı suçladı:

- Beceriksiz çocuk, bir işi halledemedi, eline yüzüne bulaştırdı. Daha ilk Kaşka tepkileri geldiğinde orduyu alıp Yukarı Ülke'ye gidecekti. Kim itiraz ediyorsa üzerine yürüyecekti. Birkaçına gözdağı verse ortalık durulurdu.

Armatarhunda'ya da çıkışıyordu.

- Hani Hattuşili korkaktı, süklüm püklüm Nuhaşşe'ye gidecekti. Karşındakini kendin gibi sanıyorsun. Zamanında seni Yukarı Ülke krallığından aldıklarında sesin çıkmamıştı. Onun da sesiz kalacağını düşündün. Hem kendin yanıldın hem bizi yanılttın.

Armatarhunda, “Asıl Hattuşili'yi korkak bulan sendin” demek istedi, sustu.

Ana kraliçe etrafına talimatlar yağdırmaya başladı. Sarayı ve başkenti koruyacaklar, Hattuşili giremeyecekti.

Armatarhunda ana kraliçeyi ilk kez böyle görüyordu. Artık bu dünyadan kopmuş gibiydi. Kadın Murşili'yle yaptığı tartışmayı sinirle anlatırken tir tir titriyordu.

- Hattuşili'nin savaş açtığını duyunca çıldırdı. Yine duvarları yumruklamaya başladı. Bana da eli kalkacaktı, son anda durdu.

Bu gergin ortamda kimsenin sesi çıkmıyordu. Ana kraliçe kendi kendisiyle konuşur gibi anlatıyordu.

- Hatti ülkesi bize karşı birleşmiş sanki. Her gün bir başka isyan mesajı geliyor, "Seni değil, Hattuşili'yi destekliyoruz" diyorlar. Hattuşili'nin yetkilerini almamıza karşı çıkıyorlar. Bu Hakpiş kralı onlara ne vermiş, ekmek mi, su mu?

Armatarhunda kısık sesle sordu:

- Şimdi ne yapacağız?

Tanuhepa'nın aklı Teşup'la yaptığı kavgadaydı.

- Zavallı, beni suçluyor. Yol göstermesem bu kadarını da beceremeyecekti.

Yaşlı kraliçe kızgın, yenik ve kırıktı... Sesi sitemkâr-
dı. Bir süre kimse konuşmadı.

- Kraliçem, hazırlığımız var mı? Hattuşili askerleriyle buraya yürüyebilir.

- Belimde pala, elimde mızrak karşısına dikileceğim. Sen de aynısını yapmaya hazırlan.

- Ne emredersen kraliçem. Ama bence gidip arabaları, atları hazır ettireyim. Yanımıza alabileceklerimizi yükletip beklerim. Olmadı Kizzuvatna'ya gideriz.

Tanuhepa bağırdı:

- Korkak! İşte bu yüzden Yukarı Ülke'yi elinden kaçırdın. Sen kaç. Biz burada kalıp sonuna kadar savaşacağız.

Vatarmı bir ara odadan çıkmıştı, geri geldi. Bir süre kraliçesinin sakinleşmesini bekledi ve Teşup'un hizmetkârından aldığı bilgiyi aktardı.

- Kraliçem, Murşili kralım orduyla birlikte Yukarı Ülke'ye Şamuha'ya gidiyor, Şipaziti'yi de oraya çağır-mış. Şipaziti topladığı Yukarı Ülke askerleriyle Şamuha'da kralımla buluşacaktı.

Oturduğu yere çökmüş olan yaşlı kraliçe güçlükle konuştu:

- Maganika akıl vermiştir. Hattuşili "Kimin Büyük Kral olacağına Şamuha İştari ve Nerik'in fırtına tanrısı karar versin" demiş, bu da meydan okuyup Yukarı Üke'ye gidecek. Bu kararı almak için çok geç kaldı. Kim karşı çıkarsa ilk baştan üzerine yürüyecekti.

Armatarhunda diline gelen sözleri yine yuttu. Kral harekete geçmese Hattuşili Yukarı Ülke'deki hükümranlığını pekiştirir, başkente yürürdü. Yılanın başını ezmeye gidiyordu Murşili. Çok da doğru yapıyordu.

Tanuhepa söylenmeye devam etti:

- Şamuha Hattuşili'nin yuvası. Oradaki rahiplerle büyüdü.

Uzun bir suskunluk oldu. Sonunda Armatarhunda hareketlendi:

- O zaman gidip ordu komutanı ve muhafız başıyla konuşayım.

Mesele anlaşılmıştı. Kraliçe istediği gibi savaşılabildi, Armatarhunda'nın bu yaştan sonra gücü yoktu, gizlice başkentten ayrılmaya karar verdi.

Haber başkente çok çabuk yayıldı. Hakpiş kralı isyan etmiş, büyük krala kafa tutuyordu. Hatti ülkesi amcayla yeğen arasında ikiye ayrılmış, Hattuşili güçleri Hakpiş önlerinde konuşlanmıştı. Son gelen elçinin sözleri herkesi tedirgin etmeye yetti. Tavananna Tanuhepa'nın boyunduruğundan bezmiş olanlar Hattuşili'den yana döndüler. Toplantılar yapıp Hakpiş kralını destekleme kararı aldılar. Bir ulağı yola çıkararak durumu Hattuşili'ye de bildirdiler:

Büyük Kral Murşili Şamuha'ya gitmek üzere kentten ayrılmıştı ve kentin yaşlı adamları Hattuşili'yi desteklemeye karar vermişti.

Tüccar Tahazzili de kalan heyeti toparlamış, herkesi Murşili'yi desteklemeye çağırıyordu. Başkent Hattuşa ikiye ayrılmıştı ve saray çevreleri azınlıktaydı.

Tanuhepa, Vatarmi'ye son talimatlarını verdi. Rahip sessizce odadan süzüldü.

Şafak sökerken yola koyuldu. Ölmeye gidiyordu. At binmeyi iyi bilirdi. Hakpiş'e hızla ulaşacaktı. Hattuşili'nin şah damarını kesmek istiyordu. Vücudu heyecandan buz kesmişti. Kraliçesi ve elini kanla boyama düşüncesi her zaman farklı bir haz yaratırdı.

Bunu ilk kez çok sevdiği köpeğini kraliçenin huzurunda boğazladığı zaman hissetmişti. Bu sefer içindeki heyecan tarifsizdi, kendi kanının da bu işe bulaşacak olması ihtimali onu çıldırtıyordu.

Hakpiş Kalesi

Başkente giden elçi Hakpiş'e geri döndüğünde, kale içinde ve dışında hareketliliğin arttığını gördü. Dışarısı panayıır yerine dönmüştü. Komutan Tarhunmiya'nın yerleştirdiği nöbetçiler başkent Hattuşa'dan gelebilecek tehdidi gözetlerken diğerleri ok atma yarışları, kılıç yutma, koşan boğanın üstünden atlama gösterileri yapıyor, sirk insanları müziklerle eğlenceye katılıyordu. Tunç kazanlarda yemekler pişiriliyor, bir başka düzlükte arabalı savaşçılar güçlü atlara hükmederek manevra yapıyordu.

Elçiden sonra başkentteki yaşlılar heyetinin gönderdiği haberci de Hakpiş'e ulaştı. Hattuşili artık yeğenin kampındaki dağınıklığı görmüştü. Askerlerine hazırlık emri verdi. Kozların paylaşılacağı yer de belliydi. Şamuha. Bir sonraki gün Urhi Teşup gibi yola koyulacaklardı. Haber Hakpiş önlerindeki insan kalabalığında dalga dalga yayıldı.

Ordu, savaş düzeni içinde yola çıkabilmek için hazırlığa girdi. Savaşçılar doyuruldu, atlara bakım yapıldı. Arabaların tekerlerinin göbeğine iç yağı sürüldü. Topuzlar, mızraklar, ok uçları, sadaklar elden geçirildi. Yarım ay biçimli kılıçlar bileylendi, keskin hale getirildi. Komutanlar kendi zırhlarının üzerindeki her bir bronz parçayı gözden geçirdi. Savaşçılar, zırhlarını kuşanmak için toplandı. Askerler göğüs zırhlarını, dizlik ve kolluklarını takıp miğferlerini başlarına geçirdiler. Hazırlıklar tamamdı.

Rahip Tattiya da kendi üzerine düşeni yapmak üzere hareketlendi. Yanına rahip ve rahibeleri alarak kale den çıktı, ovaya hâkim bir tepeye yöneldi. Azzari kadın hemen yanı başındaydı. Rahipler kalabalığın arasından geçerken herkes zafer şarkısı mırıldanıyordu. Kalabalık, rahip ve rahibelerin zafer duası etmek üzere yola koyulduğunu anlamıştı.

Rahiplerle rahibeler aradıkları kutsal tepeyi bulunca daire şeklinde dizildiler. Ortada ateş yanıyordu. Tattiya başlarında, hep bir ağızdan dua okumaya başladılar. Birinci, ikinci, üçüncü halka şeklinde daireyi büyütmüşlerdi. Hatti lkesinden Hattuşili'ye destek vermek için koşup gelmiş kentlerinin rahip ve rahibeleri oradaydı. Ortadaki kutsal taşa sunu yapıyor, şarap döküyorlardı.

Sonunda Tattiya haykırdı:

- Tanrılarımız ÷lkedeki sür÷lerin obanını seçti. G÷neşim Hattuşili Büyük Kral olacak. Tanrıça İştar ön÷nde koşsun, yolunu zaferle doldursun!

Grubun titremeleri arttı. Dua sesleri onları birleştirmiş, yaptıkları işe yürekten inanan insanların heyecanı içinde öne arkaya sallanıyordı.

Rahip Vatarmi, Hakpiş önlerine geldiğinde gözlerine inanamadı. Dağ bayır insan seliydi ve eğer görevi başaramazsa kraliçesinin hiçbir şansы yoktu.

Yukarı Ülke

Urhi Teşup ve askerleri üç günlük yorucu bir seyahatle Şamuha'ya vardılar. Büyük Kral tahta oturduğundan bu yana ilk kez askeri bir sefere çıkmıştı. Ordudaki subaylar iç isyanı bastırmak üzere harekete geçmiş olmaktan dolayı üzgündü. Daha on yıl kadar önce ordu Nil Diyarı askerlerinin üzerine yürümüştü, şimdi kendi adamlarını tepeleyeceklerdi. Moraller bozuk, endişe yüksekti.

Armatarhunda'nın oğlu Şipaziti, atandığı Yukarı Ülke komutanlığı görevi gereği muhafızlarıyla kaleleri dolaşıyor, çoğunda yetkili kimseyi bulamıyordu. Bulduğu kale efendileri de onun emrine girmeyi reddediyor, adamlarını alan Hakpiş'e koşuyordu.

Büyük kralın Şamuha'ya gittiğini öğrenince az sayıda adamla yola koyuldu. Teşup'tan sonra o da Şamuha'ya ulaştı.

Ana Kraliçe Tanuhepa'ya bağıllık yeminleri eden rahip Vatarmi Hakpiş'te kale surlarının dışındaki kalabalığın arasına katıldı. Rahip olduğunu görenler hürmet ediyordu. Birisi, din ulemasının topluca dua etmeye gittiğini anlatarak geç kaldığını söyledi. Vatarmi onları nerede bulacağını sorgularken rahipler heyetinin geri dönmekte olduğunu gördüler. Vatarmi arkasını dönerek yüzünü sakladı, heyetin önünden geçmesini bekledi ve arkalarına takıldı. Artık kalenin içindeydi.

Urhi Teşup, Yukarı Ülke'nin kendisine tamamen cephe almış olduğunu Şipaziti'nin eli boş dönmekten anladı. İş, birkaç Kaşkalı kale efendisinin kafa tutmasının ötesindeydi. İçine kapandı. Artık ağzını bıçak açmıyor, soğuk ama nazik Şamuha rahiplerinin hizmetini minnetle kabul ediyordu.

Şamuha tapınağının başrahibi, büyük kralın Şamuha'da olduğunu bildiren bir adamını Hakpiş'e doğru yola çıkardı. Majeste Hattuşili'ye bilgi verilmeliydi. Adamına, büyük kralın moralinin bozuk olduğunu anlatmasını özellikle tembihledi.

Rahip Vatarmi, Hakpiş'e geldiğinden kısa süre sonra pek çok bilgi edinmişti. Hattuşili'yi halletmek için önünde bir tek gün vardı. Ordu ertesi gün Şamuha'ya doğru yola çıkacaktı ve artık Hattuşili'nin yanına yaklaşması mümkün olmazdı. Kendisini tanımayan uzak diyar rahiplerinden biriyle dostluk etmeye başladı. Büyük kralı yerden yere vuruyor, nefretini kusuyordu. Adam, Vatarmi'nin, Hattuşili'nin ateşli destekçilerinden biri olduğuna inanmıştı.

Şafak sökerken rahip ve rahibeler Hattuşili'nin odasına alınacak, yola çıkmadan önce hep birlikte zafer duası yapılacaktı. Vatarmi'nin beklediği de böyle bir şeydi.

Hançeri geniş kıyafetinin altına gizledi. Başrahip Tattiya'yla karşılaşmamak için özel çaba sarf ediyordu. Yaşlı adam onu görür görmez tanırды.

Otuz kadar rahip ve rahibe Hakpiş kralının odasına girerken Azzari kadın Vatarmi'yi tanır gibi oldu. Uzun yıllar önce başkentteki büyük tapınakta, sürgün kraliçenin eğitilmesi için getirdiği delikanlıya benziyordu. Azzari, bu rahibi neden o delikanlıya benzettiğini, durup dururken yaşlı kraliçe Tanuhepa'yı neden hatırladığını bilemedi. "Gereksiz bir endişe" diye düşündü ve aklındakileri kovdu.

Majeste Hattuşili eşi Puduhepa'yla birlikte rahipleri karşıladı. Yanında Tattiya vardı. Azzari de Pudu-

hepa'nın yanındaydı. Hattuşili elini havaya kaldırıp duanın başlamasını işaret ederken Vatarmi hamle yaptı. Belindeki hançeri çıkarıp göz açıp kapayana kadar Hakpiş kralına saldırdı. Harekete geçmeden önce bütün dikkati rahip Tattiya üzerindediydi. Azzari kadının farkında değildi. Görse de tanımazdı.

Vatarmi hamlesine başlarken Azzari gözlerini dikmiş, onu izliyordu. Elindeki hançeri görünce içgüdüyle kendini kralın önüne attı. Hançer Azzari'nin karnına saplandı. Salon buz kesmişti. Herkes olan biteni kavramaya çalışıyordu. Yerde yatan Azzari kadının kanı giysisinden sızmaya başlamış, ince bir çizgi halinde taş zeminde akıyordu. Her şey o kadar kısa sürede olup bitmişti ki, odakiler, Majeste'nin kılıcından damlayan kanı görünce ne olduğunu kavradı. Hattuşili savunma güdüsüyle kılıcını çekmiş, Vatarmi'nin boynunu vurmuştu.

Savaş Hakpiş Kalesi'nin kalbinde, kralın odasında başlamıştı. Hattuşili'nin adamları daha da bilendi. Büyük Kral Murşili gözlerinde küçülmüş, kalan bütün saygısını da yitirmişti.

Hattuşili'yi kalleşçe öldürmek üzere bir ajan gönderildiğini duyan dışardaki kalabalık da aynı şekilde bilendi. Savaş naraları atıyor, yerinde duramıyorlardı. Hattuşili surlara çıkıp elindeki kanlı kılıcı yukarı kaldırdı ve haykırdı:

- Savaşçılarım! Tanrıça İştar bizimle. Tanrılarımız Hattuşili kulunun canını bağışladı. Canımıza kastedenlerin kanı, bu kılıçtan damlayan kan gibi toprağa akan. Hepiniz elinizi hainlerin kanıyla boyamaya hazır olun! Zafer, tanrıların bağışladıklarının olacaktır.

Bütün askerler Majeste Hattuşili'nin zaferi için bir kez daha ant içti.

Azzari kadın, Puduhepa ve hekimlerin şefkatli ellerine teslim edilirken Hattuşili de yola koyuldu. şamuha'ya bir günlük mesafedelerdi. Akşam olmadan kente ulaşırlardı.

şamuhalı adamlarla yolda karşılaştılar. Güvenlik kontrolü için adamı soydular, kıyafetlerini yoklayıp ağzının içini de kontrol ettikten sonra adamı huzura çıkardılar. Başrahip Tattiya ve komutan Tarhunmiya Hattuşili'nin yanı başındaydı. Nerikkaili baş muhafız olarak babasının yanından ayrılmıyordu.

şipaziti'nin eli boş döndüğünü duyunca keyiflendiler. Urhi Teşup, ahıra tıklımış bir domuz gibi şamuha'da kısılmıştı demek. Hattuşili rahip Tattiya'ya gülerrek baktı ve sordu:

- Kutsal bilici, şu delikanlı bunca zaman hiçbir şey öğrenememiş mi? şamuha'ya eli boş gitmiş.

Tattiya gülüyordu.

- Koca Hatti ülkesini kimlere emanet etmişiz...

Şamuha'da, Murşili'nin askerleri moral bozukluğu içinde bekleyiyordu. Geldiklerinden beri kralı görememişlerdi. Şipaziti'yle beraber gelen askerler de anlattıklarıyla geri kalan moralleri bozdu. Büyük Kral Murşili'ye, Yukarı Ülke'den destek bulamamışlardı.

Hattuşili'nin dağları taşları kaplayan bir orduyla Şamuha önlerine gelmesi işi bitirdi.

Sekiz yüz savaş arabası ikiye ayrılıp Şamuha surlarını iki yandan kuşattı. Binlerce piyade ortadaki yerini alırken okçular piyadelerin arkasında konuşlandı. Hattuşili ve beraberindeki komutanlar, cephe gerisinde hâkim bir tepeye yerleşti. Sağ kanat ve sol kanat komutanları bir savaş arabasına binerek ordunun dizildiği hat boyunca ileri geri gidiyor, düzeni kontrol ediyordu.

Gelen orduyu gören büyük kralın komutanları umutsuzluğa kapıldılar. Hatti askerleri birbiriyle savaşmamalıydı. Üstelik güç Hattuşili'nin elindeydi. Karşılarında bir avuç kalıyorlardı. Hepsini kılıçtan geçirirlerdi.

Hattuşili, Komutan Tarhunmiya'yı Urhi Teşup'un komutanına gönderdi. Bu askerler, bir zamanlar Tar-

hunmiya'nın emrindeydi. Komutanlarını saygıyla karşıladılar.

Tarhunmiya gelişmeleri ayrıntılı biçimde anlattı. Birlikte hareket etmeyi önerdi. Hatti ülkesinin askerleri birbiriyle savaşa tutuşmamalıydı. Zaten savaşacak olsalar hiçbir şartta kazanamazlardı. Ayrıca onların korkularını giderecek açıklamalarda bulundu:

- Eğer teslim olursanız majeste Hattuşili sizlere ceza vermeyeceğini vaat ediyor. Ayrıca sözüm söz, konularınıza uygun görevler alacaksınız. Hiçbirinize haksızlık yapılamayacak.

Bu sözler Urhi Teşup'un subaylarını ikna etmeye yetti. Zaten çatışma istemiyorlardı. Komutan Tarhunmiya ile majeste Hattuşili'nin yanına geldiler. Önlem olması bakımından silahları alındı. Hakkı kralının önünde diz çöküp krala bağlılıklarını bildirdiler.

Bundan sonrası uzun sürmedi. Hattuşili onlara ilk emrini verdi. Şamuha kalesinin kapıları Hattuşili'ye açılacaktı. Subaylar, komutan Tarhunmiya'nın emriyle kaleye döndüler. Kısa bir süre sonra askerlerin sevinç çığlıkları içinde kapılar açıldı. Hattuşili kente savaş arabasının üzerinde girdi. Şamuha halkı çocukluğundan beri ona bağlı ve sevgi doluydu. Halk sokaklara dökülmüş, sevgi gösterisinde bulunuyordu. Şamuha'daki tapınağa sığınmış olan Urhi Teşup her-

kesin kendisine sırt çevirdiğini anlamıştı. Şamuha rahiplerinin denetiminde dışarı çıkarıldı.

Urhi Teşup tutsak alınmıştı. Hattuşili onu muhafızlarla birlikte komutan Tarhunmiya'ya emanet etti. Nuhaşşe'ye sürgüne gönderiliyordu.

Nuhaşşe'de devrik krala ev tahsis edilecek, yanına muhafız ve hizmetkârlar verilecekti. Her türlü ihtiyacı görülecek, hiç kimse kılına bile dokunmayacaktı. Kraliyet mensuplarının kanının akıtılması, canının alınması yasaktı.

Hattuşili başkente giderken aklında Azzari kadın vardı. Hekimler ilk müdahaleden sonra çok kan kaybettiğini ve maalesef yaşamayacağını bildirmişti. Dedikleri gibi çıktı ve Azzari kadın Majestesi uğruna canını feda etmiş oldu.

Hakpiş kralı öte yandan aklında Ana Kraliçe Tanuhepa'yı düşünüyordu. Hain Vatarmi'yi gönderen oydu. "Belli ki yaşlı kraliçe sonuna kadar savaşacak" diye düşündü. Bu konuyla Hattuşa'ya varınca ilgilenecekti.

Hattuşa yolunda mola verdiklerinde, adamlarına, kraliyet ailesinin geri kalanlarıyla ilgili talimatını bildirdi:

- Kaçmaya çalışan olursa izin verin, kimseyi tutsak almayın. Başta kralın annesi Maganika, genç karısı, tüccar Tahazzili, yaşlı Armatarhunda ve oğlu Şipaziti olmak üzere Urhi Teşup'un bütün adamları istediği yere gidebilir.

Midanavuma'yı özellikle tembihledi. Talimatı ke-sindi ve aksine bir şey duyarsa sorumluların kafası ke-silecekti. Bunu herkesin ortasında, duyacakları şekilde ilan etti.

Başkent Hattuşa

Hattuşili ordusuyla başkente varana kadar kraliyet mensuplarının Hattuşa'yı terk etmiş olacaklarını düşünüyordu. Başkent önlerine geldiklerinde bir sürprizle karşılaştılar. Kapılar kapatılmış, başkent savunmaya geçmişti.

Vali Midanavuma, Şamuha'daki gibi muhafızların başıyla görüşmeye gitti. Kent içinde Hakpiş kralını desteklemeye karar vermiş akil adamlar, sessizce Majeste Hattuşili'nin gelişini bekliyordu.

Midanavuma'yı, ana kapıda baş muhafızla birlikte karşıladılar. Heyet başkanı, saygıyla majeste Hattuşili'yi destekleme kararı aldıklarını ve kapıların açılacağını bildirdi. Midanavuma'nın keyfi yerindeydi. Zaten kaledeki muhafızlar gelen ordu karşısında sinmişti. Şamuha kuşatmasında olduğu gibi surların önüne akan ordu aynı etkiyi yaratmıştı. Kapılar açıldı.

Ana Kraliçe Tanuhepa'nın talimatları artık geçersizdi.

Hattuşili başkente girerken aslanlı kapıdaki kaide-
nin deliğine kokulu yağ akıttı, kentin koruyucu tanrıla-
rına dua ederek sunuyu tamamladı. Sonra sırayla diğer
kapılara giderek aynı işlemi tekrarladı. Muhafızlar ka-
pıyı açınca dizlerinin üzerine çöküyor, kral izin verince
ayağa kalkıp saygıyla eğilerek kenara çekiliyorlardı.

Kente girince rahip Tattiya ile büyük tapınağa yö-
neldi. Askerler kentin dışında kamp kurmuştu.

Hattuşa'nın ileri gelenleri koşup krala saygılarını
sundular. Şehirde olan biteni anlatıp Tanuhepa'nın
kendini saraya kapattığını ve muhafızlarına talimatlar
verdiğini anlattılar. Aracılık yapmak isteyen yaşlı adam-
lardan biri, tüccar Tahazzili ile görüşmeye istekliydi.

Yaşlı kraliçe Tanuhepa sarayda sonuna kadar sa-
vaşacağını ilan etmişti. Etrafındaki herkes işin bittiği-
ni gördüğü halde kraliçe bunu kabule yanaşmıyordu.
Yaşlı kadın artık gerçek dünyadan iyice kopmuştu.

Tüccar Tahazili'ye giden temsilci, Urhi Teşup hak-
kında kısa bir bilgi verdi, Nuhaşşe'ye sürgüne gönderil-
miş olduğunu anlattı. Geri kalanların da canlarına kas-
tedilmeden şehirden ayrılacaklarını bildirdi. Sürgün
kararı yoktu, istedikleri yere gidebilirlerdi. Temsilci,
kralın talimatı bulunduğunu, kraliyet ailesi üyelerinin
canlarına kasteden olursa boyunlarının vurdurulacağı-

nı özellikle vurguladı. Hayatları majeste Hattuşili'nin güvencesi altındaydı.

Tahazzili kızını, kralın annesi Maganika'yı ve eğer isterse Ana Kraliçe Tanuhepa'yı da yanına alarak Hattuşa'dan ayrılabilirdi.

Tavananna Tanuhepa, Tahazzili'nin ısrarına rağmen bu karara karşı çıktı. Kalıp sonuna kadar savaşıyordu. Saray onundu ve bırakmaya niyeti yoktu.

Kralın annesi Maganika geliniyle birlikte ayrılmayı kabul etti. Yanına alabileceği kıymetli birkaç eşyayla, gözyaşları içinde Tahazzili'yle birlikte yola koyuldu.

Tanuhepa tamamen yalnız kalmıştı.

Hattuşili, kentten ayrılan Tahazzili ve heyetine muhafızlar verdi. Başkenti selametle terk etmelerini güvenceye aldı. Artık geride ana kraliçeyi ikna etmek vardı. Çatışma istemiyordu. Ana kraliçeyi sorunsuzca saraydan uzaklaştırabilmeliydi. Beklemeye başladılar.

Ana Kraliçe Tanuhepa, Büyük Kral Murşili gittiğinden beri şafak sökerken kalkıyor, muhafızlara günlük talimatlarını iletliyordu. Her işi bizzat kontrol etmeyi alışkanlık haline getirmişti. Başta askerler olmak üzere saraydaki herkese görünmesi gerektiğini düşünüyordu. Saray surları oklu muhafızlarla koruma altındaydı.

O gece çok az uyudu. Yanında birkaç nedime ve rahibe vardı. Birlikte saray tapınağında saatlerce dua et-

tiler. Sabaha karşı yanında nedimleri ve birkaç muhafızla saray surlarına çıktı. Hattuşili'nin sarayı kuşatmış askerlerine göz atıp beddua okudu. Bin tanrının lanetini üzerlerine gönderdi. Hırsını alamadı, yeraltı tanrıçası Lelvani'yi yanına çağırdı. Zaten gece boyu aynı duaları etmişti.

Baş muhafız, yaşlı kadının teslim olmayacağını, ölümlerinde yanlarında adamlarını da götürceğini anlamıştı. Kral Hattuşili ne kadar sabrederdi ki? Saray kapıları mühürlenip gece gündüz açılmayacağı talimatı verildiği için dışarı adam da gönderemiyordu. Herkes birbirinden korkar olmuştu.

Gece boyu bir çözüm aradı. Sabaha karşı, uykuyla uyanıklık arasında, Arinna'nın fırtına tanrısını rüyasında gördü. Baş muhafızın başını okşuyordu. Rüyasında şimşekler çakıyor, gök gürlüyor, yeraltı tanrısı Lelvani ana kraliçeyi ayaklarından tutup sürüklüyordu. Surlara gelince fırtına tanrısı göründü. Rüzgârıyla sarmaladığı ana kraliçeyi kara bulutların arasına doğru çekti. Sanki her şey canlı gibiydi.

Şafak vakti kraliçeyle birlikte surlara çıktıklarında hâlâ gördüğü rüyanın etkisi altındaydı. Tanrılar ona bir görev vermişti. Kraliçeden kurtulacaktı.

Tanuhepa surlarda ilerlerken bir an aşağıda rahip Vatarmi'yi gördüğünü sandı. Aşağı eğilmeye yeltendi-

ğinde, fırsatı yakalayan baş muhafız kimseye sezdirmeden kraliçeye çelme taktı. Yaşlı kadın surlardan aşağı düşerken çılgığı başkent sokaklarında yankılandı. Baş muhafız, onu tutmaya çalışırmış gibi yapıp kraliçenin peşinden kendini mazgala attı. Hiçbir şeyin farkında olmayan iki adamı, düşmesin diye baş muhafızın kollarına asılırken kraliçe çoktan taş zeminde can vermişti.

Başkent Hattuşa–Büyük Kale

Puduhepa ve çocukların Hattuşa'ya gelmelerinin üzerinden bir gün geçmişti. Büyük tapındaki törenle Büyük Kral Hattuşili ve büyük kraliçe Puduhepa, başrahip ve başrahibe ilan edilecekti. Tanrı ve tanrıçalara değerli hediyeler sunulacak, Hatti ülkesini ve insanlarını korumaları için dualar edilip kurbanlar kesilecekti.

Puduhepa tören için hazırlanıyordu. Şupilka saçını örmeyi bitirdiğinde rahip Tattiya geldi. Nedimesi koşup, iki büklüm yürümeye çalışan adamın koluna girdi, koltuğa oturtmaya yöneldi. Tattiya onu durdurdu, Puduhepa'ya gülümseyerek baktı.

- Hatti ülkesinin büyük kraliçesi ve baş rahibesini selamlarım.

Puduhepa'nın gözlerinin içi gülüyordu. Yirmi üç yaşındaki üç çocuk annesi genç kadın artık olgunlaşmış, büyük kraliçe olarak sorumluluk almaya hazırdı.

- Kutsal bilici, büyük tapınağın başrahibi, olacakları aylar önceden bildin.

- Sana gönderdiğim mesajı hatırlıyor musun?

- Hiç unutmadım. Sadece bir ara inancımı kaybettim. Çok korkuyordum ama sen ve Azzari kadın beni rahatlattı.

- Yüce kraliçem, Tanrıça İştar kralımı ve seni koruyor.

- Artık içim ferah, mutluyum. Sadece Azzari kadına üzülüyorum. Keşke aramızda olabilseydi.

Hattuşili törenden sonra ilk talimatlarını bildirdi:

Kaçanların mallarına el koyulacak, Armatarhunda ve Şipaziti'nin malları Şamuha tapınağına devredilecekti. Tanrıça İştar'a duyduğu saygının ifadesi olarak oğlu prens Tuthaliya'yı, Şamuha'da, Tanrıça İştar'ın hizmetine veriyordu. Zamanında Hattuşili hizmet etmişti, şimdi sırada oğlu vardı. Tanrıça'nın Şamuha'daki deposundan bir çöp bile alan dava edilecek, Şamuha'nın asker bulundurma ve imece yükümlülükleri kaldırılacaktı.

Şamuha'ya bağışlanan Armatarhunda'nın köylerinin her birine Huvaşı taşı dikilecek, Tanrıça İştar adı yüceltilecekti.

Hattuşili, abisinin diğer oğlu Prens Kurunta'yı hi-mayesinde tutmaya devam edecek, prens başkentte özel itibar görecekti.

Puduhepa Tavananna olmuştu ama yaşlı Tanuhepa yüzünden bu unvandan o kadar soğumuştur ki bütün kraliyet döneminde Tavananna sanını hiç kullanmayacaktı.

Komşu ülkelerin kralları; Güneş ülkesi, Asur, Babil Hattuşili'yi kutlayacak, değerli hediyeler gönderecek. Atalarına gönderilmemiş hediyeler ona gelecek, atalarının yapamadığı barışı, komşularıyla o yapacaktı.

Hattuşili artık büyük kraldı.

MİNİ SÖZLÜK

Antahşum	İlkbahar nergis bayramı
Auriyas İshas	Kale efendisi (Vali)
Bulla	Mühür baskısı
Esertu	Hitit kralının soylu olmayan, özgür ikinci eşi
Gal Meşedi	Baş muhafız
Gişgigir	İki tekerli atların çektiği kraliyet arabası
Hapantaliya	Büyü Tanrısı
Haşnupallaş	Ebe
Hazannu	Belediye başkanı
Hekur	Ölenlerin küllerinin veya kemiklerinin koyulduğu ölü evi
Huvaşi taşı	Kutsal Hitit taş anıtı
Kalmus	Ucu kıvrık Hitit kral asası
Kamrusepa	Büyü Tanrısı
Katahzipuri	Doğum Tanrıçası
Maraşantiya	Kızılırmak

Mina	Para birimi yerine ödeme aracı olarak kullanılan gümüş miktarı
Naptartu	Kralın köle eşi, cariyesi
Pahhzuri	İkincil derecede prens, kralın soylu olmayan, fakat özgür ikinci eşinden doğan oğlu
Panku Meclisi	Hitit Meclisi, üyeleri genellikle saray erkânından oluşur
Purulli bayramı	Dokuz yılda bir kutlanan ilkbahar bayramı
Resimli yazı	Hiyeroglif (Hititlerde iki tür yazı kullanıldı, biri çivi yazısı, diğeri resim yazı)
Şekel	Para bulunmadığı için ödeme aracı olarak kullanılan gümüşün gram cinsinden ağırlığı. Hattuşa'da bir Şekel yaklaşık 12 gram, bir Mina kırk şekel eder.
Tanrı Evi	Tapınak
Tanrıça Hepat	Hurri kökenli Güneş Tanrıçası
Tanrıça İştar	Hattuşili'nin koruyucu Tanrıçası
Tapişana kabı	Hitit kutsal sunu kabı
Tavananna	Büyük kraliçe, ülkenin Baş rahibesi
Tuhkanti	Veliaht Prens
Vasal devlet	Hitit büyük krallığına bağlı devlet

ADI GEÇEN YERLER

Adaniya	Adana
Alaşıya	Kıbrıs
Amurru	Kuzey Suriye’de krallık
Ankuva	Yozgat Sorgun Alışar, Çadırhöyük veya Kanak Suyu vadisinde
Anziliya	Tokat’ın Zile ilçesi
Arinna	Çorum Alacahöyük’le eşleştirme teklifleri var
Azupiranu	Efsaneye göre Fırat kıyısında bir şehir
Ellipra	Kizzuvatna’da (Çukurova) bir kent
Güneş ülkesi	Mısır
Haharva dağı	Yeri bilinmiyor, Yukarı Ülke’de Hattuşili’nin kontrolünde bir yer
Halpa	Suriye’nin Halep kenti
Hakpiş	Amasya yakınlarında olduğu düşünülen kent
Mitanni	Mardin ve etrafında kurulmuş, bir dönemin büyük krallığı
Haranaşsa	Yozgat merkez civarı
Haitta	Hattuşa yakınlarında yeri bilinmeyen kült törenlerin yapıldığı kent
Haştira	Nerik yakınlarında yeri bilinmeyen kült törenlerin yapıldığı kent

Hattuşa	Hitit başkenti, Orta Anadolu'da orum Sungurlu yakınında
Kadeş	Suriye'de Homs Gölü güneyinde Teli Nebi Mend'de antik kent
Kargamış	Gaziantep'e bağlı Suriye sınırındaki antik kent
Kaşka Bölgesi	Orta ve Doğu Karadeniz ile Doğu Anadolu'ya uzanan bölüm
Katapa	Çorum Alaca'nın Killik, Gazipaşa veya Belpınar köyü hattında
Kizzuvatna	Çukurova bölgesi
Kummanni	Kizzuvatna'da (Çukurova)bir kent
Lavazantiya	Kizzuvatna'da (Çukurova) bir kent
Maraşanda	Yeri bilinmiyor, Yukarı Ülke'de Hattuşili'nin kontrolünde bir yer
Maraşantiya	Kızılırmak
Matilla	Çorum Alaca Tahirabat köyü
Nera	Nerik yakınlarında yeri bilinmeyen Hitit kenti
Nerik	Samsun Vezirköprü'ye bağlı Oymaağaç'ta olduğu düşünölen kutsal Hitit kenti
Nil diyarı	Mısır
Nuhařše	Kuzey Suriye'de kent
Piskurnuva dağı	orum Boğazkale Yozgat yolu üzerinde
şeha ülkesi	Ege Bölgesindeki Hitit vasal devleti

Şamuha	Hitit Yukarı Ülke'de bir kent, yeri bilinmiyor
Şapantalliya nehri	Yeri bilinmiyor, Çorum Ortaköy'deki Şapinuva yakınında olmalı
Şapinuva	Çorum Ortaköy
Şulupaşşi	Yeri bilinmiyor, Çorum Ortaköy'deki Şapinuva yakınında olmalı
Tahurpa	Çorum Eskişehir
Tapala Dağı	Hattuşa yakınında bir dağ
Tarşa	Kizzuvatna'da bir kent
Tarhuntaşşa	Yeri bilinmiyor. Güney Anadolu'da, Karaman civarında aranıyor.
Taviniya	Yozgat Büyüknefes köyü
Tippuva	Çorum Eskişehir'a yakın Hattuşa civarında bir kent
Ugarit Krallığı	Kuzey Suriye'de Lazkiye'nin 12 km kuzeyindeki Ras Şamra
Yukarı Ülke	Hitit eyaleti, Orta Karadeniz'den Doğu Karadeniz'e uzanan bölge
Zippalanda	Yozgat Altınyayla ilçesi Kuşaklı höyüğü
Zunnahara	Kizzuvatna'da (Çukurova) bir kent

Yukarı Ülke kentleri:

Hakpiş, Nerik, İşhupitta, Marişta, Hişşaşhapa, Katapa, Hanhana, Darahna, Hattena, Durmitta, Pala, Tumana, Gaşşiya, Şappa nehri ve Hulana nehri ülkesi. (Pek çoğunun yeri bilinmiyor.)

KAYNAKÇA

Ahmet Ünal	Hititler Devrinde Anadolu I-II-III
Ahmet Ünal	Hitit Sarayındaki Entrikalar Hakkında Bir Fal Metni – Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları
A. Muhibbe Darga	Anadolu'da Kadın – Yapı Kredi Yayınları
Birgit Brandau – Hartmut Schickert	HİTİTLER – Bilinmeyen Bir Dünya İmparatorluğu – Arkadaş Yayınevi
Sedat Alp	Hitit Güneşi - TÜBİTAK
Sedat Alp	Hitit Çağında Anadolu - TÜBİTAK
Trevor Bryce	Hitit Dünyasında Yaşam ve toplum - Dost Kitabevi Yayınları
Erdal Doğan	Hitit Hukuku – Belleklerdeki Kayıp – Fam Yayınları
Güngör Karaoğuz	Hitit Devletinin Siyasi Antlaşma Metinleri – Çizgi Kitabevi
Jürgen Seeher	Hattuşa Rehberi – Ege Yayınları
Jürgen Seeher	Taşa Yontulu Tanrılar – Hitit Kaya Tapınağı
J. G. Macqueen	Hititler ve Hitit Çağında Anadolu – Arkadaş yayınevi
Mahfi Eğilmez	Anitta'nın Laneti – Remzi Kitabevi
Isabelle Klock – Fontanille	Hititler – Dost Kitabevi Yayınları
ODTÜ Bilim ve Toplum Kitapları Dizisi	Hititler – Editör İlker Koç - ODTÜ Yayıncılık

Uranüs Fotoğraf Ajansı ve Yayıncılık	Hitit Uygarlığı İzinde Anadolu
Yrd. Doç. Dr. Özlem Sir Gavaz	Hitit Krallarının Kült Gezileri - Ayinler, Ziyaret Merkezleri, Yollar ve Lokalizasyon – Çorum Belediyesi Kültür Yayınları - 2012
Şükran Sevimli – Doktora Tezi - 2005	Anadolu Uygarlıklarında Temizlik Kavramı ve Uygulamalarının Evrimi - Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Deontoloji ve Tıp Tarihi Ana Bilim Dalı - library.cu.edu.tr
Meltem Alparlan – Doktora Tezi – 2007	II. Muvatalli ve Dönemi – İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Ana Bilim Dalı Hititoloji Bilim Dalı
Metin Alparlan – Doktora Tezi – 2006	II. Murşili ve Dönemi - İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Ana Bilim Dalı Hititoloji Bilim Dalı
Cenk Celasin – Doktora Tezi – 2007	Orta Tunç Çağı'ndan Roma Dönemi'ne Anadolu Müzik Kültürü'nün Analizi - İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü
Fatma Sevinç – Doktora Tezi – 2007	Hititlerde Ölülere ve Yeraltı Tanrılarına Sunulan Kurbanlar - Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Eskiçağ) Ana Bilim Dalı
Ali Osman Elmalı – Y. Lisans Tezi – 1991	Hititler'de Mitoloji – Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Christian Jacq	Ramses (5 Kitap) Işığın Oğlu – Milyonarca Yılın Tapınağı – Kadeş Savaşı – Ebu Simbel'in kraliçesi – Batı Akasyanın Altında - Remzi Kitabevi